

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**P A Ž Y M A
DĖL VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ UŽTIKRINIMO
ŠVĖKŠNOS SPECIALIOJO UGDYMO CENTRE**

2015-04-30 Nr. (6.7.-2014-18)PR-66

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą dėl vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo Švėkšnos specialiojo ugdymo centre¹.

I. Tyrimo esmė:

1. Tyrimas pradėtas vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva (2014 m. rugsėjo 22 d. sprendimas Nr. SPR-18), atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolierei 2014 metais pateiktą vaiko atstovo pagal įstatymą informaciją apie vaiko teisių pažeidimus bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kreipimąsi dėl galimų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų Švėkšnos SUC, taip pat siekiant įvertinti pokyčius šioje įstaigoje po Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2012 metais atlikto tyrimo (2012 m. rugpjūčio 3 d. pažyma Nr. (6.3-2011-33)-PR-166, toliau – 2012 metų Tyrimas).

2. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnyba, VVTAĮ Tarnyba) pateikė informaciją apie žinomus vaikus, kurie mokėsi ir gyveno Švėkšnos SUC, teisių pažeidimus ir prašė įvertinti, ar Centro administracija tinkamai vykdo savo pareigas ir savo veikimu (neveikimu) nesudaro sąlygų ir galimybių vaikų saugumo bei teisėtų interesų pažeidimams atsirasti ir kt.

Tarnyba (be kitų aplinkybių) vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo²:

2.1. apie gautus pranešimus apie vaikų teisių pažeidimus pagal Informavimo apie ypatingus atvejus³, susijusius su galimais vaiko teisių pažeidimais, tvarkos aprašą, patvirtintą Tarnybos direktoriaus 2012 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. BV-8. Vadovaujantis minėto aprašo nuostatomis, 2013 metais ir 2014 metų sausio–spalio mėn. Tarnyba gavo 3 vaikų globos namų administracijų ir 1 savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus pranešimus apie Švėkšnos SUC besimokančių ir gyvenančių nepilnamečių galimus teisių pažeidimus (3 pranešimai apie galimus seksualinės prievartos atvejus, 1 pranešimas apie sveikatos sutrikdymo atvejį). Dėl visų 3 galimos seksualinės prievartos atvejų ikiteisminiai tyrimai buvo pradėti ir nutraukti arba atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Pranešimai apie galimai nepilnamečių patirtą seksualinę prievartą buvo gauti iš nepilnamečių atstovų pagal įstatymą. Tarnybos teigimu, dviem atvejais galimai nukentėjusiems vaikams pagalba buvo organizuota ir teikiama ne Švėkšnos SUC.

¹ *Pastaba* – Šilutės rajono savivaldybės taryba 2011-12-15 sprendimu Nr. T1-236 pakeitė Švėkšnos sanatorinės mokyklos pavadinimą į „Švėkšnos specialioji mokykla“ ir patvirtino naujus Švėkšnos specialiosios mokyklos nuostatus; 2014-07-03 sprendimu Nr. T1-2139 pakeitė Švėkšnos specialiosios mokyklos pavadinimą į „Švėkšnos specialiojo ugdymo centras“ ir patvirtino naujus Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatus“, atsižvelgiant į tai, *toliau pažymoje* Švėkšnos sanatorinė mokykla, Švėkšnos specialioji mokykla ir Švėkšnos specialiojo ugdymo centras vadinami bendrai – Švėkšnos specialiojo ugdymo centras, Švėkšnos SUC, Centras, mokykla.

² Raštai: 2014-06-26 Nr. S-2391 ir 2014-10-31 Nr. 4321.

³ Ypatingu atveju Apraše laikomi atvejai, kurių metu buvo sužalota (aktyviais veiksmais ar neveikimu) psichinė ir (ar) fizinė vaiko sveikata (kai vaikui būtina medicininė apžiūra ir (ar) pagalba) arba atimta gyvybė, nesvarbu, ar vaiką sužalojo, gyvybę atėmė kitas vaikas ar pilnametis asmuo bei šis atvejis žinomas policijai. Taip pat ypatingu atveju laikomi: vaiko savižudybės ir su galima seksualine prievarta bei prekyba vaikais susiję atvejai, be to, visi nelaimingų atsitikimų vaikų globos institucijoje atvejai, kurių metu vaikas patyrė sužalojimus.

2.3. dėl 2013 metų ypatingų atvejų bei kitų Centre galimai vaiko teises pažeidžiančių atvejų (galimo elektros šoko naudojimo, vaikų uždarymo izoliatoriuje, kaip drausminės priemonės naudojimo, ir kt.), Tarnyba raštu kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministeriją ir Švėkšnos SUC⁴.

2.4. Švietimo ir mokslo ministerija informavo⁵ Tarnybą, kad įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija yra Šilutės rajono savivaldybės administracija, todėl vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 23 straipsnio 4 dalimi, atvejų nagrinėjimas pagal kompetenciją perduotas Šilutės rajono savivaldybės administracijai.

2.5. Švėkšnos SUC informavo⁶, kad Tarnybos raštas svarstytas neeiliniame Mokytojų tarybos posėdyje bei sudaryta darbo grupė situacijos analizei ir atsakymui parengti.

Dėl 3 ypatingų atvejų, kai nepilnamečiai patyrė seksualinę prievartą, mokykla kreipėsi į vaiko teisių apsaugos skyrių ir policiją dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Nepilnamečiams teikta socialinė pagalba (mokykloje surinkti faktai apie galimą seksualinės prievartos tikimybę), informuoti vaiko teisių apsaugos skyrius ir mokinių tėvai, globėjai, taip pat sudarytas psichologinės pagalbos planas nepilnamečiams.

Dėl vaikų nusiskundimų dėl poveikio priemonių taikymo, Švėkšnos SUC nurodė, kad įstaigoje patalpų kaip „izoliatorius“ nėra. Yra 3 sveikatos priežiūros palatos (po bendrabučio renovacijos tik 2), į kurias vaikai guldomi vadovaujantis Mokinio guldymo į sveikatos priežiūros palatas tvarka⁷. Mokykla tokių prietaisų kaip elektros šokas neturi ir nenaudoja bei, kad būtų panaudotas toks drausminimo būdas, informacijos neturi.

Švėkšnos SUC informavo, kad ne vieneri metai mokyklos įsivertinimo pagrindinė sritis – mokinių saugumo užtikrinimas (tam atliekami įvairūs tyrimai). Mokykla analizuoja fizinį ir psichologinį smurtą tarp mokinių ir tokių faktų nutylėjimą (t. y. patys vaikai dažnai bijo įstaigos administracijai pasisakyti apie tai). Mokykloje nuolat atliekami tyrimai ir apklausos, siekiant užtikrinti mokinių saugumą ir gerovę. Siekiant struktūruoti saugią ir vaikams tinkamą aplinką, mokykloje ir bendrabutyje, remiantis atliktų tyrimų išvadomis ir rekomendacijomis, organizuojami rytiniai susirinkimai su mokiniais, parengta nauja Mokinių maitinimo (pietų) bei budėjimo ilgujų pertraukų metu tvarka⁸, naujos mokyklos taisyklės. Siekiant užtikrinti mokyklos bendruomenės narių saugumą, mokykloje įvestas budėtojo etatas⁹, parengta Mokinių skatinimo ir drausminimo tvarka¹⁰. Taip pat siekiant efektyvios pedagoginės–psichologinės pagalbos teikimo, su vaikais vyksta grupiniai ir individualūs užsiėmimai, prevenciniai renginiai, vykdomi projektai, akcijos, mokiniai dalyvauja įvairiose veiklose (ekskursijos, paskaitos, filmų peržiūros, piešinių ir plakatų kūrimas).

Švėkšnos SUC direktorės teigimu, fizinis smurtas tarp nepilnamečių yra paplitęs ne tik šioje mokykloje, bet visoje šalyje, visose mokyklose ir tai neramina, tame matomos grėsmės, tačiau sustabdyti smurtautojus iki 16 metų Centras turi labai mažas galimybes.

Užtikrinti visų įstaigoje besimokančių mokinių saugumą, Centro direktorės teigimu, trukdo per didelis mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimus, skaičius įstaigoje, neturėjimas galimybės vaikams savaitgaliais grįžti į namus (tai viena iš svarbiausių pasišalinimų iš mokyklos priežasčių, vaikai atitrūksta nuo savo socialinės aplinkos), dalies globos namų ir vaikų tėvų visiškas nusišalinimas nuo vaikų ugdymo ir gyvenimo.

2.6. Šilutės rajono savivaldybės meras informavo¹¹ Tarnybą apie Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2013 m. gruodžio 9 įsakymu Nr. A1-1315 sudarytos darbo grupės išvadas, padarytas išanalizavus ir įvertinus situaciją dėl pedagoginės psichologinės

⁴ 2013-10-23 raštas Nr. S-4455a.

⁵ 2013-11-25 raštas Nr. SR-5731.

⁶ 2013-11-18 raštas Nr. V12-483-(1.10).

⁷ Patvirtinta Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-09-04 įsakymu Nr. VI-20-(1.3).

⁸ Patvirtinta Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2013-10-05 įsakymu Nr. V1-104-(1.3).

⁹ Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08 29 įsakymas Nr. V1-121(1.3).

¹⁰ Patvirtinta Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2013-10-04 įsakymu Nr. V1-120-(1.3).

¹¹ 2014-01-16 raštas Nr. R3-(2.1.16)-342.

pagalbos tinkamumo ir efektyvumo bei saugios gyvenimo aplinkos mokiniams Švėkšnos SUC. Darbo grupė nustatė, kad Tarnybos nurodyti faktai iš dalies pasitvirtino.

Dėl 2014 metų pradžioje įstaigos bendrabutyje vykusių remonto darbų vaikai buvo apgyvendinti bendrabučio III ir IV aukštuose, po 4-6 ar 10-12 vaikų miegamuosiuose ir poilsio kambariuose, dėl ko susidarė galimybės kilti konfliktinėms situacijoms. Izoliatoriaus patalpos, skirtos sergantiems vaikams, naudojamos ir mokinių nusiraminiui. Mokykloje pasitaiko nepakankamo dėmesio mokinių asmens higienos įgūdžių ugdymui, saugios gyvenimo aplinkos užtikrinimui (pasitaiko atvejų, kai vaikai užrakinami ir paliekami be priežiūros izoliatoriuje bei besimaudantys dušo patalpoje) atvejų.

Mokinių maitinimas organizuojamas tinkamai, jį nuolat stebi ir vertina mokyklos administracija, pedagogai. Problemos sprendžiamos operatyviai. Ne kartą mokykla kreipėsi į įmonę, teikiančią maitinimo paslaugą su prašymais padidinti porcijas, peržiūrėti valgiaraščius ir keisti maisto racioną. Į teikiamas pastabas, pasiūlymus, mero teigimu, visada atsižvelgiama ir situacija gerėja.

Mokykla, siekdama užtikrinti kokybišką ir efektyvą švietimą bei pagalbą specialiuosius poreikius turintiems vaikams, dalyvauja Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro vykdomame Europos Sąjungos paramos struktūrinių fondų projekte „Specialiųjų mokyklų pertvarka ir metodinių centrų steigimas“, kuri įgyvendinus bus pagerintos vaikų gyvenimo sąlygos. Mokyklai nuolat teikiama Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo ir Vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų pagalba įstaigos veiklos organizavimo klausimais.

Darbo grupė parengė 2013 m. gruodžio 31 d. pažymą Nr. ŠV4-(21.3.1.)-7 „Dėl pedagoginės–psichologinės pagalbos, mokinių gyvenimo sąlygų ir saugios aplinkos Švėkšnos specialiojoje mokykloje“, kurioje pateikė išvadas ir rekomendacijas mokyklos veiklai tobulinti, mokinių saugumui užtikrinti. Švietimo skyriaus vedėjo įsakymu mokyklos direktorė buvo įpareigota iki 2014 m. sausio 20 d. parengti nustatytų trūkumų šalinimo veiksmų planą.

2. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gautas vaiko, kuris ne vienerius metu mokėsi Švėkšnos SUC, atstovo pagal įstatymą pranešimas apie mokinių minėtoje mokykloje patiriamas neigiamas pasekmes už nepageidaujamą elgesį (už pavėlavimą arba nenuėjimą į pamokas, mokinys negauna pietų; budėtojai naudoja elektros šoką, fiziškai smurtauja; naudojami medikamentai, kad vaikai būtų ramūs; ir kt.).

Taip pat vaiko atstovas atkreipė dėmesį į tai, kad alternatyvų Švėkšnos SUC nėra, specialistai rekomenduoja šią mokyklą vaikų, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų ir negebančių adaptuotis bendrojo lavinimo mokyklose, ugdymui.

3. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atlikusi tyrimą dėl galimo vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo Švėkšnos SUC, 2012 m. rugpjūčio 3 d. priėmė sprendimą (pažyma Nr. (6.3.-2011-33)-PR-166), kuriuo:

1) įspėjo mokyklos direktorę L. Navickienę dėl nustatytų mokyklos veiklos trūkumų, sąlygojančių vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, ir siūlė nedelsiant juos pašalinti bei imtis priemonių, kad būtų užtikrinta vaiko teisė ugdytis ir gyventi savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje;

2) atkreipė mokyklos steigėjo (savininko) – Šilutės rajono savivaldybės – dėmesį į nustatytus mokyklos veiklos trūkumus ir siūlė nedelsiant juos pašalinti bei imtis priemonių, užtikrinančių vaiko teises ir teisėtus interesus;

3) informavo Švietimo ir mokslo ministeriją apie tyrimą bei nustatytus mokyklos veiklos organizavimo ir vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo trūkumus;

4) prašė Šilutės rajono savivaldybę ir Švietimo ir mokslo ministeriją pagal kompetenciją organizuoti (atlikti) mokyklos veiklos patikrinimą;

5) prašė Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių nuolat stebėti ir vertinti vaiko teisių ir teisėtų interesų padėtį mokykloje ir teikti apie tai informaciją;

6) siūlė Šilutės rajono policijos komisariatui užtikrinti tinkamą bendradarbiavimą su Švėkšnos specialiąją mokykla bei pagal kompetenciją imtis prevencinių ir kitų priemonių, užtikrinančių tabako ir alkoholio neprieinamumą nepilnamečiams;

7) siūlė savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams atkreipti dėmesį į vaikų globos įstaigų, kaip globėjo (rūpintojo), sprendimus nukreipti globojamus (rūpinamus) vaikus ugdytis į mokyklą, aktyviau vertinti tokių sprendimų tikslingumą ir vaikų tėvų, globėjų (rūpintojų) pareigų vykdymą;

8) atkreipė vaikų globos (rūpybos) įstaigų, kurių globojami vaikai mokosi Švėkšnos SUC, dėmesį į nustatytus veiklos trūkumus bei siūlė nedelsiant imtis priemonių, užtikrinančių tinkamą globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymą bei vaiko teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimą;

9) kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją dėl informacijos sklaidos gydytojams specialistams mokyklos statuso pasikeitimą ir paskirtį.

4. Paminėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais, 2008 metais ir 2009 metais buvo atlikti tyrimai dėl vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimo Švėkšnos sanatorinėje/specialiojoje mokykloje (vaikų priėmimo į mokyklą pagrindų, kriterijų; saugios ugdymo(si) ir gyvenimo aplinkos neužtikrinimo, smurto prieš vaikus ir kompetentingų institucijų informavimo apie galimai nukentėjusius vaikus, rūkymo problemos ir formalaus prevencinių priemonių vykdymo, informacijos atstovams pagal įstatymą teikimo ir bendradarbiavimo ir kt.) bei kokybiškos pagalbos ir paslaugų vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, prieinamumo užtikrinimo ir plėtros, sudarant galimybę reikalingą kokybišką pagalbą bei paslaugas vaikui ir šeimai (atstovams pagal įstatymą) gauti kuo arčiau gyvenamosios vietos ir kt.

II. Tyrimo metu nustatyta:

5. Siekdama įvertinti situaciją Švėkšnos specialiojo ugdymo centre bei pateiktą informaciją, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Švėkšnos specialųjį ugdymo centrą, Šilutės rajono merą, Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių (toliau – Šilutės rajono VTAS, Skyrius), Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato Šilutės rajono policijos komisariatą (toliau – Šilutės rajono PK), Klaipėdos visuomenės sveikatos centrą (toliau – Klaipėdos VSC), Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Šilutės valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybą (toliau – Šilutės VMVT), Generalinę prokuratūrą, Policijos departamentą, Lietuvos kriminalinės policijos biurą, Klaipėdos apygardos prokuratūrą, Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūrą, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centrą (toliau – SPPC) ir Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – VASPV Tarnyba).

Šio tyrimo metu buvo vertinta ir analizuota institucijų pateikta informacija, paaiškinimai bei su tyrimu susiję dokumentai: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos raštai: 2014-06-26 Nr. S-2391 ir 2014-10-31 d. Nr. 4321; Švėkšnos specialiojo ugdymo centro raštai: 2014-10-24 Nr. V12-520-(1.10) ir 2015-02-13 Nr. V12-99-(1.10); Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus raštai: 2014-11-03 Nr. R3(16.8)-7731 ir 2015-02-17 Nr. R3(16.8)-1043; Šilutės rajono savivaldybės mero 2014-10-31 raštas Nr. R3-(2.116)-7702; Šilutės rajono savivaldybės administracijos 2015-04-03 raštas Nr. R3-(4.1.9)-2605; Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos raštai: 2015-02-11 Nr. D2-1890-(1.20) ir 2015-03-10 Nr. D2-3309-(1.20); Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro raštas 2015-02-20 Nr. V5-38; Klaipėdos visuomenės sveikatos centro raštai: 2014-10-31 Nr. (10.5)V4-3358 ir 2015-02-13 Nr. (10.5)V4-495; Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Šilutės valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos raštai: 2014-10-21 Nr. 59D4-463 ir 2015-02-23 Nr. 59D4-(59.5)-69; Generalinės prokuratūros raštai 2014-10-20 Nr. 17.2-12323 ir 2014-12-19 Nr. 17.2-16840; Lietuvos kriminalinės policijos biuro Ikiteisminio tyrimo valdybos raštai 2014-07-31 Nr. 38-2-S-4852; 2014-12-01 Nr. 38-2-S-5454 ir 2015-01-22 Nr. 38-S-1118; Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato Šilutės rajono policijos komisariato raštai: 2014-10-28 Nr. 85-94-S-14080;

2014-12-17 Nr. 85-94-S-16720; 2014-12-19 Nr. 85-94-S-16839 ir 2014-12-30 Nr. 85-94-S-17141; Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos nusikaltimų tyrimo skyrius 2015-03-20 raštas Nr. 85-S-10739; Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūros raštai: 2014-12-04 Nr. 4-S-54642 ir 2015-01-21 Nr. 4-S-2957; Klaipėdos apygardos prokuratūros raštai: 2014-11-17 Nr. 4-S-51405; 2014-12-12 Nr. 4-S-56039; 2015-01-12 Nr. 4-S-1374; 2015-02-24 Nr. 4-S-8503; 2015-04-01 Nr. 4-S-14321; 2015-04-13 Nr. 4-15728, taip pat viešai (Švėkšnos SUC, institucijų interneto svetainėse ir kt.) paskelbti bei kiti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje turimi, su Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veikla susiję, dokumentai.

Taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai, vaiko teisių apsaugos kontrolierės pavedimu, 2014 m. spalio 2 d. lankėsi Švėkšnos specialiojo ugdymo centre, bendravo su Centro direktore, kai kuriais darbuotojais ir vaikais (sutikusiais bendrauti) dėl tyrimo aplinkybių.

II.1. Švėkšnos specialiojo ugdymo centras

6. Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2014 m. liepos 3 d. sprendimu Nr. T1-2139 „Dėl Švėkšnos specialiosios mokyklos pavadinimo ir Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatų patvirtinimo“ buvo pakeistas Švėkšnos specialiosios mokyklos pavadinimas ir patvirtinti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

7. Švėkšnos specialiojo ugdymo centras – pagrindinės mokyklos tipo specialiojo ugdymo centras, elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems mokiniams, kurio savininko teises ir pareigas įgyvendino Šilutės rajono savivaldybės taryba. Centro veiklos sritis – švietimas.

Centro veiklos tikslas – ugdyti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčius mokinius, teikti jiems kokybišką bei efektyvią švietimo pagalbą, užtikrinant galimybes sėkmingai socializuotis visuomenėje, teikti švietimo informacinę, konsultacinę, metodinę pagalbą juos ugdantiems mokytojams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams (globėjams).

Centro veiklos uždaviniai:

- 1) teikti mokiniams kokybišką pradinį, pagrindinį išsilavinimą;
- 2) tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius;
- 3) teikti mokiniams reikiamą informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir medicininę pagalbą, vykdyti profesinį orientavimą ir informavimą;
- 4) užtikrinti sveiką ir saugią mokymo(-si) aplinką;
- 5) sudaryti gydymo(si) ir reabilitacijos sąlygas mokiniams, turintiems didelių ar labai didelių elgesio ir (ar) emocijų, sutrikimų.¹²

8. Švėkšnos specialioji mokykla į Švėkšnos specialiojo ugdymo centrą buvo perorganizuota nuo 2014 m. rugsėjo 1 d.¹³ Konsultavimo funkcijas Centras turėjo pradėti vykdyti 2014 m. lapkričio–gruodžio mėn., gavęs papildomą finansavimą.

Pastebėtina, kad iki 2014 m. rugsėjo 1 d. dokumentai, susiję su Centro veikla nebuvo parengti. Švėkšnos SUC teigimu, visi dokumentai buvo rengiami laipsniškai. Iki 2014 m. spalio mėn. buvo parengti ir patvirtinti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai bei Centro valdymo struktūra (suderinta su Švietimo ir mokslo ministerija ir Šilutės rajono savivaldybės Švietimo skyriumi).

9. Švėkšnos SUC vadovauja direktorius. Centre sudaromos Centro taryba (aukščiausia Centro savivaldos institucija, padedanti spręsti aktualius klausimus, telkianti bendruomenę demokratiniam Centro valdymui), Mokytojų taryba (nuolat veikianči Centro mokytojų savivaldos institucija profesiniams ir bendriesiems ugdymo klausimams spręsti) ir Mokinių taryba (nuolat veikianči Centro mokinių savivaldos institucija).¹⁴

Centre sudaryti skyriai:

¹² Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

¹³ Įsigaliojo Centro nuostatai, įregistravus juos Juridinių asmenų registre.

¹⁴ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

1) Ugdymo skyrius (skyriaus vedėjas, mokytojai, auklėtojai, neformaliojo ugdymo pedagogai, mokytojų padėjėjai);

2) Švietimo pagalbos ir konsultavimo skyrius (skyriaus vedėjas, specialusis pedagogas, logopedas, socialinis pedagogas, psichologas, bibliotekininkas, gydytojas, vyriausias slaugytojas, slaugytojas, slaugytojo padėjėjas, naktinės auklės);

3) Švietimo aprūpinimo skyrius (skyriaus vedėjas, raštvedė, valytojas, skalbėjas, rūbų prižiūrėtojas, inžinierius, pastatų ir statinių priežiūros darbininkas, vairuotojas, budėtojas).

Taip pat Centre sudaryta: Vaiko gerovės komisija, Metodinė grupė, Veiklos kokybės įsivertinimo grupė, Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų atestacijos komisija, Viešųjų pirkimų komisija, Inventorizacijos komisija, Turto nurašymo komisija.¹⁵

10. Švėkšnos SUC dirba 87 darbuotojai.

Centrui nustatytas didžiausias leistinas pareigybių skaičius - 69,25, iš jų: pedagoginių - 32,75 ir aptarnaujančio personalo - 36,50. 2014 m. spalio 30 d. posėdyje Šilutės rajono savivaldybės taryba Švėkšnos specialiojo ugdymo centrui papildomai patvirtino dar 2 etatus¹⁶.

Pareigybių sąrašas (etatai): direktorius (1), Ugdymo skyriaus vedėjas (1), Švietimo aprūpinimo skyriaus vedėjas (1), Švietimo pagalbos ir konsultavimo skyriaus vedėjas (1), buhalteris (2), raštvedė (1), bibliotekininkas (0,5), gydytojas (1), slaugytojas (9), psichologas (2), socialinis pedagogas (2), specialusis pedagogas (1,5), specialusis pedagogas konsultantas (1), logopedas (0,5), mokytojo padėjėjas (2), auklėtojas (20), naktinė auklė (6), budėtojas (4), vairuotojas (1), pastatų priežiūros darbininkas (elektrikas, kiemsargis, stalius, santechnikas) (3), inžinierius (0,25), skalbėjas, rūbų prižiūrėtojas (2,5), valytoja (6).

Centro pareigybių išpildymas 2014 m. rugsėjo 1 d. buvo 63, 35.¹⁷ Nepanaudoti etatai 2014 m. spalio 1 d. buvo logopedo (0,25), pastatų ir statinių priežiūros darbininko (elektrikas, kiemsargis, stalius, santechnikas) (0,3), valytojos (0,25) – iš viso 0,8.

Pastebėtina, kad Centro pateikti darbuotojų pareigybių aprašymai, išskyrus auklėtojų, buvo patvirtinti Švėkšnos sanatorinės mokyklos arba Švėkšnos specialiosios mokyklos veiklos laikotarpiu (2011, 2012 ir 2013 metais), kaip šių įstaigų darbuotojų.

11. Remiantis Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro pateikta informacija, Švietimo ir mokslo ministerija, siekdama užtikrinti kokybišką specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymą ir švietimo pagalbos jiems teikimą, įgyvendino eilę Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuojamų projektų, tarp jų - projektą „Specialiųjų mokyklų pertvarka, metodinių centrų steigimas“ (VP3-2.2-SMM-09-V-01 -001) įgyvendintą 2012-2014 metais. Vienu iš šio projekto partnerių buvo Švėkšnos specialioji mokykla, kuri projekto įgyvendinimo metu tapo specialiojo ugdymo centru, skirtu vaikų, turinčių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, ugdymui.

Pertvarkant Švėkšnos specialiąją mokyklą, vadovautasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 768 patvirtintų Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių 24.2.1.2 punktu, kuris apibrėžia specialiojo ugdymo centro sampratą: „specialiojo ugdymo centras, skirtas 7 (6)-16 metų mokiniams, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintiems didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių (iki 21 metų – labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių), mokytis pagal pritaikytas pradinio, pagrindinio ugdymo programas ir socialinių įgūdžių ugdymo programą ir teikiantis metodinę pagalbą kitų Mokyklų mokytojams, švietimo pagalbos specialistams ugdymo metodų, bendrojo ugdymo programų, mokymosi aplinkos pritaikymo, specialiųjų mokymo priemonių parinkimo klausimais, konsultacinę pagalbą tėvams (globėjams, rūpintojams), sudarantis sąlygas tobulinti mokytojų, švietimo pagalbos specialistų kvalifikaciją“.

12. SPPC teigimu, rengiant projektą, buvo numatyta, kad Švėkšnos specialioji mokykla taps metodiniu centru, kuriame bus ne tik ugdomi vaikai, turintys elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų,

¹⁵ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro valdymo struktūra, patvirtinta Centro direktoriaus 2014-09-26 įsakymu Nr. V1-120-(1.3).

¹⁶ Šilutės rajono savivaldybės mero 2014-10-31 raštas Nr. R3-(2.1.16)-7702.

¹⁷ Mokyklos direktoriaus 2014-09-01 įsakymas Nr. V1-81^a-(1.3)

bet su jais nuolat dirbs aukštos profesinės kvalifikacijos mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai, bus taikomi progresyvūs darbo būdai ir metodai, organizuojamos stažuočių bendrojo ugdymo mokyklų mokytojams, dirbantiems su mokiniais, turinčiais elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, taip pat, Centro specialistai, pagal poreikį, vyks į kitas mokyklas konsultuoti mokytojus dėl minėtų vaikų ugdymo galimybių. Nurodytu tikslu buvo modernizuota Švėkšnos specialiosios mokyklos infrastruktūra, pritaikant turimas patalpas metodinio centro veiklai, aprūpinant Centrą specialiosiomis mokymo, kompensacinėmis, techninės pagalbos priemonėmis (meno, amatų reikmenimis, specialiomis voniomis su integruota garso ir hidromasažo sistema, multisensorinėmis priemonėmis, baldais, sensorikos lavinimo priemonėmis).

SPPC pažymėjo, kad Projekto finansavimo ir administravimo sutartyje numatyta, jog pasibaigus projekto įgyvendinimo laikotarpiui, veiklos, kurioms buvo skirtas finansavimas, bus tęsiamos. Švėkšnos SUC yra įsipareigojęs nenutraukti ir nekeisti veiklos, neperleisti, neperduoti turto, kuriam įgyti buvo skirtas ES struktūrinių fondų finansavimas, tretiesiems asmenims. Fizinį projekto tęstinumą turi užtikrinti Centro administracija, modernizuotų pastatų ir patalpų priežiūra rūpinasi Centro techniniai darbuotojai, o metodinio centro finansavimą toliau užtikrina savivaldybė.

13. Švėkšnos specialioji mokykla (specialiojo ugdymo centras) buvo Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro 2012-2014 metais įgyvendinto projekto „Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(-si) formų plėtra, II etapas“ (VP1-2.3-ŠMM-04-V-03-004) vienas iš partnerių. Projekto įgyvendinimo metu mokyklos darbuotojai dalyvavo įvairiuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, seminaruose, užsienio šalių ekspertų konsultacijose apie švietimo pagalbos teikimo galimybes mokiniams, turintiems autizmo spektro, elgesio ir (arba) emocijų bei kompleksinių sutrikimų.

14. Šilutės rajono savivaldybės taryba 2015 m. sausio 29 d. sprendimu Nr. T1-2416 „Dėl Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko teisių ir pareigų bei turto perdavimo“ išreiškė sutikimą ir 2015 m. balandžio 9 d. sprendimu Nr. T1-2489 „Dėl biudžetinės įstaigos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko turtinių ir neturtinių teisių ir pareigų bei turto perdavimo valstybės nuosavybėn“ perdavė valstybės nuosavybės Šilutės rajono savivaldybei priklausančias biudžetinės įstaigos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko turtines ir neturtines teises ir pareigas bei Šilutės rajono savivaldybei nuosavybės teise priklausančią ir Centro patikėjimo teise valdomą turtą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 300 „Dėl Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko turtinių ir neturtinių teisių ir pareigų bei turto perėmimo ir perdavimo“ (įsigaliojo 2015 m. balandžio 1 d.) perėmė valstybės nuosavybėn Šilutės rajono savivaldybei priklausančias biudžetinės įstaigos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko turtines ir neturtines teises ir pareigas, Šilutės rajono savivaldybei nuosavybės teise priklausančią ir Centro patikėjimo teise valdomą turtą bei pavedė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai įgyvendinti valstybės, kaip biudžetinės įstaigos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininkės, turtines ir neturtines teises ir pareigas.

II.2. Mokinių priėmimas į Švėkšnos specialųjį ugdymo centrą

15. Pagrindinis mokinių priėmimas 2014–2015 mokslo metams buvo vykdomas 2014 m. liepos–rugsėjo mėn., vadovaujantis Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2012 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T1-307 patvirtintu Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašu (toliau – Aprašas), kuriame įtvirtintos mokinių priėmimo sąlygos nesikeitė ir po 2014 m. rugsėjo 1 d. *Pažymėtina*, kad minėtas Aprašas neteko galios Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2014 m. gruodžio 18 d. sprendimu Nr. T1-2349, kuriuo buvo patvirtinta Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašo nauja redakcija (toliau – naujos redakcijos Aprašas).

16. Apraše dėl mokinių priėmimo nurodyta, kad:

16.1. Į specialiąsias mokyklas priimami asmenys dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.

Į Švėkšnos specialiąją mokyklą mokytis galėjo būti priimami asmenys, neturintys intelekto, įvairiapusių raidos sutrikimų, kuriems nustatyti elgesio sutrikimai (prieštaraujančio neklusnumo sutrikimas, elgesio sutrikimas (asocialus elgesys) ir (ar) emocijų sutrikimai (nerimo spektro sutrikimas, nuotaikos spektro sutrikimas). *Pastebėtina*, kad naujos redakcijos Apraše minėtas sutrikimų sąrašas buvo papildytas aktyvumo ir (ar) dėmesio sutrikimais.

Nors yra numatyta galimybė, 2013–2014 ir 2014–2015 mokslo metais nebuvo priimti mokiniai, kuriems dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų nustatyti dideli ar labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai, Apraše nenumatytais atvejais.¹⁸

16.2. Dokumentai priimami nuo birželio 1 d. iki rugšėjo 1 d. Mokiniai priimami iš visos šalies eiliškumo tvarka, atsižvelgiant į dokumentų padavimo datą. Esant vietų stygiui, pirmumo teise priimami mokiniai iš Šilutės rajono savivaldybės teritorijos. Per mokslo metus mokiniai buvo priimami į laisvas vietas esančiuose klasių kompleksuose.

Švėkšnos SUC nurodė, kad mokinius į Centrą priima Mokinių priėmimo komisija, sudaryta iš dviejų socialinių pedagogų, dviejų psichologų ir raštvedės, kurioms pavestas mokinių mokymo sutarčių, bendrabučių sutarčių, mokinių maitinimo sutarčių, prašymų, sutikimų, švietimo pagalbos tarnybos pažymų pasirašymas, patikrinimas bei trijų slaugytojų, kurioms pavestas medicininių dokumentų patikrinimas, sutikimų, prašymų pildymas.¹⁹

16.3. Mokyklos direktoriui prašymą dėl priėmimo mokytis pateikia: vienas iš tėvų (globėjų, rūpintojų) už vaiką iki 14 metų, už lavinamųjų ir darbinio ugdymo klasių mokinius; 14–16 metų vaikai, turintys tėvų (globėjų, rūpintojų) raštišką sutikimą; 16 metų ir vyresni asmenys (prašymą galėjo teikti savo vardu). *Pastebėtina*, kad naujos redakcijos Apraše šios nuostatos buvo patikslintos, nurodant, kad 14–18 metų mokiniai prašymą pateikia turėdami tėvų (globėjų) raštišką sutikimą, o tik 18 metų ir vyresni asmenys prašymą gali teikti savo vardu.

Pagal Centro pateiktą informaciją, iki mokslo metų pradžios buvo pateikti 22 prašymai²⁰ dėl 35 vaikų priėmimo į Švėkšnos SUC 2014–2015 mokslo metais²¹, iš jų:

1) 8 prašymus dėl 8 vaikų priėmimo pateikė vaiko atstovai pagal įstatymą (fiziniai asmenys);

2) 14 prašymų dėl 27 vaikų priėmimo pateikė vaikų globos institucijos (toliau – VGN):

- 8 institucijos – dėl 1 globotinio (Ukmergės VGN, Pagėgių VGN, Kupiškio rajono šv. Kazimiero VGN, Akmenės rajono VGN, Kybartų VGN, Barstyčių VGN, Mažeikių rajono vaikų našlaičių ir senelių globos namai, Didžiasalio vaikų globos ir socialinės paramos šeimai centras);

- 2 institucijos – dėl 2 globotinių (Kuršėnų VGN, Šiaulių rajono savivaldybės VGN);

- 2 institucijos – dėl 3 globotinių (Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai, Radviliškio VGN „Nykštukas“);

- 1 institucija – dėl 4 globotinių (Kauno VGN „Atžalynas“),

- 1 institucija – dėl 5 globotinių (Valkininkų VGN „Spengla“).

Vaikus buvo prašoma priimti į šias klases: ▪ 1 klasę - 1 vaiką, ▪ 2 klasę – 1 vaiką, ▪ 3 klasę – 2 vaikus, ▪ 4 klasę – 3 vaikus, ▪ 6 klasę – 5 vaikus, ▪ 7 klasę – 9 vaikus, ▪ 8 klasę – 4 vaikus, ▪ 9 klasę – 1 vaiką, ▪ 10 klasę – 3 vaikus; ▪ 2 vaikų klasės nebuvo nurodytos.

16.4. Kartu su prašymu turi būti pateikiami papildomi dokumentai, tarp jų:

¹⁸ Remiantis Aprašo 19 punktu, Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyrius, kartu su Pedagogine psichologine tarnyba ir mokyklos vadovu, tėvams (globėjams) pageidaujant, sąraše nenumatytais atvejais priima sprendimą dėl asmens, kuriam dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų nustatyti dideli ar labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai, ugdymo specialiojoje mokykloje. Analogiškas punktas įtvirtintas Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašo, patvirtinto Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2014-12-18 sprendimu Nr. Tl-2349 (taikomo nuo 2015-01-02), 15punkte.

¹⁹ Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2014-06-13 įsakymas Nr. V1-60-(1.3) „Dėl mokinių priėmimo į Švėkšnos specialiojo ugdymo centrą organizavimo“.

²⁰ *Pastaba* - ne visi nurodyti prašymai buvo patenkinti, taip pat keletas vaikų neatvyko į Centrą prasidėjus mokslo metams, tačiau priėmimas į mokyklą yra vykdomas visų mokslo metų laikotarpiu.

²¹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2014-10-24 raštas Nr. V12-520-(1.10), 4 priedas.

1) pedagoginės psichologinės tarnybos pažyma dėl nustatytų didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių;

2) jei asmuo turi elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, gydytojo psichiatro įvertinimas ir rekomendacija, tėvams (globėjams, rūpintojams) sutikus;

3) vaiko sveikatos pažymėjimas (027-I/a forma);

4) išsilavinimo, mokymosi pasiekimų pažymėjimas ar nustatytos formos pažyma apie ugdymosi rezultatus ankstesnėje mokykloje (mokinio charakteristika, kt.).

Paminėtina, kad naujos redakcijos Apraše dokumentų sąrašas iš esmės nepakito.

17. Tyrimo metu Švėkšnos SUC, pateikė 40 vaikų²², pedagoginių psichologinių tarnybų pažymų dėl specialiojo ugdymosi ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo ir (ar) dėl specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio/pakartotinio įvertinimo²³ (toliau – PPT pažyma), išduotų skirtingu laiku (2012 m. gegužės ir gruodžio mėn. (3), 2013 m. sausio, vasario, spalio ir gruodžio mėn. (8), 2014 m. sausio, balandžio, gegužės, birželio, rugpjūčio, spalio ir lapkričio mėn. (29)) kopijas.

Pažymėtina, kad iš pateiktų PPT pažymų, tik 33 buvo pasirašytos vieno iš vaiko tėvų (globėjo, rūpintojo) ir tik 7 buvo pasirašytos ir pažymėta privaloma nuoroda, kad vaiko įstatyminis atstovas sutinka (nesutinka) dėl specialiojo ugdymo skyrimu ir (ar) švietimo pagalbos vaikui teikimu.

Visose pateiktų PPT pažymų išvadose (40) dėl specialiojo ugdymosi skyrimo (dėl ugdymo programų, metodų pritaikymo, mokymosi strategijų ir priemonių pasirinkimo, švietimo pagalbos teikimo ir kt.) buvo pateiktos išvados dėl švietimo pagalbos (socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo, mokytojo padėjėjo pagalbos) vaikui teikimo (nurodant – „teikti“, „prireikus teikti“, „skirti“, „rekomenduojama“). Faktiškai visose PPT pažymų išvadose (39) – buvo pateiktos išvados dėl ugdymo programų („ugdyti pagal Bendrąsias programas“, „pritaikyti Bendrąsias programas“, „pritaikyti Bendrąsias programas, išskyrus meninį, dorinį ugdymą, technologijas ir kūno kultūrą“, „pritaikyti Bendrąsias lietuvių kalbos, užsienio kalbų ir gamtamokslinio ugdymo programas nuolatinais“ ir kt.). Keliolikoje PPT pažymų išvadų (14) – buvo pateiktos išvados dėl metodų pritaikymo („taikyti alternatyvius ugdymo būdus ir metodus, derinant su įprastiniais ugdymo būdais ir metodais“, „naudoti įprastinius ugdymosi metodus ir būdus, epizodiškai taikant alternatyvius“; ir kt.) bei keliose PPT pažymų išvadose (10) – buvo pateiktos išvados dėl mokymo strategijų, priemonių parinkimo ir kt. („leiskite mokiniui naudotis pagalbine medžiaga (daugybės, matų lentelėmis, rašybos ir skyrybos taisyklių atmintinėmis, įsimintinos rašybos žodžių kortelėmis“ „parodykite konkrečius užduoties atlikimo pavyzdžius“; „prailginkite darbo atlikimo laiką, jei negalima sumažinti apimties“; „naudoti pasekmių metodą – išsakius elgesio galimybių alternatyvas, vėliau nuosekliai taikyti paskatinimo ar nuobaudų sistemą (taisykles nustatyti kartu su vaiku“; taikyti dėmesio nukreipimo metodus (užduoti tiesioginius klausimus tuo metu, kai mokinys netinkami elgiasi; prašyti pagalbos ir pan.); „sudaryti galimybę mokiniui pabūti ramioje aplinkoje (su suaugusiojo priežiūra) kai kyla problemų dėl netinkamo elgesio“; „šalia bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių, mokymo priemonių papildomai naudojamos specialiosios mokymo priemonės“; „pritaikyti tinkamą vietą klasėje ar parinkti ugdymo vietą atskirame kabinete (kai kurių mokomųjų dalykų mokyti specialiojo pedagogo kabinete“; kt.).

Keliolikoje PPT pažymų išvadų (11) buvo pateiktos rekomendacijos dėl vaiko ugdymo konkrečioje mokykloje („rekomenduojama ugdymą tęsti Švėkšnos specialiojoje mokykloje“ (1); „rekomenduojama ugdyti Švėkšnos specialiojoje mokykloje“ (1); „rekomenduojama ugdyti (specialiojoje) mokykloje, skirtoje elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems mokiniams“ (5); „rekomenduojama ugdyti įstaigoje, tenkinančioje mokinio specialiuosius poreikius“ (1); „rekomenduojama ugdyti pagrindinės mokyklos tipo specialiojoje mokykloje“ (1); „mokinys

²² *Pastaba* - buvo prašoma pateikti iki 2015-02-01 į Centrą priimtų mokinių, jų priėmimo metu pateiktų dokumentų kopijas.

²³ 39 pažymos dėl specialiojo ugdymosi ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo; 1 pažyma dėl specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio/pakartotinio įvertinimo (dar 2 pažymos pateiktos papildomai prie minėtųjų), Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011-09-30 įsakymu Nr. V-1775 (su vėlesniais pakeitimais), 8 ir 7 priedai.

ugdomas mokykloje, skirtoje specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams ar bendrojo ugdymo mokyklos specialiojoje klasėje“ (1); „ugdyti pagal Bendrąsias programas specialiojoje mokykloje, skirtoje elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems mokiniams“ (1) bei keletui vaikų buvo rekomenduota atlikti pakartoti vertinimą (konkrečioje klasėje ar po tam tikro laiko).

18. Švėkšnos SUC pateikė 56 vaikų²⁴ medicinos dokumentus: Medicininius pažymėjimus (046/a forma) ir (ar) Išrašus iš medicininių dokumentų (027/a forma) (*pastebėtina*, kad 2014 metais buvo pakeista išrašo forma²⁵ į „Medicinos dokumentų išrašas/siuntimas“, tačiau dažniausiai nukreipimą į Švėkšnos SUC gydytojai pildė ant seno pavyzdžio formos blanko „Išrašo iš medicininių dokumentų“ (027/a forma).

19. Aprašas nenumato kiekvienų paskesnių mokslo metų laikotarpiu, jeigu vaikas Švėkšnos SUC mokosi ne vienerius metus, pateikti gyvenamosios vietos gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro (gydytojo psichiatro) įvertinimą, todėl, analizuojant dokumentų kopijas (manyta, pateiktus mokinių priėmimo metu) atkreiptas dėmesys į tai, kad tarp 56 mokinių medicininių dokumentų buvo išduotų 2009 ir 2010 metais. Medicininiai dokumentai 16 vaikų (atitinkamai po 8 vaikus) buvo išduoti 2011 metais ir 2012 metais, 13 vaikų - 2013 metais, 24 vaikų – 2014 metais ir 1 vaikui - 2015 metais.

20. Iš pateiktų 56 mokinių medicininių dokumentų, buvo pateikti: 24 mokinių – Išrašai iš medicininių dokumentų (027/a forma), 9 mokinių - Medicininiai pažymėjimai (046/a forma), 17 mokinių - abu dokumentai, t. y. Išrašas iš medicininių dokumentų (027/a forma) ir Medicininis pažymėjimas (046/a forma), 4 mokinių - Išrašai iš medicininių dokumentų, parengti ir psichiatro, ir šeimos gydytojo, 2 - skirtingu metu pateikė skirtingos formos medicininius dokumentus.

21. Analizuojant gydytojų (psichiatrų, vaikų ir paauglių psichiatrų, šeimos gydytojų) parengtų medicininių dokumentų išrašus vaikų priėmimui į Švėkšnos SUC, buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog daugeliu atveju medicinos dokumentuose nėra nurodyta ligos istorija, išsami informacija apie skirtą medikamentinį gydymą ir (ar) nemedikamentinio gydymo priemones, kitas taikytas (jeigu jos buvo taikytos) elgesio korekcijos priemones, jų efektyvumą, kas galimai leistų labiau individualizuoti psichikos sveikatos priežiūrą, pagalbos priemones bei jų apimtį kiekvienam mokiniui, siekiant maksimalaus efekto. Pastebėtina, jog kiek dažniau medicininiuose dokumentuose tiesiog apibūdinamas blogas, netinkamas elgesys, nurodomos blogo elgesio išraiškos formos, pavyzdžiui, „elgesio problemos tęsiasi keletą metų, nelanko mokyklos, blogai mokosi, bėga iš globos namų, piktas, kelis kartus (ar kartą) gydytas stacionare, tačiau efektas trumpalaikis“ ir pan. Pastebėtina, jog gydytojų psichiatrų (ar vaikų ir paauglių psichiatrų) išduotuose medicininiuose dokumentuose tik 8 atvejais buvo užuominų dėl paskirto medikamentinio gydymo tęstinumo ir (ar) rekomenduojamos pagalbos (pavyzdžiui, individuali psichologinė pagalba), tačiau daugeliu atveju medicinos dokumentuose buvo nurodyta tik bendra rekomendacija dėl ugdymo Švėkšnos SUC („rekomenduojama ugdytis Švėkšnos specialioje ugdymo mokykloje“). Pastebėti tik pavieniai atvejai, kai priėmimui parengtame medicininiame dokumente buvo nurodyti konkretūs medikamentai, kurie buvo rekomenduoti tęsti toliau, vaiko ugdymosi Švėkšnos SUC metu.

Medicininiuose pažymėjimuose (046/a forma) dažnai buvo nurodoma tik diagnozė, daugiau nepateikiant ar nenurodant jokių kitų rekomendacijų, net ir bendro pobūdžio rekomendacijų vaiko ugdymuisi Švėkšnos SUC.

Atkreiptas dėmesys į tai, jog vis dar pasitaiko atveju, kai gydytojai (šeimos gydytojai ir gydytojai psichiatrai), rengdami medicininius dokumentus dėl ugdymosi Švėkšnos SUC, klaidingai nurodo įstaigos tipą, pavyzdžiui, 2014 metais parengtame dokumente nurodyta, jog tai „internatinė“ mokykla, 2015 metais parengtame – „sanatorinė“ mokykla arba ugdymo įstaigai skirtame dokumente pateikia rekomendaciją dėl sveikatos priežiūros paslaugų rūšies – „mergaitei gali būti taikomas sanatorinis gydymas“.

²⁴ Buvo prašoma pateikti iki 2015-02-01 į Centrą priimtų mokinių, jų priėmimo metu pateiktų dokumentų kopijas.

²⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. V-120 „Dėl privalomų sveikatos statistikos apskaitos ir kitų tipinių formų bei privalomų sveikatos statistikos ataskaitų formų patvirtinimo“.

Paminėtina, kad analizuojant pateiktus medicinos dokumentus buvo pastebėta, jog dviem vaikams iš tų pačių socialinės globos namų, buvo išduoti itin panašiai to paties gydytojo psichiatro užpildyti Išrašai iš medicinos dokumentų (027/a forma). Abu vaikai „atvyko dėl tolimesnio gydymo taktikos, turi problemų su elgesiu, sunkiai sekasi mokslai, tirti pedagoginėje psichologinėje tarnyboje – skirti dideli spec. ugdymosi poreikiai“ bei nurodytos vienodos rekomendacijos.

22. Pagal informaciją 56 mokinių medicininiuose dokumentuose, 39 mokiniams priėmimo metu buvo nustatytas vienas elgesio ir (ar) emocijų sutrikimas, 13 mokinių buvo nustatyti du sutrikimai, 4 mokiniams buvo nustatyti 3 sutrikimai.

Paminėtina, jog iš 56 mokinių - 32 - buvo nustatytas²⁶ „Kitas mišrus elgesio ir emocijų sutrikimas“²⁷ [...], 9 - „Hiperkinezinis elgesio sutrikimas“²⁸ [...], 6 – „Mišrus mokymosi sugebėjimų sutrikimas“²⁹ [...], 6 – buvo nustatyti „Kiti emocijų sutrikimai vaikystėje“³⁰ [...] ir kt.

Remiantis Švėkšnos SUC įvairia forma pateiktos informacijos apie konkrečius mokinius analize, Centre 2014-2015 mokslo metais (iki 2015 m. vasario mėn. pradžios) tam tikrą laikotarpį mokėsi 86 mokiniai. Pateiktoje informacijoje buvo nurodyti 81 mokinio elgesio ir emocijų sutrikimai. Analizuojant šiuos duomenis, pastebėta, jog daugumai vaikų - 48 atvejais buvo nustatytas „Kitas mišrus elgesio ir emocijų sutrikimas“ [...], 13 atvejų - „Hiperkinezinis elgesio sutrikimas“ [...], 8 atvejais - „Aktyvumo ir dėmesio sutrikimas“ [...], 6 atvejais - „Kiti emocijų sutrikimai vaikystėje“ [...].

Pažymėtina, kad Švėkšnos SUC buvo rekomenduotas ugdymas vaikams, kuriems nustatyti psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant alkoholį, lakias medžiagas. Taip pat 3 vaikams nustatytas lengvas protinis atsilikimas [...] su reikšmingu elgesio sutrikimu. Pažymėtina ir tai, jog 3 vaikai atvyko mokytis, kuriems nustatyta [...] ³¹[...], vienam iš jų taip pat nustatyta ir [...] ³²[...].

Analizuojant Išrašų iš medicininių dokumentų turinį, atkreiptas dėmesys į tai, jog vienam mokiniui praeityje buvo fiksuotas suicidinis bandymas, tačiau vaikui buvo rekomenduotas ugdymas Švėkšnos SUC, nurodant hiperkinezinio elgesio sutrikimo sąlygotas ugdymosi problemas.

[...]

23. Švėkšnos SUC pateiktais duomenimis³³, stacionariniam gydymui (į priklausomybės ligų centrą, į psichiatrijos filialo vaikų skyrių) nagrinėjamu laikotarpiu buvo nukreipti du mokiniai.

Pagal pateiktas epikrizes iš sveikatos priežiūros įstaigų, kuriose buvo taikytas stacionarinis gydymas Švėkšnos SUC besimokantiems vaikams, 2014 m. rugsėjo mėn. iki 2015 m. sausio mėn. psichiatrijos profilio stacionarinis gydymas buvo taikytas 11 vaikų. Daugumą jų (10 mokinių) buvo gydyti VšĮ Respublikinės Klaipėdos ligoninės Psichiatrijos filialo Vaikų psichiatrijos skyriuje. Vienu atveju stacionarinis gydymas buvo taikytas VšĮ Respublikinės Vilniaus psichiatrijos ligoninės Universitetiniame vaikų ir paauglių skyriuje. Pastebėtina tai, jog dviem atvejais, kai mokiniai pirmą kartą atvyko į Švėkšnos SUC ir mokslo metus pradėjo nuo 2014 m. rugsėjo mėn. pradžios, vienas mokinys jau spalio 7 d. buvo nukreiptas stacionariniam gydymui „dėl berniuko dažnos nuotaikų kaitos, pykčio protrūkių, destraktyvaus elgesio“. Po dviejų savaičių stacionarinio gydymo, kurio metu buvo skirtas vaistinis preparatas, taikyta aplinkos, ergo, meno, muzikos terapija, berniuko elgesys kiek pagerėjo, ėmė reaguoti į pastabas. Vaikui išvykstant į vaikų globos namus, gydytojai rekomendavo taikyti elgesio ugdymo sistemą: aiškias elgesio taisykles, aiškią struktūruotą dienotvarkę, susitarimą dėl elgesio bei aiškius, pastovius ir

²⁶ TLK-10-AM žymėjimas.

²⁷ [...]

²⁸ [...]

²⁹ [...]

³⁰ [...]

³¹ [...]

³² [...]

³³ Švėkšnos SUC 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

nuoseklius elgesio įvertinimus. Atkreiptinas dėmesys, jog minėto vaiko priėmimo į Švėkšnos SUC metu buvo pateikti medicininiai dokumentai, parengti 2014 m. gegužės 21 d. Medicininis pažymėjimas (forma 046/a) ir 2014 m. rugsėjo 3 d. Išrašas ir medicininį dokumentų (forma 027/a), kas liudija, jog vaikas prieš pat atvykstant buvo konsultuotas gydytojų.

Kitu atveju, 2014 m. rugsėjo 1 d. pirmą kartą Švėkšnos SUC mokslo metus pradėjusi moksleivė, gydytojo psichiatro nukreipimu „dėl blogo elgesio, pasišalinimo iš mokyklos, alkoholio vartojimo“, lapkričio 27 d. buvo stacionarizuota į VšĮ Respublikinės Klaipėdos ligoninės psichiatrijos filialo Vaikų skyriuje. Merginai buvo paskirtas vaistinis preparatas, taikyta aplinkos, muzikos, ergo, meno, ergo terapijos, po kurių „būsena pagerėjo, elgesys išsilygino, tapo mandagesnė“.

Paminėtina, kad yra mokinių, kurie Švėkšnos SUC mokosi nuo 2009–2013 metų ir stacionariniam gydymui buvo nukreipti mokslo metų pradžioje, taikyto stacionarinio gydymo trukmė – nuo vienos iki dviejų savaičių.

24. Kaip nurodyta aukščiau, Apraše įtvirtinta, kad kartu su prašymu dėl mokinio priėmimo mokytis Švėkšnos SUC turi būti pateiktas ir išsilavinimo, mokymosi pasiekimų pažymėjimas ar nustatytos formos pažyma apie ugdymosi rezultatus ankstesnėje mokykloje (mokinio charakteristika, kt.).

Švėkšnos SUC pateikė 31 mokinio dokumentų dėl ugdymosi rezultatų ankstesnėje mokykloje ir 32 vaikų charakteristikų kopijas³⁴. Paminėtina, kad informacija apie mokinio pasiekimus, ugdymosi rezultatus yra pateikiami įvairiuose dokumentuose, dėl ko negali būti palyginti ir teigtina ne visiškai atspindi situaciją, pavyzdžiui, tik kai kurių mokyklų pateiktuose dokumentuose yra informacija apie mokinio praleistas pamokas. Remiantis pateikta informacija, 5 mokiniai iš 31 nebuvo perkelti į aukštesnę klasę.

Analizuojant pateiktas mokinių charakteristikas, pastebėta, kad didžiojoje daugumoje atvejų kai vaiko globėjas yra vaikų globos namai, pastarieji pateikia vaiko charakteristiką (pateiktos 22 vaikų globos institucijų charakteristikos). Mokyklos parengta charakteristika daugumoje atvejų pateikiama, kai vaikas auga šeimoje ar yra globojamas šeimoje (10) ir rečiau, kai vaikas auga globos institucijoje (3). Vienu atveju buvo pateikta ir vaiko globos institucijos, ir mokyklos charakteristika.

Didžioji dauguma vaikų (24), kurių charakteristikos buvo pateiktos, mokytis Švėkšnos SUC pradėjo 2014 m. rugsėjo mėn. pradžioje, tačiau pateiktos charakteristikos buvo parengtos įvairiu laikotarpiu (2013 m. lapkričio mėn., 2014 m. vasario, gegužės– rugsėjo mėn., taip pat ir tą pačią dieną, kai vaikas pradėjo mokytis Centre, ar vėliau).

Paminėtina, kad charakteristikos yra skirtingos savo apimtimi ir išsamumu, kai kurios gana bendro pobūdžio ir neatspindi situacijos sudėtingumo ir poreikio vaiką ugdyti Švėkšnos SUC. Charakteristikose akcentuojant probleminį vaiko elgesį, taip pat pateikiant informaciją apie tai, kad vaikas daro teisės pažeidimus, nusikalstamas veikas (pavyzdžiui, vagia, niokoja turtą, chuliganiškai elgiasi, užpuldinėja žmones) nėra pateikiama išsami informacija apie veiksmus, priemones, kurių buvo imtasis, siekiant padėti vaikui bei spręsti problemas, siekti teigiamų vaiko elgesio (nurodoma, kad mokinio elgesys svarstytas Vaiko gerovės komisijoje, prevencinis pokalbis dėl pašalinimo iš mokyklos, prevencinė paskaita prieš žalingus įpročius, bendradarbiauta su auklėtoja, socialiniais pedagogais, policijos pareigūnais ir kt., siūlyta įvairi pagalba, specialistų konsultacijos, taikytos minimalios priežiūros ir (ar) vidutinės priežiūros priemonės ir pan.).

Analizuojant pateiktas charakteristikas, atkreiptas dėmesys, kad kai kurios jų buvo parengtos vaikui gyvenant vaikų globos namuose ar mokantis mokykloje sąlyginai trumpą laiką (keletą mėnesių ar pan.). Taip pat yra atvejų, kai vaikas nuo mažens auga ne vienuose vaikų globos namuose (perkeliamas iš vienos įstaigos į kitą), kai vaikas ne vieną kartą yra paimamas laikinai iš šeimos, apgyvendinamas vaikų globos namuose, paskui grąžinamas tėvams ir vėl iš jų paimamas. Atkreiptas dėmesys ir į pateiktą informaciją apie ypatingus atvejus, kai dėl vaiko elgesio mokykloje, nepavykus išspręsti problemos bei vaiko reakcijai ir elgesiui darantis pavojingesniems,

³⁴ Pastaba - buvo prašoma pateikti iki 2015-02-01 į Centrą priimtų mokinių, jų priėmimo metu pateiktų dokumentų kopijas.

yra kviečiami vaiko įstatyminiai atstovai ir laukiama, kol pastarieji atvyks, o jiems nepavykus nuraminti vaiko, yra kviečiama policija ir greitoji medicininė pagalba.

Neretai charakteristikose nurodoma, kad: vaiko buvimas mokykloje ar globos namuose „kelia grėsmę aplinkiniams ir jam pačiam“, „klasės mokinių tėvai kreipėsi į mokyklos vadovą dėl <...> elgesio mokykloje, nes mokinys savo netinkamu elgesiu kelia grėsmę jų saugumui ir truko mokytis“, „darbuotojai raštiškai kreipėsi į globos namų administraciją, prašydami veiksmingai reaguoti į susiklosčiusią situaciją, imtis priemonių dėl fizinio ir psichologinio saugumo kitų vaikų ir darbuotojų atžvilgiu“ ir pan. Vaikai apibūdinami kaip grubūs, agresyvūs, įžūlūs, nevaldantys emocijų, linkę į konfliktus, meluoti, išsisukinėti, stokojantys valios, atsakomybės, nesuvokiantys savo elgesio pasekmių, bėgantys iš pamokų, (globos) namų, triukšmaujantys per pamokas ir trukdantys mokytojams, vartojantys necenzūrinius žodžius, nesilaikantys taisyklių, nevykdantys nustatytų įpareigojimų, smurtauojantys (fizinis ir (ar) psichologinis smurtas), turintys žalingų įpročių (rūkymas, alkoholio vartojimas ir kt.), taip pat ir nepasitikintys savimi, jautrūs, atsiduriantys kitų neigiamoje įtakoje, turintys pažeistą saugumo jausmą ir pan.

25. Švėkšnos SUC teigimu³⁵, priimant mokinį į Centrą yra prašoma pateikti informaciją, ar vaikui nėra skirta minimali ar vidutinės priežiūros priemonė.

2014–2015 mokslo metais Centre mokėsi vienas mokinys, kuriam Šilutės rajono savivaldybės Vaiko gerovės komisija buvo skyrusi minimalios priežiūros priemonę ir ji buvo vykdoma Centre, taip pat vienas mokinys, kuriam buvo skirta ir vykdoma vidutinės priežiūros priemonė vaikų socializacijos centre. Dėl skirtos vidutinės priežiūros priemonės iš Centro išvyko du mokiniai, vienam vidutinės priežiūros priemonės skyrimą iniciavo globėjai, kitam – savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius.

26. Priėmus vaiką, jo buvimo Švėkšnos SUC laikotarpiu, renkami papildomi dokumentai: informacija iš tėvų (globėjų, rūpintojų) apie mokinio praleistas atostogas, elgesį, savijautą bei gautą pagalbą jų metu; medicininiai išrašai iš gydymo įstaigų; teisėsaugos institucijų, vaiko teisių apsaugos skyrių, švietimo pagalbos tarnybų (pedagoginių psichologinių tarnybų) ir socialinių rūpybos skyrių dokumentai. Taip pat renkami ir kaupiami mokinio paaiškinimai, pasiaiškinimai ir pareiškimai.

27. Galiojusiame Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše nebuvo reglamentuotas mokymosi Švėkšnos SUC terminas. *Pažymėtina*, kad naujos redakcijos Apraše įtvirtintos nuostatos dėl mokymo sutarties sudarymo termino, nurodant, kad Švėkšnos SUC mokymo sutartis sudaroma vieneriems mokslo metams ir gali būti pratęsiama maksimaliai iki 3 metų:

1) kasmet, baigiantis mokslo metams, Centro Vaiko gerovės komisija, dalyvaujant Šilutės rajono savivaldybės Švietimo skyriaus bei Šilutės rajono Švietimo pagalbos tarnybos atstovams, įvertina teikiamos pagalbos ir tolimesnio mokinio mokymo(si) tikslingumą ir teikia siūlymą dėl mokymo sutarties pratęsimo ar nutraukimo;

2) atskirais atvejais, pasibaigus maksimaliam 3 metų mokymo(si) laikotarpiui, mokymo sutartis gali būti pratęsta 1 mokslo metams, suderinus su Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėju;

3) atvykusiems stacionarioms konsultacijoms į Centrą iki 10 kalendorinių dienų. Konsultavimo grupė, įvertinusi teikiamos pagalbos poveikį ir poreikį mokiniui ir gavusi Vaiko gerovės komisijos pritarimą, gali siūlyti pratęsti sutartį iki 30 kalendorinių dienų;

4) sutartis gali būti nutraukta tėvų (globėjų) iniciatyva pateikus Centro direktoriui prašymą raštu.

28. Švėkšnos SUC teigimu, sprendžiant mokinio mokymosi Švėkšnos SUC tęstinumo tikslingumą, tariamasi su mokinių įstatyminiais atstovais. Taip pat mokinių mokymosi Centre tęstinumo klausimas ir būtinumas svarstomas Mokytojų tarybos posėdyje, aptariant mokinius, jų elgesį, rekomendacijas ugdymui pateiktas mokytojų, auklėtojų, socialinio pedagogo, psichologo ir

³⁵ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2014-10-24 raštas Nr. V12-520-(1.10).

gydytojo psichiatro. Nusprendus mokinį išsiųsti iš mokyklos, raštu informuojami mokinio įstatyminiai atstovai.

Pastebėtina, kad subendrinus įvairius Švėkšnos SUC pateiktus mokinių dokumentus, šioje mokykloje iki 2015 metų vasario pradžios tam tikrą laikotarpį mokėsi 86 mokiniai, iš jų: 36 – 1 mokslo metus ar trumpiau, 19 – 2 mokslo metus; 16 – 3 mokslo metus, 9 – 4 mokslo metus, 1 – 5 mokslo metu, 1 – 6 mokslo metus, 4 – mokymosi trukmė nežinoma.

Centro pateiktais duomenimis, iki 2015 m. vasario 1 d. mokymąsi Švėkšnos SUC pagal vaikų įstatyminių atstovų prašymus nutraukė 20 mokinių (12 vaikų atstovai – vaikų globos namai; 9 vaikų atstovai – fiziniai asmenys (tėvai, globėjai, rūpintojai), 1 vaiko atstovo duomenys nežinomi).

Šilutės rajono VTAS duomenimis, Centre 2015 m. sausio 15 d. mokėsi 75 mokiniai, o vasario mėn. viduryje - 58 vaikai. Po Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos kreipimosi,³⁶ iš Centro išvyko 17 vaikų. Kreipimesi buvo prašoma skubiai spręsti klausimą dėl atitinkamoje savivaldybėje gyvenančių vaikų, besimokančių Švėkšnos SUC, ugdymo įstaigos pakeitimo (sprendimą buvo prašoma priimti įvertinus vaikų poreikius ir atsižvelgiant į geriausius jų interesus), atsižvelgiant į Švėkšnos SUC galimai pažeidžiamas nepilnamečių teises ir netinkamą priežiūrą bei siekiant apsaugoti vaikus nuo galimo smurto ar poveikio darymo.

II.3. Vaikų ugdymo ir užimtumo organizavimas Švėkšnos SUC

29. Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše numatyta, kad mokinio priėmimas mokytis įforminamas mokymo sutartimi, kurioje įteisinami mokyklos ir tėvų (globėjų, rūpintojų) įsipareigojimai užtikrinti mokinių ugdymąsi/mokymąsi ir švietimo pagalbos teikimą, atsižvelgiant į jo specialiuosius ugdymosi poreikius.

30. Švėkšnos SUC nurodė, kad į Centrą priimamą vaiką privalo lydėti vaiko atstovas pagal įstatymą. Lydintis asmuo turi turėti įgaliojimą, suteikiantį jam teisę pasirašyti mokinio mokymosi sutartį, gyvenimo bendrabutyje sutartį, mokinio maitinimo sutartį, sutikimus, prašymus ir kitus reikalingus dokumentus priimant mokinį. Su tėvais sudaroma vaikų iki 14 metų priėmimo į mokyklą sutartis, su vaikais nuo 14 metų sutartys sudaromos asmeniškai, esant tėvų arba globėjų sutikimui.

31. Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokymo sutartyje³⁷ įtvirtinti Centro, mokinio atstovų pagal įstatymą ir mokinio įsipareigojimai, sutarties galiojimo nuostatos ir kt., tarp jų:

1) Centras įsipareigoja teikti kokybišką psichologinę, socialinę, specialiąją pedagoginę ir medicininę pagalbą, užtikrinant korektišką informacijos panaudojimą; teikti mokinio atstovams pagal įstatymą informaciją apie ugdymo poreikius ir pokyčius, pamokų lankomumą ir elgesį pagal poreikį ir ne rečiau kaip kartą per mėnesį, apie vaiko būklę – kas mėnesį; išsiaiškinti mokymo sutarties nesilaikymo priežastis ir suteikti mokiniui pagalbą jas šalinant; sudaryti sąlygas mokiniui lankyti neformaliojo ugdymo užsiėmimus savo poreikiams tenkinti ar savarankiškai ugdyti; kt.;

2) mokinys įsipareigoja punktualiai ir reguliariai lankyti pamokas, į pamokas atvykti su mokymosi priemonėmis, lankyti grupės auklėtojo organizuojamus užsiėmimus; Centre nesinaudoti mobiliojo ryšio priemone, neįrašinėti kitų Centro bendruomenės narių pokalbių, nefilmuoti, nesinaudoti ir nesinešioti garso stiprinimo aparatūros; nevertoti, neplatinti ir nesinešioti narkotinių ir psichotropinių medžiagų, alkoholio, rūkalų; nerūkyti ir nesinešioti su savimi cigarečių; nesikviesti į Centrą pašalinių asmenų; įstatymų nustatytais atvejais atsakyti už savo veiksmus arba atlyginti savo nusikalstamais veiksmais padarytą žalą; kt.;

3) mokinio atstovai pagal įstatymą įsipareigoja pateikti informaciją apie gyvenamojoje vietoje įvykdytus teisėtvarkos prasižengimus, iškeltas teismines bylas; atlyginti mokino Centrai padarytą materialinę žalą; nuolat domėtis vaiko ugdymosi pasiekimais bei elgesiu ir daryti įtaką

³⁶ 2015-01-21 raštas N. SI-294 „Dėl ugdymo įstaigos pakeitimo“, adresuotas savivaldybių VTAS.

³⁷ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokymo sutartis (forma), patvirtinta Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-09-01 įsakymu Nr. V1-70-(1.3).

vaikui; rūpintis, kad vaikas lankytų pamokas, vykdytų mokytojų, pagalbos specialistų, gydytojų rekomendacijas; lankyti mokinį Centre ar bendrauti su Centro atsakingais darbuotojais telefonu, elektroniniu paštu; užtikrinti mokinio grįžimą namo mokinių atostogoms bei savaitgaliams: Šilutės rajono savivaldybės mokiniams kiekvieną savaitgalį, kitų savivaldybių – kartą per mėnesį; kt.

Sutartis galioja iki kol Centro Vaiko gerovės komisija, vadovaudamasi pagalbos mokiniui specialistų, gydytojų psichiatrų išvadomis, priima sprendimą dėl siūlymo Centro direktoriui nutraukti mokymo sutartį (mokinys ir jo atstovai pagal įstatymą informuojami raštu prieš 14 dienų). Taip pat sutartis gali būti nutraukta vaiko atstovo iniciatyva pagal įstatymą pateikus Centro direktoriui prašymą raštu.

32. Remiantis Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašo nuostatomis dėl klasių komplektavimo, Švėkšnos specialiojoje mokykloje (*paminėtina*, kad naujos redakcijos Apraše taip pat naudojamas šis mokyklos pavadinimas ir nuostatos dėl klasių komplektavimo nebuvo pakeistos) klasės komplektuojamos vadovaujantis šiais kriterijais:

1) ugdomų pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas mokinių skaičius klasėje – ne mažiau kaip 8 ir ne daugiau kaip 10;

2) didžiausias mokinių skaičius jungtinėje klasėje, kurioje mokoma pagal pradinio ugdymo programą: sujungus 2 klases – 8 mokiniai, sujungus 3 klases – 6 mokiniai;

3) didžiausias mokinių skaičius jungtinėje klasėje, kurioje mokoma pagal pagrindinio ugdymo pirmosios dalies programą – 8 mokiniai;

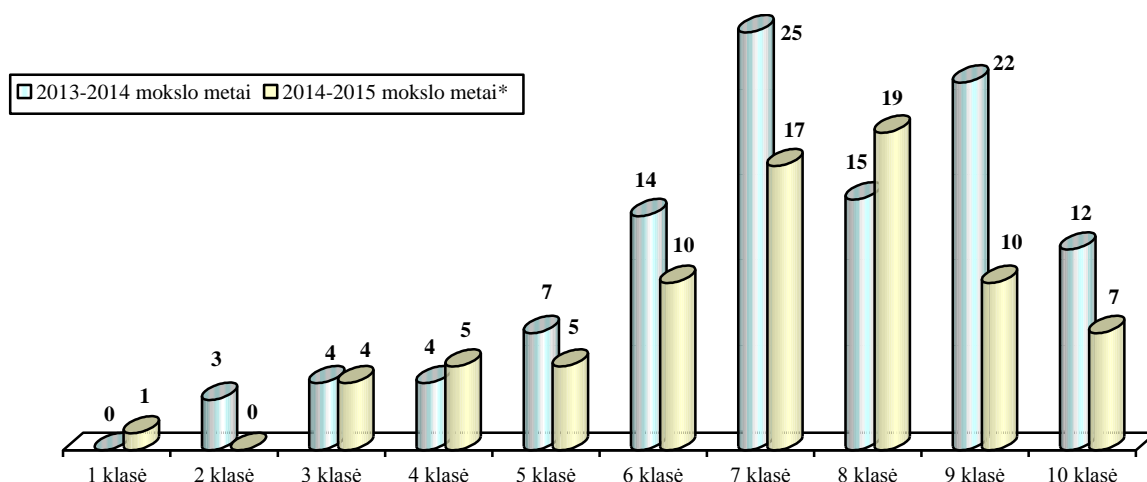
4) mokyti pagal pradinio ugdymo programą jungiamos dvi arba trys klasės;

5) mokyti pagal pagrindinio ugdymo pirmosios dalies programą jungiamos dvi klasės: penktoji su šeštąja, šeštoji su septintąja, septintoji su aštuntąja.

33. Švėkšnos specialiojoje mokykloje 2013–2014 mokslo metais mokėsi 105 mokiniai, iš jų: ▪ 2 klasėje – 3 mokiniai; ▪ 3 klasėje – 4 mokiniai, ▪ 4 klasėje – 4 mokiniai, ▪ 5 klasėje – 7 mokiniai; ▪ 6 klasėje – 14 mokinių; ▪ 7 klasėje – 25 mokiniai; ▪ 8 klasėje – 15 mokinių; ▪ 9 klasėje – 22 mokiniai; ▪ 10 klasėje – 12 mokinių.

Švėkšnos SUC 2014–2015 mokslo metų pradžioje³⁸ mokėsi 78 mokiniai, iš jų: ▪ 1 klasėje – 1 mokinys; ▪ 3 klasėje – 4 mokiniai, ▪ 4 klasėje – 5 mokiniai, ▪ 5 klasėje – 5 mokiniai; ▪ 6 klasėje – 10 mokinių; ▪ 7 klasėje – 17 mokinių; ▪ 8 klasėje – 19 mokinių; ▪ 9 klasėje – 10 mokinių; ▪ 10 klasėje – 7 mokiniai.

2014–2015 mokslo metais Centre buvo suformuotos šios klasės³⁹: ▪ jungtinė 1, 2, 3, 4 klasė – 9 mokiniai, 5 klasė – 5 mokiniai, 6 klasė – 9 mokiniai, 7a klasė – 8 mokiniai, 7b klasė – 8 mokiniai, 8a klasė – 9 mokiniai, 8b klasė – 8 mokiniai, 9 klasė – 10 mokinių, 10 klasė – 6 mokiniai.

³⁸ Informacijos pateikimo metu – Švėkšnos SUC 2014-10-24 rašto Nr. V12-520-(1.10) 1 priedas.

³⁹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

34. Mokykloje nustatyta 5 darbo dienų savaitė su dviem poilsio dienomis. Mokyklos darbo laikas – visa para. Pamokos vyksta ugdymo plane nustatytu laiku. Pamokos trukmė – 45 minutės, pirmųjų klasių mokiniams – 35 minutės. Pamokų laikas direktoriaus įsakymu gali būti trumpinamas, o kartu ir pamokų bei pertraukų laikas keičiamas šventinių, metodinių renginių ir posėdžių dienomis bei darbo sąlygoms neatitinkant sanitarinių higieninių normų reikalavimų (pavyzdžiui, esant šaltoms patalpoms). Minimali sutrumpintos pamokos trukmė – 30 minučių.⁴⁰

35. Centro teigimu, iki pietų organizuojama ugdymo(si) veikla pagal Švėkšnos specialiojo ugdymo centro ugdymo planą 2014-2015 mokslo metams, kuris parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-459 patvirtintais 2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendraisiais ugdymo planais bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-460 patvirtintais 2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pradinio ugdymo programų bendraisiais ugdymo planais.

36. Pasak Centro, didelis dėmesys skiriamas mokinių užimtumui po pamokų. Popamokiniu metu mokiniai gali laisvalaikį leisti teniso kambaryje, sporto (jėgos) kambaryje, šokio (judesio) terapijos užsiėmimuose, sporto salėje.

2014–2015 mokslo metais veikia 11 būrelių (ugdymo plane numatyta tik 19 val.): „Jaunieji knygos bičiuliai“, „Jaunieji miškininkai“, „Auk sveikas“, „Saugus ir kultūringas“, „Prakalbinink medį“, vokalinis ansamblis, dailė ir keramika, krepšinis, džiudo, „Žvilgsnis į ateitį“, klubas „Veidas“. Užsiėmimai vyksta 6 dienas per savaitę. Švėkšnos SUC nurodė, kad *mokiniai turi galimybę lankyti būrelius ne Centre, tačiau jie tai daryti atsisako*.

Neformaliojo ugdymo (būrelius) užsiėmimus lanko 88 proc. mokinių. Mokinių apklausa dėl neformaliojo ugdymo veiklos 2013–2014 mokslo metais atskleidė, kad užsiėmimus lankė 56 proc. mokinių. Likusieji mokiniai nelankė būrelių, nes „neįdomu“, „nėra patinkamo“, o labiausiai, kad „tingi“. Taip pat 47 proc. apklaustųjų teigė, kad yra patenkinti esamais būreliais, 20 proc. – norėjo karate („muštynių“) būrelio, 15 proc. – norėjo futbolo būrelio, 15 proc. – norėjo kapelos (t.y. „Jaunųjų muzikantų“).

Paminėtina, kad Šilutės rajono savivaldybės meras nurodė, jog dėl lėšų trūkumo neformaliojo ugdymo užsiėmimai 2014 m. rugsėjo mėn. Centre nebuvo vedami.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovams 2014 metų spalio mėn. lankantis Švėkšnos SUC, vaikai teigė, kad jiems nėra ką veikti po pamokų, būreliai nevyksta, jie nesinaudoja metodiniame centre esančiais sporto įrengimais ir pan.

Šilutės rajono VTAS nurodė, jog Centro direktorės teigimu, 2014–2015 mokslo metais veikia 11 būrelių, kurių užsiėmimus lanko 88 proc. mokinių, tačiau Skyriaus atstovų apsilankymų metu pastebėta, kad vaikai, pavalgę pietus, vaikšto lauke, išeina į miestelį, grupuojasi po kelis, rūko. *Susidaro įspūdis, kad vaikai savo laisvalaikį organizuoja patys*. Skyriaus nuomone, tai sudaro galimybę vaikams savavališkai pasišalinti iš Centro, įsigyti tabako gaminių bei alkoholio.⁴¹

37. Švėkšnos SUC informavo, kad Centre visus mokslo metus vykdomos prevencinės programos, prevenciniai renginiai: Sveikatos ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programa 1–8 grupėse; Savižudybių, smurto prevencijos programa 1–8 grupėse; Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa 1–8 grupėse; Socialinės veiklos programa 1–8 grupėse; Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų programa 1–8 grupėse bei 1-2-3-10 klasėse. Centre taikoma socialinių įgūdžių ugdymo programa „Tiltai“, taip pat vedama ilgalaikė prevencinė gyvenimo įgūdžių ugdymo programa „Paauglystės kryžkelės“ pagal Lions Quest programą. Pradinių klasių mokiniai dalyvauja VO „Paramos vaikams centras“ smurto prevencijos programoje „Antras žingsnis“. Kiekvieną dieną, auklėtojai organizuoja užsiėmimus „Valanda su knyga“.

Visi mokiniai dalyvauja gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje „Žingsnis savęs link“ pagal Šilutės rajono savivaldybės rėmimo specialiosios programos sveikatos projektą ir SPCC projekte

⁴⁰ Mokyklos darbo tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08-31 įsakymu Nr. V1-150-(1.3).

⁴¹ Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus 2015-02-17 raštas Nr. R3(16.8)-1043.

„Saugios aplinkos kūrimas mokykloje“, kuriame gyvenimo įgūdžiai formuojami, įtraukiant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius į prasmingą neformaliojo ugdymo veiklą.

Pagal Švėkšnos SUC veiklos planą, psichologų ir socialinių pedagogų veiklos planus, grupių veiklos planus, į kuriuos įtraukiama ir medicinos slaugytojų pagalba mokiniams, Centre vykdoma trumpalaikė prevencinė veikla: akcijos, renginiai, projektai. 2014 m. lapkričio, gruodžio mėn., Centre buvo organizuota 14 popamokinių renginių (popiečių, akcijų, turnyrų ir pan.). Taip pat Centras bendradarbiauja su Šilutės rajono PK Prevencijos skyriaus specialistais organizuojant prevencines paskaitas, renginius. Visuomenės sveikatos specialistė veda prevencines paskaitas įvairiomis sveikatos temomis.

38. Kadangi Lietuvoje nėra adaptuotų prevencinių programų vertinimo metodikų, vertinant prevencinių programų efektyvumą Centre taikomas mokinių stebėjimo metodas, Centro švietimo pagalbos specialistų sukurtos anketinės apklausos, padedančios apžvelgti išsikeltų prevencinių programų tikslų ypatumus. Dėl psichologų, socialinių pedagogų vykdomų prevencinių programų efektyvumo vertinimo Centro švietimo pagalbos specialistai ne kartą konsultavosi su Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro specialistais, Vaiko raidos centro specialistais bei ekspertais iš Olandijos. Konsultacijų metu prieita nutarimo, jog nesant prevencinių programų efektyvumo vertinimo metodikų, mokiniams turi būti keliami realūs, konkretūs tikslai, juos pasiekus – keliami kiti tikslai.

39. Švėkšnos SUC pažymėjo, kad mokinių dienotvarkė yra bendra visiems Centre besimokantiems mokiniams. Laisvą nuo dienotvarkės laiką planuoja ir veikas organizuoja grupės auklėtojas, pagal savo grupės veiklos planus 2014–2015 mokslo metams. Mokiniai lanko popamokinio užsiėmimo veikas ir veikas, į kurias yra kviečiami švietimo pagalbos specialistų. Taip pat mokiniams teikiamos gydytojų paskirtos medicininės procedūros, gydytojų psichiatrų, psichologų, socialinių pedagogų ir logopedo paslaugos.

Taip pat buvo nurodyta, kad Centre laikomasi dienos režimo, parengto remiantis Švėkšnos specialiosios mokyklos mokinių gyvenimo mokyklos bendrabutyje tvarkos aprašu⁴² (toliau – Gyvenimo bendrabutyje aprašas) bei pateikta iliustruota vaikų dienotvarkė. Švėkšnos specialiojo ugdymo centro medicinos priežiūros tvarkos apraše⁴³ taip pat įtvirtintos nuostatos susijusios su vaikų dienos režimu (maitinimo organizavimu). *Pastebėtina*, kad šiuose dokumentuose vaikų dienos režimas tam tikrais aspektais skiriasi.

40. Mokiniai kasdien dalyvauja mokyklos veikloje, priimant su jais susijusius sprendimus. Kiekvieną rytą vyksta rytiniai susirinkimai prieš pamokas su mokiniais, kuriuose dalyvauja administracija, mokytojai, naktinės auklės. Susirinkimų metu yra išklausiama mokinių nuomonė, išreiškiami pageidavimai, aptariamos Centro problemos ir kt. Vaikų apklausas mokykloje vykdo administracija, švietimo pagalbos specialistai, auklėtojai, mokytojai remiantis savo veiklos planais.

II.4. Vaikų apgyvendinimas Švėkšnos specialiojo ugdymo centro bendrabutyje

41. Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše numatyta, kad mokiniai, negalintys atvykti į mokyklą kiekvieną dieną, apgyvendinami mokyklos bendrabutyje.

Iš viso Švėkšnos SUC 2014–2015 mokslo metais tam tikrą laikotarpį mokėsi 86 mokiniai⁴⁴, atvykę iš 36 savivaldybių, iš jų:

- po 6 vaikus iš Vilniaus miesto, Kauno miesto, Šiaulių rajono, Radviliškio rajono;
- po 5 vaikus iš Kėdainių rajono, Tauragės rajono;
- po 4 vaikus iš Marijampolės, Elektrėnų;
- po 3 vaikus iš Klaipėdos miesto, Panevėžio miesto, Šilutės rajono, Varėnos rajono;
- po 2 vaikus iš Mažeikių rajono, Pagėgių rajono, Pasvalio rajono, Plungės rajono, Skuodo rajono, Telšių rajono, Vilkaviškio rajono, Šiaulių miesto;

⁴² Patvirtintas Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08-23 įsakymu Nr. V1-113.

⁴³ Patvirtintas Centro direktoriaus 2014-11-20 įsakymu Nr. V1-187-(1.3).

⁴⁴ Šių mokinių mokymosi trukmė 2014–2015 mokslo metais (iki 2015 m. vasario mėn.) yra skirtinga (mėnesiai, metai ar kt.).

▪ po 1 vaiką iš Akmenės rajono, Anykščių rajono, Ignalinos rajono, Jurbarko rajono, Kauno rajono, Klaipėdos rajono, Kupiškio rajono, Molėtų rajono, Prienų rajono, Rokiškio rajono, Šakių rajono, Šilalės rajono, Švenčionių rajono, Ukmergės rajono, Palangos miesto, Druskininkų

Mokinių tėvai (globėjai, rūpintojai), kurie pageidauja, kad vaikas per mokslo metus gyventų Švėkšnos SUC bendrabutyje, parašo prašymą ir mokiniui atvykus į mokyklą yra sudaroma gyvenimo mokyklos bendrabutyje sutartis.⁴⁵

Sutartyje įtvirtinti Centro, ugdytinio atstovo pagal įstatymą ir paties ugdytinio teisės, pareigos bei atsakomybė, tarp jų:

1) Centras įsipareigoja: sudaryti buitines ir higienines sąlygas (aprūpinti patalyne, rankšluosčiais); sudaryti sąlygas poilsiui (poilsio kambarys, sporto salė, aktų salė), turiningam laisvalaikiui, neformaliai vaikų švietimui, atsižvelgiant į ugdytinio interesus ir poreikius; atsakyti už ugdytinio saugumą, sveikatos priežiūrą, suteikti visokeriopą šeimos gydytojo (pirmašant prie pirminio sveikatos centro), gydytojo psichiatro medicininę pagalbą, psichologo bei socialinio pedagogo pagalbą; įtraukti ugdytinį į mokykloje vykdomus projektus; padėti atlikti namų darbus ir užduotis; informuoti vaiko atstovus pagal įstatymą apie vaiko netinkamą elgesį, nedelsiant - apie savavališką pasišalinimą iš mokyklos bendrabučio, kt.;

2) ugdytinio atstovai pagal įstatymą įsipareigoja: aprūpinti vaiką higienos priemonėmis, rūbais, avalyne; užtikrinti, kad vaikas į mokyklą neatsivežtų neleistinų daiktų (peilių, žiebtuvėlių ir kt., kuriais galėtų susižaloti ir sužeisti kitus), alkoholio, tabako, psichotropinių medžiagų; lankytis mokyklos bendrabutyje, domėtis ugdytinio elgesiu ir gyvenimo bendrabutyje sąlygomis; atlyginti vaiko bendrabučio turtui padarytą tyčinę žalą/ padarytą žalą bendrabučiu; atsakyti patiems už savo vaiko patirtą materialinę žalą naudojantis mobiliaisiais telefonais, magnetofonais ar kitais vertiniais daiktais; kt.;

3) sutarties nuostatose dėl šalių atsakomybės nurodyta, kad mokykla atsako už mokinių tinkamas gyvenimo, ugdymosi ir poilsio sąlygas bendrabutyje, o ugdytinio atstovai pagal įstatymą atsako už ugdytinio elgesį;

4) vienas iš sutarties nutraukimo pagrindų – ugdytinis grubiai pažeidžia Mokinių gyvenimo mokyklos bendrabutyje tvarkos aprašo nuostatas.

42. Mokinių, gyvenančių bendrabutyje, veiklos organizavimas, jų teisės ir pareigos taip pat reglamentuotos Švėkšnos specialiosios mokyklos mokinių gyvenimo bendrabutyje tvarkos apraše⁴⁶.

Apraše, be kitų nuostatų dėl mokinių teisių, pareigų, apribojimų ir atsakomybės, įtvirtinta, kad mokiniai mokyklos bendrabutyje per mokslo metus gyvena nuolat (išskyrus atostogas, šventines dienas). Mokykla užtikrina, kad mokiniams būtų sudarytos tinkamos gyvenimo, ugdymosi ir poilsio sąlygos bendrabutyje. Mokyklos bendrabutyje negyvenantys asmenys į bendrabutį neįleidžiami. Bendrabutyje gyvenančius mokinius prižiūri ir pedagoginę veiklą organizuoja grupių auklėtojai. Naktį bendrabutyje gyvenančius mokinius prižiūri naktinės auklės. Dirbantis personalas atsako už tvarką ir švarą bendrabutyje visos paros metu. Už kambario tvarką, švarą, inventoriaus apsaugą atsako kambario gyventojai. Išsikeliantieji iš bendrabučio mokiniai

⁴⁵ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro gyvenimo mokyklos bendrabutyje sutartis (forma), patvirtinta Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-09-01 įsakymu Nr. V1-69-(1.3).

⁴⁶ Patvirtintas Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08-23 įsakymu Nr. V1-113.

privalo atsiskaityti ir palikti tvarkingą kambarį (nepaliekant asmeninių daiktų) auklėtojui. Neatsiskaitęs už materialines vertybes ar jas sugadinęs mokinys, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais), privalo atlyginai padarytus nuostolius.

43. 2014–2015 mokslo metais Centre buvo suformuotos 8 grupės⁴⁷:

1 grupė – 9 vaikai (7-10 metų);	5 grupė – 9 vaikai (14-16 metų);
2 grupė – 10 vaikų (11-12 metų);	6 grupė – 9 vaikai (16-17 metų);
3 grupė – 9 vaikai (12-15 metų);	7 grupė – 8 vaikai (13-17 metų);
4 grupė – 10 vaikų (14-15 metų);	8 grupė – 9 vaikai (13-17 metų).

Sprendimus dėl vaikų apgyvendinimo kambariuose priima grupių auklėtojai, atsižvelgdami į mokinių sutrikimus, individualias savybes, charakterio bruožus ir kt. bei tardamiesi su vaikais, kurie išsako savo norus, pavyzdžiui, nori gyventi su savo draugais, su kuriais sutaria labai gerai ir kt. Vaikui prašant, esant nepatenkintam kambariu ar mokiniais, su kuriais gyvena, jis gali būti perkeltas į kitą kambarį su auklėtojo leidimu. Jeigu mokinys išsako norą ir jį motyvuoja, kodėl nori būti kitoje grupėje, auklėtojas kartu su mokiniu kreipiasi į mokyklos administraciją ir tuomet yra svarstomas klausimas dėl mokinio perkėlimo į kitą grupę.

Centro teigimu, berniukų grupėse, vaikų amžius yra panašus, svyruoja nuo 1 iki 2 metų skirtumo (pavyzdžiui, 5 klasės mokiniai gali būti apgyvendinami kartu su 6 ar 7 klasės mokiniais). Vengiama grupes formuoti taip, kad vaikų amžius labai svyruotų ir būtų didelis amžiaus skirtumas. Viena grupė mokinių yra sudaryta iš pradinių klasių mokinių, 7–8 grupės yra mergaičių grupės suformuotos iš skirtingo amžiaus mergaičių, kadangi jų Centre mokosi nedaug.

44. Šilutės rajono VTAS pažymėjo, kad po atliktos Centro bendrabučio renovacijos, buvo pagerintos 10 vaikų, gyvenančių II aukšte, buities ir gyvenimo sąlygos. Šiame aukšte gyvena 1-4 klasės mokiniai. Kambariuose vaikai gyvena po 2-3. Vienu higienos mazgu naudojasi 5 vaikai. Lankydami Centre, Skyriaus atstovai pastebėjo, kad vaikai jaučiasi saugesni gyvendami atskirai nuo vyresnių mokinių. Pokalbių metu teigė, kad Centre jiems patinka, tačiau dažnai išėję iš savo gyvenamųjų patalpų, nukenčia nuo vyresnių vaikų. Bendrabučio III ir IV aukštuose vaikų gyvenimo sąlygos nėra pasikeitusios⁴⁸. Šiuose aukštuose gyvena vyresni vaikai.

Pažymėtina, kad II aukšto patalpose Centro specialistai teikia ir trumpalaikes konsultacijas vaikams ir jų įstatyminiams atstovams, kurios trunka nuo 1 iki 10 dienų. Taip pat vaikams ir jų įstatyminiams atstovams yra teikiamos apgyvendinimo paslaugos.

Remiantis Centro pateikta informacija, sumažėjus vaikų skaičiui nuo 2015 m. vasario 12 d. buvo suformuota viena mergaičių grupė ir ji apgyvendinta II aukšte (renovuotose patalpose), kartu su pradinių klasių mokiniais.

45. Su viena vaikų grupe (po pamokų) dirba vienas auklėtojas, su viena mokinių grupe – pradinių klasių, kartu su auklėtoju dirba mokytojo padėjėja iki 17.00 val.

Nakties metu, t. y. po 21.00 val. dirba naktinės auklės 3 žmonės su 58 mokiniais⁴⁹ (po 1 žmogų aukšte). Pirmame aukšte budi budėtojas (pagal poreikį iškilus problemoms kviečiamas į bet kurį aukštą) ir medicinos slaugytoja.

II.5. Vaikų gyvenimo Švėkšnos SUC sąlygos

46. Prieš mokiniui atvykstant į mokyklą arba tik atvykus, mokinys ir jo atstovai pagal įstatymą (atlydėję asmenys) yra supažindinami su „Atmintine tėvams ir/ar globėjams dėl mokinių atvežimo į mokyklą bei būtinų daiktų sąrašo“ (toliau – Atmintinė) („Mokiniai ir jį atlydėję asmenys yra supažindinami su mokyklos direktoriaus patvirtinta tvarka, kurioje nurodytas sąrašas mokiniui reikalingų mokymo, higienos priemonių, aprangos bei sąrašas daiktų, už kuriuos mokykla nėra atsakinga ir jie nereikalingi mokinio ugdymui“⁵⁰). Atmintinėje nurodytas daiktų, t.

⁴⁷ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

⁴⁸ Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus 2015-02-17 raštas Nr. R3(16.8)-1043.

⁴⁹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

⁵⁰ Mokyklos vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos 2012-03-26 įsakymu Nr. V1-86-(1.3) (23 punktas).

y. avalynės ir drabužių, mokymosi priemonių bei higienos priemonių, sąrašas.⁵¹, tačiau nėra nurodyta, kuriam laikotarpiui vaikai turi turėti išvardintus daiktus, priemones (visiems mokslo metams ar kitam laikotarpiui). Taip pat Atmintinėje prašoma užtikrinti, kad mokiniai neturėtų mokymuisi nereikalingų daiktų (mobiliųjų telefonų, mp3 grotuvų, aštrių daiktų, tabako, psichotropinių medžiagų) bei nurodoma, kad pinigus ir mobiliuosius telefonus (jeigu nepavyko vaiko įtikinti jų nesivežti) lydintis asmuo paduoda grupės auklėtojiui ir aptaria jo naudojimą. Centro teigimu, iš mokinio mobilaus ryšio telefonas gali būti paimtas, remiantis Mokyklos vidaus tvarkos taisyklėmis.

Pastebėtina, kad reikalavimas, jog mokinys neturėtų mobiliojo telefono, nėra vieningai įgyvendinamas: kai kurie vaikai gali neturėti telefonų, kiti – juos turi su savimi ir naudoja, kitiems telefonus, paimtus Centro darbuotojų akivaizdoje (pavyzdžiui, vaiko priėmimo į Centrą metu), perduoda (grąžina) jų įstatyminiai atstovai.

47. Švėkšnos SUC pažymėjo, jog visais būtiniaisiais daiktais, rūbais, priemonėmis ir kt. vaikus privalo aprūpinti jų įstatyminiai atstovai, remiantis Atmintinėje nurodytu sąrašu. Tais atvejais, kai vaikui trūksta būtinų daiktų ar priemonių, socialinis pedagogas susisieikia su vaiko įstatyminiais atstovais raštu ir prašo atsiųsti ar atvežti vaikui reikiamus daiktus. Kai vaikas atvažiuoja į Centrą visiškai neparuoštas, socialinis pedagogas raštu kreipiasi į to rajono, miesto, iš kurio atvyko vaikas, vaiko teisių apsaugos skyrių ir įstatyminius atstovus, informuodamas kokiais daiktais, priemonėmis ir kt. būtina aprūpinti vaiką.

48. Mokinių daiktai, Švėkšnos SUC teigimu, tėvų ar kitų teisėtų atstovų parašymu, yra užrakinami daiktų saugojimo kambariuose ir duodami vaikams jiems paprašius. Taip elgiamasi, siekiant saugoti vaikų daiktus, kadangi mokiniai yra linkę daiktus keisti, parduoti, vogti ar šiaip sugadinti piktybiškai, siekdami, kad jiems būtų nupirkti nauji.

49. Paminėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2012 metų Tyrime buvo konstatuota, kad vaikams nėra garantuojama teisė į privataus gyvenimo apsaugą (vaikai turi labai ribotas galimybes naudotis savo daiktais, kurie saugomi ir išduodami darbuotojo). Po atlikto tyrimo, Šilutės rajono VTAS ne kartą prašė mokyklos administracijos atkreipti dėmesį į vaiko teisės į privataus gyvenimo apsaugą užtikrinimą, tačiau situacija iš esmės nesikeitė. Skyriaus atstovai lankydami Centre išsiaiškino, kad turėti savo asmeninius daiktus (rūbus, kosmetiką, higienines priemones ir kt.) leidžiama tik mergaitėms, argumentuojant, kad berniukai savo asmeninių daiktų nesaugo, vagia svetimus rūbus, juos suplėšo ir, atsižvelgiant į tai bei įstatyminių atstovų prašymus, berniukų daiktai saugomi pas auklėtojus. Higienos priemonės (dantų pasta, tualetinis popierius) išduodamos tik vaikui paprašius. Vaikų nuomonė dėl galimybės disponuoti daiktais ir higienos priemonėmis labai išsiskyrė, berniukai nesureikšmino šios problemos. Skyrius patvirtino, kad situacija iš esmės nepasikeitusi – tik mergaitės disponuoja savo asmeniniais daiktais ir higienos priemonėmis, berniukai ir toliau šios galimybės neturi.⁵²

Paminėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovams lankantis Centre ir bendraujant su vaikais, buvo nurodyta, kad vaikai norėdami gauti drabužį, esantį pas darbuotoją, turi paprašyti iš anksto, priešingu atveju (pavyzdžiui, paprašius ryte) drabužis nebus išduotas. Taip pat darytina prielaida, kad ne visos mergaitės laisvai disponuoja savo daiktais (t. y. neturi visų savo atsivežtų daiktų (drabužių) kambaryje).

⁵¹ Avalynė ir drabužiai: apatiniai rūbai - 3 komplektai; viršutiniai rūbai - 3 komplektai; kojinės - 5 poros; striukė - 1; batai - 2 poros; sportinė apranga - 1 pora; sportiniai bateliai - 1 pora; šlepetės - 1 pora (pageidautina guminės); turintiems šlapinimosi problemų vaikams pageidautina turėti papildomai apatinių kelnaičių).

Mokymosi priemonės: ploni sąsiuviniai - 20 vnt. langučiais, 20 vnt. linijomis; žirklys apvaliais galais - 1 vnt., aplankalai knygoms; aplankalai sąsiuviniams - 10 vnt.; piešimo sąsiuviniai - 3 vnt.; spalvotas popierius - 2 vnt.; rašikliai - 5 vnt.; pieštukai - 2 vnt.; spalvoti pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė - po 1 vnt.; trintukai - 2 vnt.; drožtukai - 2 vnt.; pieštukinė - 1 vnt.; liniuotė, skriestuvai, matlankis - po 1 vnt.; kuprinė - 1 vnt.; sausi klijai - 2 vnt.

Higienos priemonės: šukos - 1 vnt.; maudymuisi kempinė - 1 vnt.; muilas su muiline - 1 vnt.; dantų pasta - 2 vnt.; dantų šepetėlis su dėklu - 1 vnt.; šampūnas - 2 vnt.; skalbimo milteliai - 1 vnt.; tualetinis popierius - 6 vnt., popierinės nosinaitės - 1 įpakavimas; higieniniai paketai - 4 vnt. (mergaitėms).

Pastaba – Atmintinėje nėra nuorodos dėl jos patvirtinimo.

⁵² Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus raštai: 2012-11-08 Nr. R3(17.27)-7766, 2013-01-17 Nr. R3(16.8)-440, 2015-02-17 Nr. R3(16.8)-1043.

50. Centro teigimu, šiuo metu savo rūbus mokiniai, padedami auklėtojų ir budėtojų (skalbėjos), skalbiasi prausykloje esančiose skalbimo mašinose, džiovinama džiovyklose taip pat įrengtose prausyklose. Paminėtina, kad iki 2015 m. sausio 2 d. mokinių rūbai buvo skalbiami Centro skalbykloje, nuo minėtos datos – patalynė, rankšluosčiai ir užuolaidos yra skalbiami UAB „Rasa“.

51. Kai mokinys informuoja grupės auklėtoją, kad dingio jo daiktas, grupės auklėtojas kartu su mokiniu jo ieško, o neradęs kreipiasi pagalbos į socialines pedagoges, informuoja mokinio įstatyminius atstovus. Centro teigimu, daugelis dingusių mokinių daiktų yra surandami ir gražinami mokiniui (rūbai, avalynė ir kt.), kiti daiktai - piktybiškai sugadinami (išpilamas šampūnas, dantų pasta, kvepalai ir kt.). Su mokiniais, kurie neteisėtai pasiima ne savo daiktus, yra vedami individualūs pokalbiai, paimami raštiški pasiaiškinimai, atskirais atvejais kreipiamasi į policijos pareigūnus.

52. Turimos mokinių pinigines lėšos perduodamos grupių auklėtojams, kurie kartu su mokiniu aptaria ir paskirsto jo turimas lėšas, kad jų užtektų buvimo Centre laikotarpiu. Piniginės lėšos yra duodamos mokiniams arba vykstama kartu su jais apsipirkti. Jeigu mokiniai atsiveža pinigus savarankiškai, o teigia, kad jų neturi ir nepaduoda grupės auklėtojui, pasak Centro, susiduriama su daugybe problemų, t. y. alkoholio vartojimu, agresyviu elgesiu nukreiptu tiek prieš save, tiek prieš aplinkinius ir kt.

53. Centre besimokantys mokiniai turi galimybę bendrauti su savo tėvais ar kitais teisėtais atstovais savo mobiliųjų telefonų pagalba, paprašius auklėtojų mobiliojo telefono, Centro laidiniu ar mobiliuoju telefonu, taip pat informacinių technologijų pagalba. Kiekvienos grupės laisvalaikio kambaryje yra kompiuteris ir interneto ryšys. Labai daug vaikų palaiko ryšius socialinių tinklapių (facebook, one.lt, skype) pagalba. Auklėtojai gera valia siekia, kad vaikai kuo daugiau bendrautų su savo šeimos nariais.

54. Laiškus (gaunami labai retai) ar siuntinius, atsiųstus į Centrą, iš raštinės mokinys pasiima kartu su grupės auklėtoju. Laiškas ar siuntinys atplėšiamas prie suaugusio asmens ir pasižiūrima, ar nėra įdėta pinigų, rūkalų, aštrių daiktų ir kt. Jeigu būna įdėti daiktai, kurie nėra rekomenduotini mokiniams, auklėtojas susisiekiama su siuntėju ir tariasi dėl daiktų gražinimo arba jų saugojimo iki tol, kol atvyks suaugęs asmuo. Jeigu atsiųsti daiktai saugūs, mokinys gali jais disponuoti savarankiškai. Vaikų laiškų turinys nėra skaitomas.

55. Mokiniai savarankiškai išleidžiami į Švėkšnos miestelį, remiantis Mokinių išleidimo į miestelį tvarka,⁵³ kurioje nurodyta, kad mokiniai į miestelį vieni gali būti išleidžiami *tik ypatingais atvejais*: 1) kai yra patikimo žmogaus raštiškas prašymas išleisti vaiką pas jį pasisvečiuoti ir auklėtojas yra garantuotas, kad vaikas saugiai grįš; 2) kai auklėtojas pasitiki vaiku, į miestelį gali išleisti susitardamas dėl grįžimo laiko; susitarimą užfiksuoja savo dieniniuose planuose; 3) kai vaiką nori išsivežti teisėti vaiko globėjai ar tėvai.

Taip pat tvarkoje nurodoma, kad rekomenduojama vaikų vienu į miestelį neleisti, siekiant išvengti konfliktų su miestelio gyventojais. Dauguma atvejų vaikus palydi auklėtojai, t.y. auklėtojai gali lydėti iš kelių klasių sudarytą mokinių grupę.

Mokinių gyvenimo bendrabutyje apraše įtvirtina, kad bendrabutyje gyvenantys mokiniai privalo išeinant iš bendrabučio, suderinti su auklėtoju ir grįžti į bendrabutį iki 20 val.

Centro direktorė, pokalbio su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovais metu, nurodė, kad po pamokų vaikas, norėdamas išeiti pasivaikščioti pasisako auklėtojui, kuris pažymi koks vaikas ir kur išeina. Vaikui duodamas „leidimas“ (lapelis, patvirtinantis vaiko išleidimą), kurį vaikas parodo, pavyzdžiui, sutiktam Centro darbuotojui, kad būtų galima įsitikinti, jog vaikas nėra savavališkai išėjęs iš Centro.

56. Trumpalaikiai mokinio išvykimai savaitgaliui, atostogoms suderinami su mokinio tėvais, globėjais ir/ar teisėtais atstovais, kurie Centro direktoriui teikia raštišką prašymą, kad mokinys savarankiškai galėtų vykti į namus.

⁵³ Patvirtinta Švėkšnos sanatorinės mokyklos direktoriaus 2009-08-31 įsakymu Nr. V1-125-(1.3).

Švėkšnos SUC teigimu, mokiniai per visas mokinių atostogas išvyksta pas savo įstatyminius atstovus, atostogų metu niekada mokinių nebūna. Už mokinių išvykimą mokinių atostogų metu yra atsakingos socialinės pedagogės. Vaikų išvykimas atostogoms yra pradedamas derinti likus dviem savaitėms iki jų, informuojant raštu vaikų globos namus bei informuojant žodžiu (telefoniniu skambučiu) mokinių tėvus, globėjus. Mokinių atvykusių ankščiau negu, kad baigėsi mokinių atostogų Centras neturi, mokiniai visada atvyksta tik pasibaigus atostogoms. Dažniausiai mokinių atvyksta pasiimti jų įstatyminiai atstovai.

Švėkšnos SUC 2014–2015 mokslo metais buvo du mokiniai (informacijos pateikimo metu mokėsi tik vienas), kurie kiekvieną savaitgalį vyko namo pas įstatyminius atstovus. Abu mokiniai buvo iš Šilutės rajono, gyveno nedideliu atstumu nuo mokyklos. Mokiniai vyksta autobusu, gavus įstatyminių atstovų rašytinius prašymus, kad vaikai savaitgaliais vyktų namo. Mokiniai, kurie gyvena 50 km nuo mokyklos atstumu vyksta pas įstatyminius atstovus kartą per mėnesį, juos atvyksta parsivežti ir po savaitgalio vėl atveža į mokyklą.

Centras pažymėjo, kad jeigu vaiko atstovai pagal įstatymą pageidauja vaiką pasiimti namo savaitgaliui, mokyklos administracija visada mokinį išleidžia, siekdama užtikrinti vaiko artimą bendravimą su įstatyminiais atstovais. Centro nuomone, yra būtinas vaikų bendravimas su įstatyminiais atstovais, tiek mokiniui vykstant namo, tiek mokinį lankant Centre. Atstovai pagal įstatymą vaikus lanko pagal savo galimybes, tačiau jų aplankymas nėra dažnas, motyvuojant lėšų stygiu. Mokiniui išvykstant mokinių atostogoms, tėvams, globėjams yra pateikiama informacija apie mokymosi ir elgesio pasiekimus. Medicinos slaugytojos parašo trumpą išrašą apie mokinio gydymą. Pasibaigus mokslo metams mokiniui yra parengiamas gydytojo išrašas bei specialistų rekomendacijos.⁵⁴

57. Atsižvelgiant į skirtingas suinteresuotų asmenų (vaikų įstatyminių atstovų, specialistų) nuomones dėl vaiko išvykimo iš Centro (savaitgaliui, atostogoms ar pan.) tikslingumo bei argumentus, jog vaikams būtina užtikrinti stabilumą ir pastovumą ir jie neturėtų dažnai keisti gyvenamosios vietos (vykti pas savo įstatyminius atstovus), vaiko teisių apsaugos kontrolierė paprašė Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centrą pateikti nuomonę šiuo klausimu.

SPPC nurodė, kad Švėkšnos SUC gali organizuoti mokinių užimtumą atostogų, savaitgalių metu, tačiau vaiko atstovams pagal įstatymą tenka pagrindinė teisė ir atsakomybė rūpintis savo vaiko auklėjimu ir vystymusi. SPPC nuomone, vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą ugdomosi Švėkšnos SUC metu turėtų būti sudarytos sąlygos nuolat palaikyti ryšius ir atostogų, savaitgalių metu leisti laiką kartu, jei tai neprieštaruja vaiko interesams. Siekiant aiškių mokinių išleidimo sąlygų šioje mokykloje, įstaigos vidaus dokumentuose turėtų būti nustatyta vaiko išleidimo tvarka, kurioje būtų numatyta, kada vaikas negali sugrįžti pas savo atstovus pagal įstatymą (pavyzdžiui, esant tam tikrai vaiko psichikos sveikatos būklei, gavus vaiko teisių apsaugos skyriaus informaciją apie vaiko atstovų pagal įstatymą netinkamas vaiko priežiūros ir gyvenimo sąlygas ir pan.). Sprendimą dėl vaiko išleidimo iš įstaigos turėtų priimti ne vaiko atstovai pagal įstatymą, bet įstaigos pedagogai, auklėtojai, švietimo pagalbos, sveikatos priežiūros specialistai kartu su administracija.⁵⁵

II.6. Vaikams teikiama pagalba Švėkšnos SUC

58. Vieni iš pagrindinių Švėkšnos SUC veiklos tikslų ir uždavinių – teikti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems mokiniams kokybišką, efektyvią ir reikiamą informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir medicininę pagalbą.⁵⁶

2014–2015 mokslo metais Švėkšnos SUC švietimo pagalbos paslaugų teikimui buvo patvirtinti 2 psichologo, 2 socialinio pedagogo, 1,5 specialiojo pedagogo, 1 specialiojo pedagogo

⁵⁴ Centro vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-10-30 įsakymu Nr. V-146-(1.3).

⁵⁵ Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro 2015-02-20 raštas Nr. V5-38.

⁵⁶ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

konsultanto, 0,5 logopedo ir 2 mokytojo padėjėjo etatai (2014 m. spalio 1 d. buvo nepanaudota 0,25 logopedo etato).

59. Išanalizavus ir apibendrinus Švėkšnos SUC įvairiomis formomis pateiktą informaciją apie mokiniams pedagoginių psichologinių tarnybų nurodytą teikti (rekomenduotą) švietimo pagalbą (neišskiriant jos trukmės – vienkartinė, trumpalaikė, ilgalaikė, nuolatinė), paminėtina, kad Švėkšnos SUC 2014-2015 mokslo metais mokėsi 86 mokiniai⁵⁷, iš jų buvo reikalinga pagalba: 85 – psichologo; 82 – socialinio pedagogo; 82 – specialiojo pedagogo; 44 - logopedo; 37 – mokytojo padėjėjo

Pastebėtina, kad 2013 m. gruodį atlikus patikrą⁵⁸ mokykloje, siekiant įvertinti situaciją dėl pedagoginės – psichologinės pagalbos tinkamumo ir efektyvumo, atsižvelgiant į mokinių skaičių, kuriems reikalinga atitinkamo specialisto pagalba, specialistų darbo reglamentą ir funkcijas, buvo konstatuota, kad mokykla neužtikrina pakankamos pagalbos visiems mokiniams, kuriems ji yra paskirta.

Vertinimo laikotarpiu mokykloje ilgesnį ar trumpesnį laikotarpį mokėsi 86 mokiniai ir visiems jiems buvo reikalinga nuolatinė psichologo ir socialinio pedagogo pagalba, 50 mokinių buvo paskirta specialiojo pedagogo pagalba ir 46 mokiniams buvo paskirta logopedo pagalba. Švietimo pagalbą teikė 2 psichologai, 2 socialiniai pedagogai, specialusis pedagogas, logopedas ir 2 mokytojų padėjėjai.

2015 m. vasario mėn. Centre mokėsi 58 mokiniai, kuriems pagal pedagoginių psichologinių tarnybų rekomendacijas buvo rekomenduojama teikti psichologo, socialinio pedagogo, logopedo, specialiojo pedagogo pagalbą. Švėkšnos SUC teigimu, daugumai mokinių teikiama nuolatinė psichologinė, socialinė pedagoginė pagalba, remiantis pateiktomis pedagoginių psichologinių tarnybų/švietimo pagalbos tarnybų rekomendacijomis, t. y. logopedo pagalba – 23 vaikams; specialiųjų pedagogų pagalba - 38 vaikams; psichologų - 58 vaikams; socialinių pedagogų - 58 vaikams. Psichologinė, socialinė pedagoginė pagalba mokiniams teikiama: vienkartinė (epizodinė); trumpalaikė (iki 10 susitikimų); ilgalaikė (11-3- susitikimų); nuolatinė. Psichologinė, socialinė pedagoginė, logopedo, specialioji pedagoginė pagalba mokiniams teikiama pagal individualius specialistų darbo su mokiniais grafikus.

2014–2015 mokslo metais (iki 2015 m. vasario mėn.) buvo atliktas 7 mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių pakartotinis (papildomas) vertinimas (pervertinimas), remiantis pedagoginės psichologinės tarnybos/švietimo pagalbos tarnybos ar Centro Vaiko gerovės komisijos rekomendacijomis.

60. Pažymėtina, kad mokykla tapusi metodiniu centru, privalo konsultuoti, teikti švietimo informacinę, metodinę pagalbą kitų šalies mokyklų mokytojams, švietimo specialistams, tėvams (globėjams), ugdantiems mokinius, turinčius elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų; organizuoti ir vykdyti kvalifikacijos tobulinimo renginius šalies mokytojams, pagalbos specialistams, dirbantiems su elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčiais vaikais ir kt.

Centro direktoriaus 2014 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr. V1-196-(1.3) buvo patvirtintas Švėkšnos specialiojo ugdymo centro švietimo pagalbos ir konsultavimo paslaugų teikimo ir apmokėjimo tvarkos aprašas, kuriame įtvirtinta, kad konsultavimo tikslas – organizuoti ir vykdyti įvairiapusės specialiosios, socialinės pedagoginės, psichologinės pagalbos teikimą ir konsultavimą vaikams, turintiems elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų arba elgesio ir emocijų sunkumų, asmenims dirbantiems su jais, jų tėvams, teisėtiems atstovams. Švietimo ir konsultavimo paslaugas respublikos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams, mokinių tėvams, teisėtiems globėjams, mokytojams ir pagalbos mokiniui specialistams teikia Švėkšnos SUC Švietimo pagalbos ir konsultavimo skyriaus specialistai.

Švietimo pagalbos ir konsultavimo veiklos sritys: 1) anamnezių rinkimas, vertinimas, konsultavimas; 2) mokinių, turinčių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, sunkumų stebėjimas

⁵⁷ Šių mokinių mokymosi trukmė 2014–2015 mokslo metais (iki 2015 m. vasario mėn.) yra skirtinga.

⁵⁸ Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus 2013-12-31 pažyma Nr. ŠV4-(21.3.1)-7 “Dėl pedagoginės-psichologinės pagalbos, mokinių gyvenimo sąlygų ir saugios aplinkos Švėkšnos specialiojoje mokykloje”.

ugdomyje procese ir analizė; 3) išvadų ir rekomendacijų rengimas; 4) mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų švietimas, metodinės medžiagos rengimas, sisteminimas ir sklaida; 5) studentų praktikos koordinavimas.

Švietimo pagalbos ir konsultavimo formos: 1) konsultavimas telefonu, pagal iš anksto gautą anamnezę; 2) konsultavimas mokinio gyvenamojoje vietoje (mokykloje, globos namuose, namuose ir kt.); 3) konsultavimas Centre.

61. Konsultacijos skirstomos į trumpalaikes (nuo 1 iki 10 dienų mokinių gyvenamojoje vietoje arba Centre; esant pratęsiant iki 30 darbo dienų) ir ilgalaikes (1 mėnuo ir daugiau Centre, atsižvelgiant į konkretaus mokinio individualius poreikius).

Trumpalaikėms konsultacijoms priimami mokiniai, turintys elgesio ir emocijų sutrikimų arba elgesio ir emocijų sunkumų turintys mokiniai, kurių socialinė-psichologinė adaptacija yra sutrikusi. Trumpalaikėms konsultacijoms gali atvykti ir apsistoti ne daugiau kaip 4 mokiniai vienu metu. Mokiniai arba kartu trumpalaikėms konsultacijoms atvykę tėvai (globėja, teisėti vaiko atstovai), negalintys atvykti į Centrą kiekvieną dieną, apgyvendinami Centro bendrabutyje. Trumpalaikio konsultavimo metu mokinsys lanko pamokas. Po pamokų, mokinių gyvenimo įgūdžius ugdo ir laisvalaikį organizuoja trumpalaikio konsultavimo grupės auklėtojai. Trumpalaikį mokinio konsultavimą vykdo centre dirbantys švietimo pagalbos specialistai ir gydytojai psichiatrai. *Pastebėtina*, kad remiantis specialistų rekomendacijomis, gavus tėvų sutikimą ir prašymą, konsultacijai atvykęs mokinsys gali pasilikti mokytis Centre.

Švėkšnos SUC trumpalaikės konsultacijos teikiamos mokiniams nuo 2014 m. lapkričio 4 d. Per 2014 metus tokios konsultacijos buvo suteiktos 7 mokiniams, per 2015 m. sausio mėn. - 3 mokiniams.

62. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro teigimu, Švėkšnos SUC priklauso mokyklų, skirtų specialiųjų ugdymosi poreikių (emocijų ir elgesio sutrikimų) turintiems mokiniams, tipui. Mokiniai šioje įstaigoje ugdomi ir švietimo pagalba jiems teikiama, atsižvelgiant į pedagoginių psichologinių tarnybų išvadas ir rekomendacijas.

Įvairias terapijų rūšis ar jų elementus savo darbo procese gali taikyti švietimo pagalbos specialistai, vaikus ugdantys pedagogai, baigę mokymus ir įgiję reikiamas kompetencijas. Terapijos taikomos tiek dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, tiek su įvairių psichologinių problemų turinčiais vaikais ir paaugliais, tiek ir su asmenimis, kurie siekia asmeninio tobulėjimo ir gilesnio savęs pažinimo. Švietimo pagalbą teikiantys specialistai terapijas taiko įvertinę vaiko poreikius, psichinės ir fizinės sveikatos būklę, sutrikimo pobūdį, emocinę būseną. Terapijų taikymo kokybės priežiūros ir užtikrinimo klausimai tiesiogiai susiję su terapijas taikančių specialistų ir pedagogų kvalifikacija, metodine jų veiklos priežiūra. Gydamosios mankštos ir povandeninio masažo paslaugos turėtų būti teikiamos gydytojų paskyrimu.

63. Švėkšnos SUC bendrabučio II aukšte buvo renovuotos pagalbos ir konsultavimo skyriaus patalpos, įrengiant terapinius kabinetus. Specialiąsias priemones Centrai nupirko SPPC (iki 2014 m. lapkričio 1 d. priemonės turėjo pasiekti mokyklą).

2015 metų pradžioje⁵⁹, Centre buvo yra visiškai įrengti terapiniai ir kiti kabinetai: aromaterapijos ir povandeninio masažo kabinetas, dailės terapijos kabinetas, šviesos terapijos kabinetas, gamtinės relaksacijos kabinetas, sensorinės relaksacijos kabinetas, šokio ir judesio terapijos kabinetas, gydamosios mankštos kabinetas. Visi kabinetai ir Centre taikomos terapijos buvo taikomos Centro ir atvykstantiems trumpalaikėms konsultacijoms mokiniams.

64. Terapiniuose ir kituose kabinetuose dirba Centro psichologės, socialinės pedagogės, judesio korekcijos pedagogė, medicinos slaugytojos. Gydomoji mankšta taikoma Centro mokiniams remiantis šeimos gydytojo rekomendacijomis, pagal medicinos slaugytojos individualų grafiką. Centro specialistai, dirbantys su konkrečiu mokiniu, priima sprendimą, kokių terapijų taikymas tikslingas mokiniui, nustatomas terapijų skaičius. Kiekvienas specialistas taikomas terapijas ir jų skaičių įsitraukia į individualius pagalbos vaikui planus.

⁵⁹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

65. Vaikui, patyrusiam seksualinę, fizinę ar psichologinę prievartą, bandžiusiam įvykdyti savizudybę teikiama pagalba, vadovaujantis Socialinio pedagogo pareigine instrukcija, Psichologo bendraisiais pareiginiais nuostatais ir Švėkšnos sanatorinės mokyklos krizių valdymo mokykloje tvarkos aprašu⁶⁰, reglamentuojančiu krizių valdymą mokykloje, krizių valdymo mokykloje komandos sudarymą, jos funkcijas, darbo organizavimą, institucijų bendradarbiavimą krizių valdymo mokykloje metu. *Pastebėtina*, kad Apraše nurodyta, kad jog šis dokumentas parengtas remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. ISAK-1374, tačiau nurodytas teisės aktas buvo pripažintas netekusiu galios Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579, t. y. dar iki aprašo patvirtinimo.

Gavus informaciją apie patirtą ar galimai patirtą prievartą prieš vaiką yra informuojama policija. Kiekvienas atvejis svarstomas Centro Vaiko gerovės komisijos posėdyje, numatomas pagalba vaikui planas bei specialistai teikiantys pagalbą vaikui. Psichologės parengia individualios psichologinės pagalbos planą mokiniui. Patyrusiam ar galimai patyrusiam smurtą vaikui Centre pagalbą taip pat teikia socialinės pedagogės, gydytojai–psichiatrai. Siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą bendradarbiaujama su įstatymineis vaikų atstovais, vaiko teisių apsaugos skyriumi, policija, Vaikų ligoninės, Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialo Vaiko raidos centru.

Švėkšnos SUC taip pat nurodė, jog *turi informacijos*, kad mokiniams intensyviai pagalbą teikia nevyriausybinė organizacija „Caritas“, kuris, remiantis mokinių žodžiais, juos atstovauja policijos apklausose, aplanko būnant namuose ar gydantis.

II.7. Sveikatos priežiūros paslaugų vaikams teikimas

66. Švėkšnos SUC sudaro gydymo(si) ir reabilitacijos sąlygas mokiniams, turintiems didelių ar labai didelių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, organizuoja ir teisės aktų nustatyta tvarka teikia sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinančias asmens fizinę ir psichinę sveikatą, pagal nustatytą normą aprūpina medikamentais, tvarko medicininės priežiūros dokumentaciją ir kt.⁶¹

Vaiko atstovas pagal įstatymą pasirašo Švėkšnos SUC patvirtinta „Sutikimą dėl gydymo“, kuriame išreiškia sutikimą, kad jo sūnui, dukrai ar globotiniui(-ei) „reikalui esant būtų taikomas reikalingas gydymas t.y.: medikamentai; atliekami įvairūs tyrimai; skiepai; konsultacijos; gydymas psichiatrijos ir kituose stacionaruose“. Sutikimą patvirtina tėvai (ar vaiko globėjai) parašais ir nurodydami savo vardą, pavardę. Jei mokinys yra globos įstaigos gyventojas, prie parašo nurodomos pasirašančio asmens pareigos globos įstaigoje.

67. Remiantis Švėkšnos SUC vyriausiosios slaugytojos pateikta informacija dėl sveikatos priežiūros paslaugų vaikams teikimo⁶², iki rugsėjo 15 d. visiems vaikams atliekamas profilaktinis sveikatos patikrinimas. Šeimos gydytojas atvykęs į Centrą konsultuoja vaikus. Odontologas, taip pat iki rugsėjo 15 d., atlieka profilaktinį patikrinimą. Vaikai, kuriems reikalingas gydymas, yra registruojami pas odontologą ir vežami į Švėkšnos pirminės sveikatos priežiūros centrą (toliau – Švėkšnos PSPC) gydyti.

68. Visi vaikai yra prisirašę prie gydytojų Švėkšnos PSPC, kadangi teritoriniu požiūriu yra arčiausiai. Šeimos gydytojas, nustatęs sveikatos sutrikimus, išrašo siuntimus pas gydytojus specialistus, pavyzdžiui, kardiologą, oftalmologą ir pan. Slaugytojos registruoja vaikus pas specialistus ir jie vežami į VšĮ Šilutės ligoninės konsultacinę polikliniką arba į Klaipėdos vaikų konsultacinę polikliniką. Esant vaikų nusiskundimams dėl sveikatos, slaugytoja registruoja vaiką pas šeimos gydytoją ir jis vežamas į Švėkšnos PSPC. Jeigu vaiko savijauta yra tokia, kad negalima nuvežti, pavyzdžiui, aukšta temperatūra, stiprus skausmas, gydytoja atvažiuoja apžiūrėti vaiko į Centro medicinos kabinetą. Esant reikalui, gydytojos nurodymu, kviečiama greitoji medicinos pagalba ir vaikas yra vežamas stacionariniam gydymui. Apie kiekvieną vaiko patalpinimą į

⁶⁰ Švėkšnos sanatorinės mokyklos direktoriaus 2011-08-31 įsakymas Nr. V1-106-(1.3).

⁶¹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

⁶² Švėkšnos SUC 2014-10-24 rašto Nr. V12-520-(1.10) 12 priedas.

stacionarą gydymui arba įvykus traumai informuojami vaiko įstatyminiai atstovai bei registruojama tam skirtame specialiaame žurnale. Gydytojų paskirti medikamentai užsakomi UAB „Ginkmedžio vaistinė“, kurią Centras pasirinko vadovaudamasis Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymu pagal pasiūlytas vaistų kainas.

69. Švėkšnos SUC dirba 2 gydytojai psichiatrai. Vaikai konsultuojami dėl psichikos sveikatos būklės keletą kartų per savaitę. Reikalui esant, skiriamas ir koreguojamas gydymas. Yra vaikų, kuriems gydymas neskirtas. Po psichiatro konsultacijos vaikas yra nukreipiamas pas psichologus.

Vaikui pajutus nerimą arba kartais norint pabūti vienam, jis yra patalpinamas į laikiną stebėjimo kambarį 1 valandai. Po vaiko išleidimo jis yra nukreipiamas pokalbiui pas psichologes. Pasitaiko atvejų, kai vaikas paprašo pabūti ilgiau ir atsižvelgus į būklę, slaugytoja sprendžia ar laiką pratęsti. Kiekvienas vaiko patalpinimas į stebėjimo kambarį yra užrašomas į specialų žurnalą.

70. Švėkšnos SUC dirbančių gydytojų psichiatrų darbas organizuojamas remiantis Gydytojo psichiatro pareigybės aprašymu, Gydytojo darbo laiko apskaitos tvarka, Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatais ir Švėkšnos specialiojo ugdymo centro darbo tvarkos taisyklėmis. Švėkšnos specialiosios mokyklos gydytojo darbo laiko apskaitos tvarkoje⁶³ įtvirtinta, kad gydytojo psichiatro darbo grafikas susideda iš dviejų dalių – nuolatinis darbas pagal išankstinį grafiką ir likęs laikas – tvarkomas savo nuožiūra, atsižvelgiant į įstaigos poreikius (pagal Darbo kodekso 147 straipsnio 7 punktą).

71. *Pastebėtina*, kad Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. V-146-(1.3)⁶⁴ buvo patvirtinta Centro vidaus tvarkos taisyklių nauja redakcija, kuriose reglamentuotas ir mokinių sveikatos priežiūros organizavimas, nurodant, jog vadovaujantis Šilutės rajono savivaldybės patvirtintos Mokinių priėmimo tvarkos 17.3 punktu, priimant mokinį į Centrą, yra pateikiamas gydytojo psichiatro *siuntimas* (tėvams, globėjams sutikus), kuriame mokiniui yra diagnozuotas elgesio ir (ar) emocijų sutrikimas. Taip pat įtvirtinta, kad mokiniams nemokamas gydytojo psichiatro paslaugas teikia Centre dirbantys gydytojai psichiatrai. Mokinius konsultuoja Centro psichologai, socialiniai pedagogai. Mokiniai yra prirašomi prie Švėkšnos PSPC, kuriame gauna pirminio lygio ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas. Į gydytoją psichiatrą mokinys kreipiasi pats, jį nukreipia grupės auklėtojas, tėvai ar globėjai. Visi Centro mokiniai yra prirašomi prie Psichikos sveikatos centro, kurio teikiamomis paslaugomis gali naudotis.

72. Atkreiptinas dėmesys, jog Švėkšnos SUC direktoriaus 2014 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. V1-158-(1.3)⁶⁵ buvo patvirtintos Centro sveikatos priežiūros darbo tvarkos taisyklės (toliau – Taisyklės), kuriose reglamentuota: Centro pareigos, mokinių priėmimo į Centrą tvarka, mokiniams teikiama pagalba, nemokamų paslaugų nomenklatūra, asortimentas ir jų teikimo tvarka, mokinių teisės (teisė į kokybišką sveikatos priežiūrą, teisė į sveikatos prieinamumą, teisė į informaciją, mokinio dalyvavimas mokymo procese ir biomedicininuose tyrimuose, teisė rinktis diagnostikos bei gydymo metodikas ir atsisakyti gydymo, teisė nežinoti, privataus gyvenimo neliečiamumas, teisė skųstis, teisė į žalos atlyginimą) ir pareigos, ginčų ir konfliktų tarp įstaigos ir mokinių sprendimo tvarka, informacijos mokiniui ir jo artimiesiems apie jo sveikatos būklę teikimo tvarka, ligos istorijų, ambulatorinių kortelių, kitų dokumentų nuorašų darymo, išdavimo pacientui ar kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims tvarka, Centro darbo laikas, mokinių turimų dirbinių iš brangiųjų metalų, pinigų registravimo bei saugojimo tvarka, darbų saugą reglamentuojančių įstatymų, kitų teisės aktų ir norminių dokumentų nuostatos.

Taisyklėse nurodyta, jog Centre teikiama gydytojo psichiatro pagalba, taikomos kompleksinės rehabilitacijos priemonės: hidroterapija, muzikos ir kvapų terapija. Taikomas tausojantis dienos režimas: pietų miegas, pasivaikščiojimas. Mokiniams teikiamos vandens

⁶³ Patvirtinta mokyklos direktorės 2013-03-27 įsakymu Nr. V1-58-(1.3).

⁶⁴ <http://s-mokykla.weebly.com/kiti-dokumentai.html>

⁶⁵ <http://s-mokykla.weebly.com/kiti-dokumentai.html>

procedūros masažinėje vonioje, cirkuliariniame duše. Siekiant mokinių nusiramino yra skiriama muzikos ir kvapų terapija.

Taisyklėse skelbiama, jog mokinio priežiūra ir slauga nepilnamečiams pacientams iki 16 metų teikiama, kai yra jų atstovų sutikimas, išskyrus atvejus, jei tokio sutikimo prašymas prieštarautų nepilnamečio mokinio interesams. Sutikimas dėl paslaugų, kurioms nesudaryta sveikatos priežiūros paslaugų sutartis, patvirtinamas mokinio (jo atstovo) parašu medicinos dokumentuose. Mokinys bet kada raštu gali atšaukti savo sutikimą gydytis. Kai mokinys yra tokios sveikatos būklės, kad negali pareikšti savo valios dėl sutikimo gydytis ir dėl diagnostikos bei gydymo metodikų pasirinkimo, kiek įmanoma, nepakenkiant mokinio interesams, atsižvelgiama į jo anksčiau pareikštą valią. Kai nėra nustatyta išreikštos mokinio (jo atstovo) valios, slauga, diagnostika ir gydymas gali būti taikomi tik įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka, kai yra reali grėsmė mokinio arba aplinkinių asmenų sveikatai ar gyvybei. Teikiant būtinąją (pirmąją ar skubiąją) medicinos pagalbą mokiniui, kuris dėl amžiaus ar sveikatos būklės negali tinkamai išreikšti savo valios, yra būtinas mokinio sutikimas.

73. Švėkšnos SUC direktoriaus 2014 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr. V1-187 (1.3) patvirtintame Medicinos priežiūros tvarkos apraše (toliau – Aprašas) reglamentuota: mokinių sveikatos priežiūra, mokinio guldymas į laikinojo stebėjimo kambarius, mokinių maitinimo tvarka, medikamentų išdavimas, mokinių asmens higiena, medicininių dokumentų išdavimas ir informacijos teikimas, gydytojų paskirtų medikamentų išdavimas. Apraše nurodyta, jog medicinos slaugytojos turi išsiaiškinti parą, organizuoja gydytojų paskirtą gydymą ir procedūras, stebi vaikų sveikatą, rūpinasi vaikų ir patalpų sanitariniu – higieniniu stoviu. Atsakingu už vaiko sveikatą yra grupės auklėtojas, kuris nuolat stebi vaiką ir dėl jo problemų pirmiausia tariasi su medicinos slaugytojomis, socialine pedagoge, psichologais, gydytoju.

Auklėtojas, mokytojas, ar kitas centro darbuotojas turi teisę tvirtai palaikyti mokinį, kai jam yra prasidėjęs isterijos priepuolis, kai jis tampa pavojingas sau ir aplinkiniams, daužo viską aplinkui. Vaikas tvirtai laikomas, kol nurims ir jį bus galima nuvesti į medicinos kabinetą. Jeigu yra galimybė, būtina kviečiami kiti suaugusieji darbuotojai (budėtojai) ar medicinos slaugytoja. Pagal Aprašą, medicinos slaugytoja turi teisę vaiko nuraminimui vienkartinei suleisti medikamentus, jeigu medicinos byloje yra gydytojo nurodymas.

74. Į laikino stebėjimo kambarius gydymui mokiniai guldomi tik gydytojo nukreipimu dėl įvairių somatinių susirgimų bei paūmėjus emocinei, psichinei būklei. Be gydytojų rekomendacijos medicinos slaugytoja į laikinojo stebėjimo kambarį gali paguldyti vaiką: 1) jam sergant (turi temperatūros, jaučia skausmus ar turi rimtų nusiskundimų); 2) kai vaikas pats prašo, kai jaučiasi blogai; 3) kai vaiką ištinka pykčio, agresijos priepuolis ir jam būtina pabūti vienam, atskirai nuo grupės ir nusiraminti (nusiramino laikas iki 1 val.); 4) auklėtojo, mokytojo ar kito mokyklos darbuotojo (naktinės auklės, budėtojo ar kt.) prašymu, kai vaiko emocinė, psichinė būseną yra pavojinga kitiems vaikams ir jam pačiam – iki 1 val. nusiramino (užpildomas „Aktas, dėl darbuotojų veiksmų, kuriais siekiama nutraukti ar sustabdyti netinkamą mokinio elgesį“). Vaikui aprimus, suteikiama psichologinė, socialinė pagalba, siekiant išsiaiškinti šios būsenos priežastis.

Laikino stebėjimo kambariuose su vaikais nuolat būna medicinos slaugytojos padėjėja ar medicinos slaugytoja. Sveikatos priežiūros palatoje vaikas stebimas, kol susisiekiama su šeimos gydytoju ir vaikui paskiriamas gydymas bei nurodoma, kiek laiko jis turi būti gydomas ar stebimas. Vaiko būsenai pablogėjus, kviečiama greitoji medicinos pagalba. Būklei pagerėjus, suderinus su gydytoju, vaikas išleidžiamas iš laikino stebėjimo kambario.

75. Remiantis Medicinos priežiūros tvarkos aprašo nuostatomis, už mokinių asmens higieną yra atsakingi auklėtojai ir medicinos slaugytojos. Siekiant užtikrinti mokinių švarą ir tvarką, mokiniai vieną kartą savaitėje tikrinami dėl pedikuliozės, esant reikalui vykdomas sanitarinis apšvarinimas.

Remiantis Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių aprašu mokiniai maudosi pagal kiekvienos grupės auklėtojų sudarytus grafikus ir (ar) pagal poreikį. Mokiniai duše maudosi po vieną

auklėtojų priežiūroje. Tokia tvarka priimta siekiant išvengti vaikų patyčių, smurtavimo ar nelaimingų įvykių.

76. Mokinių tėvų, globėjų nusiskundimai dėl mokiniui teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų kokybės yra priimami raštu ir žodžiu. Kiekvienas atvejis aptariamas, sprendžiamas abiem šalim priimtinu būdu. Informacija apie mokiniui teikiamas sveikatos priežiūros paslaugas, jo sveikatos būklę telefonu neteikiama. Informacija yra teikiama pagal raštišką prašymą, per 10 darbo dienų nuo prašymo pateikimo. Ligos istorijų nuorašai, ambulatorinių kortelių ir kitų dokumentų kopijos yra teikiamos mokinio įstatyminiams atstovams bei institucijoms turinčioms teisę į tokių dokumentų gavimą, gavus rašytinį prašymą per 10 darbo dienų nuo prašymo Švėkšnos SUC pateikimo.

II.8. Švėkšnos SUC vaikams teikiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės kontrolė

77. Atsižvelgdama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi bei Sveikatos apsaugos ministerijos persiūtą Klaipėdos apygardos vyriausiojo prokuroro pateiktą informaciją⁶⁶, Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – Akreditavimo tarnyba) Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės priežiūros skyrius 2014 m. rugsėjo 1 d. – 2015 m. sausio 14 d. atliko Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokiniams teiktų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės kontrolę.

78. Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos direktorius 2015 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. T1-392 „Dėl Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokiniams teiktų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės“:

78.1. *Nustatė*, kad 2014 m. rugsėjo 1 d.– 2015 m. sausio 14 d. Švėkšnos SUC pacientams (mokiniams) *asmens sveikatos priežiūros paslaugos buvo teiktos pažeidžiant teisės aktų ir įstaigos vidaus dokumentų reikalavimus*:

78.1.1. Centras, neįdarbinęs medicinos psichologo pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo komandoje, teikė pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, tuo pažeidė Pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. V-861, 8 ir 9 punktų nuostatas; Asmens sveikatos priežiūros įstaigų licencijavimo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. V-156, 46 ir 50.5 punktus.

78.1.2. Gydytojai psichiatrai R. Augilius ir L. Jasionytė, turėdami pareigą, nurodytą Lietuvos medicinos normos MN 53:2005 „Gydytojas psichiatras. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. V-601, 12.4 punkte, neišnaudojo nemedikamentinio gydymo galimybių, Centro mokiniams per dažnai ir nepagrįstai skyrė gydymą neuroleptikų grupės vaistais, jų deriniais ir korektorais (medikamentinis gydymas Centre buvo per intensyvus ir skirtas sunkaus elgesio pasekmėms mažinti, gydymas neuroleptiką skiriamas sunkiai sergantiems šizofrenija, bet ne elgesio ir emocijų sutrikimams gydyti), skyrė antidepresantus, neužtikrindami medikamentų ir jų dozių parinkimo individualumo, tuo pažeidė Lietuvos medicinos normos MN 53:2005 „Gydytojas psichiatras. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. V-601, 9 punktą.

78.1.3. Švėkšnos SUC, turėdama pareigą, nurodytą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 29 d. įsakymo Nr. 515 „Dėl sveikatos priežiūros įstaigų veiklos apskaitos ir atskaitomybės tvarkos“ 2.1 punkte, nepildė Ambulatorinės asmens sveikatos istorijos (apsk. f. 025/a), tuo pažeidė sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. 515 „Dėl sveikatos priežiūros įstaigų veiklos apskaitos ir atskaitomybės tvarkos“ patvirtintų Privalomų sveikatos statistikos ir kitų tipinių formų, pildomų sveikatos priežiūros įstaigose, sąrašo ir saugojimo terminų 40 punktą.

⁶⁶ Atitinkamai raštai: 2014-11-04 Nr. (6.7-2014-18)2-1388 ir 2014-11- 14 Nr. 4-S-50948.

78.1.4. Švėkšnos SUC nepatvirtinta Medicininių dokumentų pildymo tvarka, tuo įstaiga pažeidė Minimalių asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės reikalavimų aprašo, patvirtinto Lietuvoje Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-338, 18.5.2 punktą.

78.1.5. Švėkšnos SUC nepatvirtinta Pranešimų apie nepageidaujamus įvykius registravimo įstaigoje vidaus tvarka, tuo įstaiga pažeidė Privalomų registruoti nepageidaujamų įvykių registravimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gegužės 6 d. įsakymu Nr. V-401, 7 punktą.

78.1.6. Vyr. slaugytoja R. Daugėlienė, įstaigos vadovo 2014 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. VI-88-(1.3), paskirta atsakinga už vidaus medicininio audito veiklą, neturi kvalifikacijos tobulinimo kursų baigimo pažymėjimo, tuo pažeidžiant Kvalifikacinių reikalavimų medicinos auditoriui (medicininio audito grupės nariui), patvirtintų Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007-05-1 įsakymu Nr. V-389, 4 punktą.

78.2. Sustabdė dalies Švėkšnos SUC Akreditavimo tarnybos 2013 m. sausio 21 d. išduotoje Įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencijoje Nr. 3482 nurodytų paslaugų (pirminės psichikos sveikatos priežiūros) teikimą iki 2015 m. birželio 9 d. dėl įsakymo 1.1 punkte nurodytų teisės aktų pažeidimų ir įpareigojo Švėkšnos SUC pašalinti įsakymo 1.1, 1.4.-1.6. punktuose nurodytus teisės aktų pažeidimus bei iki 2015 m. birželio 9 d. pateikti Akreditavimo tarnybai tai patvirtinančius dokumentus.

78.3. Rekomendavo Švėkšnos SUC:

78.3.1. Koreguoti Švėkšnos specialiosios mokyklos sveikatos priežiūros darbo tvarkos taisyklių 28 punktą, nurodant skundo išnagrinėjimo ir informavimo apie išnagrinėjimą terminus.

78.3.2. Parengti pacientų siuntimo į kitas gydymo įstaigas, įskaitant planinei ir skubiai gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro konsultacijai, tvarką, nurodant reikalavimus pildomai dokumentacijai, atsakingus asmenis bei jų funkcijas, laiko reikalavimus, planinių ir neplaninių konsultacijų organizavimo aprašus.

78.3.3. Koreguoti Darbuotojų veiksmų, įtarus vaikus apsvaigus nuo alkoholio, narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, organizavimo tvarkos aprašą, numatant alkotesterio naudojimo tvarką, galimo apsvaigimo nuo narkotinių ar kitų psichotropinių preparatų diagnozavimo testais tvarką, paciento sutikimo tokiam tyrimui įforminimo procedūrą.

79. Akreditavimo tarnybos Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės priežiūros skyrius Švėkšnos SUC atliko neplaninę asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės kontrolę⁶⁷, kurios objektu buvo Centro mokiniams 2014 m. rugsėjo 1 d.–2015 m. sausio 14 d. teiktų asmens sveikatos priežiūros paslaugų atitikimas teisės aktų reikalavimams. Kontrolės metu buvo vertinti atitinkamai susiję dokumentai (tarp jų – atsitiktinės atrankos būdu atrinkta 41 (50 proc. visų mokinių) medicininė byla). Kontrolės metu (be kitų aplinkybių) nustatyta:

79.1. Akreditavimo tarnybos 2013 m. sausio 21 d. išduota Įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencija Nr. 3482 suteikė teisę Švėkšnos specialiajai mokyklai verstis asmens sveikatos priežiūros veikla ir teikti pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros medicinos – pirminės psichikos sveikatos priežiūros, slaugos: bendrosios praktikos slaugos, psichikos sveikatos slaugos paslaugas.

79.2. 2014 m. rugsėjo 1 d.–gruodžio 31 d. pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas pacientams teikė psichikos sveikatos specialistų komanda, susidedanti iš 2 gydytojų psichiatrų, 6 bendrosios praktikos slaugytojų, išklausių papildomą psichikos sveikatos slaugės specializacijos programą ir turinčių tai patvirtinančius pažymėjimus, 2 psichologų, turinčių psichologijos magistro kvalifikacinius laipsnius, 2 socialinių pedagogų. 2014 m. rugsėjo 1 d.–2015 m. sausio 14 d. Centro mokiniams medicinos psichologas paslaugų neteikė.

⁶⁷ Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės priežiūros skyriaus kontrolės DI 1-800/2014 ataskaita 2015-03-06 Nr. D17-34-(1.27.)

Gydytojai psichiatrai į Centrą atvyksta 4 kartus (kiekvienas – po 2 kartus) per savaitę. Į gydytoją psichiatrą mokinyš kreipiasi pats, jį nukreipia grupės auklėtojas, tėvai ar globėjai. Gydytojai vaikų ir paauglių psichiatrai Centre paslaugų neteikia.

79.3. Gydytojas psichiatras R. Augilius nurodė⁶⁸, kad:

79.3.1. nuo 2014 m. rugsėjo mėn. mokiniai buvo prirašomi Šilalės PSC, nustačius afektinius sutrikimus, kompensuojami vaistai išrašomi 34 Centro mokiniams, įrašai atliekami Šilalės PSC Ambulatorinėje asmens sveikatos istorijoje (apsk. f. 025/a) bei pažymėjo, kad mokiniai į Centrą atvyksta su nekokybiškais išrašais (neaišku ar pacientą siuntė gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, neaprašyta anamnezė, anksčiau skirtas gydymas ir jo efektyvumas).

79.3.2. skirdamas vaistus, visada su pacientais aptardavo vaistų poveikį, pašalinius reiškinius. Prievarta vaistai niekuomet nebuvo skiriami, daugeliu atveju buvo tęsiamas gydymas, paskirtas gydymo stacionare metu. Išimtiniais atvejais, neturint galimybės siųsti į stacionarą (nesant vietų ar pačiam moksleiviui nesutinkant), esant ryškiems elgesio ir emocijų sutrikimams, pasikonsultavus telefonu su vaikų psichiatru, psichotropinius preparatus skyrė „ir autonomiškai“, paaiškinus pacientui vaistų veikimą ir jam sutinkant. Psichotropiniai vaistai skiriami mokytojų, auklėtojų, psichologų pačių moksleivių prašymu, kai kitos poveikio priemonės yra nepakankamas, kuo mažesnėmis dozėmis, orientuojantis į stacionaro ar anksčiau skirto gydymo toleravimo poveikį.

79.3.3. sudėtingas hiperaktyvių pacientų gydymas, nes dėl lėšų trūkumo nėra galimybės skirti vienintelio efektyvaus medikamento *CONCERTA (Metilfenidatum)*. Tokiems pacientams ir vaikų stacionaruose skiriami kiti psichotropiniai vaistai, kurių efektyvumas dalinis.

79.4. Centre pacientams, teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, buvo nepildoma Ambulatorinė asmens sveikatos istorija (apsk. f. 025/a), pildomos Centro sudarytos medicininės bylos – segtuvai, kuriuose eilės tvarka segami siuntimo išrašai, epikrizės iš Gydytojo stacionare ligos istorijų (apsk. f. 003/a), gydytojų psichiatrų įrašai, Gydytojo paskyrimų lapai (apsk. 003–4/a) su gydytojų ir slaugytojų parašais apie vaistų paskyrimą ir paskyrimų įvykdymą. Asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiantis įstaigos personalas įrašus atliko ant nepatvirtintos formos lapų, puslapiai nenumeruojami, gydytojų psichiatrų įrašai rašomi A4 formato specialiame lape.

79.5. Išnagrinėjus 41 medicininę bylą (atrinkus po 50 proc. visų sveikatos istorijų iš kiekvienos klasės 2014 m. rugsėjo 1 d.–gruodžio 31 d. Centre buvusių mokinių) nustatyta, kad pacientams skirtas gydymas ir slaugos procedūros bei atliktos medicininės procedūros buvo kasdien fiksuojamos ir parašais patvirtinamos pacientų Gydytojo paskyrimo lapų (apsk. f. Nr. 003–4/a) įrašuose. Pacientų medicininių bylų įrašuose buvo nurodomi pacientų stebėjimo duomenys, pacientų sveikatos pokyčiai, elgesys buvo registruojamas slaugytojų pildomame nepatvirtintos formos stebėjimų žurnale. Visi pacientai į Centrą atvyko, turėdami reikiamus dokumentus – gydytojo pasirašytą išrašą (apsk. f. 027/a), kuriame nurodyti elgesio sutrikimai (prieštaraujančio neklusnumo sutrikimas, elgesio sutrikimas (asocialus elgesys) ar (ir) emocijų sutrikimai (nerimo spektro sutrikimas, nuotaikos spektro sutrikimas) ir kt., tačiau ne visuose išrašuose yra aprašytas ankstesnis gydymas, skirtas dėl šių sutrikimų, išrašuose nėra tolimesnių gydymo Centre rekomendacijų.

79.6. Darbuotojų veiksmų, įtarus vaikus apsvaigus nuo alkoholio, narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, organizavimo tvarkos apraše⁶⁹, neaprašyta alkotesterio naudojimo tvarka, rezultatų įforminimas, veiksmų seką atsižvelgus į alkotesterio parodymus, nenumatyta naudoti greito narkotinių medžiagų nustatymo priemonės, nereglamentuota narkotinių ar kitų psichotropinių medžiagų nustatymo procedūra.

79.7. Medicinos specialistas konsultantas gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras (toliau – Konsultantas) savo išvadoje nurodė, kad:

a) kiekvieno vaiko sutrikimai ilgalaikiai, kompleksiniai, sunkūs, lydimi ilgamečių psychosocialinių psichiką traumuojančių ir elgesio sutrikimus sukeliančių išgyvenimų, ir tokia

⁶⁸ 2015-01-15 paaiškinimas Akreditavimo tarnybai.

⁶⁹ Patvirtinta 2014-11-10 įsakymu Nr. VI-165-(I.3)

didelė koncentracija sunkius sutrikimus turinčių vaikų vienoje įstaigoje yra netinkamas gydymo bei ugdymo modelis. Kiekvienoje savivaldybėje (arba regione) turėtų būti įstaiga, galinti ilgalaikiai ir kompleksiskai padėti tokiems vaikams, apimant ir jų ugdymą bei gydymą;

b) Centre vaikų ir paauglių psichiatrijos profilio gydymas, stebėseną ir slauga buvo vykdomi, tačiau jie buvo nepakankami. Sunkių sutrikimų turinčių vaikų koncentracija įstaigoje per didelė, slaugos, priežiūros ir gydymo personalo per mažai. Daugumai vaikų reikia individualios suaugusiojo priežiūros, labai intensyvios ir kvalifikuotos slaugos, psichosocialinių intervencijų, psichologinio konsultavimo, psichoterapijos, galimybės pabūti vienam individualiai tam tikrą laiką su suaugusiojo priežiūra ir psichologine pagalba tinkamoje aplinkoje. Vaikai žaloja save, impulsyvūs, išsako suicidines mintis, dažni pykčio, ūmios agresijos proveržiai, nepakanka personalo, užtikrinant tinkamą pagalbą tokiam vaikų kiekiui. Gydytojas ir psichologas turi suburti ir vadovauti komandiniam darbui Centre, turi vaikus stebėti ir gydyti ne vien vaistais, bet ir konsultacijomis, skirtomis ne tik vaikui, bet ir jo artimiesiems;

c) diagnozės nustatytos tinkamai (diagnozės pagrįstumo patikrinimui reiktų išsamaus klinikinio tyrimo), tačiau gydymas labiau orientuotas į medikamentinį gydymą, neišnaudotos psichoterapinių, psichologinių, elgesio, aplinkos, į saviraišką ir pakankamą sistemingą fizinę krūvį orientuotų terapijos formų galimybės. Esant personalo stygiui ir per didelei vaikų koncentracijai tokio tipo įstaigoje šių priemonių pilnavertis įgyvendinimas yra neįmanomas, nusistovėjusi vyraujanti ydinga tradicija slopinti sunkaus elgesio proveržius (kuriuos labai sunku sumažinti ar suvaldyti), o ne rūpintis kokybiška elgesio sutrikimų prevencija ir ankstyva intervencija (tas įmanoma tik mažose įstaigose ir mažose sutrikimų turinčių paauglių grupelėse, esant pakankamam kvalifikuoto personalo kiekiui ir sukūrus pritaikytą terapinę aplinką);

d) daugeliu atvejų buvo neišnaudotos nemedikamentinio gydymo galimybės dėl aukščiau nurodytų priežasčių, neuroleptikų grupės vaistai vaikams buvo skiriami per dažnai, kartu pridodant korektorius, toks gydymas skiriamas sunkiai sergantiems šizofrenija, bet ne elgesio ir emocijų sutrikimams gydyti; dažni ir kelių vaistų deriniai. Antidepresantas irgi skiriamas tik vienos rūšies ir dažniausiai tokia pat doze, trūksta dozių ir medikamentų parinkimo individualumo. Tai gali būti apspręsta finansinės situacijos, tačiau medikamentinio gydymo įvairovė yra didesnė. Taip pat neaišku, kiek vitaminų, mikroelementų papildų gaudavo vaikai, kiek buvo atsižvelgiama į tinkamos mitybos užtikrinimą ir sveikos mitybos bei gyvensenos įgūdžių formavimą;

e) dokumentuose nurodoma (Centro mokiniu, apsvaigusiu nuo alkoholio, narkotikų kitų psichiką veikiančių medžiagų registracija 2014-2015 mokslo metais) pavyzdžiui, alkoholio kvapas, tačiau tokiais atvejais turėtų būti bent jau alkoesterio duomenys, apsvaigimo apžiūros duomenys ir kt., tai rodo prastą begyvenančių, besimokančių, gydomų vaikų priežiūrą Centre, jei nustatomi dažni piktnaudžiavimo kvaišalais atvejai;

f) sunkiais atvejais gydymas vaistais buvo indikuotinas, tačiau situacijų sunkumą nulemdavo dažniausiai psichosocialinės aplinkybės, o ne pats sutrikimas. Neuroleptikai taikomi ūmios agresijos proveržiams nuslopinti, tačiau tai turėtų būti kaip trumpalaikė kraštutinė priemonė, kai išnaudotos visos kitos galimos nemedikamentinio gydymo galimybės. Kadangi nemedikamentinio gydymo galimybės Centre buvo ribotos, tai sunkių vaikų sunkius elgesio proveržius buvo sistemingai bandoma nuslopinti vaistais. Dėl vaistų gausių derinių skyrimo nepilnamečiams iki šiol vaikų/paauglių psichiatrų tarptautiniuose renginiuose vyksta daug diskusijų, išlieka daug neatsakytų klausimų, todėl daug vaistų skyrimo ir derinimo reikėtų pagal galimybes vengti, išskyrus sunkius komplikuotus klinikinius atvejus. Panašu, kad skiriamas gausus medikamentinis gydymas pageidaujamų rezultatų nesukėlė, todėl buvo didinamos dozės, pridodama kitų vaistų. Tačiau tokio tipo įstaigoje sunku tikėtis žymesnio pagerėjimo, būtina tokių įstaigų pertvarka, visiems nepilnamečiams būtina ir reikalinga taikyti kompleksines nemedikamentinio gydymo priemones, ir, tik būklei negerėjant ar ženkliai paūmėjus, skiriamas gydymas vaisiais, išsamiai registruojant poveikį, efektyvumą, siekiant gydyti kuo trumpiau ir efektyviau. Psichosocialinių ir saviraiškos, kūrybinių, meno, sporto intervencijų galimybės Centre nebuvo pakankamos;

g) nepilnamečių gydymas neuroleptikais yra probleminė ir daug klausimų kelianti sritis vaikų ir paauglių psichiatrijoje visose šalyse, daugelio šių vaistų grupės preparatų indikacijose nenurodyta, kad yra duomenų apie jų skyrimą vaikams ir paaugliams, vaistų gamintojai dėl etinių ir didelių finansinių bei organizacinių sunkumų nenori atlikti tyrimų, nes jie sudėtingi ir brangūs. Tuomet, žinant vaisto veikimą suaugusiajam, gydytojas savo nuožiūra ir atsakomybe, informavęs paciento tėvus/globėjus, gali skirti gydymą vaistu, neregistruotu vaikams, nes tai yra reikalinga pagal klinikinės indikacijas. Dažnai į vaikų psichiatrijos stacionarus nukreipiami vaikai, kurie būna ypač sutrikę, sujaudinti, agresyvūs, pavojingi sau ir aplinkiniams. Tokiais atvejais skiriamas gydymas neuroleptiku (mažinant agresiją, nes veikia per Dopamino sistemą), kartu esant ir užtikrinant reikiamą vaiko būklės stebėjimą stacionaro sąlygomis. Kartais reikia tęsti gydymą ambulatoriškai, parinkus tinkamą efektyvią mažiausią dozę. Tokiais atvejais reikalingas sistemingas ambulatorinis vaiko psichinės ir somatinės būklės stebėjimas;

h) medikamentinis gydymas Centre buvo per intensyvus ir skirtas sunkaus elgesio pasekmėms mažinti (impulsyvūs savižalos, agresijos, saviagresijos proveržiai). Tokiems sunkių sutrikimų turintiems vaikams reikalinga intensyvi individuali priežiūra, gydymas ir slauga bei aktyvi kognityvinės elgesio terapijos metodais grįsta psichoterapija bei dienvakariškas, atliekamų užduočių struktūravimas, sudarant galimybes intensyviai fiziniam krūviui ir tinkamai/patinkančiai saviraiškai, bendravimo, savireguliacijos įgūdžių ugdymui, emocijų pažinimui ir tinkamai jų raiškai. Sunkių emocijų, nuotaikos, elgesio sutrikimų turinčių vaikų gydymas turi būti ilgalaikis ir sistemingas bei pastovus, formuojantis pasitikėjimui ir prierašumui su vaiku dirbančiu personalu. Siuntimas ambulatorinei gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro konsultacijai šiais atvejais neišspręstų problemų, nes pati įstaigos aplinka ir struktūra nepajėgi kokybiniais vaiko emocinės būklės pagerinimo pokyčiams, jau vien dėl didelės labai sutrikusių vaikų koncentracijos vienoje įstaigoje. Siuntimas gydyti į stacionarą taip pat ydinga ir neefektyvi taktika, nes stacionarinis gydymas yra trumpalaikis (apie 3 savaites), vaikas apsiranta, imasi formotis pasitikėjimas su dirbančiu personalu, ir „toks nepilnametis patyrinėtas su tolimesnio gydymo rekomendacijomis yra išrašomas atgal, dažniausia nurodant rekomendacijas, kurių neįmanoma kokybiškai ir visavertiškai užtikrinti, apgyvendinus vaiką tokioje įstaigoje kaip Centras. Tokie vaikai turi prierašumo sutrikimų, nepasitikėjimo, priešiško aplinka ir aplinkiniams (pagrįsto liūdna jų gyvenimo patirtimi), padėti šiems vaikams galima, tik taikant pastovias ilgalaikes kompleksines terapines intervencijas, nekeičiant aplinkos ir dirbančių su vaiku žmonių, nes trumpalaikis perkėlinėjimas iš vienos įstaigos į kitą tik papildomai juos skaudina ir traumuoja, formuoja tolesnį nepasitikėjimą aplinkiniais, nes jais susidomima trumpam ir vėl juos palieka, perkelia kitur. Gydytojai vaikų ir paauglių psichiatrai ar besispecializuojantys dirbti su sutrikusio elgesio paaugliais gydytojai psichiatrai turėtų nuolat dirbti tokiose įstaigose, gydyti ne vien vaistais, aktyviai konsultuoti visą su vaikais dirbančią multidisciplininę specialistų komandą, sudarant kiekvienu atveju kompleksinį nemedikamentinio ir, reikalui esant, medikamentinio gydymo planą bei prižiūrint jo įgyvendinimą; dar viena galimybė pagerinti priežiūrą tokio tipo įstaigose – aktyviai bendradarbiauti su policija (nuolat budint vietoje), sporto treneriais, menininkais, vykdyti ilgalaikes prevencines ir ankstyvos intervencijos programas, palapsniui formuojant sutrikusiems nepilnamečiams tinkamo socialinio bendravimo, saviraiškos, mokymosi, savęs pažinimo, sveikos gyvensenos bei darbinius įgūdžius.

80. Klaipėdos apygardos prokuratūra, susipažinusi su Valstybinės akreditavimo tarnybos sveikatos priežiūros veiklai tarnybos ataskaita, padarė išvadą, kad ataskaitoje nurodyti pažeidimai nesudaro nusikalstamos veikos sudėties (juose yra nusikaltimo, numatyto BK 229 straipsnyje (tarnybos pareigų neatlikimas) elementų, tačiau akivaizdžiai nėra būtino didelės žalos požymio) bei ataskaitoje nebuvo išreikštas reikalavimas spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, todėl šis dokumentas nebuvo vertinamas, kaip pranešimas ar pareiškimas apie galimai padarytą nusikalstamą veiką (Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. 1-

110, 3.4 punktas) ir dėl jo proceso sprendimas nebuvo priimamas.⁷⁰ Ataskaitos kopija buvo perduota Klaipėdos apygardos prokuratūros Viešojo intereso gynimo skyriui ataskaitoje išdėstyta aplinkybių įvertinimui viešojo intereso gynimo aspektu.

Klaipėdos apygardos prokuratūros Pirmasis baudžiamojo persekiojimo skyrius 2015 m. balandžio 10 d. priėmė nutarimą, kuriame konstatuota, kad nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo, numatyto BK 229 straipsnyje (tarnybos pareigų neatlikimas) požymių, ir nutarta atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo Švėkšnos SUC.

II.9. Vaikų elgesio vertinimas

81. Reikalavimai mokinių elgesiui, tvarkai mokykloje ir bendrabutyje reglamentuoti Mokyklos vidaus tvarkos taisyklėse, pavirtintose Švėkšnos specialiosios mokyklos 2012 m. kovo 26 d. įsakymu Nr. V1-86-(1.3), Švėkšnos specialiosios mokyklos mokinių gyvenimo mokyklos bendrabutyje tvarkos apraše, pavirtintame Švėkšnos specialiosios mokyklos 2012 m. rugpjūčio 23 d. įsakymu Nr. V1-86-(1.3). Paminėtina, kad Švėkšnos SUC direktoriaus 2014 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. V-146-(1.3) buvo patvirtintos Centro vidaus tvarkos taisyklės, kuriose nėra esminių pakeitimų dėl mokinių elgesio taisyklių.

82. Centro vidaus tvarkos taisyklių VII dalyje „Mokinių elgesio taisyklės“ įtvirtintos mokinių teisės ir pareigos, mokinių skatinimo kriterijai ir priemonės, drausminimo formos, tvarka ir pagrindai. Mokiniai drausminami: pastaba žodžiu; pokalbiu (asmeninis, klasės – grupės bendruomenėje); mokinio pasiaiškinimu; direktorės įsakymu pareikšta nuobauda (pastaba, įspėjimas, papeikimas); mokinio svarstymu Vaiko gerovės komisijoje.

Taisyklėse įtvirtinta, kad už didelius Centro tvarkos pažeidimus (sisteminę pamokų nelankymą, savavališkus pasišalinus iš Centro, agresyvių elgesį su vaikais ir suaugusiais, tyčinį turto sugadinimą, tyčinį patalpų prižiūklinimą ir kt.), be minėtų drausminimo priemonių, taikomos papildomos priemonės, t. y. skiriami Centrai naudingi darbai: aplinkos tvarkymas, gyvenamųjų patalpų tvarkymas ne tik savo budėjimo metu, bet ir papildomai; už tyčinį Centro turto sugadinimą - kreipiamasi į tėvus ar globėjus dėl materialinės žalos atlyginimo; dėl agresyvaus nuolat besikartojančio mokinio elgesio - kreipiamasi į teisėsaugos pareigūnus.

Mokinių drausminimo tvarka ir pagrindai:

1) pamatę netinkamą mokinio elgesį Centro darbuotojai įspėja mokinį žodžiu; tais atvejais, kai mokinys nereaguoja į žodinę pastabą, taip pat grubių, pasikartojančių pažeidimų atvejais, apie pažeidimus nedelsiant informuojamas mokinio klasės auklėtojas ir tarnybiniu pranešimu – Centro administracija;

2) grupės auklėtojas, socialinis pedagogas ar Centro direktorius, jo pavaduotojas ugdymui pažeidimo atveju praveda pokalbį su mokiniu asmeniškai, pareikalauja mokinio rašytinio pasiaiškinimo;

3) grupės auklėtojo, socialinio pedagogo ar Centro administracijos iniciatyva mokinio elgesys gali būti svarstomas Vaiko gerovės komisijoje; vaiko elgesys bet koku atveju svarstomas Vaiko gerovės komisijoje, kai apie jo prasižengimus yra surašyti trys tarnybiniai pranešimai;

4) apie atitinkamas priemones (mokinio svarstymas Vaiko gerovės komisijoje; papildomų priemonių taikymas) visais atvejais informuojami mokinio tėvai (globėjai), atskirais atvejais informuojami vaiko teisių apsaugos skyriai ar teisėtvarkos institucijos.

Drausminių nuobaudų skyrimas viešinamas, su nuobaudomis supažindinant Centro bendruomenės narius.

Svarstant mokinių Švėkšnos SUC Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, skiriant drausminimo priemones, Centras remiasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu 49 straipsnio 2 punktu.

83. Mokinio elgesys yra fiksuojamas Mokinio elgesio pamokų ir popamokiniu metu stebėjimo lentelėse⁷¹. Elgesio balų lentelėje, mokinio elgesys (konkreči vertinimo sritis: pagalba

⁷⁰ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2015-04-01 raštas Nr. 4-S-14321.

grupėje (darbinė veikla), savitvarka, elgesys laisvalaikiu, pasiruošimas miegui, dalyvavimas neformalioje veikloje, rūkymas viešojoje vietoje, keiksmazodžių vartojimas, elgesys valgykloje, pamokų ruošą (valanda su knyga), pasišalinimas iš mokyklos teritorijos, agresija prieš kitus vaikus, agresija prieš suaugusius, alkoholio vartojimas, mokyklos turto gadinimas) yra vertinamas plusais ir minusais, kurie suskaičiuojami kasdiena, po savaitės ir po mėnesio. Pamokose yra žymima, ar mokinys pasiekė nustatytą mokinio tikslą (1-susilaikyti nuo neigiamų komentarų apie mokytoją ir kitus vaikus, nesikeikti, vartoti tinkamą kalbą; 2-laiku ateiti į pamoką, iš klasės išeiti tik mokytojui leidus; 3-atlikti užduotis per visą pamoką) ir laikėsi klasės taisyklių (į pamoką ateiti pasiruošus (su korpine ir priemonėmis); mokytojo dėmesį atkreipti tinkamu būdu; gerbti kitus žmones ir jų nuosavybę; pamokoje nesinaudoti mobiliuoju telefonu ir kita). Centro teigimu, mėnesio gale balai yra sumuojami ir padaromos lentelės su įverčiais, diagramos su išvadomis. Mokinių elgesio pokyčiai aptariami su grupių auklėtojais ir mokiniais, jų įstatyminiais atstovais (jei pageidauja). Geriausiai besielgiantys mokiniai yra skatinami, giriami.

84. Reaguojant į netinkamą mokinio elgesį, vadovaujamosi Švėkšnos specialiosios mokyklos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams tvarkos aprašu⁷² (toliau – Poveikio priemonių taikymo aprašas). Apraše nurodyta, kad jis parengtas vadovaujantis Rekomendacijomis dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams, kurioms pritarė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2012 m. rugpjūčio 28d. įsakymu Nr. V-1268.

Poveikio priemonių taikymo apraše nurodyta, kad mokyklos darbuotojas – budėtojas, esant apraše nustatytoms sąlygoms ir siekdamas užtikrinti mokyklos bendruomenės narių ir (ar) aplinkinių saugumą, gali taikyti šias poveikio priemones ar imtis šių veiksmų: 1) išvesti mokinį iš klasės; 2) iškviesti mokyklos vadovą ar jo įgaliotą atstovą; 3) organizuoti mokinio daiktų patikrinimą; 4) panaudoti pagrįstus fizinius veiksmus. Apraše išsamiau reglamentuotas ugdymosi vietos pakeitimas, mokyklos vadovo ar jo įgalioto asmens iškvietimas, mokinio daiktų patikrinimas ir pagrįsti fiziniai veiksmai.

Remiantis aprašo nuostatomis, apie mokiniui pritaikytą poveikio priemonę turi būti nedelsiant informuojamas mokyklos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai) arba bent vienas iš jų, taip pat, esant būtinybei, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius ir (ar) teritorinė policijos įstaiga. Surašomas direktorės patvirtintas „Aktas dėl mokyklos darbuotojų veiksmų, kuriais siekiama nutraukti ar sustabdyti netinkamą mokinio elgesį“.

85. Poveikio priemonių taikymo apraše reglamentuota, kad taikant numatytas poveikio priemones, darbuotojai:

1) turi vadovautis Guldymo į sveikatos priežiūros palatas tvarka, patvirtinta direktorės 2012 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. VI-20-(1.3);

2) mokytojai, grupės auklėtojai ir budėtojai pildo Aktą dėl mokyklos darbuotojų veiksmų, kuriais siekiama nutraukti ar sustabdyti netinkamą mokini elgesį;

3) mokinius ir jų tėvus (globėjus, rūpintojus) arba bent vieną iš jų supažindina su mokyklos dokumentais (jų pakeitimais), kuriuose numatytos poveikio priemonės netinkamai besielgiantiems mokiniams, jų taikymo sąlygos ir tvarka.

Mokyklos vadovas paskyrė:

1) mokyklos budėtojus, prižiūrinius mokinius minėto aprašo 10, 18, 19.6 ir 21 punktuose numatytais atvejais, t.y. pakeitus mokinio ugdymosi ar buvimo vietą; laukiant kol atvyks dėl mokinio daiktų patikrinimo iškviesti asmenys; atskiriant mokinį, griaunantį bendrą klasės tvarką ar mokyklos renginį, kai jis nepaiso pakartotinių reikalavimų ir raginimų laikytis elgesio taisyklių, išvedant jį iš patalpos; fizinis kontaktas su mokiniu numatytose situacijose;

2) švietimo pagalbos specialistus dalyvauti taikant poveikio priemones.

⁷¹ Patvirtintos direktorės 2013 m. rugsėjo 2 d. įsakymu Nr. VI- 100(1.3), tačiau *pastebėtina*, kad pateiktuose lentelių pavyzdžiuose nėra nuorodos dėl jų patvirtinimo.

⁷² Patvirtintas mokyklos direktorės 2012-10-02 įsakymu Nr. VI-32-(1.3).

Poveikio priemonių taikymo apraše taip pat įtvirtinta, kad visi skundai dėl poveikio priemonių mokiniui taikymo nuodugniai ir operatyviai išnagrinėjami švietimo pagalbos specialistų. Apie nustatytus vaiko teisių pažeidimus mokykla informuoja kompetentingas valstybės ir (ar) savivaldybės institucijas.

86. Poveikio priemonių taikymo aprašas yra taikomas reaguojant į mokinių elgesį Centre, Centro bendrabutyje ir teritorijoje. Visi Centro darbuotojai gali taikyti poveikio priemones, siekiant sustabdyti netinkamai besielgiantį mokinį. Darbuotojai taikantys poveikio priemones arba dalyvaujantys jų taikyme, Centro teigimu, yra apmokyti gydytojų psichiatrų, psichikos sveikatos specialistų. Yra akcentuojama, kad šie veiksmai yra taikomi, tik siekiant sustabdyti netinkamą vaikų elgesį, esant būtinybei: kyla grėsmė aplinkiniams ir pačiam asmeniui. Apie vaikui pritaikytas konkrečias poveikio priemones, Centro teigimu, vaiko atstovas pagal įstatymą informuojamas telefonu, tačiau ar informavimo faktas yra fiksuojamas ir kokiam dokumente – Centras nenurodė.

87. Analizuojant įrašus Registracijos žurnale dėl poveikio priemonių vaikams taikymo (darbuotojų veiksmų, kuriais siekiama nutraukti ar sustabdyti netinkamą mokinio elgesį) nuo 2014–2015 mokslo metais (2014 m. rugsėjo 9 d. - 2015 m. vasario 6 d.), pažymėtina, kad minėtu laikotarpiu vaikams poveikio priemonės buvo taikytos 106 kartus.⁷³

Poveikio priemones taikė 11 mokytojų (įskaitant mokyklos direktorę, direktoriaus pavaduotoją, mokytoją–auklėtoją); 9 auklėtojai; 2 naktinės auklės; 6 kiti darbuotojai (socialinis pedagogas, psichologas, mokytojo padėjėjas).

Vertinant taikytų poveikio priemonių dažnumą, pastebėtina, kad jis nėra tolygus - daugiausia poveikio priemonių taikė mokytojai (konkretus mokytojas poveikio priemone taikė 24, 13, 7 ir mažiau kartų), mažiau – auklėtojai (konkretus auklėtojas poveikio priemones taikė 7, 3 ir mažiau kartų).

Tam tikriems vaikams poveikio priemonės buvo taikomos ne vieną kartą: 9 kartus (vienam vaikui), 8 kartus (vienam vaikui), 7 kartus (vienam vaikui), 5 kartus (dviem vaikams), 4 kartus (vienam vaikui), 3 kartus (trim vaikams), 2 kartus (13 vaikų).

Paminėtina, kad vaiko, kuriam taikyta poveikio priemonė, vardas, pavardė registracijos žurnale pradėtas nurodyti tik nuo 2014 m. spalio 9 d. (10-yje atvejų nėra žinoma, kam iš vaikų ir kiek vaikų buvo taikytos poveikio priemonės). Taip pat pastebėtina, kad registracijos žurnale nėra nurodoma, kokia konkreči poveikio priemonė buvo taikyta vaikui, todėl tikrasis poveikio priemonių taikymo dažnumas nėra žinomas.

II.10. Vaikų teisių apsaugos problemos Švėkšnos SUC

88. Švėkšnos SUC nėra atskiros tvarkos, pagal kurią būtų fiksuojami vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimai Centre ir už Centro ribų. Taip pat Centre nėra tvarkos, pagal kurią būtų priimami ir nagrinėjami vaikų pareiškimai ar prašymai.

Centro teigimu, vadovaujantis Socialinio pedagogo pareigine instrukcija, Psichologo bendraisiais pareiginiais nuostatais, Mokyklos (Centro) vidaus tvarkos taisyklėmis ir bendru susitarimu, vaikai kreipiasi į socialines pedagoges ar psichologes dėl įvairių problemų, rašo pareiškimus, prašymus, pasiaiškinimus ir pan. Gauti pranešimai, pareiškimai ir pasiaiškinimai yra aptariami su pačiu vaiku bei administracijos pasitarimuose, kurie vyksta kiekvieną pirmadienį. Jeigu gautuose pranešimuose išvelgiami ne tik drausminiai nusižengimai, Centro vidaus tvarkos pažeidimai, bet ir galbūt nusikalstamos veikos, pažeidžiančios vaiko teises ar teisėtus interesus, kreipiamasi į vaiko atstovus pagal įstatymą, vaiko teisių apsaugos skyrių pagal vaiko gyvenamąją vietą ir Šilutės rajono policijos komisariatą.

Darbuotojai, esant įvairiems vaiko teisių ar teisėtų interesų pažeidimams, rašo tarnybinius pranešimus, kurie registruojami pas raštvedę. Centro direktorė, susipažinusi su gautu tarnybiniu pranešimu, paveda socialinėms pedagogėms ar psichologėms išsiaiškinti situaciją.

89. Remiantis Švėkšnos SUC pateiktų vaikų pareiškimų, pranešimų ir pan. analize:

⁷³ Pastaba – poveikio priemonės skaičiuotos pagal nurodytų vaikų skaičių.

1) 2013-2014 mokslo metai buvo gauti 85 vaikų pareiškimai (individualūs, kelėtos vaikų; dėl vieno ar daugiau vaikų netinkamo elgesio ir kt.), iš jų: dėl fizinio smurto – 41; dėl psichologinio smurto – 11; dėl fizinio ir psichologinio smurto – 30; kitais klausimais (daiktų vagystės, sulaužymo, perkėlimo į kitą įstaigą) – 3.

2) 2014-2015 mokslo metais (rugsėjo – spalio mėn.) buvo gautas 21 vaikų pareiškimas, iš jų: dėl fizinio smurto - 5, dėl fizinio ir psichologinio smurto 14, dėl psichologinio smurto - 2.

Analizuojant vaikų pareiškimus, pastebėta, jog kai kurių vaikų tarpusavio santykiai grindžiami viršenybės principu, tam tikrais vaikais yra naudojamos kitų bauginimui, grasinama susidoroti ir pan., taip pat vaikų tarpusavio santykiuose galima išvelgi (įtarti) seksualinio priekabiavimo ir kt. požymių.

Pastebėtina, kad dauguma vaikų pranešimų yra dėl fizinio ir psichologinio smurto, kito netinkamo elgesio, nuo kurio vaikai nukenčia visoje Centro aplinkoje (mokykloje (pamokų, pertraukų metu), bendrabutyje, teritorijoje ir kt.), pavyzdžiui, „*nebegaliu būti savo klasėje, mane įžeidinėja, <...> nebegaliu, jai taip bus ir toliau aš nebelankysiu pamokų*“; „*spjaudosi, įžeidinėja, trukdo dirbti pamokoje*“; „*išėjau iš kambario, bet jis pasivijo ir gąsdino toliau prirėmė prie sienos ir trenkė į veidą*“; „*priekabiauja prie manęs, siūlo lytinius santykius, grasina, jo bijau*“; „*prašė atvežti 20 Lt <...> aš tuos pinigus atvešiu*“; „*daužosi ir jei taip dar bus, aš pabėgsiu ir jau buvo ne pirmas kartas*“; „*pastoviai neleidžia dirbti per pamokas, mušasi, provokuoja*“; „*pamokoje <...> pradėjo daužyti ir spardė*“; „*pastoviai neleidžia dirbti per pamokas ir spjaudosi, daužosi*“; „*užgaulioja, spjaudo, muša kitų vaikų akivaizdoje, žemina, vadina necenzūriniais žodžiais ir taip kiekvieną dieną*“; „*per pertrauką ir prasidėjus pamokai mušė*“; „*porą dienų pastoviai muša, pravardžiuoja ir spjaudo*“; „*per <...> pamoką mušė, spardė; <...> grasino sulaužyti nosį*“; „*įžeidinėja, mušasi, <...> negaliu ramiai išeiti į lauką*“; „*skriaudžia tris dienas iš eilės*“; „*jau nebe pirmą kartą iš manęs tyčiojasi ir pravardžiuoja <...>. Prašau tai sustabdyti*“; „*tai kartojasi ne pirmą kartą, praeitą savaitę stumdė ir erzino*“.

90. Švėkšnos SUC teigimu, turėdami galimybę naudotis internetu, mokiniai gali rasti jiems reikiamą informaciją apie pagalbos galimybes. Susisiekti su organizacijomis, ginančiomis vaiko teises, mokiniai gali internetu arba budinčiu mokyklos telefonu. Į Centrą atvykus naujam mokiniui, atlydėjusiam asmeniui yra duodami kontaktai mokyklos administracijos, švietimo pagalbos specialistų bei budinčio visą parą. Atlydėję asmenys yra informuojami, kad jie gali susisiekti su švietimo pagalbos specialistais, auklėtojais ir su savo vaiku bendrauti pateiktais telefonų numeriais.

2013–2014 mokslo metais mokiniams buvo dalinami lankstinukai: „Vaikams apie patyčias“ (parengė: Šilutės rajono VTAS), „Kai internetas tampa žalingu įpročiu“ (parengė: Šilutės psichikos sveikatos ir psichoterapijos centras). Lankstinukuose nurodyta, kur galima kreiptis pagalbos, pateikti telefonai ir naudingos nuorodos. Lankstinukai tai pat buvo pakabinti mokinių laisvalaikio kambariuose.

Švėkšnos SUC nurodė, kad Centre lankosi įstaigą kuriojančios, Šilutės rajono VTAS atstovės: vyriausioji specialistė V. Kuznecova ir specialistė D. Račkauskienė, kurios bendrauja su mokiniais, išklauso juos ir domisi jų problemomis.

91. Pažymėtina, kad Šilutės rajono VTAS specialistai, nuo 2012 metų reguliariai lankosi Centre, bendrauja su vaikais, domisi jų laisvalaikiu, kartu su administracija, socialiniais pedagogais, grupių auklėtojais sprendžia problemas, susijusias su vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu, raštu ir telefonu teikia rekomendacijas dėl konfliktinių situacijų sprendimo.

Šilutės rajono VTAS nuomone⁷⁴, užtikrinti vaikų interesus Švėkšnos SUC yra sudėtinga ir *pagrindinės problemos lieka tos pačios*, t. y. ▪ per didelis mokinių skaičius; ▪ per ilga vaiko buvimo Centre trukmė; ▪ nesudarytos tinkamos gyvenimo ir buitės sąlygos vaikams; ▪ nepakankamai formuojami vaikų socialiniai įgūdžiai; ▪ vaikams trūksta privačios, asmeninės erdvės Centro bendrabutyje; ▪ trūksta vaikų užimtumo popamokiniu periodu (ypač savaitgaliais); ▪ trūksta bendradarbiavimo su vaikų įstatymiais atstovais, įpareigojant juos pasiimti iš Centro

⁷⁴ Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus 2014-11-03 raštas Nr. R3(16.8)-7731.

vaikus savaitgaliais, švenčių dienomis, atostogų metu (daugeliu atveju vaikai tik per metus 2–3 kartus išvyksta į namus), atstovauti jų interesus mokymosi įstaigoje, teisėsaugos institucijose, sveikatos priežiūros įstaigose ir t.t.; ▪ įstatyminiai vaiko atstovai prieš siunčiant vaiką į Centrą neparengia jo, nesupažindina su Centro tvarka, buvimo trukme ir t.t. (dažnai vaikai kalba apie tai, kad į Centrą jie pateko dėl to, kad siekė išvengti vaikų socializacijos centro, patenka kaip atlikti bausmę už blogą elgesį ir t.t.); ▪ nesilaikoma vaikų priėmimo į Centrą tvarkos (vaikai priimami su jiems skirtomis minimalios priežiūros priemonėmis, paskirtais kito rajono minėtų priemonių vykdytojais); ▪ trūksta kvalifikuotų specialistų; trūksta asmenų, dirbančių su vaikais, atsakomybės (jų pareiga baigiasi tik informavimu, kad vaikas pašalinamas iš Centro, susimušė ir t.t.); ▪ nėra užtikrinama vaikams saugi aplinka (teritorija nėra aptverta, nėra įrengtos vaizdo kameros, Centro teritorijoje be didesnių pastangų gali lankytis pašaliniai asmenys, kurie daro neigiamą įtaką mokiniams).

Skyrius taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Centre informacijos pateikimo metu mokėsi tik 2 Šilutės rajono savivaldybės vaikai, todėl Skyriui tenka atstovauti ir ginti interesus kitų rajonų vaikų ir tai yra pakankamai sudėtinga.

92. Paminėtina, kad 2014 m. vasario mėn. Šilutės rajono Švietimo pagalbos tarnyba atliko mikroklimato tyrimą. *Tyrimas atskleidė, kad Švėkšnos specialiojoje mokykloje:*

92.1. Mokiniai yra patyrę emocinę, fizinę prievartą ir seksualinę priekabiavimą. Daugelis tyrime dalyvavusių mokinių (65 proc.) jaučiais mokykloje nesaugiai, tačiau mokyklos darbuotojai mano, kad mokiniai jaučiasi saugiai (67 proc.). Dauguma mokyklos darbuotojų (administracija, mokytojai, auklėtojai, techninis personalas) patys mokykloje jaučiasi saugiai (61 proc.). Mokiniai turi nepakankamai susiformavusius gebėjimus valdyti emocijas ir kontroliuoti savo elgesį, pasižymi neadekvačiomis reakcijomis, dažnai būna neprognozuojami. Daugiausia laiko su mokiniais praleidžia mokytojai ir auklėtojai, todėl jie dažniausiai (80 proc.) nurodo, kad ne visada jaučiasi saugiai mokykloje.

92.2. Klasėse mokosi nuo 7 iki 14 mokinių. Po pamokų grupėse su auklėtoju lieka nuo 9 iki 13 mokinių. Didesnėse bendraamžių grupėse patyčių, prievartos atvejų būna daugiau. Tyrime dalyvavę mokiniai nurodo, kad *dažniausiai emocinę bei fizinę prievartą patiria iš bendraamžių, o ne iš mokykloje dirbančių suaugusiųjų*. Emocinę prievartą iš mokykloje dirbančių suaugusiųjų (mokytojų, auklėtojų, techninio personalo) yra patyrę nuo 32 iki 34 proc.; fizinę prievartą – nuo 34 iki 38 proc. Tyrime dalyvavusių suaugusiųjų nuomone, mokiniai patiria smurtą nuo kitų klasių mokinių (67 proc.) ir nuo bendraklasių (48 proc.). Nė vienas mokyklos darbuotojas nenurodė, kad mokiniai būtų patyrę emocinę, fizinę ar seksualinę prievartą nuo mokytojų, auklėtojų ar techninio personalo darbuotojų.

92.3. Seksualinio smurto forma yra mažiausiai paplitusi lyginant su kitų formų prievartos paplitimu. *Seksualinę priekabiavimą (dėl intymių kūno vietų lietimui, vertimo užsiimti lytiniais santykiais prieš respondentų valią, vertimo nusirengti, rodyti intymias kūno dalis, užsiimti seksu, kad įrodytų meilę) patyrė nuo 10 iki 24 proc. tyrime dalyvavusių mokinių. Mokykloje ar jos teritorijoje seksualinę priekabiavimą patyrė 23 proc. respondentų.*

92.4. Atskirų grupių suaugusiųjų respondentų atsakymų analizė *išryškino skirtingus požiūrius į vaikų patiriamą emocinę, fizinę bei seksualinę prievartą mokykloje*. Techninio personalo darbuotojai nurodo, kad mokiniai nepatiria smurto (88 proc.). Kiti mokyklos darbuotojai (administracija, mokytojai ir auklėtojai) nurodo, jog mokiniai emocinę ir fizinę prievartą mokykloje patiria (45-48 proc.), trečdalis jų pažymi, kad žino ir apie seksualinės prievartos atvejus (34 proc.)

92.5. Dažnai fiksuojami mokinių pabėgimai iš mokyklos. Tyrime dalyvavę mokiniai nurodė, kad *iš mokyklos bėga dėl patiriamos skriaudos iš kitų vaikų (27 kartus), dėl neturėjimo ką veikti mokykloje (18 kartų), dėl skriaudos iš mokykloje dirbančių suaugusiųjų (11 kartų)*. Buvo nurodytos ir kitokios priežastys: „pasiilgau mamos, tėčio ir giminių“, „užknisa mokytojai“, „nėra laisvės“, „neleidžia į miestelį“, „patiria smurtą“, „patiria reketavimą“, „atiminėja daiktus“, „kad parneštų rūkyti ir valgyti“, „daug kas nori gerti ir rūkyti, o neturi“. Tyrime dalyvavę suaugusieji

respondentai nurodė, kad vaikai, patyrę smurtą: bėga iš mokyklos (40 proc.), prieštarauja mokytojams ir auklėtojams (37 proc.), pradeda patys agresyviai elgtis ir naudoti smurtą prieš kitus (32 proc.), bando izoliuotis (28 proc.). Tai yra *pavojingi signalai, į kuriuos reikėtų skubiai reaguoti*. Ypač vaikų ir paauglių pasišalinimas nuo bendraamžių, atsisakymas bendrauti ir bendradarbiauti rodo, kad mokiniai išgyvena krizę ir jiems reikalinga skubi psichologinė ir psichiatrinė pagalba.

92.6. Didesnė mokyklos darbuotojų dalis (68 proc.) nurodė, kad mokykloje egzistuoja nuobaudų ir skatinimo sistema. Kiti darbuotojai (12 proc.) mano, kad tokia sistema netaikoma arba apie ją nieko nežino (18 proc.). Mokykloje įrengti nusiramino (relaksacijos) kambariai, kurių paskirtis – padėti įsiauđrinusiems mokiniams ramioje aplinkoje nusiraminti. Juose mokiniai dažniausiai praleidžia 1–2 val. Iš šių kambarių savo noru vaikai išeiti negali. *Net 49 proc. respondentų nurodė, kad jiems nusiramino kambariuose nepavyksta nusiraminti, nes jie buvimą ten supranta kaip bausmę už prasizengimus*.

92.7. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad mokykloje yra žmonių, iš kurių jie gali sulaukti pagalbos smurto atveju: iš mokytojų ar kitų suaugusiųjų (58 proc.), iš bendraklasių (52 proc.). Visi mokyklos darbuotojai, pastebėję smurto atvejus, nelieka abejingi: stabdo smurtą (82 proc.), bando apginti silpnesnius (19 proc.). Dauguma mokykloje dirbančiųjų suaugusiųjų yra pasiruošę padėti smurtą patyrusiems ir patiriantiems mokiniams. Visi (100 proc.) administracijos atstovai (psichologai, socialiniai pedagogai, pavaduotoja, direktorė) mano, kad mokiniai, patyrę emocinę ir fizinę prievartą, kreipiasi į juos pagalbos. Mokytojai ir auklėtojai nurodė, kad į juos kreipiasi mokiniai patyrę emocinę (65 proc.) ir fizinę prievartą (80 proc.). Techninio personalo darbuotojai nurodė, kad į juos kreipiasi mokiniai dėl emocinės (30 proc.) ir fizinės prievartos (50 proc.). Mokyklos darbuotojai (9 proc.) nurodė, kad į juos kreipėsi seksualinę prievartą patyrę mokiniai.

92.8. Daugumos mokyklos darbuotojų nuomone jų mokyklos mikroklimatas yra geras ar labai geras (73 proc.), vidutinis (23 proc.), žemiau nei vidutinis (4 proc.); jų santykiai su mokiniams yra geri (53 proc.) pakankamai geri (37 proc.), ap sunkinti (10 proc.).

92.9. Visi (100 proc.) mokytojai ir auklėtojai teigia, kad mokyklos administracija rengia, vykdo prevencines programas, skirtas smurto mažinimui ir mikroklimato mokykloje gerinimui, organizuojant pedagogų švietimą. Dalis techninio personalo (15 proc.) pripažįsta, kad neturi pakankamai žinių apie vaikus, turinčius elgesio ir emocijų sutrikimus.

92.10. Mokyklos darbuotojų nuomone mokiniai demonstruoja destruktivų elgesį, smurtauja todėl, kad kiekvienas mokyklos vaikas turi ypatingą savo gyvenimo istoriją.

93. Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. V1-170-(1.3) patvirtintas Vaiko gerovės komisijos reglamentas, remiantis kuriuo komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimą, socialinę pedagoginę pagalbą, specialiąją pedagoginę pagalbą, švietimo programų pritaikymą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atlikti kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas.

Vaiko gerovės komisija: ▫ vertina centro ugdymosi aplinką, vaikų saugumą, analizuoja vaikų ugdymosi poreikius, problemas, jų priežastis, nustato švietimo pagalbos priemonių prioritetus, veiklos būdus ir formas, rūpinasi, kad kuo anksčiau būtų aptinkami pavojai, susiję su vaiko saugumu centre; ▫ nagrinėja mokinių nenoro lankyti centrą, nesėkmingo mokymosi priežastis, imasi veiksmų, padedančių sugrąžinti vaikus į centrą; ▫ analizuoja mokinių elgesio taisyklių pažeidimus, smurto, patyčių, žalingų įpročių, teisėtvarkos pažeidimų atvejus; ▫ analizuoja vaikų tarpusavio, pedagogų ir vaikų santykių problemas, teikia siūlymus dėl santykių gerinimo; kt.

Pažymėtina, kad *Vaiko gerovės komisija įrašo* mokinį į *padidintos socialinės rizikos grupę*, jeigu jis: valkatauja, elgetauja; nelanko ar vengia lankyti mokyklą; turi elgesio problemų mokykloje (nuolat pažeidinėja mokyklos vidaus tvarkos taisykles); piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis; priklausomas nuo azartinių lošimų (informacinių technologijų); įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą; patyręs ar kuriam

kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje. Mokinio įrašymo ir išbraukimo iš socialinės rizikos grupės procese dalyvauja tėvai (globėjai, rūpintojai). Jiems nedalyvaujant, informacija pateikiama raštu. Iš padidintos socialinės rizikos grupės išbraukia Vaiko gerovės komisija, išanalizavus ir įvertinus gautus auklėtojų, mokytojų, psichologų ar socialinių pedagogų raštiškus pranešimus apie teigiamus mokinio elgesio pokyčius arba kai mokinyš pakeičia gyvenamąją vietą ir išvyksta nuolat gyventi į kitą savivaldybę. *Padidintos socialinės rizikos grupės kasmet sudaromos arba atnaujinamos iki spalio 30 d., esant poreikiui ir per mokslo metus.*

94. Per 2014 metus vyko 21 Vaiko gerovės komisijos posėdis ir buvo svarstyti 32 mokiniai, 13 mokinių buvo svarstyti daugiau negu 1 kartą. Pastebėti 10 mokinių neryškūs elgesio pagerėjimai (mokiniai, linkę pasišalinti, pasišalindavo mažiau; mokiniai, linkę netinkamai elgtis – elgėsi geriau). 15 mokinių buvo sudaryti pagalbos planai dėl bandymų įvykdyti suicidą ar dėl galimai patirtos seksualinės prievartos. 2 mokinių įstatyminiams atstovams buvo pasiūlyta globotiniams keisti ugdymo įstaigą. Stacionariam gydymui (į priklausomybių ligų centrą į psichiatrijos filialo vaikų skyrių) buvo nukreipti 2 mokiniai. Per 2015 metus (iki vasario 1 d.) vyko 3 Vaiko gerovės komisijos posėdžiai ir buvo svarstyti 8 mokiniai.

Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, Centro teigimu, dažniausiai skiriamos pastabos, papeikimai ir įpareigojimai (lankyti socialinio pedagogo, psichologo konsultacijas, lankyti pamokas, susipažinti su Centro vidaus tvarkos taisyklėmis ir kt.).

II.11. Vaikų pasišalinimai iš Švėkšnos SUC

95. Švėkšnos SUC pateiktais duomenimis⁷⁵, 2013–2014 mokslo metais ir 2014–2015 (iki 2015 m. vasario 13 d.) mokslo metais iš Centro be leidimo vaikai pasišalino 227 kartus, iš jų: 1 vaikas per šį laikotarpį pasišalino 16 kartų, 1 vaikas - 12 kartų, 1 vaikas - 11 kartų, 1 vaikas - 10 kartų, 2 vaikai – po 9 kartus, 3 vaikai - po 8 kartus, 6 vaikai – po 6 kartus, 2 vaikai – po 5 kartus, 6 vaikai – po 4 kartus, 9 vaikai – po 3 kartus, 14 vaikų – po 2 kartus, 34 vaikai – po 1 kartą.

Centras pateikė Švėkšnos sanatorinės mokyklos mokinio pasišalinimo iš grupės tvarką, patvirtintą mokyklos direktorės 2011 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V1-114-(1.3), kurioje įtvirtinta, kad pasigedus mokinio grupėje būtina nedelsiant jo ieškoti ir mokinio neradus ar įtarus, kad jis pabėgo informuoti mokyklos vadovą, socialinę pedagogę. Auklėtojas iškart arba kitos dienos ryte turi pranešti įstatyminiams atstovams apie mokinio pabėgimą. Auklėtojas, mokiniui negrįžus į grupę iki jo darbo pabaigos, praneša policijai ir apie tai įrašo į registracijos žurnalą medicinos slaugytojų kabinete. Socialinė pedagogė, mokiniui neatsiradus kitą dieną, kreipiasi į policiją dėl paieškos paskelbimo. Mokinyš, sugrįžęs po pasišalinimo yra patalpinamas į sveikatos priežiūros palatą (pasirūpinama mokinio asmens higiena, reikalui esant siunčiamas gydytojo konsultacijai). Psichologė bendrauja su pasišalinusiu mokiniu, išsiaiškina pabėgimo priežastis, priima sprendimą dėl mokinio elgesio korekcijos.

96. Šilutės rajono PK pateiktais duomenimis⁷⁶, 2013–2014 metais savavališkai buvo pasišalinę 29 vaikai, grupėmis po 1–4 vaikus, iš kurių – 16 vaikų pasišalino pakartotinai po 2–4 kartus.

Šilutės rajono PK atliekant tyrimus dėl savavališkai pasišalinusių mokinių ir analizuojant pasišalinimų priežastis su kiekvienu mokiniu pravedamas individualus profilaktinis pokalbis, kurio metu išsiaiškinamos pasišalinimo priežastys, išaiškinama atsakomybė ir pasekmės. Sprendžiant pasišalinimo problemas bendraujama su mokykloje dirbančiais psichologais, socialiniais pedagogais, kontaktuojama su globos namų, iš kurių jie atvykę socialiniais pedagogais. Mokiniais išaiškinamos pasekmės, atsakomybė.

Analizuojant priežastis pastebima, kad visi mokiniai savavališkai pasišalina norėdami pavalkatauti, susitikti su draugais, nenorėdami mokytis, be jokios priežasties (mokinių teigimu),

⁷⁵ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2014-10-24 raštas Nr. V12-520-(1.10) ir 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10)

⁷⁶ Tauragės apskrities VPK Šilutės rajono PK 2014-10-28 raštas Nr. 85-94-S-14080

meluodami auklėtojams, kad išeina pasivaikščioti, merginos – norėdamos susitikti su mažai joms pažįstamais vaikiniais ir kt.

97. Klaipėdos apygardos prokuratūra, aiškindamasi vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2014 m. spalio 10 d. rašte nurodytas aplinkybes⁷⁷, patikrino Šilutės rajono PK 2013–2014 metais priimtų nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bei 2012–2014 metais atliktų ikiteisminių tyrimų dėl Švėkšnos SUC auklėtinių pasišalinimo iš ugdymo įstaigos medžiagas. Šių procesinių sprendimų pagrįstumą ir teisėtumą tikrino Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūros prokurorai. Paminėtina, kad nutarimai nebuvo skundžiami, apie priimtus nutarimus buvo informuoti pasišalinusių iš Švėkšnos SUC vaikų įstatyminiai atstovai.

Iš Švėkšnos SUC auklėtinių paaiškinimų Klaipėdos apygardos prokuratūra padarė išvadą, kad pasišalinimų priežastimi vaikai paprastai nurodo nenorą mokytis, norą laisvai gyventi (valkatauti), išvykti namo, pas artimuosius, draugus. Duomenų, kurie leistų daryti išvadą, kad Švėkšnos SUC auklėtiniai bėgo iš įstaigos dėl administracijos atstovų nežmoniško, žeminančio ar kitokio neteisėto, elgesio, nepakeliamų buities ar režimo sąlygų, itin prasto maitinimo ir pan., patikrinimo prokuratūroje metu negauta.

II.12. Vaikų rūkymo bei alkoholio vartojimo problema

98. Švėkšnos SUC auklėtiniai turi rūkymo ir (ar) alkoholio vartojimo problemas. Kai kurie vaikai žalingus įgūdžius įgyja atvykę į Švėkšnos SUC. Alkoholi ir (ar) cigaretes vaikams nuperka Švėkšnos gyventojai arba šiomis prekėmis atsiskaito su vaikais už jų pagalbą dirbant tam tikrus darbus.

Švėkšnos SUC pateiktais duomenimis⁷⁸, yra nuolat vykdomos įvairios prevencinės alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo programos. Esant atvejui, kurio metu įtariama, kad vaikas yra apsvaigęs nuo alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų, situacija vertinama ir tolimesnė eiga vykdoma pagal Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014 m. rugsėjo 29 d. įsakymu Nr. VI-127 (1.3) patvirtintą Švėkšnos specialiosios mokyklos darbuotojų veiksmų, įtarus vaikus apsvaigus nuo alkoholio, narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, organizavimo tvarką.

Švėkšnos SUC specialistai vykdo prevencines programas, renginius, akcijas pagal individualius veiklos planus. Psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija įtraukta į komandinio darbo grupėse veiklos planą. Vaikams, kurie turi ar kuriems vystosi priklausomybė rūkymui, alkoholiui ar kitoms psichiką veikiančioms medžiagoms, teikiama individuali psichologų, socialinių pedagogų, gydytojų psichiatrų pagalba, bendradarbiaujama su vaikų psichiatrijos skyriais, priklausomybių ligų skyriais, teikiant stacionarinę pagalbą.

Remiantis Centro pateiktais duomenimis, nuo 2014 m. rugsėjo 8 d. iki 2015 m. sausio 13 d. buvo užfiksuota 13 atvejų dėl galimo alkoholio vartojimo 46 vaikų (pastebėtina, kad yra vaikų, galimai vartojusių alkoholi, kurie ne kartą kartojasi sąraše). Paminėtina, kad faktiškai visais atvejais – konkrečiu atveju yra nurodomas daugiau nei vienas vaikas, galimai vartojęs alkoholi („jaučiamas alkoholio kvapas“), t. y. du, trys, keturi, penki ar aštuoni vaikai.

99. Švėkšnos SUC mokiniams 2013–2014 metais surašyti 47 administracinės teisės pažeidimo protokolai⁷⁹, iš jų: 19 protokolų pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso (ATPK) 178 straipsnį (nepilnamečių alkoholinių gėrimų vartojimas); 17 protokolų pagal ATPK 185-1 straipsnio 2 dalį (rūkymas vietose, kur pagal įstatymą draudžiama tai daryti); kt.

Taip pat nurodytu laikotarpiu, surašyta 19 protokolų pagal ATPK 180 straipsnį (alkoholinių gėrimų nupirkimas nepilnamečiui), 1 protokolas pagal ATPK 185-4 straipsnį (tabako gaminių nupirkimas nepilnamečiui) asmenims, padėjusiems vaikams įsigyti alkoholinių gėrimų ar tabako gaminių.

⁷⁷ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2014-11-17 raštas Nr. 4-S-51405

⁷⁸ Švėkšnos SUC 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10)

⁷⁹ Tauragės apskrities VPK Šilutės rajono PK 2014-10-28 raštas Nr. 85-94-S-14080

II.13. Nusikalstamos veikos ir teisės pažeidimai, nuo kurių nukentėjo arba kuriuos įvykdė Švėkšnos SUC mokiniai

100. Šilutės rajono PK nuo 2013 metų iki 2014 m. spalio 28 d. užregistruota per pusė šimto pranešimų apie nusikalstamas veikas ir teisės pažeidimus, kuriuos įvykdė arba nuo kurių nukentėjo Švėkšnos SUC mokiniai, ir pradėta 13 ikiteisminių tyrimų, iš jų 6 – perduoti į teismą, likę – nutraukti.⁸⁰

26 pranešimai apie Centro mokinių administracinius teisės pažeidimus	34 pranešimai dėl savavališkai iš Centro pasišalinusių vaikų	7 pranešimai dėl smurto, agresyvaus vaikų elgesio, Centro darbuotojų netinkamo elgesio
47 mokiniams surašyti ATP* protokolai (dėl alkoholinių gėrimų vartojimo, rūkymo neleistinose vietose, nedidelio chuliganizmo, žinomai melagingo specialiųjų tarnybų iškvietimo)	priimti 26 nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą (nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių)	priimti 2 nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktą (asmuo neturi amžiaus nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė)
19 asmenų surašyti ATP protokolai už alkoholinių gėrimų pirkimą	pradėti 5 ikiteisminiai tyrimai dėl dingusio be žinios vaiko – vėliau nutraukti pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą (nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių)	priimti 5 nutarimai atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą (nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių)

* administracinis teisės pažeidimas

101. Šilutės rajono VTAS pateiktais duomenimis⁸¹, Skyriuje nuo 2014 m. kovo iki lapkričio mėn. yra gauti 22 nutarimai dėl nutrauktų ar atsisakytų pradėti ikiteisminių tyrimų.

Daugiausia nutarimų (14) atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą buvo gauta dėl savavališko moksleivių pasišalinimo iš Centro (per 2 mėnesius (2014 m. rugsėjo–lapkričio mėn.), pagal Skyriaus informaciją, buvo pasišalinę 8 mokiniai). Savo paaiškinimuose vaikai teigė, kad jie nenori mokytis Centre, ilgisi savo draugų, nori gyventi jiems artimoje aplinkoje (namuose ar institucijoje, iš kurios atvyko). Dėl nukentėjusių nuo fizinio smurto vaikų gauti 7 nutarimai, 1 nutarimas - dėl galimo vaiko pardavimo. Gautus nutarimus ar pranešimus apie pradėtus ikiteisminius tyrimus Šilutės rajono VTAS visais atvejais persiunčia Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriui, kuris tiesiogiai kuruoja Švėkšnos SUC.

Pastebėtina, kad Šilutės rajono PK pateikta informacija ir Šilutės rajono VTAS pateikta informacija apie nusižengimus, kuriuos įvykdė arba nuo kurių nukentėjo Švėkšnos SUC besimokantys vaikai, nesutampa, kadangi pranešimų apie mokinių padarytus administracinius teisės pažeidimus bei surašytus jiems administracinių teisių pažeidimų protokolus ir taikytas nuobaudas Skyrius negauna.

102. Švėkšnos SUC pateiktais duomenimis⁸² 2013-2014 metais buvo pradėta 11 ikiteisminių tyrimų, atsisakyta pradėti 39 ikiteisminius tyrimus ir pradėta 21 administracinės teisės pažeidimų byla. Šilutės rajono PK Švėkšnos SUC direktorė rašė 8 pareiškimus.

2013-2014 metais buvo pradėta 18 administracinės teisės pažeidimo bylų. Iš Švėkšnos SUC pateiktos informacijos matyti, kad dažniausiai vaikai administracine tvarka baudžiami už alkoholinių gėrimų vartojimą (pradėta 10 administracinės teisės pažeidimo bylų) ir viešosios tvarkos pažeidimus (pradėtos 6 administracinės teisės pažeidimo bylos).

II.14. Nusikalstamos veikos Švėkšnos SUC auklėtinių atžvilgiu

⁸⁰ Tauragės apskrities VPK Šilutės rajono PK 2014-10-28 raštas Nr. 85-94-S-14080

⁸¹ Šilutės rajono savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus 2014-11-03 raštas Nr. R3(16.8)-7731

⁸² Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2014-10-24 raštas Nr. V12-520-(1.10)

103. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovams 2014 m. spalio 2 d. nuvykus į Švėkšnos SUC, šio Centro auklėtiniai skundėsi Centro darbuotojais, nurodydami, kad jiems taikomos įvairios drausminimo priemonės ir nuobaudos už netinkamą elgesį, smurtaujama prieš juos, netiriami jų nusiskundimai dėl daiktų vagysčių, patyčių, jie mokymo įstaigoje jaučiasi nesaugūs ir kt. Pokalbių su atskiriomis vaikų grupėmis metu, vaikai nurodė dažniausiai prieš juos smurtaujančius/smurtavusius Centro darbuotojus (budėtojus, naktines aukles, mokytojus, kt.) bei papasakojo, kad:

1) vaikams buvo (yra) taikomos įvairios drausminimo, auklėjimo priemonės ir nuobaudos už netinkamą elgesį, smurtaujama ar pan., pavyzdžiui, „auklėjamas“ šlapiu rankšluosčiu; pritūpimų darymas po kelis šimtus ar tūkstantį; kelių ar keliolikos ratų bėgimas mokyklos stadione; patalpų plovimas (atitinkamo aukšto ir izoliatoriaus); tualetų plovimas dantų šepetėliu; tam tikrų darbų dirbimas po pamokų ar pamokų metu (sniego kasimas, kt.); rankų užlaužimas, prismaugimas („spaudė ir atsijungė“), smūgiavimas per šonkaulius („duoda per šonkaulius“) ir kitoks fizinės jėgos naudojimas („mušimas“; vienam vaikui šiais mokslo metais buvo sudaužyti akiniai „auklėjimo“ metu) bei psichologinis smurtas (gąsdinimai); vaikų papirkimas kitų vaikų sumušimui, dalyvavimui savavališkai pasišalinusių vaikų paieškoje („gaudyme“); uždarymas izoliatoriuje (kelioms valandoms ar ilgiau); elektros šoko naudojimas ir kt.;

2) mokyklos darbuotojai neretai būna Centro budėtojų netinkamo elgesio su vaikais, smurto prieš juos naudojimo (pliaukštelėjimas, rankos užlaužimas ar pan. klasėje, valgykloje ar kitoje patalpoje) liudininkais, tačiau į tai nereaguoja. Mokytojas iškviečia budėtoją į pamoką, kai vaikas netinkamai elgiasi. Pastarasis išsiveda vaiką, naudodamas fizinę jėgą ir smurtą (užlaužia rankas, trinkteli, pagrasina ir pan.);

3) įvairaus pobūdžio smurtas yra ir tarp pačių vaikų (vyresni vaikai smurtauja prieš jaunesnius, stipresni – prieš silpnesnius), taip pat itin aktuali ir nėra sprendžiama patyčių problema;

4) dingsta (vagiami) asmeniniai vaikų daiktai (dingsta jų kambariuose laikomi maisto produktai (cukrus, arbata ir kt.), nors patys vaikai pamokų metu negali patekti į savo kambarius bendrabutyje, vagiami mobilieji telefonai ir kt.).

Vaikų teigimu, apie situaciją, elgesį su jais, smurtą, taikomas bausmes ir kt. žino Švėkšnos SUC direktorė ir kiti darbuotojai, tačiau jokių veiksmų nėra imamasi, problemos nėra sprendžiamos.

Pastebėtina, kad pokalbių su vaikais metu gauta informacija iš esmės sutapo su vaiko teisių apsaugos kontrolieriui vieno iš vaikų, kuris mokėsi Švėkšnos SUC, atstovo pagal įstatymą pateikta informacija apie netinkamą Centro darbuotojų elgesį su vaikais, jiems taikomas bausmes, smurtą prieš vaikus ir kt.

104. Atsižvelgdama į vaikų pateiktą bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje turimą informaciją, taip pat matydama, kad situacija Švėkšnos SUC, vaikų teises ir teisėtus interesus pažeidžiantis Centro darbuotojų elgesys tęsiasi ne vienerius metus ir kylančios problemos nėra tinkamai sprendžiamos, vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2014 m. spalio 10 d. raštu kreipėsi⁸³ į generalinį prokurorą bei policijos generalinį komisarą, prašydama pagal kompetenciją įvertinti pateiktą informaciją apie vaikų padėtį, jų teisių ir teisėtų interesų pažeidimus (smurtą, patyčias, vagystes iš vaikų) Švėkšnos SUC ir imtis priemonių, siekiant užtikrinti vaikų saugumą bei tinkamą jų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimą ir apsaugą jų gyvenimo ir mokymosi Centre laikotarpiu.

105. Klaipėdos apygardos prokuratūra, gavusi Generalinės prokuratūros persiūtą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos kreipimąsi, informavo⁸⁴ vaiko teisių apsaugos kontrolierę apie priimtus sprendimus dėl kontrolierės pateiktos informacijos (pradėti 2 ikiteisminiai tyrimai; atsisakyta pradėti 1 ikiteisminį tyrimą).

106. Klaipėdos apygardos prokuratūra informavo apie 2014 metais nagrinėjamas bylas teisme bei vykstančius ikiteisminius tyrimus Švėkšnos SUC auklėtinių atžvilgiu:

⁸³ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2014-10-10 raštas Nr. (6.1.-2014-18)2-1270

⁸⁴ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2014-11-17 raštas Nr. 4-S-51405 ir 2014-12-12 raštas Nr. 4-S-56039

106.1. Šilutės rajono apylinkės teisme nagrinėjamos dvi baudžiamosios bylos, kuriose reiškiami kaltinimai dėl seksualinės prievartos Švėkšnos SUC auklėtinių atžvilgiu, pagal BK 149 straipsnio 3 dalį (išžaginimas) (Nr. 94-1-00248-14) ir pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį (lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą) (Nr. 94-1-00071-14);

106.2. Tauragės apskrities VPK atliekamas ikiteisminis tyrimas Nr. 94-1-00539-14, pradėtas pagal BK 307 straipsnio 3 dalį, dėl pelnytos iš kito asmens prostitucijos, susijęs su Švėkšnos SUC auklėtiniais (tyrimą organizuoja ir kontroliuoja Klaipėdos apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus prokuroras);

106.3. Šilutės rajono PK atliekamas ikiteisminis tyrimas Nr. 45-1-01168-14, pradėtas pagal požymius veikos numatytos BK 139 straipsnio 1 dalyje (nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo) dėl 2014 m. rugsėjo 25 d. Švėkšnos SUC verdančiu vandeniu apipilto auklėtinio (tyrimą organizuoja ir kontroliuoja Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūros prokuroras).

107. Klaipėdos apygardos prokuratūra, patikrinusi Šilutės rajono PK 2013–2014 metais atliktus ikiteisminius tyrimus, pradėtus dėl veikų, dėl kurių galimai nukentėjo Švėkšnos SUC auklėtiniai, nustatė, kad:

	Ikiteisminis tyrimas pradėtas	Ikiteisminis tyrimas nutrauktas
1.	Dėl buvusio Švėkšnos SUC auklėtinio galimai patirto smurto, kurio metu be aplinkybių dėl galimo fizinio skausmo sukėlimo buvo aiškinamasi ar berniukas nepatyrė ir seksualinės prievartos. Ikiteisminio tyrimo metu įtarimai dėl galimos seksualinės prievartos nepasitvirtino (Nr. 94-1-01093-13).	Smurtavęs nepilnametis nusikalstamos veikos padarymo metu neturėjo tokio amžiaus, nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė (prokuroro 2014 m. kovo 25 d. nutarimas). <i>Pastaba:</i> Šilutės rajono PK buvo pavesta spręsti dėl Švėkšnos SUC atsakingų asmenų patraukimo administracinėn atsakomybėn pagal ATPK 181 ³ straipsnio 2 dalį.
2.	Dėl Švėkšnos SUC auklėtinės galimai patirtos seksualinės prievartos (Nr. 94-1-00149-13).	Nenustatyta, kad buvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo požymių (smurtas prieš nepilnametę panaudotas nebuvo, su ja seksualinio pobūdžio veiksmus atlikęs įtariamasis nežinojo, jog ji jaunesnė nei 16 metų amžiaus) (prokuroro 2013 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas).
3.	Dėl Švėkšnos SUC auklėtinės galimai patirtos seksualinės prievartos (galimo išžaginimo) iš Švėkšnos SUC auklėtinio (Nr. 94-1-01118-12).	Nenustatyta, kad kaltininkas naudojo fizinį smurtą, siekdamas palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą (prokuroro 2013 m. rugsėjo 12 d. nutarimas).
4.	Dėl Švėkšnos SUC auklėtinės galimai patirtos seksualinės prievartos (dėl lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą) (Nr. 30-9-00098-12).	Nesurinkta duomenų, patvirtinančių nepilnametės teiginius (prokuroro 2013 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas).
5.	Dėl Švėkšnos SUC auklėtinės galimai patirtos seksualinės prievartos (dėl lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą) (Nr. 94-1-00072-14)	Nepavyko įrodyti, kad įtariamasis žinojo ar galėjo žinoti, kad nukentėjusioji yra jaunesnė nei 16 metų amžiaus (prokuroro 2014 m. birželio 19 d. nutarimas)

6.	Dėl Švėkšnos SUC auklėtinės galimai patirtos seksualinės prievartos (dėl lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametė apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą) (Nr. 94-1-00754-14).	Kaltininkas nusikalstamos veikos padarymo metu nebuvo sulaukęs tokio amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė už šią veiką (prokuroro 2014 m. spalio 29 d. nutarimas)
----	---	---

Apie priimtus nutarimus buvo informuoti nepilnamečių įstatyminiai atstovai. Nutarimai įstatymų numatyta tvarka apskūsti nebuvo. Duomenų, kurie leistų suabejoti nutarimo pagrįstumu ir teisėtumu, patikrinimo Klaipėdos apygardos prokuratūroje metu negauta.

108. Šilutės rajono PK 2013–2014 metais buvo patikrinti 2 pareiškimai bei atliktas vienas ikiteisminis tyrimas dėl Šilutės SUC darbuotojų galimų smurto veiksmų auklėtinių atžvilgiu:

108.1. 2013 m. balandžio 15 d. nutarimu buvo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Švėkšnos SUC auklėtojo galimo smurto auklėtinio atžvilgiu, nenustačius, kad padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;

108.2. 2013 m. gegužės 30 d. nutarimu buvo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą budėtojo atžvilgiu dėl galimo smurto prieš auklėtinį, nes nustatyta, kad budėtojas sutramdė vaiką nepažeisdamas jo veiklą reglamentuojančių dokumentų.

109. Tauragės apylinkės prokuratūros prokuroro 2013 m. lapkričio 5 d. reikalavimo pagrindu buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas Nr. 30-9-00636-13 pagal Baudžiamojo kodekso (BK) 140 straipsnio 1 dalį dėl to, kad Švėkšnos SUC darbuotojas (budėtojas) galimai naudojo fizinį smurtą moksleivių atžvilgiu, (dėl galimo elektros šoko įrenginio („tazerio“) naudojimo vaikų atžvilgiu). Tauragės rajono apylinkės prokuratūros prokuroro 2014 m. sausio 8 d. nutarimu ikiteisminis tyrimas nutrauktas, vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu (nepadarius veikos, turinčios nusikaltimo požymių). Nutarimo nuorašas išsiųstas nukentėjusiųjų atstovams pagal įstatymą. Nutarimas apskūstas nebuvo. Duomenų, kurie leistų suabejoti jo pagrįstumu ir teisėtumu, patikrinimo prokuratūroje metu negauta.

110. Klaipėdos apygardos prokuratūros patikrinimo metu surinktais duomenimis, 2013–2014 metais Šilutės rajono apylinkės teismas priėmė 3 nuosprendžius Švėkšnos SUC auklėtinių atžvilgiu:

110.1. 2013 m. vasario 21 d. ir 2013 m. lapkričio 27 d. nuosprendžiais du auklėtiniai pripažinti kaltais pagal BK 140 straipsnio 2 dalį (dėl Švėkšnos SUC auklėtinių sumušimo);

110.2. 2014 m. rugsėjo 10 d. nuosprendžiu du auklėtiniai pripažinti kaltais pagal BK 187 straipsnio 1 dalį (svetimo turto sunaikinimas) ir 178 straipsnio 1 dalį (vagystė).

111. Šilutės rajono apylinkės teismo 2014 m. birželio 18 d. nutartimi buvo patvirtintas prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą, atliktą dėl veikos, numatytos BK 259 straipsnio 1 dalyje (neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti) ir nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti asmenį BK 93 straipsnyje numatytais pagrindais (šiuo pagrindu pirmą kartą padaręs nesunkesnį negu apysunkis nusikaltimą, esant įstatymo numatytiems sąlygoms, nepilnametis kaltininkas gali būti atleistas nuo atsakomybės, paskiriant jam auklėjamojo pobūdžio priemones).

112. Šilutės rajono PK 2013–2014 metais gavo 8 Švėkšnos SUC darbuotojų pareiškimus dėl auklėtinių chuliganiško ir kitokio neteisėto elgesio jų atžvilgiu.

Šilutės rajono PK 2015 metais atliekami 4 ikiteisminiai tyrimai⁸⁵ dėl galimai nusikalstamų veikų Švėkšnos SUC auklėtinių (buvusių auklėtinių) atžvilgiu:

1) dėl Švėkšnos SUC darbuotojų galimai panaudoto smurto auklėtinių atžvilgiu, pagal BK 140 straipsnio 1 dalį (Nr. 30-9-00557-14);

2) dėl Švėkšnos SUC naktinės auklės panaudoto smurto auklėtinės atžvilgiu, pagal BK 140 straipsnio 1 dalį (Nr. 30-9-00544-14);

3) dėl Švėkšnos SUC mokytojo panaudoto fizinio smurto auklėtinio atžvilgiu, pagal BK 140 straipsnio 1 dalį (Nr. 01-1-09-203-15);

⁸⁵ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2015-01-12 raštas Nr. 4-S-1374, 2015-04-01 raštas Nr. 4-S-14321 ir Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūros 2015-01-21 raštas Nr. 4-S-2957

4) dėl Švėkšnos SUC auklėtinės sveikatos sutrikdymo pagal BK 140 straipsnio 1 dalį (Nr. 04-2-00026-15).

Šiuos tyrimus kontroliuoja Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūros prokuroras.

Taip pat, Tauragės apskrities VPK atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl pelnytos iš kito asmens prostitucijos (susijęs su Švėkšnos SUC auklėtiniais), pradėtas pagal BK 307 straipsnio 3 dalį⁸⁶ (Nr. 94-1-00539-14). Tyrimą organizuoja ir kontroliuoja Klaipėdos apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus prokuroras.

II.15. Vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas baudžiamojo proceso metu

113. Klaipėdos apygardos prokuratūra informavo⁸⁷ apie atliktų bei dar tęsiamų ikiteisminių tyrimų metu taikytas nepilnamečių teisių bei teisėtų interesų apsaugos priemones:

	Baudžiamasis procesas, nusikalstamos veikos	Įtariamųjų (kaltinamųjų) ir (arba) nukentėjusiųjų nepilnamečių atstovai pagal įstatymą	Savivaldybės VTAS atstovo ar (ir) psichologo dalyvavimas
1.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2013-02-21 nuosprendžiu vienas nepilnametis pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 140 straipsnio 2 dalį dėl kitam nepilnamečiui padaryto nežymaus sveikatos sutrikdymo; kitas nepilnametis – atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimo, numatyto BK 140 straipsnio 2 dalyje, padarymą dėl mažareikšmiškumo, baudžiamoji byla jo atžvilgiu nutraukta.	Įtariamųjų (kaltinamųjų) atstovai – <...> VGN ir <...> mokyklos atstovai. Įtariamuosius gynė advokatai. Nukentėjusiųjų atstovai – Švėkšnos SUC socialinės pedagogės.	Ikiteisminio tyrimo liudytojų apklausų metu dalyvavo Švėkšnos SUC socialinė pedagogė. Bylos nagrinėjimo teisme metu dalyvavo Šilutės rajono VTAS.
2.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2013-11-27 nuosprendžiu nepilnametis pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 140 straipsnio 2 dalį ir 178 straipsnio 2 dalį	Įtariamąjį (kaltinamąjį) atstovas – Švėkšnos SUC socialinė pedagogė. Įtariamąjį gynė advokatas. Nukentėjusiojo atstovas – ikiteisminio tyrimo metu siekta atstove pagal įstatymą įtraukti nepilnamečio motiną, tačiau ji buvo išvykusi į užsienį	Ikiteisminio tyrimo metu nukentėjusiojo apklausoje dalyvavo – Švėkšnos SUC psichologė ir socialinė pedagogė. Bylos nagrinėjimo teisme metu dalyvavo Šilutės rajono VTAS.
3.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2014-09-10 nuosprendžiu vienas nepilnametis pripažintas kaltu pagal BK 178 straipsnio 1 ir 2 dalis, kitas – pagal BK 178 straipsnio 2 dalį.	Įtariamųjų (kaltinamųjų) atstovai – <...> VGN ir tėvas (teisme – VGN <...>, nes tėvas pateikė prašymą nagrinėti bylą jam nedalyvaujant). Įtariamuosius gynė advokatai. Teismas pripažino atstovu pagal įstatymą Švėkšnos SUC, esant nukentėjusiųjų	Bylos nagrinėjimo teisme metu dalyvavo – Šilutės rajono VTAS.

⁸⁶ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2014-11-17 raštas Nr. 4-S-51405

⁸⁷ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2015-02-24 raštas Nr. 4-S-8503

		globėjų (VGN) įgaliojimams ir sutikimams	
4.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2014-11-11 nuosprendžiu asmuo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 149 straipsnio 3 dalį	Nukentėjusiojo atstovas – ikiteisminio tyrimo metu Švėkšnos SUC psichologė pagal <...> VGN įgaliojimą.	Liudytojų ir nukentėjusios apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologė.
5.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2014-12-03 nuosprendžiu asmenys pripažinti kaltais pagal BK 151 ¹ straipsnio 1 dalį.	Nukentėjusiųjų atstovai – <...> VGN ir Švėkšnos SUC psichologė.	Liudytojų apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologės ir Šilutės rajono VTAS.
6.	Šilutės rajono apylinkės teismo 2014-06-18 nutartimi patvirtintas prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą, pradėtą pagal BK 259 straipsnio 1 dalį, paskiriant nepilnamečiui įtariamajam auklėjamojo pobūdžio priemonę.	Įtariamojo (kaltinamojo) atstovas – atstovas pagal įstatymą nepateikė prašymo dalyvauti procese, todėl leidimo jam dalyvauti procese klausimas nebuvo sprendžiamas. Įtariamąjį gynė advokatas.	Ikiteisminio tyrimo metu liudytojų apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologė. Įtariamojo pirmoje apklausoje dalyvavo Švėkšnos SUC slaugytoja, vėlesnėse – Vilniaus miesto VTAS.
7.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-01093-13) pagal BK 140 straipsnio 3 dalį dėl galimai nepilnamečiui padaryto sužalojimo	Nukentėjusio atstovas – <...> VGN socialinė pedagogė.	Nukentėjusiojo apklausoje bei asmens parodymo atpažinime pagal nuotrauką dalyvavo <...> VGN socialinė pedagogė ir psichologė. Liudytojų apklausose – Švėkšnos SUC psichologė.
8.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-00149-13) pagal BK 151 ¹ straipsnio 1 dalį dėl galimo lytinės aistros tenkinimo, pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą	Nukentėjusio atstovas – <...> VGN	Nukentėjusiojo ir liudytojų apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologės.
9.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-01118-12) pagal BK 149 straipsnio 4 dalį dėl galimo nepilnametės išžaginimo	Įtariamojo (kaltinamojo) atstovas – <...> VGN. Įtariamąjį gynė advokatas. Nukentėjusio atstovas – motina.	
10.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-00072-14) pagal BK 151 ¹ straipsnio 1 dalį dėl galimo lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą.	Nukentėjusio atstovas – motina.	Nukentėjusiosios apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologė. Ikiteisminio tyrimo teisėjo apklausoje dalyvavo Švėkšnos SUC psichologė ir Šilutės rajono VTAS. Liudytojų apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologės.
11.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 30-9-00083-12) pagal BK 151 ¹ straipsnio 1 dalį dėl galimo lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą	Nukentėjusio atstovas – Švėkšnos SUC psichologė.	Nukentėjusios ir liudytojos apklausose dalyvavo Švėkšnos SUC psichologė.

12.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-00754-14) atliekamas pagal BK 151 ¹ straipsnio 1 dalį dėl galimo lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnametės seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą	Nukentėjusio atstovas – atstovai pagal įstatymą nepateikė prašymo leisti dalyvauti procese, todėl jų dalyvavimo procese klausimas nebuvo sprendžiamas	Nukentėjusios apklausoje dalyvavo Švėkšnos SUC socialinė pedagogė; liudytojo – Švėkšnos SUC psichologė.
13.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 30-9-00636-13) pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl to, kad Švėkšnos SUC mokyklos darbuotojas galimai panaudojo fizinį smurtą auklėtinių atžvilgiu	Nukentėjusiųjų atstovai – Vieno – <...> VGN, kitų atstovai pagal įstatymą prašymų leisti dalyvauti procese nepateikė.	Vieno nukentėjusiojo apklausoje dalyvavo atstovas pagal įstatymą ir Švėkšnos SUC psichologė; kitų apklausose – Švėkšnos SUC psichologė.
14.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 94-1-00539-14, tęsiamas) pagal BK 307 straipsnį dėl pelnytos iš kito asmens prostitucijos	Nukentėjusiųjų atstovai – VGN arba tėvai.	Įstatyminių atstovų įgaliotas atstovas – advokatas.
15.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 45-1-01168-14, tęsiamas) pagal BK. straipsnio 1 dalį dėl nepilnamečio sužalojimo	Nukentėjusio atstovas – motina.	Liudytojų apklausose dalyvavo VTAS specialistai ir atstovai pagal įstatymą (tėvai, VGN atstovai). Vieno vaiko atstovė pagal įstatymą į apklausas neatvyko, prašė apklausą vykdyti jai nedalyvaujant.
16.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 30-9-00544-14, tęsiamas) pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl Švėkšnos SUC auklėtojos veiksmų		Nukentėjusysis ir liudytojas apklausti ikiteisminio tyrimo teisėjo, dalyvaujant VTAS bei VGN atstovams
17.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 30-9-00557-14, tęsiamas) pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl galimo smurto prieš Švėkšnos SUC auklėtinius, pradėtas pagal prokuroro reikalavimą ir informaciją, gautą iš vaikų teisių apsaugos kontrolierės		Apklausa pagal atskirus pavedimus atliktos ne Švėkšnos SUC teritorijoje. Užtikrintas atstovo pagal įstatymą, VTAS darbuotojo ir (ar) psichologo dalyvavimas.
18.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 04-2-00026-15, tęsiamas) pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl Švėkšnos SUC budėtojo veiksmų		Nukentėjusysis apklaustas ikiteisminio tyrimo teisėjo, dalyvaujant VTAS atstovui, psichologui ir VGN atstovui
19.	Ikiteisminis tyrimas (Nr. 01-1-09203-15, tęsiamas) pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl galimų Švėkšnos SUC mokytojo neleistinų veiksmų moksleivio atžvilgiu		Apklausoje dalyvavo VTAS atstovas, atstovas pagal įstatymą dalyvauti apklausoje atsisakė.

114. Klaipėdos apygardos prokuratūra, apibendrinusi aukščiau išdėstytą informaciją, konstatavo, kad visais išvardintais atvejais, nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemonės aukštesniojo prokuroro požiūriu buvo iš esmės pakankamos, esminių baudžiamojo proceso pažeidimų atliekant proceso veiksmus su jaunesniais nei 18 metų asmenimis, nekonstatuota, jų nenustatė ir bylas išnagrinėję teismai, nutarimą dėl tyrimo nutraukimo ir auklėjamojo pobūdžio priemonių taikymo patvirtinę ir nepilnamečių apklausas atlikę ikiteisminio tyrimo teisėjai. Proceso dalyvių, tarp jų ir nepilnamečių atstovų, skundų dėl nurodytų ikiteisminių tyrimų metu atliktų proceso veiksmų bei priimtų sprendimų nebuvo gauta.

115. Vadovaujantis BPK 168 straipsnio 3 dalimi, nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti siunčiamas skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką padavusiam asmeniui bei prokurorui. Patikrinus 2013-2014 metais priimtų nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagas, šio reikalavimo pažeidimų nenustatyta. Nors įstatymas ir neįpareigoja, visgi, siekiant kuo pilniau bei nuosekliai užtikrinti nepilnamečių teises bei teisėtus interesus, nutarimų nuorašai beveik visais atvejais buvo siunčiami taip pat ir Šilutės rajono VTAS bei Švėkšnos SUC auklėtinių nuolatinės gyvenamosios vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriams, daugeliu atveju – taip pat ir nepilnamečių atstovams pagal įstatymą (globos namams, iš kurių jie buvo atvykę, arba tėvams).

II.16. Baudžiamojo proceso kodekso 53, 186 ir 188 straipsnių nuostatų taikymas

116. Klaipėdos apygardos prokuratūra pažymėjo sunkumus,⁸⁸ su kuriais susiduriama atliekant ikiteisminius tyrimus Švėkšnos SUC vaikų atžvilgiu.

Pranešimo ar pareiškimo apie nusikaltimą tikslinimo veiksmai turi būti atlikti per neilgesnį nei 10 dienų terminą, tačiau dažnai užtikrinti atstovo pagal įstatymą, neretai esančio pakankamai toli nuo Švėkšnos, atvykimą ir dalyvavimą procese per tokį trumpą laiką nėra galimybės. Gavus pareiškimą apie galimai padarytą nusikalstamą veiką Švėkšnos SUC auklėtinių atžvilgiu ar šių auklėtinių galimai padarytą nusikalstamą veiką, pareiškimo ar pranešimo apie nusikaltimą tikslinimo veiksmus daugumoje atvejų reikia atlikti tuoj pat, kai tik tai tampa įmanoma, o jų atidėjimas iki atvyks asmuo, kuriam būtų pagrindas vėlesnėje proceso stadijoje leisti dalyvauti kaip atstovui pagal įstatymą, ženkliai sumažintų tyrimo sėkmės galimybę, o kartais apskritai – padarytą ją neįmanoma. Todėl, Klaipėdos apygardos prokuratūros teigimu, tikslinant pareiškimuose ir pranešimuose nurodytas aplinkybes, nepilnamečių Švėkšnos SUC auklėtinių apklausose dažnai buvo kviečiamos dalyvauti Švėkšnos SUC psichologės. Taip pat Klaipėdos apygardos prokuratūra pripažino, kad atskirais atvejais nepilnamečių apklausose dalyvavo ir socialiniai darbuotojai ar auklėtojai, kas išties neatitinka BPK 186 straipsnio 6 dalies nuostatų. Patikrinus šių nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminius tyrimus bei ikiteisminių tyrimų medžiagas, pripažinta, kad konstatuoti, jog šis proceso pažeidimas galėjo turėti lemiamos įtakos priimtų sprendimų teisingumui ir teisėtumui, nėra jokio pagrindo.

Švėkšnos SUC informavo⁸⁹, kad nuo 2015 m. sausio 2 d. Švėkšnos SUC psichologai nebeatstovauja vaikų bylose, tai daro jų įstatyminiai atstovai.

117. Klaipėdos apygardos prokuratūra⁹⁰, reaguodama į nutrauktų ikiteisminių tyrimų bei nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagų patikrinimo metu pastebėtus baudžiamojo proceso normų laikymosi trūkumus atliekant proceso veiksmus, 2014 m. lapkričio 25 d. raštu atkreipė Šilutės rajono PK viršininko ir Tauragės apylinkės vyriausiojo prokuroro dėmesys į tai, kad, tikslinant pareiškimus ir pranešimus apie Švėkšnos SUC darbuotojų galimus smurto veiksmus prieš auklėtinius bei atliekant ikiteisminius tyrimus dėl tokių veikų, nepilnamečių apklausose nebūtų leidžiama dalyvauti šios įstaigos darbuotojams, o visais atvejais būtų kviečiami vaiko teisių apsaugos įstaigų darbuotojai ar kitų įstaigų psichologai.

Klaipėdos apygardos prokuratūroje rengiamas dar vienas reagavimo raštas apygardos prokuratūros veiklos teritorijoje dirbantiems prokurorams ir policijos įstaigoms, kuriame nurodomi patikrinimo metu pastebėti BPK pažeidimai ir tyrimų trūkumai bei dar kartą akcentuojama, kad ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai bei ikiteisminį tyrimą organizuojantys ir jam vadovaujantys prokurorai privalo griežtai laikytis BPK 53, 186 ir 188 straipsnių bei generalinio prokuroro 2009 m. rugsėjo 16 d. įsakymu Nr. 1-126 patvirtintų Rekomendacijų dėl nepilnamečių liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos (*su vėlesniais pakeitimais*) reikalavimų ir tinkamai užtikrinti ne tik Švėkšnos SUC auklėtinių, bet visų nepilnamečių proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų apsaugą baudžiamajame procese.

⁸⁸ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2015-02-24 raštas Nr. 4-S-8503

⁸⁹ Švėkšnos SUC 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10)

⁹⁰ Klaipėdos apygardos prokuratūros 2015-02-24 raštas Nr. 4-S-8503

118. *Pažymėtina*, kad net ir po Klaipėdos apygardos prokuratūros aukščiau paminėto kreipimosi, Šilutės rajono PK tikslinant pranešimą apie Švėkšnos SUC darbuotojų galimus smurto veiksmus prieš mokinę ir kt., apklausiant nepilnametę nebuvo kviečiamas vaiko teisių apsaugos specialistas ar psichologas.

Šilutės rajono PK pateikus informaciją apie vaiko teisių pažeidimus Švėkšnos SUC, komisariato Viešosios policijos skyriaus Prevencijos poskyrio specialistė G. Janušaitienė lankėsi Švėkšnos SUC ir aiškinosi nurodytą informaciją, apklausdama nepilnametę dalyvaujant Centro darbuotojams ir (galimai netinkamam) nepilnametės įstatyminiam atstovui, pavišindama galimai nepilnametės teises pažeidusiems asmenimis jos nurodytas aplinkybes. Į apklausą nebuvo kviečiamas savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas ar psichologas.

Šilutės rajono PK specialistei G. Janučaitienei 2014 m. gruodžio 12 d. priėmus nutarimą Nr. 94-At-00970-14 atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių, vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į tai, kad atliekant aplinkybių patikslinimą buvo pažeistos BPK 186 straipsnio nuostatos, nepilnametė buvo apklausta nedalyvaujant valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovui arba psichologui, galimai buvo apklausta prie galimai nusikalstamą veiką įvykdžiusių asmenų ir kt., minėtą nutarimą apskundė teisės aktų nustatyta tvarka. Tauragės apylinkės prokuratūros prokurorės L. I. Baguckienės 2015 m. sausio 21 d. nutarimu minėtas nutarimas buvo panaikintas ir prokurorės reikalavimu pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl nepilnametės sveikatos sutrikdymo.

II.17. Šilutės rajono savivaldybės VTAS specialistų dalyvavimas Švėkšnos SUC mokinių apklausose

119. Šilutės rajono VTAS pateiktais duomenimis,⁹¹ kyla neaiškumų dėl vaikų apklausų ikiteisminio tyrimo metu organizavimo ir jų atstovavimo ikiteisminiame tyrime bei teismuose.

Pasitarimų su teisėsaugos institucijomis metu (Šilutės rajono VTAS 2014 m. birželio 6 d. Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūroje organizuotame pasitarime bei 2015 m. sausio 15 d. pasitarime „Vaikų atstovavimas ikiteisminiame ir teisiniame procese bei jų teisėtų interesų užtikrinimas Švėkšnos SUC“) buvo sprendžiamas klausimas dėl vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovo dalyvavimo apklausose.

Šilutės rajono VTAS nuolat kviečiamas atstovauti ikiteisminiame bei teisiniame procese Švėkšnos SUC vaikus, kurie yra suvažiavę mokytis Centre iš visos Lietuvos. Ikiteisminio tyrimo tyrėjai informuoja savivaldybių, iš kurių yra atvykę vaikai, vaiko teisių apsaugos skyrius, vaikų globos namus apie numatomas vaikų apklausas ir kitus procesinius veiksmus, tačiau pastarieji atstovauti vaikų neatvyksta. Šilutės rajono VTAS specialistai nepažįsta kitų miestų ar rajonų vaikų, nėra susipažinę su jų sveikatos, emocine būkle, socialine padėtimi, anksčiau įvykusiais įvykiais ir faktais ir t.t., kas, Skyriaus nuomone, yra ypač svarbu siekiant užtikrinti kokybišką vaiko apklausą, numatyti tolimesnę pagalbą vaikui, šeimai. Skyriaus teigimu, vaikai nepažįsta Šilutės rajono VTAS specialistų, todėl jaučiasi nejaukiai, nenori pateikti informacijos dalyvaujant jiems nepažįstamiems asmenims ir t.t.

Skyrius atkreipė dėmesį į tai, kad dauguma Švėkšnos SUC vaikų yra iš vaikų globos namų, todėl tų savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai tikrai pažįsta vaikus, o vaikai juos. Skyriaus nuomone, siekiant užtikrinti geriausius vaikų interesus apklausose ir kituose procesiniuose veiksmuose, juos turėtų atstovauti tos savivaldybės, iš kur atvykęs vaikas, vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistai. Šilutės rajono VTAS dėl nuomonės pateikimo šiuo klausimu 2015 m. sausio 22d. kreipėsi į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Tarnybos direktorė telefonu informavo, kad tuo tikslu buvo organizuotas tarpžinybinis pasitarimas, buvo pritarta nuomonei, kad planinėse vaikų

⁹¹ Šilutės rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus 2014-11-03 raštas Nr. R3(16.8)-7731 ir 2015-02-17 raštas Nr. R3(16.8)-1043

apklausose turėtų dalyvauti tos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistai, iš kur vaikas yra atvykęs.

II.18. Saugios ir draugiškos aplinkos apklausiamam vaikui sudarymas

120. Siekiant kokybiškai apklausti vaiką, ypač turintį elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, reikia jam sudaryti kuo palankesnę aplinką, todėl geriausia jį apklausti vaiko apklausos kambaryje. Šilutės rajono savivaldybės teritorijoje vaikų apklausos kambario nėra.⁹²

2015 m. sausio 15 d. vykusio pasitarimo „Vaikų atstovavimas ikiteisminiame ir teisiniame procese bei jų teisėtų interesų užtikrinimas Švėkšnos SUC“ metu, kuriame dalyvavo Tauragės apylinkės prokuratūros, Šilutės rajono PK, Šilutės rajono savivaldybės administracijos ir Švėkšnos SUC atstovai, buvo pritarta siūlymui Švėkšnos SUC, vienoje iš bendrabučio patalpų įrengti patalpą su stacionaria vaizdo ir garso aparatūra, kurioje, esant reikalui, būtų galima apklausti vaikus.

2015 m. vasario 4 d. Šilutės rajono PK vykusio pasitarimo dėl Švėkšnos SUC problemų aptarimo ir atskirų institucijų tolimesnio bendradarbiavimo, kuriame dalyvavo Policijos departamento, Tauragės apylinkės prokuratūros, Tauragės apskrities VPK, Šilutės rajono PK, Šilutės rajono savivaldybės administracijos, Švėkšnos SUC ir kt. atstovai, metu buvo keltas klausimas dėl vaikų apklausos kambario Šilutės rajono PK patalpose įrengimo.

II.19. Asmenų, atsakingų už Švėkšnos SUC vaikų saugumą, priežiūrą ir kt., administracinė atsakomybė

121. Tyrimo metu susipažinus su Švėkšnos SUC pateiktų⁹³ 2014-2015 metų priimtų nutarimų atsisakyti ar pradėti ikiteisminį tyrimą kopijomis bei Šilutės rajono VTAS⁹⁴ pateiktų nutarimų kopijomis pastebėta, kad nustačius, jog vaikų veiksmuose yra nusikalstamos veikos, numatytos BK požymių, tačiau vaikams neturint tokio amžiaus, nuo kurio jie atsako pagal baudžiamuosius įstatymus ir atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą, nesprenžiamas atsakingų už vaikų priežiūrą bei saugumą asmenų administracinės atsakomybės klausimas. Pavyzdžiui⁹⁵, vaikams sumušus kitą vaiką pertraukos metu, nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nebuvo siūloma įvertinti budėjusių pertraukų metu mokytojų ar kitų atsakingų darbuotojų veiksmus administracinės atsakomybės aspektu; berniukui panaudojus fizinį smurtą prieš mergaites Švėkšnos SUC bendrabutyje, koridoriuje, valgykloje, nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nebuvo siūloma įvertinti atsakingų asmenų veiksmus administracinės atsakomybės aspektu ir kt. Atsakingų asmenų administracinės atsakomybės klausimas nesprenžiamas ir tais atvejais, kai vaikai pasišalina iš Švėkšnos SUC.

Pažymėtina, kad tą pačią problemą pastebėjo ir Šilutės rajono VTAS⁹⁶. Skyrius nurodė, kad su teisėsaugos institucijomis buvo aptartas minėtas klausimas, tačiau asmenims, tiesiogiai atsakingiems už vaikų priežiūrą, ir toliau nėra taikoma administracinė atsakomybė.

Iš tyrimo metu institucijų (Klaipėdos apygardos prokuratūros, Šilutės rajono VTAS) pateiktos medžiagos pastebėta, kad tik vieną kartą buvo siūlyta spręsti dėl Švėkšnos SUC atsakingų asmenų patraukimo administracinės atsakomybės pagal ATPK 181³ straipsnio 2 dalį klausimą.⁹⁷

II.20. Atstovų pagal įstatymą informavimas, dalyvavimas sprendžiant su vaiku susijusius klausimus

122. Remiantis Tėvų, globėjų informavimo apie mokinių mokymosi sėkmę, elgesį, supažindinimo su mokinių mokymosi pasiekimais, tolesnio ugdymo ir pagalbos mokiniui teikimo

⁹² Šilutės rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus 2015-02-17 raštas Nr. R3(16.8)-1043 su priedais

⁹³ Švėkšnos SUC 2015-02-13 rašto Nr. V12-99-(1.10) priedai

⁹⁴ Šilutės rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus 2014-11-03 rašto Nr. R3(16.8)-7731 priedai

⁹⁵ Šilutės rajono PK 2014-12-01 nutarimas Nr. 94-At-00943-14 ir 2014-03-04 nutarimas Nr. 94-At-00190-14.

⁹⁶ Šilutės rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus 2014-11-03 raštas Nr. R3(16.8)-7731

⁹⁷ Tauragės apylinkės prokuratūros 2014-03-25 nutarimas Nr. 94-1-01093-13.

tvarka⁹⁸ (toliau – Informavimo tvarka), su kuria vaikų atstovai supažindinami atvežę vaiką į mokyklą, pastariesiems teikiama informacija apie mokinių mokymosi sėkmę ir elgesį (žodžiu ir raštu: klasės dienynuose; specialiose pažymose; telefonu; paštu; elektroniniu paštu; individualiu pokalbiu su dėstančiais mokytojais ar grupės auklėtojais metu; informuojama dėl svarstymo Vaiko gerovės komisijoje, išsiuntimo iš mokyklos, skiriamų papildomų vasaros darbų).

Informacija mokinių atstovams pagal įstatymą teikiama: 1) mokiniui išvykstant rudens, šv. Kalėdų, šv. Velykų atostogoms – raštu (pagal mokyklos patvirtintą formą); 2) pasibaigus trimestrai (pusmečiui) ir mokslo metams – informaciją apie mokinio mokymosi pasiekimus, elgesį, teikiamą pagalbą pažymose pateikia grupių auklėtojai; 3) pageidaujant; 4) administracija 1-2 kartus metuose organizuoja įstatyminiams atstovams seminarus–susirinkimus.

Tėvai (globėjai, rūpintojai) ir mokiniai gali susipažinti su mokinio pasiekimų įvertinimais pradinio ir pagrindinio ugdymo dienynuose.

123. Mokiniui, išvykstančiam iš mokyklos, parengiama: pažyma apie mokymosi pasiekimus ir mokinio charakteristika. Tėvams, globėjams pageidaujant: gydytojo psichiatro išrašas ir rekomendacijos, psichologo rekomendacijos dėl tolesnio mokinio elgesio koregavimo ir pagalbos teikimo, socialinio pedagogo išvados ir rekomendacijos dėl tolesnio pagalbos teikimo mokiniui, specialiojo pedagogo rekomendacijos dėl tolesnio mokinio ugdymo(si) ir logopedo išvados ir rekomendacijos dėl tolesnio mokinio pagalbos teikimo. Po mokinių atostogų mokinių tėvai, globėjai informuoja mokyklą apie mokinių elgesį atostogų metu. Globos institucijos – raštu.

124. Mokyklos administracija 2014 m. birželio 23 d. kreipėsi į TAMO administraciją su prašymu įsigyti ir naudotis elektroniniu dienynu. Nuo 2014 rugsėjo 1 d. Centras turi bandomąją elektroninio dienyno TAMO versiją (administratorius užregistruotas nuo š.m. rugsėjo 2 dienos). Atlikus atitinkamus paruošiamuosius darbus, dienynu buvo planuojama pradėti naudotis nuo 2014 m. gruodžio 1 d. (nuo antrojo trimestro).

Centras pažymėjo, kad duomenys yra atkurti nuo 2014 m. rugsėjo 1 d. 61 proc. globėjų elektroniniu būdu gavo prisijungimus prie elektroninio dienyno, kitiems tėvams ir globėjams bus perduota prisijungimo informacija, kai mokinius atveš į mokyklą. Pagal elektroninio dienyno duomenis ketvirtadalis globėjų domėjosi savo globotinių pasiekimais.

II.21. Bendradarbiavimas

125. Švėkšnos SUC bendradarbiavimo su kitomis institucijomis (Šilutės rajono savivaldybės Švietimo skyriumi, Švietimo pagalbos tarnyba ir Vaiko teisių apsaugos skyriumi, teisėsaugos institucijomis, globos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis), informacijos teikimo aspektai reglamentuoti Mokyklos bendradarbiavimo su kitomis institucijomis tvarkos apraše⁹⁹ (toliau – Bendradarbiavimo tvarkos aprašas).

126. Šilutės rajono VTAS skyrius informavo, kad:

1) Skyriaus specialistai nuo 2012 metų iki 2014 m. birželio mėn. intensyviai, kas mėnesį, o esant būtinybei ir dažniau, lankėsi Centre, bendravo su vaikais, domėjosi jų laisvalaikiu, kartu su administracija, socialiniais pedagogais, grupių auklėtojais, sprendė problemas, susijusias su vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimu, raštu ir telefonu teikė rekomendacijas kaip spręsti konfliktines situacijas;

2) 2014 m. kovo 17 d. mokykloje vyko Bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos ir Narkotikų kontrolės komisijos narių išvažiuojamasis posėdis, kurio metu buvo aptariamos problemos, kylančios mokykloje: tinkama vaikų priežiūra, užimtumas, jų saugumo užtikrinimas, tinkamas sveikatos priežiūros, buities ir gyvenimo sąlygų užtikrinimas, galimybė savaitgaliais vykti pas įstatyminius atstovus ir t.t. Taip pat posėdžio metu, mokyklos direktorė kreipėsi į komisijos narius su prašymu dėl pagalbos sprendžiant konkretaus vaiko, Visagino paramos vaikui centro globotinio (13 metų), tolimesnio mokymosi, sveikatos ir gyvenamosios vietos klausimo

⁹⁸ Patvirtinta Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-01-04 įsakymu Nr. V1-58-(1.3).

⁹⁹ Patvirtintas Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2013-12-23 įsakymu Nr. VI-175-(1.3).

sprendimo, kadangi Visagino paramos vaikui centras bei Visagino savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius neatsakė į mokyklos kreipimąsi;

3) Skyrius glaudžiai bendradarbiauja su Šilutės rajono policijos komisariato specialistais, dalyvauja jų rengiamuose pasitarimuose.

Šilutės rajono VTAS pažymėjo, kad negavo informacijos iš Švėkšnos SUC apie 2014 m. rugsėjo 25 d. Centro bendrabutyje nuplikytą mokinį. Šią informaciją Skyrius sužinojo 2014 m. rugsėjo 30 d. iš respublikinės spaudos.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. Šilutės rajono VTAS specialistai Centre lankėsi tris kartus: bendravo su vaikais, domėjosi vaikų gyvenimo sąlygomis, jų užimtumu po pamokų, teikė rekomendacijas Centro specialistams sprendžiant mokinių problemas, teikiamos pagalbos poreikį, intensyvumą ir t.t.

II.22. Vaikų ugdymo(si) ir gyvenimo sąlygų Švėkšnos SUC patikrinimas

127. Klaipėdos visuomenės sveikatos centras, pagal vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi, 2014 m. spalio 17 d. atliko Švėkšnos SUC operatyviają valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę,¹⁰⁰ įvertindamas atitiktį Lietuvos higienos normų reikalavimams: ▪ HN 47-1:2012 „Sveikatos priežiūros įstaigos. Infekcijų kontrolės reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. V-946; ▪ HN 47:2011 „Asmens sveikatos priežiūros įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. V-737; ▪ HN 66:2013 „Medicininį atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. V-706; ▪ HN 21:2011 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugpjūčio 10 d. įsakymu Nr. V-773; ▪ HN 118:2011 „Apgyvendinimo paslaugų sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. V-82.

128. Klaipėdos VSC pažymėjo, kad veiklos rūšys, kurioms būtinas leidimas–higienos pasas, nurodytos Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje. Bendrabučių veikla į minėtą veiklos rūšių sąrašą neįtraukta, todėl leidimas–higienos pasas bendrabučių veiklai vykdyti neišduodamas. Vadovaudamasis Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės reglamento, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. V-946, nuostatomis, Klaipėdos VSC periodinę valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę vykdo objektuose, turinčiuose leidimą–higienos pasą, todėl *bendrabučiuose periodinė valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė nevykdoma*, o operatyvioji kontrolė vykdoma gavus kito kompetentingo viešojo administravimo subjekto rašytinį motyvuotą prašymą ar pavedimą atlikti objekto patikrinimą ar turint informacijos dėl objekto veiklos, kuri gali prieštarauti visuomenės sveikatos saugą reglamentuojantiems teisės aktams ar jų neatitikti. Iki šiol prašymų ar pavedimų įvertinti Švėkšnos SUC bendrabučio atitiktį visuomenės sveikatos saugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimams Klaipėdos VSC nebuvo gavęs.

129. Švėkšnos SUC 2014 m. spalio 15 d. išduoti du leidimai–higienos pasai: Nr. ŠE12-40 ugdymo veiklai (bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo veikla) ir Nr. ŠE12-41 ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklai (pirminė psichikos sveikatos priežiūra, psichikos sveikatos slauga, bendrosios praktikos slauga, šeimos medicina), neterminuoti.

Klaipėdos VSC atlikto patikrinimo metu buvo nustatyta eilė pažeidimų ir patikrinimo išvadoje konstatuota, kad Švėkšnos SUC veiklą vykdo pažeidžiant Lietuvos higienos normų: HN 21:2011 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 9, 10, 23, 38, 48, 50, 52, 77 ir 97 punktų, HN 1 18:2011 „Apgyvendinimo paslaugų sveikatos saugos reikalavimai“ 24.2, 24.3, 27, 28, 29, 41, 53 ir 54 punktų, HN 47-1:2012 „Sveikatos priežiūros įstaigos. Infekcijų kontrolės reikalavimai“ 7, 9.2, 26 ir 41.2 punktų, HN

¹⁰⁰ Klaipėdos visuomenės sveikatos centro 2014-10-31 raštas Nr. (10.5)V4-3358, 2014-10-27 patikrinimo aktas Nr. K3-520.

66:2013 „Medicininį atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“ 7 punkto, reikalavimus. Lietuvos higienos normos HN 47:2011 „Asmens sveikatos priežiūros įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimų pažeidimų nenustatyta.

Klaipėdos VSC nurodė Švėkšnos SUC: patikrinimo akte nurodytus pažeidimus pašalinti iki 2015 m. sausio 17 d.; pasibaigus pažeidimų pašalinimo terminui per 3 darbo dienas raštu pranešti Klaipėdos VSC, kokių priemonių imtasi patikrinimo metu nustatytiems pažeidimams pašalinti bei pateikti tai įrodančius dokumentus (jiems esant); per nustatytą terminą pažeidimų nepašalinus, gali būti priimtas sprendimas sustabdyti leidimų– higienos pasu galiojimą.

130. *Paminėtina*, kad Klaipėdos VSC 2013 m. lapkričio 26 d. atlikto patikrinimo metu buvo nustatyta, kad mokykloje veikla vykdoma, pažeidžiant Lietuvos higienos normos HN 21:2011 „Mokykla vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 50, 52 ir 77 punktų reikalavimus.

131. Klaipėdos VSC 2015 m. vasario 10 d. atliko Švėkšnos SUC grįžtamąją valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę, kurios metu įvertino, ar pašalinti 2014 m. spalio 27 d. patikrinimo akte Nr. K3-520 nurodyti reikalavimų neatitikimai¹⁰¹.

Kontrolės metu nustatyta, kad dalis higienos normų reikalavimų neatitikimų pašalinti, tačiau nepašalinti HN 21:2011 ir HN 118:2011 reikalavimų neatitikimai (mokyklos laiptinės turėklų aukštis mažesnis kaip 1,2 m, vertikalaus dalijimo beklūtis tarpas didesnis kaip 0,10 m; nelygios mokyklos tualetų, dušų sienos ir grindų danga (plytelės įskilusios, dažai atšokę); susidėvėjusi sporto salės grindų danga; nelygios bendrabučio tualetų, esančių trečiajame ir ketvirtajame aukštuose, sienų ir grindų dangos; bendrabučio trečiojo ir ketvirtojo aukštų miegamuosiuose kambariuose blogos būklės, aplūžę baldai (spintos, spintelės, stalai).

Klaipėdos VSC nurodė, kad patikrinimo metu buvo pateiktas Švietimo ir mokslo ministerijos 2015 m. sausio 13 d. raštas Nr. SR-113 „Dėl lėšų skyrimo“, kuriame informuojama, kad į 2015–2017 metų valstybės investicijų programą įrašytas investicijų projektas „Švėkšnos specialiojo ugdymo centro pastatų Šilutės r., Švėkšnos sen., Vilkėno I kaime, rekonstravimas“. 2015 metais projektui pradėti įgyvendinti planuojama skirti 57 924 eurus. Atsižvelgiant į švietimo sričiai skirtą finansavimą, projektas bus tęsiamas 2016–2018 metais.

Kontrolės metu nustatyta, kad nepašalinti tokie Lietuvos higienos normų HN 21:2011 ir HN 118:2011 reikalavimų neatitikimai, kurių pašalinimui reikalingos didelės lėšos, kurios numatytos investicijų projekte „Švėkšnos specialiojo ugdymo centro pastatų Šilutės r., Švėkšnos sen., Vilkėno I kaime, rekonstravimas“. Be to, nustatyti neatitikimai tiesioginės įtakos mokinių sveikatos saugai neturi.

Įvertinus informaciją, sprendimas dėl Švėkšnos SUC leidimo-higienos paso galiojimo sustabdymo nepriimtas.

II.23. Vaikų maitinimo organizavimas Švėkšnos SUC

132. Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimu Nr. T1-203 „Dėl mokinių, gyvenančių Šilutės rajono bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje maitinimo“ buvo nustatyta Švėkšnos sanatorinės mokyklos bendrabutyje gyvenantiems mokiniams pinigine dienos maitinimo norma - 10,25 Lt, sekmadieniais ir švenčių dienomis - 10,85 Lt. Pusryčiams skiriama 20 proc., priešpiečiams - 15 proc., pietums - 40 proc., vakarienei - 25 proc. dienos normos.

133. Švėkšnos specialiosios mokyklos direktorės 2012 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. V1-77-(1.3.) buvo patvirtinta Mokinių maitinimo tvarka, nurodant, kad mokinių maitinimas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl maitinimo organizavimo ikimokyklinėse ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir vaikų socialinės globos įstaigose tvarkos aprašo patvirtinimo“. Su mokinių maitinimo organizavimu susiję klausimai taip pat reglamentuoti ir kituose Centro vidaus dokumentuose (Medicinos priežiūros tvarkos apraše ir kt.).

¹⁰¹ Klaipėdos visuomenės sveikatos centro 2015 m. vasario 13 d. raštas Nr. (10.5)V4-495.

Mokinių maitinimo tvarkoje reglamentuota, kad mokiniai maitinami 4 kartus dienoje: pusryčiai – 20 proc., priešpiečiai -15 proc., pietūs – 40 proc., vakarienė – 25 proc. Vyriausioji slaugos administratorė pildo mokinių maitinimo lankomumo žiniaraštį, kiekvieną dieną patikrina mokinių valgiaraštį ir faktiškai atiduotą maistą vaikams bei ne mažiau, kaip kartą savaitėje, atlieka maisto patikrą ir pildo „Valgiaraščio vertinimo pažymą“ bei „Valgiaraščių ir vaikų maitinimo atitikties žurnalą“. Nenumatytiems valgyklos patikrinimams yra sudaryta komisija, kuri ne rečiau, kaip kas 2 savaites atlieka išsamų maisto patikrinimą ir apie rastus neatitiktumus, trūkumus raštu informuojama VšĮ „Kretingos maistas“ administracija.

134. Paminėtina, kad vaikų maitinimo paslaugas, pagal 2012 m. lapkričio 2 d. trišalę sutartį, vykdė VšĮ „Kretingos maistas“. Remiantis tyrimo duomenimis, manytina, kad problemų, nesklandumų dėl netinkamai vykdomų vaikų maitinimo paslaugų kilo faktiškai nuo šių paslaugų teikimo pradžios.

Pagal Centro pateiktą informaciją apie veiksmus, kurių imtasi sprendžiant vaikų maitinimo problemas: 1) 2012 m. lapkričio mėn. telefonu informuotas Šilutės rajono savivaldybės Švietimo skyrius ir į mokyklą atvyko Švietimo skyriaus vedėja su VšĮ „Kretingos maistas“ atstove stebėti mokinių maitinimą; 2) 2012 m. gruodžio mėn. mokyklos direktorė dalyvavo susitikime su Šilutės rajono savivaldybės administracijos ir VšĮ „Kretingos maistas“ atstovais dėl mokinių maitinimo pagerinimo; 3) 2013 metais, mokyklos direktorė dėl atitinkamų vaikų maitinimo aspektų, kreipėsi keletą kartų į VšĮ „Kretingos maistas“ (Mitybos skyrių, direktorių) ir į Lietuvos Respublikos Seimo narį R. Žemaitaitį (dėl maitinio normų); 4) 2013 ir 2014 metų pavasarį mokykloje vyko Šilutės rajono savivaldybės tarybos Socialinių reikalų komiteto išvažiuojamieji posėdžiai dėl mokinių maitinimo; Komitetas pažadėjo kreiptis į VšĮ „Kretingos maistas“ dėl mokinių maitinimo pagerinimo; 5) 2014 m. rugsėjo 10 d. įvyko Šilutės rajono savivaldybės švietimo įstaigų vadovų pasitarimas su Šilutės rajono savivaldybės administracija dėl sutarčių su VšĮ „Kretingos maistas“ (nutarta: nebepratęsti maitinimo paslaugos teikimo sutarties su VšĮ „Kretingos maistas“).

Šilutės rajono savivaldybės administracija, atsižvelgusi į Švėkšnos SUC direktorės prašymą, nutraukė sutartį su VšĮ „Kretingos maistas“.

135. Šilutės valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba informavo, kad Švėkšnos SUC mokinių maitinimą VšĮ „Kretingos maistas“ pradėjo vykdyti 2012 m. lapkričio 19 d. Nuo įmonės veiklos pradžios iki 2014 m. spalio 21 d. Šilutės VMVT nėra užregistravusi nei vieno vartotojo ar Švėkšnos SUC administracijos pranešimo (skundo) dėl nekokybiško ar nesaugaus maisto. Taip pat iš Klaipėdos visuomenės sveikatos centro Šilutės skyriaus, tarnyba nėra gavusi pranešimų apie ūmius infekcinius susirgimus, kurių priežastimi galėjo būti nesaugus maistas.

136. Šilutės VMVT, pagal vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi, 2014 m. spalio 16 d. atliko maitinimo Švėkšnos SUC vykdančios įmonės VšĮ „Kretingos maistas“ Švėkšnos specialiosios mokyklos maisto tvarkymo skyriaus patikrinimą, nustatė tam tikrus pažeidimus ir surašė „Sprendimą dėl produkto(u) tiekimo rinka uždraudimo“ Nr. 59VMPĮ- 118 - uždrausdama patiekalų gamybai naudoti netinkamai laikytus greitai gendančius maisto produktus, atsakingam asmeniui – administracinio teisės pažeidimo protokolą su administraciniu nurodymu. VšĮ „Kretingos maistas“ Švėkšnos specialiosios mokyklos maisto tvarkymo skyrius nuo 2014 m. spalio 17 d. buvo įtrauktas į padidintos rizikos įmonių grupę (prieš tai buvo priskirtas vidutinės rizikos įmonių grupei).

Apie Švėkšnos specialiosios mokyklos maisto tvarkymo skyriuje nustatytus pažeidimus 2014 m. spalio 21 d. raštu Nr. 59D4-462 buvo informuoti Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktorius ir Švietimo skyrius.

137. Klaipėdos visuomenės sveikatos centras, 2014 m. spalio 17 d. atlikdamas operatyviąją valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę, taip pat vertino vaikų maitinimo organizavimo atitiktį Maitinimo organizavimo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir vaikų socialinės globos įstaigose tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. V-964 reikalavimams, ir konstatavo, kad Mokykloje maitinimas organizuojamas pažeidžiant Maitinimo organizavimo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo

ugdymo mokyklose ir vaikų socialinės globos įstaigose tvarkos aprašo reikalavimus (HN 21:2011 10 punkto pažeidimas, Tvarkos aprašo 48 punkto pažeidimas).

Klaipėdos VSC 2015 m. vasario 10 d. atliktos Švėkšnos SUC grįžtamosios valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės metu pažeidimų nenustatyta.

138. Papildomai pateiktoje informacijoje Šilutės VMVT (be kitų aplinkybių) nurodė, kad VšĮ „Kretingos maistas“ 2014 m. spalio 31 d. pateikė „Trūkumų šalinimo priemonių planą“, kuriame nurodė, kad įmonė maisto tvarkymo patalpoje remonto darbų nevykdys, nes 2014 m. lapkričio 2 d. baigiasi maitinimo sutartis.

Šilutės VMVT viršininko – valstybinio veterinarijos inspektoriaus 2014 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. 59V1-90 buvo panaikintas Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimas Nr. 75/59MTS-75, išduotas VšĮ „Kretingos maistas“ Švėkšnos specialiosios mokyklos maisto tvarkymo skyriui. 2014 m. spalio 31 d. UAB „Agsira“ buvo išduotas Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimas Nr. 65/59MTS-66. Įmonė Švėkšnos SUC vykdo mokinių maitinimą pagal perspektyvinį 14 dienų valgiaraštį, paruoštą 7-14 ir 15-18 metų amžiaus grupėms, patvirtintą Švėkšnos SUC direktorės ir suderintą su Klaipėdos VSC.

139. Šilutės VMVT inspektoriai 2014 m. gruodžio 14 d. atliko neplaninį patikrinimą UAB „Agsira“ Švėkšnos SUC maisto tvarkymo skyriuje, kurio metu patiekalų kokybės, maisto produktų tinkamumo vartoti terminų, maisto produktų laikymo sąlygų pažeidimų nenustatyta. Maisto tvarkymo patalpos ir naudojama įranga yra seni, tačiau laikantis technologinio patiekalų gamybos eiliškumo, higienos reikalavimų šie neatitikimai tiesioginės įtakos gaminamo maisto saugai ir kokybei neturi. Pagal vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi, 2015 m. vasario 11 d. atliko neplaninį patikrinimą, kurio metu vertino ir pietų maisto davinio energinę vertę (kaloringumas). Nustatyta, kad atliktas teisės aktų leidžiamas patiekalų keitimas bei konkretaus pietų davinio vertė buvo 6,90 proc. didesnė negu gamintojo pateiktame valgiaraštyje.

140. Šilutės VMVT iki 2015 m. vasario 23 d. nebuvo užregistravusi nei vieno Švėkšnos SUC administracijos pranešimo (skundo) dėl nekokybiško ar nesaugaus maisto. Taip pat iš Klaipėdos VSC Šilutės skyriaus nebuvo gavusi pranešimų apie ūmius infekcinius susirgimus, kurių priežastimi galėjo būti nesaugus maistas.

141. Švėkšnos SUC informavo, kad vaikų globos namai apmoka maitinimo paslaugas pagal maitinimo sutartį, kiekvieną mėnesį pateikiant sąskaitas. Tai susiję su įstaigos reorganizacija ir struktūros bei veiklos pasikeitimu nuo 2014 m. rugpjūčio 27 d., tapus specialiojo ugdymo centru. Centro teigimu, vadovaujantis švietimo ir mokslo viceministrės rekomendacijomis, jog prie mokinių išlaikymo bendrabutyje rekomenduojama prisidėti ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei kadangi mokyklai trūksta ūkio lėšų, nuo 2014–2015 mokslo metų sudarytos Mokinio maitinimo sutartys. Tokia praktika, pasak Švėkšnos SUC, taikoma daugumoje specialiųjų mokyklų bei specialiojo ugdymo centrų.

Paminėtina, kad Švietimo ir mokslo ministerijos¹⁰² kreipimesi, adresuotame savivaldybės administracijos direktoriui ir savivaldybės specialiai mokyklai (klasei), dėl teikiamų paslaugų ir jų finansavimo, nurodyta, kad švietimo ir mokslo ministras, įgyvendindamas Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą ir vadovaudamasis Ūkio lėšų, skiriamų iš Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, skyrimo savivaldybių mokykloms (klasėms), skirtoms šalies (regiono) mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 156, skiria ūkio lėšas švietimo reikmėms savivaldybių mokykloms (klasėms), skirtoms šalies (regiono) mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Sveikatos apsaugos ministerija ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija informavo, kad asmens sveikatos priežiūros, socialinės globos, rehabilitacijos ir kitų teikiamų šių ministerijų paslaugų išlaidos apmokamos pagal šių ministerijų teisės aktuose nustatytą tvarką (išduodama licencija, sudaromos sutartys). Švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybių specialiosioms mokykloms (klasėms) pasiūlė kreiptis į minėtas

¹⁰² 2014-07-28 raštas Nr. SR-3416.

ministerijas, sveikatos ir (ar) socialinių paslaugų išlaidoms apmokėti į teritorines ligonių kasas, Socialinių paslaugų priežiūros departamentą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

142. Mokinio maitinimo sutarties formoje, patvirtintoje Švėkšnos SUC direktoriaus 2014 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V1-68-(1.3), nurodyta, kad sutartis sudaroma su mokinio(-ės) tėvu/motina/globėju dėl mokinio maitinimo. Sutartyje įtvirtinta, kad maitinimo kaina yra nurodyta konkrečios dienos valgiaraštyje, tačiau mėnesio eigoje neturi viršyti patvirtintos Šilutės rajono savivaldybės tarybos mokinių maitinimo normos vienai dienai vienam mokiniui 10,25 Lt (2,97 Eur) kiekvienai savaitės dienai ir 10,85 Lt (3,14 Eur) sekmadienį ir švenčių dienomis. Per kiekvieno sekančio mėnesio pirmas tris darbo dienas tėvams (globėjams) išrašoma sąskaita-faktūra, vadovaujantis mokinio lankomumo tvarkaraščiu už faktiškai suteiktą mokinio maitinimo paslaugą.

143. Šilutės rajono savivaldybės taryba 2014 m. lapkričio 27 d. sprendimu Nr. TI-2310 „Dėl mokinių, gyvenančių Šilutės rajono savivaldybės švietimo įstaigos bendrabutyje, maitinimo normų nustatymo“, nuo 2015 m. sausio 1 d. Švėkšnos specialiojo ugdymo centro bendrabutyje gyvenantiems mokiniams nustatė maitinimo dienos normą (vienam mokiniui) - 3,33 Eur, sekmadieniais ir švenčių dienomis - 3,53 Eur.

II.24. Atlikti patikrinimai bei planuojami pokyčiai veiklos tobulinimui

144. Šilutės rajono savivaldybės mero teigimu, per pastaruosius dvejus metus Švėkšnos SUC teikta pagalba, siekiant, kad jos veikla būtų tobulinama. Švietimo skyriaus veiklos plane numatyta plėtoti vadovų vadybines kompetencijas, užtikrinti kvalifikacijos tobulinimą ir metodinę paramą vadovams ir pedagogams, inicijuoti profesinės ir vadybinės patirties sklaidą, teikti pagalbą švietimo bendruomenei konsultuojant ir vertinant įvairias veiklos sritis. Švietimo skyriaus specialistai kasmet analizuoja ir vertina mokyklų strateginius ir metinius veiklos planus, ugdymo planus, teikia konsultacijas veiklos organizavimo klausimais (įsivertinimo, pedagogų ir aptarnaujančio personalo darbo organizavimo, mokinių saugumo užtikrinimo, minimalios priežiūros priemonių įgyvendinimo, prevencijos vykdymo).

2013 ir 2014 metais lankytasi Švėkšnos SUC (Švėkšnos specialiojoje mokykloje) ir buvo vertinta: mokyklos dokumentų rengimas, švietimo pagalbos specialistų veiklos organizavimas, mokiniams teikiama pagalba, mokinių išbraukimas iš įstaigos mokinių sąrašo, nelaimingo atsitikimo situacijos ir priežastys ir kt. Atlikta patikra dėl pedagoginės-psichologinės pagalbos, mokinių gyvenimo sąlygų ir saugios aplinkos įvertinimo. Dalyvauta mokytojų metodinės grupės, Mokytojų tarybos, Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, sprendžiant ugdymo organizavimo klausimus, analizuojant problemas.

Šilutės rajono švietimo pagalbos tarnyba 2014 metais atliko mikroklimato tyrimą, kovo mėn. rezultatus pristatė ir aptarė mokytojų tarybos posėdyje.

145. Pagal Švėkšnos SUC pateiktą informaciją:

1) 2013 metais buvo atlikti 5 patikrinimai, kurių tikrinimo objektas buvo: dokumentų rengimas ir valdymas; Mokytojų metodinės grupės pasitarimas; Mokytojų tarybos ir Mokytojų atestacijos komisijos posėdžiai; vaikų globos namų pateikta informacija dėl galimai globalinio Švėkšnos specialiojoje mokykloje patirto smurto; pedagoginės psichologinės pagalbos tinkamumo ir efektyvumo bei saugios gyvenimo aplinkos įvertinimas;

2) 2014 metais buvo atlikti 7 patikrinimai, kurių tikrinimo objektas buvo: mikroklimatas; darbo laiko apskaita; švietimo pagalbos specialistų veiklos organizavimas; dalyvavimas vaiko gerovės komisijos posėdyje; lietuvių kalbos (gimtosios) pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas; matematikos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas; nelaimingas atsitikimas (nukentėjo vaikas);

3) 2014-2015 mokslo metais buvo atlikti naujai atvykusių mokinių adaptacijos Centre ypatumų ir mokinių skaitymo įgūdžių tyrimai, anketinė vaikų globos namų darbuotojų apklausa „Bendradarbiavimo svarba ugdant elgesio ir emocijų sutrikimų turinčius mokinius“, taip pat pakartotinis tyrimas „Naujai atvykusių mokinių ir penktokų adaptacija mokykloje“, „Saugi

mokykla– saugūs vaikai“, neformaliojo ugdymo pasirinkimas ir poreikis, „Mokinių, turinčių ugdymo(si) ypatumai“ mokytojams ir mokiniams, mokinių gyvenimo įgūdžiai, globėjų ir mokinių apklausa apie centro veiklą ir teikiamas paslaugas.

146. Siekiant pagerinti mokinių saugumą Centre, pasak Švėkšnos SUC direktorės, artimiausiu metu sudarytas veiksmų planas: nuo vasario 17 d. samdyti Saugos tarnybą; kovo mėn. įrengti vaizdo kameras (savivaldybės lėšomis, lėšos yra numatytos ir paskirtos); Švietimo ir mokslo ministerijai pateiktos teritorijos aptvėrimo ir apšvietimo sąmatos, apšvietimui įrengti reikalinga 42025,72 eurų; aptvėrimui - 62030,09 eurų.

147. Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. vasario 4 d. įsakymu Nr. A1-124 buvo sudaryta vadovo vadybinės kompetencijos ir praktinės veiklos ekspertų grupė, kuriai buvo pavesta 2015 m. vasario 10-11 d. vykdyti Švėkšnos SUC direktorės L. Navickienės ir pavaduotojos ugdymui B. Šimkuvienės veiklos ir atitikties turimai kvalifikacinei kategorijai nustatymą.

Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. vasario 17 d. įsakymu Nr. A1-160 sudaryta 7 asmenų darbo grupė¹⁰³ 2015 m. vasario 18 d. vykdė patikrą dėl Švėkšnos SUC direktorės L. Navickienės veiksmų mokinių saugumui užtikrinti. Patikros metu buvo analizuojami mokyklos veiklos dokumentai, vertinamos mokinių gyvenimo bendrabutyje sąlygos, mokiniams teikiama pedagoginė psichologinė pagalba, vyko pokalbiai su mokyklos vadovais, pedagogais.

Atlikus patikrą, konstatuota, kad Centro direktorė L. Navickienė, pagal esamas sąlygas, užtikrina mokinių saugumą Centre (parengti teisės aktai ir kiti dokumentai, reglamentuojantys darbuotojų veiksmus, mokinių elgesio taisyklės, susitarimai; specialistai, teikiantys pagalbą mokiniui, dirba komandiniu principu; įžvelgus ne tik drausminius nusižengimus ar Centro vidaus tvarkos pažeidimus, bet galbūt, ir nusikalstamą veiką, pažeidžiant vaiko teises ar teisėtus interesus, laiku informuojamos atitinkamos institucijos, kreipiamasi į tėvus, ar teisėtus vaiko atstovus; sudaromos sąlygos mokinių užimtumui po pamokų; vykdomas bendradarbiavimas tarp įstaigos darbuotojų, socialinių partnerių, bendradarbiaujama su ugdytinių tėvais, įstatymineis vaiko globėjais, teritorinėmis policijos, socialinių paslaugų, sveikatos įstaigomis, vaiko teisių apsaugos skyriais ir kitomis institucijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje). Įstaigoje nėra vaikų ir paauglių psichiatro, teikiančio nuolatinės paslaugas mokiniams. Nesuremontuotos bendrabučio III ir IV aukšto patalpos, nesaugi teritorija.

Darbo grupė pateikė siūlymus: užtikrinti, kad Centre dirbtų vaikų ir paauglių psichiatras; psychologams plėtoti klinikinio konsultavimo profesines kompetencijas; gerinant gyvenimo ir ugdymosi sąlygas, užtikrinant higieninių reikalavimų vykdymą, atlikti bendrabučio III ir IV aukštų remontą; užtikrinant mokinių saugumą aptverti mokyklos teritoriją, įrengti stebėjimo kameras.

III. Išvados

Iš to, kas išdėstyta šioje pažymoje ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktos medžiagos, darytinos šios išvados:

1. Vaikas visuomet turi būti tarp tų, kam pirmiausia suteikiama apsauga ir parama.

Švietimo bei socialinės apsaugos sistemose vartojamos skirtingos sąvokos pagalbos ir paslaugų asmeniui dėl tam tikrų išskirtinių jo savybių poreikiams apibrėžti. Švietimo sistemoje vartojama sąvoka „specialieji ugdymosi poreikiai“, t. y. pagalbos ir paslaugų ugdymosi procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių. Socialinės apsaugos sistemoje vartojama sąvoka „neįgalumas“, atspindinti specialiosios

¹⁰³ Grupės vadovė – Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotoja I. Murauskienė, Klaipėdos rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėja G. Aurylienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Kokybės ir regioninės politikos departamento Regioninės politikos analizės skyriaus vyresnioji specialistė G. Butkienė, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro direktorė I. Čižienė, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro vaikų ir paauglių psichiatrė V. Karalienė, Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėja B. Tekorienė ir vyriausioji specialistė N. Petkevičienė.

pagalbos reikmę, atsirandančią dėl asmens įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų ir nepalankių aplinkos veiksnių. Nors švietimo ir socialinės apsaugos sistemose vartojamos sąvokos nėra ir negali būti tapatinamos, t. y. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui gali būti nenustatytas neįgalumas ar priešingai, neįgalus vaikas, turėdamas specialiųjų poreikių dėl sveikatos, gali neturėti specialiųjų ugdymosi poreikių, tačiau atsižvelgiant į šių sąvokų sąsają ir ypatingą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų, kaip ir neįgalių vaikų, pažeidžiamumą bei išskirtinumą, šiame tyrime paminėtini tarptautiniai bei nacionaliniai teisės aktai taip pat reglamentuojantys neįgaliųjų asmenų teises ir jų apsaugą.

2. Lietuva, kaip ir kitos valstybės Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, Jungtinių Tautų neįgaliųjų konvencijos ir kitų tarptautinių dokumentų, skirtų vaiko teisių apsaugos stiprinimui ir gerinimui, dalyvės įsipareigojo gerbti ir garantuoti juose numatytas vaiko teises bei imtis visų būtinų priemonių pripažintiems vaiko teisėms įgyvendinti.

Vaikas visuomet turi būti tarp tų, kam pirmiausia suteikiama apsauga ir parama. Kiekvienam vaikui, be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo kokių nors aplinkybių turi būti garantuojama galimybė naudotis visomis teisės aktuose numatytomis teisėmis ir laisvėmis (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 2 straipsnis, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnis). Jungtinių Tautų lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrosiose taisyklėse įtvirtinta, kad kiekvieno žmogaus poreikiai yra vienodai svarbūs, į juos reikia atsižvelgti planuojant visuomenės poreikius, todėl visi ištekliai turi būti panaudojami taip, kad užtikrintų kiekvienam visuomenės nariui vienodas dalyvavimo galimybes. Neįgalieji yra visuomenės nariai ir turi teisę būti savo bendruomenėje. Jie, kaip ir visi, turi gauti reikalingą pagalbą tose pačiose švietimo, sveikatos, įdarbinimo ir socialinių paslaugų įstaigose. Vaiko teisių konvencija reikalauja užtikrinti, kad psichiškai ar fiziškai neįgalūs vaikai gyventų visavertį ir prideramą gyvenimą, kuris garantuotų jų orumą, ugdytų pasitikėjimą savimi ir leistų aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje, t. y. neįgaliesiems vaikams garantuojama teisė į ypatingą globą, auklėjimą ir mokymą, padedantį gyventi visavertį gyvenimą, išsiugdyti kaip galima didesnę pasitikėjimą savo jėgomis ir integruotis į socialinę aplinką (23 straipsnis).

Šio tyrimo kontekste, ypatingas dėmesys atkreiptinas į valstybės pareigas (įsipareigojimus) ir keliamus reikalavimus švietimo srityje.

Lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrosiose taisyklėse įtvirtinta nuostata, kad valstybė turi pripažinti vienodų galimybių principą vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems, turintiems negalią, įgyti pradinį, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą bendrojo lavinimo švietimo sistemoje bei užtikrinti, kad neįgalių žmonių švietimas būtų bendros švietimo sistemos dalis.

Neįgaliųjų teisių konvencijoje taip pat įtvirtintos nuostatos, įpareigojančios valstybę užtikrinti: kad neįgalieji dėl savo neįgalumo nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir neįgaliesiems vaikams nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą; kad neįgalieji turėtų galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena; kad būtų tinkamai pritaikytos sąlygos pagal asmens poreikius; kad neįgalieji gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui; kad aplinkoje, kuri geriausia skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos įtraukties tikslu (24 straipsnis).

Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno vaiko teisė į švietimą bei valstybės pareiga kurti švietimo sistemas ir užtikrinti jų prieinamumą. Konvencijos 29 straipsnyje pabrėžiama individuali ir subjektyvi vaiko teisė į konkrečią ugdymo kokybę. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pažymi, kad diskriminacija bet kuriuo Vaiko teisių konvencijos 2 straipsnyje išvardytu pagrindu, neatsižvelgiant į tai, ar ji paslėpta ar atvira, žemina vaiko orumą ir gali sumažinti arba atimti iš vaiko teisę tinkamai pasinaudoti galimybėmis mokytis (Bendrasis komentaras Nr. 1, CRC/GC/2001/1).

Salamankos pareiškimė ir veiksmų plane dėl specialiųjų poreikių vaikų mokymo, pažymėta, kad asmenys, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turi lankyti bendrojo lavinimo

mokyklas, kurios būtų pritaikytos ir turėtų pedagogų, galinčių suprasti ir patenkinti vaiko poreikius. Bendrojo ugdymo mokyklos, vykdančios integravimo politiką, yra įvardijamos geriausiu būdu panaikinti diskriminuojantį požiūrį, kurti palankią bendruomenę, lygių galimybių visuomenę, visiems padėti siekti išsilavinimo bei sudaryti galimybes suteikti kokybišką išsilavinimą daugumai vaikų ir pagerinti jų ugdymą.

Laikantis nuomonės, kad politika ir praktika, kai dėmesys buvo sutelkiamas į tai, kaip „pataisyti“ konkretaus vaiko problemas, o ne visų pirma nustatyti ir pakeisti tuos veiksnius, kurie sukelia ir turi įtakos ugdymosi sunkumams, kurių priežastys dažnai yra socialinės, kultūrinės ar (ir) ekonominės kilmės, yra keistina, pažymėtina, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams turi būti garantuojama galimybė įgyti integracinį, kokybišką ir nemokamą pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kuriose jie gyvena, įgyvendinti teisę į mokslą, kuris leistų išlavinti gyvenimui svarbius komunikacinius gebėjimus, socialinę kompetenciją ir įgyti gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą. Atitinkamai valstybė turi pareigą kurti švietimo sistemas ir užtikrinti jų prieinamumą kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko socialinės padėties, sveikatos, amžiaus ar kitų kokių nors aplinkybių.

3. Pamatiniame nacionaliniame teisės akte – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme - įtvirtinta vaiko teisė į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis, taip pat valstybės (jos institucijos) ir tėvų (globėjų, rūpintojų) pareiga užtikrinti vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą bei, kad vaikui būtų sudarytos realios galimybės ir sąlygos įgyti privalomą išsilavinimą.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas garantuoja vaikui teisę mokytis pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, pagal gebėjimus ir polinkius galimybę rinktis programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas, švietimo programą vykdančią mokyklą, švietimo teikėją, mokymosi formą.

Siekiant užtikrinti privalomo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę ir galimybes mokytis visą gyvenimą yra kuriamas švietimo teikėjų tinklas. Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 768, nurodyta, kad mokyklų tinklas kuriamas, kad sudaryti sąlygas plėtoti geros kokybės privalomąjį ir visuotinį švietimą, didinti jo prieinamumą už protingą, valstybei ir savivaldybėms pakeliamą kainą.

4. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai, atskirais atvejais – mokyklos (klasės), skirtos mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti. Švietimo prieinamumas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę pagalbą, aprūpinant ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais. Mokyklą vaikui rekomenduoja pedagoginė psichologinė tarnyba. Ugdymo prieinamumu šiems mokiniams rūpinasi savivaldybė, kurios teritorijoje jie gyvena, ir pastaroji privalo turėti optimalų pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo vaikų švietimo programų ir pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą (Švietimo įstatymo 14, 28, 34 straipsniai).

Pažymėtina, kad Švietimo įstatyme, Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo taisyklėse ir Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašė, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. 1019, įtvirtintos nuostatos, garantuojančios mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdytis *arčiausiai savo gyvenamosios vietos esančioje* ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokykloje, profesinio mokymo įstaigoje *arba bet kurioje* valstybinėje, savivaldybės (regiono) *mokykloje, skirtoje* mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ar ikimokyklinio ugdymo mokyklos grupėje ar bendrojo ugdymo mokyklos

klaseje, skirtoje mokiniam, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, jeigu mokinytis turi didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.

5. Nagrinėjama atveju paminėtina, kad teisės aktuose yra numatyta, kad mokiniai, turintys elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, gali būti ugdomi mokyklose, skirtose specialiųjų ugdymosi poreikių (taip pat ir išimtinai dėl įgimtų ar įgytų elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų) turintiems vaikams, tačiau *teigina*, kad galiojantis teisinis reglamentavimas *neribojama* galimybės specialiųjų ugdymosi poreikių (taip pat ir didelių ar labai didelių) dėl įgimtų ar įgytų elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems mokiniams mokytis bendrojo ugdymo mokyklose, sudarant galimybę vaikui ugdytis arčiausiai jo gyvenamosios vietos.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad Švėkšnos specialiojo ugdymo centras (atribojus išimtinai specialiojo ugdymo (metodinio) centro funkcijas) turėtų būti viena iš mokyklų, skirtų tik (taip pat ir) mokiniams, dėl įgimtų ar įgytų elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems didelių arba labai didelių ugdymosi poreikių, užtikrinanti tinkamą teisės aktuose įtvirtintos nuostatos dėl galimybės specialiųjų poreikių turinčiam vaikui ugdytis arčiausiai savo gyvenamosios vietos praktinį įgyvendinimą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad (pagal valstybės teritorijos susiskirstymą apskritimis) *didžioji dauguma vaikų*, kurie mokosi(-ėsi) Švėkšnos SUC 2014-2015 mokslo metais, *yra (buvo) atvykę ne iš artimiausios Klaipėdos apskrities teritorijos* (12 proc.), bet iš kitų apskričių (88 proc.), pavyzdžiui, Šiaulių (17 proc.), Kauno (15 proc.), Vilniaus (14 proc.), Tauragės (10 proc.), Marijampolės (8 proc.), Panevėžio (8 proc.) ir kt. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, akcentuotina, kad didelis dalis Centre ugdomų vaikų atvyksta iš regionų, kuriuose teigiama koncentruojasi įvairių sričių specialistai ir atitinkamai yra (turėtų būti) prieinamos įvairių sričių specialistų paslaugos, kvalifikuota pagalba ar pan., įskaitant kvalifikuotą pagalbą vaikui, turinčiam didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų.

6. Kaip buvo nurodyta aukščiau, tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai garantuoja kiekvienam vaikui teisę į mokslą, turint omenyje vaiko unikalias savybes, interesus, gebėjimus ir mokymosi poreikius. Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turėtų turėti galimybę mokytis įprastinėse (bendrojo ugdymo) mokyklose, kuriose būtų galima patenkinti šiuos jų ugdymosi poreikius. Švietimo politika visuose lygiuose, nuo nacionalinio iki vietos, turi sąlygoti, kad vaikas su negalia lankytų tą kaimynystėje esančią mokyklą, kurią lankytų ir tuo atveju, jeigu neturėtų negalios. *Išimties iš šios taisyklės turėtų būti svarstomos kiekvienu konkrečiu atveju atskirai, kai galima įrodyti, kad tik ugdymas specialioje mokykloje ar įstaigoje atitinka konkretaus vaiko interesus.* Įtraukties mokyklose vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turėtų gauti visą jų efektyviam ugdymui(si) reikalingą papildomą pagalbą. Vaiko su specialiaisiais poreikiais nukreipimas į specialią mokyklą, specialią klasę ar skyrių mokykloje nuolatinais turėtų būti išimtis ir rekomenduojamas tik itin retais atvejais, kai yra visiškai akivaizdu (įrodyta), kad ugdymas įprastinėje klasėje neatitinka vaiko ugdymosi ir socialinių poreikių arba, kai tai yra būtina paties vaiko ar kitų vaikų gerovei (Salamankos pareiškimas ir veiksmų planas dėl specialiųjų poreikių vaikų mokymo).

Tarptautiniuose ir nacionaliniuose taip pat teisės aktuose ir dokumentuose akcentuojama tėvų (vaiko atstovų pagal įstatymą) prioritetingą teisę parinkti vaikui švietimo įstaigą.

Vaiko teisių konvencijos 5 straipsnis nurodo, kad valstybė privalo gerbti tėvų arba, tam tikrais atvejais kitų šeimos arba bendruomenės narių, atsakomybę, teises ir pareigas tinkamai ugdyti vaiką ir jam vadovauti naudojantis Konvencijoje pripažintoms teisėms. Visgi ypatingai svarbu, kad tėvai, teikdami nurodymus, pamokymus, priminimus ar patarimus, atsižvelgtų į vaiko žinias, patirtį ir supratimą bei tobulinamus vaiko gebėjimus (Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 12, CRC/C/GC/12(2009)).

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 35 straipsnyje įtvirtinta tėvų arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisė, atsižvelgiant į vaiko amžių ir jo išsilavinimo lygį, parinkti švietimo įstaigą, mokymosi formą bei metodus pagal vaiko protines ir fizines galias, įsitikinimus bei gabumus, ir pareiga sudaryti sąlygas vaikui įgyti privalomą išsilavinimą arba galimybę mokytis iki 16 metų.

Minėtame straipsnyje taip pat įtvirtinta nuostata, kad vaiko atstovai pagal įstatymą, *parinkdami* švietimo įstaigą, mokymosi formą bei metodus, *atsižvelgia į vaiko nuomonę*.

Švietimo įstatymo 47 straipsnyje įtvirtinta tėvų (globėjų, rūpintojų) teisė: nemokamai gauti informaciją apie veikiančias mokyklas, švietimo programas, mokymo formas; dalyvauti parenkant (prireikus parinkti) vaikui ugdymo programą, formą, mokyklą ar kitą švietimo teikėją; dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus; reikalauti, kad vaikui būtų teikiamas geros kokybės ugdymas, taip pat pareiga: dalyvauti parenkant vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo programą ir mokyklą; bendradarbiauti su mokyklos vadovu, kitu švietimo teikėju, mokytojais, kitais specialistais, teikiančiais specialiąją, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą, sprendžiant vaiko ugdymosi klausimus ir vykdyti jų rekomendacijas; užtikrinti vaiko parengimą mokyklai, jo mokymąsi pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas iki 16 metų.

7. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas nuostatas, paminėtina, jog tėvai yra privilegijuoti partneriai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdyme ir jiems, kiek tai įmanoma, turėtų būti suteikta galimybė parinkti norimą ugdymo teikimo modelį savo vaikui (Salamankos pareiškimas ir veiksmų planas dėl specialiųjų poreikių vaikų mokymo).

Turint omenyje nurodytas nuostatas, visgi atkreiptinas dėmesys, kad ne tėvai (globėjai, rūpintojai), o būtent vaikai yra tiesioginiai vartotojai (paslaugos gavėjai), į kurių nuomonę turi būti atsižvelgiama priimant su jų ugdymusi susijusius sprendimus. Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtinta vaiko, sugebančio suformuluoti savo pažiūras, teisė laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais, nuostata, jog vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio bei, jog vaikui būtinai suteikiama galimybė būti išklaustytam bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai ar per atstovą. Taip pat pažymėtina, kad vaiko interesai turi būti pagrindinis prioritetas visuose su vaiku susijusiuose veiksmuose ir sprendimuose, tiek viešojoje, tiek privačiojoje sferoje. Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje nurodoma, kad imantis bet kokių su vaikais susijusių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios už socialinę gerovę atsakingos įstaigos, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo institucijos, vaiko interesai turi būti pagrindinis prioritetas.

Vaiko interesų pirmenybės principas ir vaiko teisė būti išklaustytam, Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto teigimu, yra vieni iš keturių pagrindinių Vaiko teisių konvencijos principų, kiti – teisė į nediskriminaciją ir teisė gyventi ir vystytis (Bendrasis komentaras CRC/C/GC/12(2009)). Nurodyti principai nėra vieninteliai veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti atliekant tam tikrus veiksmus, priimant sprendimus ir pan., tačiau atsižvelgiant į sprendimų susijusių su vaiko ugdymusi tiesiogines pasekmes ir įtaką vaikui, jo gerovei, vystymuisi ir pan., yra ypatingai svarbu praktikoje užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą.

8. Vertinant tyrimo medžiagą (ypatingai vaikų charakteristikas, pedagoginių psichologinių tarnybų pažymas), aukščiau nurodytų teisės aktų ir dokumentų kontekste bei, turint omenyje Švėkšnos SUC esamą atotrūkį tarp deklaruojamos ir realiai galimos suteikti vaikams reikalingos pagalbos, kyla pagrįstų abejonių, kad visi ar dauguma sprendimų dėl vaiko nukreipimo ugdytis Švėkšnos SUC buvo priimti jų įstatyminių atstovų, gavus išsamią ir būtiną sprendimui priimti informaciją apie Švėkšnos SUC, vaikų ugdymo ir gyvenimo sąlygas Centre ir kt. bei atsakingai ją įvertinus; kad buvo įvertintos visos alternatyvos ir spręstas klausimas dėl galimybės vaikui ugdytis kuo arčiau gyvenamosios vietos esančioje mokykloje, esant būtinybei, pareikalaujant, jog būtų teikiama reikalinga švietimo ar kita pagalba ir (ar) paslaugos bei, kad vaiko nukreipimas į Švėkšnos SUC buvo vienintelis ir geriausiai vaiko interesus atitinkantis sprendimas.

Nors tyrimo metu buvo gauta gana abstrakti, neišsami ir fragmentiška informacija apie Švėkšnos SUC besimokančiam(-iusiam) konkrečiam vaikui suteiktą pagalbą ir paslaugas jo gyvenamojoje vietoje iki atvykimo į Centrą, apie vaiko atstovų pagal įstatymą (tėvų, globėjų, rūpintojų – ypač vaiko globos institucijų) bendradarbiavimą su kompetentingomis valstybės ir savivaldybės institucijomis, sprendžiant pagalbos ir paslaugų vaikui teikimo klausimus, jų

dalyvavimą ugdymo veikloje mokykloje ir namuose bei apie vaiko atstovams suteiktą informaciją ir pagalbą dėl vaiko elgesio, ugdymo ir kt. problemų, nustatius specialiuosius ugdymosi poreikius, sveikatos sutrikimus ir pan., taip pat nekvestionuojant, kad galėjo kilti konfliktai tarp konkretaus vaiko interesų ir vaikų grupės arba kitų asmenų interesų, visgi turimi duomenys (pažymos 17–24 punktai) *kelia pagrįstų abejonių ir leidžia manyti*, kad dažnu atveju sprendimas dėl vaiko mokymosi Švėkšnos SUC buvo priimtas tinkamai ir atsakingai neįvertinus bei nenustačius konkretaus vaiko (kilus konfliktui tarp konkretaus vaiko bei suinteresuotų asmenų) interesų, neužtikrinus tinkamo vaiko interesų pirmenybės principo įgyvendinimo, neišnaudojus visų pagalbos galimybių ir kt. Taip pat darytina prielaida, kad sprendimai dėl vaiko mokymosi Švėkšnos SUC galimai tik išimtiniais atvejais buvo priimti išklausius vaiko nuomonę, kaip tai numatyta Vaiko teisių konvencijoje ir Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme.

Siekiant užtikrinti, kad vaiko interesams ir nuomonei dėl švietimo įstaigos, mokymosi formos ir metodų parinkimo būtų skiriamas tinkamas dėmesys ir jie atsakingai įvertinami, taip pat atsižvelgiant į tai, kad praktikoje vaiko ir jo atstovų nuomonė švietimo įstaigos parinkimo ir kitais klausimais gali dėl įvairių priežasčių išsiskirti bei, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu nurodyti klausimai nėra nuosekliai reglamentuoti, manytina yra tikslinga svarstyti galimybę juos išsamiau reglamentuoti.

9. Pažymėtina, kad galiojantis teisinis reglamentavimas (Švietimo įstatymas, Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas ir kt.) numato galimybę įvertinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, nepriklausomai nuo to, ar vaikas yra ugdomas ar neugdomas mokykloje, taip pat, kad inicijuoti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą gali tiek vaiko atstovai pagal įstatymą, tiek mokykla (kai vaikas ugdomas mokykloje). Tokiu būdu yra sudarytos galimybės (visų pirma) vaiko atstovams pagal įstatymą, kuo anksčiau (laiku) reaguoti ir spręsti su vaiko ugdymu (bendravimu, elgesiu ir kt.) susijusius sunkumus ir kylančias problemas bei reikalingos pagalbos ir paslaugų vaikui užtikrinimo klausimus.

Atsižvelgiant į tai bei tyrimo duomenis (pateiktas pedagoginių psichologinių tarnybų pažymas, pagal kurias nemažos dalies vaikų specialieji ugdymosi poreikiai buvo įvertinti tik prieš atvykstant į Švėkšnos SUC (pažymos 17 punktas), manytina, kad *vaiko atstovai* (ypatingai vaiko globėjai, rūpintojai) *neskiria pakankamai dėmesio ir laiku*, t. y. tik prasidėjus problemoms dėl vaiko ugdymo (kylant klausimų, abejonių ar pan. dėl vaiko raidos ar kt.), *nesikreipia* į pedagoginę psichologinę tarnybą, ieškodami specialistų pagalbos kylančių problemų sprendimui. Atsižvelgiant į didelį Švėkšnos SUC ugdomų vaikų, iš vaikų globos namų, skaičių, ypač *akcentuotina vaiko globėjų (rūpintojų) atsakomybė*, kadangi tėvų globos netekę vaikai yra priskiriami ypatingai pažeidžiamų vaikų grupei ir jiems vien dėl perkėlimo iš artimos, šeimos aplinkos į kitą priežiūros vietą, o praktikoje ir dėl nevienkartinio perkėlimo iš (į) šeimos(-ą) į (iš) globos įstaigą(-os) (*pavyzdžiui*, „X“ vaikų globos namuose pirmą kartą buvo apgyvendinta 2001 <...>. *Po kelių savaičių* „X“ grąžinta motinai. *Gyvenimo sąlygoms šeimoje negerėjant* „X“ dar kelis kartus buvo apgyvendinta vaikų globos namuose. *Nuolatinai* „X“ vaikų globos namuose gyvena nuo 2008“), arba tam tikrais atvejais ir iš vienos priežiūros (globos) vietos į kitą (*vaikas nuo gimimo apgyvendintas* „X“ sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, *po trejų metų apgyvendintas* „Y“ vaikų globos namuose, *po metų apgyvendintas* „Z“ vaikų globos namuose, *pedagoginės psichologinės tarnyboje vaiko ugdymosi poreikiai įvertinti prieš atvykstant į Švėkšnos SUC*) reikia didesnės pagalbos, sutelktų įvairių specialistų pastangų ir itin glaudaus bei aktyvaus jų tarpusavio bendradarbiavimo.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta bei faktą, kad pagrindinėmis ir arčiausiai vaiko esančiomis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo institucijomis (kurios taip pat organizuoja ir prižiūri vaiko globą) yra savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai, teigtina, kad sprendžiant vaiko ugdymo (bendravimo, elgesio ir kt.), vaiko atstovų pagal įstatymą pareigų vykdymo tinkamumo ir atsakomybės bei vaiko interesų ir vaiko nuomonės išklauskimo ir kt. klausimus, ypatingas ir

reikalaujantis aktyvaus dalyvavimo, vaidmuo tenka savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams. Pažymėtina, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams buvo pasiūlyta atkreipti dėmesį į vaikų globos įstaigų, kaip globėjų (rūpintojų), sprendimus nukreipti vaikus į Švėkšnos SUC, aktyviau vertinti tokių sprendimų tikslingumą ir vaikų tėvų, globėjų (rūpintojų) pareigų vykdymo vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2012 metų Tyrime. Šis siūlymas tebėra aktualus. Taip pat minėtame Tyrime buvo atkreiptas ir vaikų globos institucijų, kurių vaikai tuo metu mokėsi Švėkšnos SUC, dėmesys į nustatytus veiklos trūkumus bei pasiūlyta nedelsiant imtis priemonių, užtikrinančių tinkamą globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymą bei vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimą.

10. Sėkmingas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas reikalauja mokyklų bendradarbiavimo su šeimomis (vaiko atstovais pagal įstatymą). Šių vaikų ugdymas yra bendras profesionalų ir tėvų uždavinys. Tėvams reikalinga teikti paramą tam, kad jie tinkamai priimtų savo, kaip tėvų vaidmenį vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyme ir šis vaidmuo turėtų būti stiprinamas teikiant reikalingą informaciją paprasta ir aiškia kalba. Taip pat mokykloje turi būti bendruomenė kolektyviai atsakinga už kiekvieno mokinio sėkmes ir nesėkmes. Švietimo komanda, o ne vienas mokytojas, turi dalintis atsakomybę už specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio ugdymą. Tėvai turi būti pakviesti aktyviai dalyvauti mokyklos veikloje. Visgi mokytojui tenka pagrindinis, kaip vadovaujančio ugdymo procesui, vaidmuo remti vaikus, išnaudojant galimus išteklius tiek klasėje, tiek už jos ribų. Turi būti vystoma bendradarbiavimu ir palaikymu paremta partnerystė tarp mokyklos administracijos, mokytojų ir tėvų (Salamankos pareiškimas ir veiksmų planas dėl specialiųjų poreikių vaikų mokymo).

Turint omenyje tyrimo duomenis bei Švietimo įstatymo nuostatas, garantuojančias švietimo prieinamumą mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, kuris užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę pagalbą, aprūpinant ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais, taip pat Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo aprašo nuostatas, nustatančias, jog mokyklos, atsižvelgdamos į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, užtikrina ugdymąsi pritaikytoje ugdymosi aplinkoje, reikiamos švietimo pagalbos teikimą, aprūpinimą specialiosiomis mokymo priemonėmis ir ugdymui skirtomis techninėmis pagalbos priemonėmis mokykloje, atitinkamų programų pritaikymą, atsižvelgiant į nustatytus mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, mokinio, tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus ir vadovaujantis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos išvadomis ir rekomendacijomis ir kt., konstatuotina, kad turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys tinkamam ir atsakingam šių nuostatų praktiniam įgyvendinimui.

Pažymėtina, kad bendrojo ugdymo ir ikimokyklinio ugdymo mokyklose, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimo, švietimo pagalbos teikimo, mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio įvertinimo atlikimą ir kt. organizuoja ir koordinuoja mokyklos Vaiko gerovės komisija, vertindama ugdymosi aplinką, analizuodama vaikų ugdymosi poreikius, problemas ir jų priežastis; nagrinėdama mokinių nenoro lankyti mokyklą, mokyklos nelankymo, baimių eiti į mokyklą, nesėkmingo mokymosi priežastis; nustatydamą švietimo pagalbos priemonių prioritetus, kryptis, teikimo formą; planuodama kaip ir kas bus daroma, kokia švietimo ar kita pagalba bus teikiama, kas ir už ką bus atsakingas, sprendžiant konkretaus vaiko problemas; analizuodama teikiamos švietimo pagalbos mokiniui veiksmingumą ir prireikus koreguodama švietimo pagalbos priemonių teikimą; siūlydama tėvams (globėjams, rūpintojams) vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius įvertinti pedagoginėje psichologinėje tarnyboje; teikdama rekomendacijas pedagogams, tėvams (globėjams, rūpintojams) dėl specialiojo ugdymo būdų, metodų, trukmės pritaikymo, specialiųjų mokymo priemonių naudojimo, organizuodama ir koordinuodama ugdymo programų pritaikymą; konsultuodama tėvus (globėjus, rūpintojus) vaikų ugdymo organizavimo, elgesio, lankomumo, saugumo užtikrinimo ir kitais aktualiais klausimais ir kt. (Švietimo įstatymas, Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo

tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579).

Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, vertinant vaiko ugdymo problemų sprendimo ir pagalbos organizavimo galimybes, nekvestionuojant tėvų pirmenybės teisių, pareigų ir atsakomybės užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, vaiko fiziniam, dvasiniam, protiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi reikalingas gyvenimo sąlygas, spręsti su vaiko auginimu, auklėjimu, ugdymu ir kt. susijusius klausimus, manytina, kad *turėtų būti diskutuojamas ir įvertinamas galiojančio teisinio reglamentavimo, numatančio, kad vaiko specialieji ugdymosi poreikiai gali būti įvertini, specialusis ugdymasis ir (ar) švietimo pagalba (specialioji pedagoginė, psichologinė, socialinė pedagoginė, specialioji pagalba) skirta tik esant tėvų (globėjo, rūpintojo) sutikimui, nenumatant ir neapertiant vaiko, esant būtinybei ir už vaiko teisių apsaugą atsakingos ir (ar) kitų institucijų, dalyvavimo šiame procese, taip pat ginčytinų situacijų sprendimo, kai vaiko atstovų pagal įstatymą sprendimai neatitinka geriausių vaiko interesų, daro jam žalą ir pan., tobulinimo galimybė. Taip pat manytina, kad šioje srityje (identifikuojant problemas, ieškant jų sprendimo būdų ir galimybių) turėtų būti skiriamas dėmesys aktyvesniam bendradarbiavimui, veiksmų bei sprendimų planavimui ir koordinavimui tarp atsakingų švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos srities institucijų.*

11. Nurodytų aplinkybių ir teisinio reglamentavimo kontekste, taip pat atkreiptinas dėmesys į Civilinio kodekso trečios knygos IV dalies, kurioje yra reglamentuotas tėvų valdžios turinys, jos įgyvendinimas, tėvų teisės ir pareigos vaikų atžvilgiu, nuostatas. Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje (3.155 straipsnis). Tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus ir yra atsakingi už savo vaikų auklėjimą ir vystymą, privalo rūpintis savo vaikų sveikata, jų dvasiniu ir moraliniu ugdymu (3.165 straipsnis). Tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimas vaikų atžvilgiu yra privalomas ir nei vienas iš tėvų neturi teisės atsisakyti pareigos įgyvendinti tėvų valdžią. Paminėtina, kad vaiko globai (rūpybai) taip pat keliamas tikslas, užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti (3.248 straipsnis).

Atsižvelgiant į šioje pažymoje pateiktas nuorodas dėl vaiko atstovų pagal įstatymą (tėvų, globėjų, rūpintojų) teises ir pareigas vaikų atžvilgiu, jų įtraukimo ir aktyvaus dalyvavimo vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo procese svarbą bei, turint omenyje aplinkybę, kad vaikai į Švėkšnos SUC atvyksta iš visos Lietuvos ir realiai vaikų įstatyminiai atstovai nedalyvauja (turi labai sąlygines galimybes dalyvauti) jų kasdieniniame jų gyvenime, veikloje bei aktualių klausimų sprendime, manytina, kad tai viena iš aktualiausių problemų, kylančių dėl vaikų ugdymo(si) Švėkšnos SUC, aspektų, kurio sprendimui būtinas aktyvus ir geranoriškas visų sektorių suinteresuotų ir kompetentingų institucijų, specialistų, taip pat pačių vaikų ir jų atstovų dalyvavimas, siekiant pozityvių, ilgalaikių situacijos pokyčių, organizuojamos ir teikiamos pagalbos vaikui veiksmingumo ir kt.

12. Remiantis tyrimo duomenimis bei atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinę veiklą (skundus, paklausimus, nuomones ir pan.), teigtina, kad vaiko atstovai pagal įstatymą nedisponuoja išsamia ir objektyvia informacija apie Švėkšnos SUC veiklą, realias vaikų ugdymo(si), gyvenimo, pagalbos gavimo ir pan. sąlygas, o, kadangi vaikas, turintis elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, nėra pageidaujamas įprastoje mokykloje (klasė ar visos mokyklos bendruomenė yra priešiška nusiteikusi, reikalauja, kad vaikas pakeistų ugdymosi vietą ir pan.), globos įstaigoje (jeigu vaikui nustatyta institucinė globa), kituose užsiėmimuose ir pan., vadinamas „sunkiu“, „nepatogiu“, „probleminiu“, „nepritapėliu“ ir t.t., taip pat pagalbą, paslaugas ir paramą galinčios ir turinčios pasiūlyti bei teikti institucijos neretai turi išankstinę neigiamą (subjektyvią) nuostatą vaikų, turinčių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, atžvilgiu, priima sprendimą dėl vaiko ugdymo Švėkšnos SUC vadovaudamiesi motyvais ir interesais, kurie ne visuomet atitinka geriausius vaiko interesus, vaiko teises ir kt.

Tėvų valdžios, jų pareigų vaikų atžvilgiu įgyvendinimas yra neatsiejamai susijęs su vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu. Atitinkamai, kai tėvai negali arba nenori to daryti, t. y. kai vaikui nustatyta globa (rūpyba), vaiko teises ir interesus privalo įgyvendinti ir ginti jo globėjas (rūpintojas).

Turint omenyje nurodytas aplinkybes bei tai, kad didžiąją Švėkšnos SUC besimokančių vaikų dalį sudaro vaikai, kurių globėjais (rūpintojais) yra paskirtos vaikų globos institucijos, pažymėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2012 metų Tyrime buvo atkreiptas dėmesys į šį aspektą ir kritiškai įvertinti vaikų globos institucijų argumentai, kuriais buvo grindžiamos iniciatyvos, sprendimai dėl vaiko išsiuntimo mokytis į Švėkšnos SUC, ypatingai turint omenyje neišnaudotas pagalbos vaikui suteikimo galimybės, apsiribojimą situacijos ir problemų stebėseną, o ne tiesioginiu, aktyviu dalyvavimu jų sprendime, konkrečių priemonių paieškoje ir įgyvendinime, siekiant padėti vaikui ir užtikrinti jam galimybę gauti pagalbą ir ugdytis savo gyvenamojoje vietoje ar kuo arčiau jos. Akivaizdu, kad tėvų globos netekusiems vaikams dėl jų neigiamos patirties šeimoje, gyvenimo ir vystymosi sąlygų ir kitų objektyvių priežasčių, yra reikalinga kompleksinė pagalba, užtikrinant kuo ankstesnę jos identifikaciją. Nesuteikus vaikui reikalingos pagalbos, tėvų globos netekimo pasekmės ir kitos problemos, gilėja ir sunkėja.

Pažymėtina, kad teisės aktuose, Švėkšnos SUC vidaus dokumentuose bei vaiko atstovų pagal įstatymą pasirašomose sutartyse įtvirtintos vaiko atstovų pagal įstatymą pareigos, kurių tinkamas vykdymas reikalauja aktyvaus ir tiesioginio dalyvavimo, sprendimų priėmimo ir pan., todėl kyla pagrįstų abejonių, kad realiai su Švėkšnos SUC specialistais (skirtingu intensyvumu) bendraudami tik nuotoliniu būdu, o su vaiku betarpiškai bendraudami tik atostogų laikotarpiu, vaiko atstovai pagal įstatymą geba užtikrinti tinkamą Centro rekomendacijų vykdymą, vaikui reikalingos pagalbos tęstinumą ir pan., ir tokiu būdu yra užtikrinamas Švėkšnos SUC jau pasiektų pokyčių išsaugojimas, stiprinimas ir nuoseklumas vystymas.

Paminėtina ir tai, kad vaiko paėmimas iš jam artimos aplinkos ir ribotos galimybės grįžti į savo gyvenamąją vietą ne tik atostogų metu, išsaugoti ir palaikyti ryšį, matyti su tėvais, globėjais, rūpintojais ir kt., yra viena iš pagrindinių vaikų savavališko pasišalinimo iš Švėkšnos SUC priežasčių. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad praktikoje, vaiko ugdymo Švėkšnos SUC laikotarpiu, tėvai (globėjai, rūpintojai) nusišalina nuo savo teisių ir pareigų įgyvendinimo vaiko atžvilgiu visa apimtimi, perduodami tam tikrų klausimų sprendimą Centrai ir aktyviai nesidomėdami situacijos pokyčiais (pavyzdžiui, vaiko gydymo, pagalbos parinkimo, atstovavimo teisėsaugos ar kitose institucijose ir pan.). Vaiko atstovų pagal įstatymą, nevykdančių savo pareigų vaikams, veiksmai ar neveikimas, laikyti priešingais teisei ir, manytina, kad praktikoje turėtų būti skiriama daugiau dėmesio vaiko atstovų pagal įstatymą pareigų vykdymo vaiko atžvilgiu vertinimui (tam būtinas aktyvus Švėkšnos SUC dalyvavimas, informuojant atsakingas institucijas), kad įvertinus kiekvieną konkretų atvejį, būtų priimami sprendimai, kurie įtakotų reikalingus pokyčius vaiko atstovų pagal įstatymą elgsenoje, o esant atitinkamiems pagrindams ir sąlygoms, būtų sprendžiamas vaiko įstatyminių atstovų atsakomybės klausimas.

Vaikų padėtis Švėkšnos specialiojo ugdymo centre

13. Mokyklos pavadinimas, veikla ir pavaldumas, nuo jos veiklos pradžios 1967 metais, keitėsi ne vieną kartą (Švėkšnos sanatorinė mokykla–internatas – Švėkšnos sanatorinė internatinė mokykla – Švėkšnos sanatorinė mokykla – Švėkšnos specialioji mokykla – Švėkšnos specialiojo ugdymo centras).

Remiantis Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklėmis, specialiojo ugdymo centras yra skirtas 7 (6)–16 metų mokiniams, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintiems didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių (iki 21 metų – labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių), mokytis pagal pritaikytas pradinio, pagrindinio ugdymo programas ir socialinių įgūdžių ugdymo programą ir teikiantis metodinę pagalbą kitų mokyklų mokytojams, švietimo pagalbos specialistams ugdymo metodų, bendrojo ugdymo programų, mokymosi aplinkos pritaikymo, specialiųjų mokymo priemonių parinkimo klausimais,

konsultacinę pagalbą tėvams (globėjams, rūpintojams), sudarantis sąlygas tobulinti mokytojų, švietimo pagalbos specialistų kvalifikaciją (24.2.1.2 punktas).

Nuo 2014 m. rugsėjo 1 d. buvusi Švėkšnos specialioji mokykla savo veiklą pradėjo vykdyti kaip specialiojo ugdymo centras, skirtas ugdyti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčius mokinius, teikiantis jiems kokybišką ir efektyvią pagalbą, užtikrinantis galimybes sėkmingai socializuotis visuomenėje, teikiantis švietimo informacinę, konsultacinę, metodinę pagalbą elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčius mokinius ugdančioms mokytojoms, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams (globėjams).

Paminėtina, kad analizuojant Švėkšnos SUC pateiktus, įvairius Centro veiklos organizavimo ir vykdymo aspektus reglamentuojančius dokumentus, buvo atkreiptas dėmesys į šių dokumentų gausą, dokumentų tarpusavio bei jų nuostatų aiškumo, nuoseklumo ir suderinamumo trūkumą bei poreikį juos peržiūrėti, atsižvelgiant į pasikeitusį ir tebesikeičiantį teisinį reglamentavimą bei pačios įstaigos veiklos pokyčius (pastebėtina, kad kai kurie taikomi dokumentai buvo patvirtinti dar sanatorinės mokyklos ir specialiosios mokyklos veiklos laikotarpiu).

14. Remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis ir nustatytomis aplinkybėmis bei atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje turimą, su dabartinio Švėkšnos SUC veikla susijusią, medžiagą ir aplinkybę, kad skirtingu metu buvo atliktas ne vienas tyrimas dėl (galimo) vaiko teisių pažeidimo šioje įstaigoje, teigtina, kad įvykę ir tebevykstantys pokyčiai Centre nėra pakankami ir, kaip buvo nurodyta 2012 metų Tyrime, *mokykla tebėra išlaikiusi daugiau neigiama prasme „išskirtinės“ mokyklos statusą, kuria galima pasinaudoti*, ne tiek siekiant padėti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčiam vaikui ir gauti jam bei jo atstovams pagal įstatymą reikalingą kvalifikuotą pagalbą, siekiant sudaryti vaikui galimybę ugdytis savo gyvenamojoje vietoje (ar kuo arčiau jos), augti kartu su savo atstovais pagal įstatymą, būti jų auklėjamu ir aprūpinamu bei turėti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis ir pan., tačiau *siekiant nors laikinai išspręsti „nepatogaus“, „nevaldomo“, problemas keliančio ir pan. vaiko klausimą*.

Pažymėtina, kad mokykla savo veiklą kaip Centras pradėjo vykdyti nuo 2014 m. rugsėjo 1 d., tačiau vaikų priėmimas 2014–2015 mokslo metams buvo vykdomas vadovaujantis Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašu, kuriame buvo reglamentuotas vaikų priėmimas į Švėkšnos specialiąją mokyklą. Mokinių priėmimas į Švėkšnos SUC buvo reglamentuotas nuo 2014 m. gruodžio 18 d. (pažymos 15 punktas).

Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašė įtvirtinta, kad į specialiąją mokyklą (specialiąją mokyklą, specialiojo ugdymo centrą, specialiąją mokyklą–daugiafunkcinį centrą), skirtą elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems mokiniams, priimami asmenys, neturintys intelekto, įvairiapusių raidos sutrikimų, kuriems nustatyta elgesio sutrikimai (prieštaraujančio neklusnumo sutrikimas, elgesio sutrikimas (asocialus elgesys) ar (ir) emocijų sutrikimai (nerimo spektro sutrikimas, nuotaikos spektro sutrikimas) (10.2.1.6 punktas).

Lyginant galiojusios ir naujos redakcijos Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašų nuostatas dėl vaikų priėmimo į Švėkšnos SUC bei naujos redakcijos aprašo ir minėto kriterijų sąrašo nuostatas, pastebėtina, kad naujos redakcijos Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše priėmimo kriterijų sąrašas buvo išplėstas, nurodant, kad į Švėkšnos SUC mokytis priimami mokiniai, neturintys intelekto, įvairiapusių raidos sutrikimų, kuriems nustatyti elgesio sutrikimai (aktyvumo ir (ar) dėmesio sutrikimas (*pastebėtina*, kad nei viename iš aukščiau minėtų dokumentų nėra nurodytas šis sutrikimas), prieštaraujančio neklusnumo sutrikimas, elgesio sutrikimas (asocialus elgesys) ar (ir) emocijų sutrikimai (nerimo spektro sutrikimas, nuotaikos spektro sutrikimas).

Turint omenyje tyrimo duomenis apie vaikams nustatytus sveikatos sutrikimus¹⁰⁴ (pažymos 22 punktą), kyla pagrįstų abejonų, ar, įvertinant vaikų turimų sutrikimų apspręstą pagalbos priemonių reikalingumą, bei esamas paslaugų apimtis ir jų teikimo galimybes Švėkšnos SUC, yra tikslinga mokiniams dėl įgimtų ar įgytų elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių rekomenduoti ugdymą būtent Švėkšnos SUC. Abejonų kelia ir tai, ar esant tam tikriems sutrikimams (pavyzdžiui, [...], praeityje buvęs suicidinis bandymas ir kt.) buvo atsakingai priimtas sprendimas dėl ugdymosi Švėkšnos SUC tikslingumo, siekiant vaiko gyvenimo kokybės gerinimo.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog ugdymui į Švėkšnos SUC buvo nukreipti du vaikai, kuriems nustatyti adaptacijos sutrikimai [...]. Pastebėtina, jog Švietimo ir mokslo ministerijos bei Sveikatos apsaugos ministerijos 2009-02-24 rašte „Dėl mokinių priėmimo į Klaipėdos apskrities Švėkšnos sanatorinę mokyklą“, kuriame pateiktos dėl mokinių ugdymo organizavimo tobulinimo sudarytos tarpžinybinės darbo grupės rekomendacijos dėl nustatytų sveikatos sutrikimų, kuriems esant mokiniams rekomenduojamas ugdymas Švėkšnos SUC. Mokiniais, kuriems nustatyti adaptacijos sutrikimai ([...] Reakcijos į sunkų stresą bei adaptacijos sutrikimai), buvo nerekomenduojama ugdyti Švėkšnos SUC, o mokyti savo gyvenamojoje vietoje esančioje bendrojo lavinimo mokyklos bendrojoje klasėje. Jiems, atsižvelgiant į ugdymosi poreikius rekomenduota individualizuoti ugdymo programas, ugdymo planus, teikti specialiąją pedagoginę, psichologinę ar socialinę pedagoginę pagalbą. Gydytojams rekomendavus, sveikatos priežiūros paslaugos gali būti teikiamos psichikos sveikatos centruose ar kitose gydymo įstaigose.

Pastebėtina ir tai, jog nepaisant Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše dėl vaikų priėmimo į Švėkšnos SUC nurodytą priėmimo kriterijų sąrašą, kuris skelbia, jog į Švėkšnos SUC mokyti priimami mokiniai, neturintys intelekto sutrikimų <...>, remiantis duomenimis apie vaikams nustatytus psichikos sveikatos sutrikimus, į Švėkšnos SUC buvo priimti trys vaikai, kuriems nustatytas lengvas protinis atsilikimas ([...] lengvas protinis atsilikimas, reikšmingas elgesio sutrikimas, reikalaujantis dėmesio ir gydymo). Atsižvelgiant į tai, kyla pagrįstų abejonų, ar vis dėl to vaikams, kurie turi intelekto sutrikimų, tačiau su reikšmingu elgesio sutrikimu, gali būti rekomenduojamas ugdymas Švėkšnos SUC.

Pastarosios aplinkybės suponuoja nuomonę, jog tikslinga svarstyti galimybę peržiūrėti ir nustatyti aiškius medicininius kriterijus ir (ar) būkles, kuriomis remiantis būtų teikiamos specialistų rekomendacijos dėl ugdymo Švėkšnos SUC.

15. Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašė įtvirtintas dokumentų, kuriuos privalo pateikti į specialiąsias mokyklas priimami asmenys sąrašas, kuris faktiškai yra perkeltas ir į galiojusį bei naujos redakcijos Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašą, kuriame įtvirtinta, kad *kartu su prašymu pateikiama:*

15.1. *Pedagoginės psichologinės tarnybos pažyma dėl nustatytų didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.*

Švietimo įstatyme numatyta, kad mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą atlieka Vaiko gerovės komisija. Mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertina Pedagoginė psichologinė tarnyba ir specialųjį ugdymąsi skiria Pedagoginės psichologinės tarnybos vadovas, atskirais atvejais – mokyklos vadovas su tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka (14 straipsnis).

Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1775, išsamiau reglamentuota mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu,

¹⁰⁴ TLK-10-AM žymėjimas

psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo (toliau – įvertinimas) ir specialiojo ugdymosi ir (ar) specialiosios pedagoginės, psichologinės, socialinės pedagoginės, specialiosios pagalbos (toliau – švietimo pagalba) skyrimo mokiniams (vaikams) nuo gimimo iki 21 metų tvarka bei dokumentacija.

Minėtame Apraše numatyta, kad specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimas gali būti atliekamas ir (ar) švietimo pagalba gali būti skiriama tiek vaikui, neugdomam mokykloje, tiek vaikui, ugdomam ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ar bendrojo ugdymo mokykloje.

Pažymėtina, kad remiantis teisės aktų nuostatomis, vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimas gali būti atliekamas ir (ar) švietimo pagalba gali būti skiriama tik gavus tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimą. Pažymėtina, kad vaiko atstovų pagal įstatymą (ne)sutikimas dėl specialiojo ugdymo ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo yra nurodomas Pažymoje dėl specialiojo ugdymosi ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo (Aprašo 8 priedas), kurioje nurodomas vaiko įstatyminio atstovo vardas ir pavardė, taip pat pasirašoma ir pažymima (reikiamą žodį pabraukiant), ar vaiko įstatyminis atstovas sutinka/nesutinka su vaiko specialiuoju ugdymusi ir (ar) švietimo pagalba. Pažymoje taip pat nurodyta, kad pastarajam nesutikus – specialusis ugdymas ir (ar) švietimo pagalba vaikui nebūtų teikiama.

Remiantis Švėkšnos SUC pateiktomis pedagoginių psichologinių tarnybų (ar švietimo pagalbos tarnybų) pažymomis bei Centro pateikta apibendrinta informacija apie vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių grupę, lygį ir išvadą dėl specialiojo ugdymo skyrimo, pastebėta, kad visiems vaikams, kurie buvo priimti į Švėkšnos SUC buvo nustatyti dideli specialieji ugdymosi poreikiai.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu Centras pateikė tik 40 vaikų pedagoginių psichologinių tarnybų išduotas pažymas, t. y. pažymas dėl specialiojo ugdymosi ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo (Aprašo 8 priedas) ir papildomai 3 vaikų pateiktas pažymas dėl specialiojo ugdymosi poreikių pirminio/pakartotinio įvertinimo (Aprašo 7 priedas), negalima daryti vienareikšmiškos išvados, ar mokykla disponuoja pakankamai išsamia ir veiksmingos pagalbos mokiniui teikimui būtina informacija (t. y. ar Centrai visais atvejais yra pateikiamos abi pažymos, ar tik viena jų).

Pažymėtina, kad analizuojant pateiktas pedagoginių psichologinių tarnybų pažymas buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad *ne visos pažymos buvo pasirašytos* vaiko atstovo pagal įstatymą (33 iš 40) ir *tik keliose* (7 iš 40) buvo *pažymėta*, kad vaiko atstovas sutinka su vaiko specialiuoju ugdymusi ir (ar) švietimo pagalba, pabraukiant atitinkamą žodį (pažymos 17 punktas).

Remiantis teisės aktų imperatyviais reikalavimais dėl vaiko atstovo pagal įstatymą valios išreiškimo ir jos patvirtinimo, teigtina, kad *Centras negalėjo vadovautis ir priimti sprendimus, remdamasis nepasirašytomis ir (ar) įstatyminio atstovo valios nenurodančiomis pedagoginių psichologinių tarnybų pažymomis (faktiškai negaliojančiais dokumentais)*.

Analizuojant pedagoginių psichologinių tarnybų pažymų (Aprašo 8 priedas) dalį „Išvada dėl specialiojo ugdymo skyrimo (dėl ugdymo programų, metodų pritaikymo, mokymosi strategijų ir priemonių pasirinkimo, Švietimo pagalbos teikimo ir kt.“, pastebėta skirtinga išvadų apimtis ir išsamumas (detalumas). Atsižvelgiant į Švietimo įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad „Mokyklą vaikui rekomenduoja pedagoginė psichologinė tarnyba“, pažymėtina, kad *tik keliolikoje* (11 iš 40) *išvadų buvo pateiktos rekomendacijos dėl vaiko ugdymo konkrečioje mokykloje* (pažymos 17 punktas).

15.2. jeigu asmuo turi elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, gydytojo psichiatro įvertinimą ir rekomendaciją, tėvams (globėjams, rūpintojams) sutikus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pagal Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašą ir Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašą, priėmimo į specialiąją mokyklą metu yra reikalaujama pateikti ne gydytojo (vaikų ir paauglių) psichiatro *siuntimą*, o gydytojo psichiatro *įvertinimą ir rekomendaciją*, jeigu vaiko atstovai pagal įstatymą sutinka. Tačiau pastebėtina, kad Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. V-146-(1.3)¹⁰⁵ patvirtintų Centro vidaus tvarkos taisyklių VII skyriuje „Mokinių

¹⁰⁵ <http://s-mokykla.weebly.com/kiti-dokumentai.html>

sveikatos priežiūros organizavimas“ įtvirtinta nuostata, kurioje nurodoma, jog vadovaujantis Šilutės rajono savivaldybės patvirtintos Mokinių priėmimo tvarkos 17.3 punktu, priimant mokinį į Centrą, yra pateikiamas gydytojo psichiatro *siuntimas* (tėvams, globėjams sutikus), kuriame mokiniui yra diagnozuotas elgesio ir (ar) emocijų sutrikimas. Atsižvelgiant į tai, jog siuntimu yra įvardijamas gydytojo kreipimasis į kitą gydytoją, siekiant pasikonsultuoti dėl paciento sveikatos būklės, diagnozės nustatymo ar patikslinimo, gydymo taktikos (pradėti, pratęsti, pakeisti ar nutraukti pradėtą gydymą) ar darbingumo, pateikiant informaciją apie pacientui iki siuntimo nustatytą diagnozę, atliktus tyrimus ir konsultavusių gydytojų specialistų išvadas, taikytą gydymą bei užpildant nustatytos formos medicinos dokumentus¹⁰⁶ bei siekiant užtikrinti teisinio reglamentavimo nuoseklumą ir tinkamą praktinį įgyvendinimą, minėtos Centro vidaus taisyklių nuostatos turėtų būti atitinkamai pakeistos.

Turint omenyje nuostatą dėl gydytojo psichiatro įvertinimo ir rekomendacijos pateikimo, pastebėtina, kad nei priėmimo į Švėkšnos SUC sąlygas ir tvarką reglamentuojančiuose dokumentuose, nei kituose švietimo ar sveikatos priežiūros srities teisės aktuose nėra reglamentuota, kokių medicininių dokumentų turi būti įformintas gydytojo psichiatro įvertinimas ir rekomendacija dėl vaiko ugdymosi atitinkamo tipo mokykloje.

Analizuojant Centrai priėmimo metu pateiktų medicininių dokumentų formą bei turinį, pastebėta, jog praktikoje yra pateikiami skirtingų formų dokumentai, t. y. Išrašas iš medicininių dokumentų (forma 027/a)¹⁰⁷ ir (arba) Medicininis pažymėjimas (forma 046/a).

Remiantis Švėkšnos SUC pateiktais 56 mokinių medicinos dokumentų analize, 24 mokiniai pateikė – Išrašą iš medicininių dokumentų (027/a forma), 9 - Medicininį pažymėjimą (046/a forma), 17 - pateikė abu skirtingų formų dokumentus (Išrašą iš medicininių dokumentų - 027/a forma ir Medicininį pažymėjimą - 046/a forma), 4 - pateikė ir gydytojo psichiatro, ir šeimos gydytojo parengtus Išrašus iš medicininių dokumentų (027/a forma), 2 - skirtingu metu pateikė skirtingos formos medicininius dokumentus (vienų mokslo metų pradžioje pateikė Medicininį pažymėjimą (046/a forma), o po keleto metų – Išrašą iš medicininių dokumentų (027/a forma).

Analizuojant pateiktų medicininių dokumentų išrašus (darytina prielaida, tikslingai skirtus vaiko priėmimui į Švėkšnos SUC), buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog daugeliu atveju medicinos dokumentuose nėra nurodyta vaiko ligos istorija, išsami informacija apie skirtą medikamentinį gydymą ir (ar) nemedikamentinio gydymo priemones, kitas taikytas (jeigu jos buvo taikytos) priemones, jų efektyvumą, kas, manytina, leistų labiau individualizuoti psichikos sveikatos priežiūrą, pagalbos priemones bei jų apimtį kiekvienam vaikui, siekiant maksimalaus efekto.

Paminėtina, jog kiek dažniau *medicininiuose dokumentuose tiesiog apibūdinamas blogas, netinkamas vaiko elgesys, nurodomos vaiko blogo elgesio išraiškos formos, pavyzdžiui, „elgesio problemos tęsiasi keletą metų, nelanko mokyklos, blogai mokosi, bėga iš globos namų, piktas, kelis kartus (ar kartą) gydytas stacionare, tačiau efektas trumpalaikis“* ir pan.

Atkreiptinas dėmesys, jog tik 8 atvejais gydytojų psichiatrų (ar vaikų ir paauglių psichiatrų) išduotuose medicininiuose dokumentuose buvo *užuominų dėl* vaikui paskirto *medikamentinio gydymo tęstinumo ir (ar) rekomenduojamos pagalbos* (pavyzdžiui, individuali psichologinė pagalba), tačiau *daugeliu atveju* medicinos dokumentuose buvo *nurodyta tik bendra rekomendacija* dėl ugdymo Švėkšnos SUC („rekomenduojama ugdytis Švėkšnos specialioje ugdymo mokykloje“). Taip pat buvo pastebėti tik pavieniai atvejai, kai priėmimui parengtame medicininiame dokumente buvo nurodyti konkretūs medikamentai, kurie buvo rekomenduoti tęsti toliau, vaiko ugdymosi Švėkšnos SUC metu.

Medicininiuose pažymėjimuose (046/a forma) dažnai buvo nurodoma tik diagnozė, daugiau nepateikiant ir nenurodant jokių kitų rekomendacijų, net bendro pobūdžio

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008-06-28 įsakymas Nr. V-636 „Dėl siuntimų ambulatorinėms specializuotoms asmens sveikatos priežiūros paslaugoms gauti ir brangiesiems tyrimams bei procedūroms atlikti įforminimo, išdavimo ir atsakymų pateikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014-01-27 įsakymu Nr. V-120 „Dėl privalomų sveikatos statistikos formų bei privalomų sveikatos statistikos ataskaitų formų patvirtinimo“ 027/a forma pakeista - „Medicinos dokumentų išrašas/siuntimas“.

rekomendacijos, įvertinimo dėl vaiko galimybės, atsižvelgiant į jo sveikatos būklę bei sveikatos priežiūros ir (ar) kitų paslaugų poreikį, ugdytis Švėkšnos SUC.

Pažymėtina, kad nusiskundimus dėl to, jog vaikai į Centrą atvyksta su nekokybiškais išrašais (neaišku, ar pacientą siuntė gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, neaprašyta anamnezė, anksčiau skirtas gydymas ir jo efektyvumas) nurodė ir Švėkšnos SUC gydytojas psichiatras R. Augilius savo paaiškinime, pateiktame Valstybinei akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybai (pažymos 79.3 punktas).

Atkreiptinas dėmesys, kad ši problema nebuvo minima Centro administracijos pateiktuose tyrimo dokumentuose, taip pat tyrimo metu nebuvo gauta kitų duomenų, kurie patvirtintų, kad Centras šią problemą mėgino spręsti savarankiškai ar bendradarbiaudamas su kitomis institucijomis.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad praktikoje vis dar yra atvejų, kai gydytojai, rengdami medicininius dokumentus dėl vaiko ugdymosi Švėkšnos SUC, klaidingai nurodė įstaigos tipą, pavyzdžiui, 2014 metais parengtame dokumente nurodyta, jog tai „internatinė“ mokykla, 2015 metais parengtame dokumente – „sanatorinė“ mokykla arba ugdymo įstaigai skirtame dokumente pateikia rekomendaciją dėl sveikatos priežiūros paslaugų rūšies – „gali būti taikomas sanatorinis gydymas“. Tokie įrašai byloja, jog kai kuriais atvejais gydytojai psichiatrai (ar vaikų ir paauglių gydytojai psichiatrai) nežino ir, darytina prielaida, aktyviai nesidomi, nesiaiškina ir (ar) nevertina, į kokio tipo ugdymosi įstaigą vaiko atstovų pagal įstatymą ar (ir) paties gydytojo ir rekomendacija („siuntimu“) vaikas turėtų vykti, kokiu tikslu, kokio efekto tikimasi, kokioje aplinkoje vaikas ugdysis ir gyvens, kokias paslaugas ir pagalbą gaus, kaip paveiks vaiką ilgalaikis išvykimas iš jo gyvenamosios vietos ir išsiskyrimas su artimaisiais, kt. Paminėtina, kad aukščiau nurodyta aplinkybė - problema buvo nurodyta ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2012 metų Tyrime bei remiantis juo parengtame kreipimesi į Sveikatos apsaugos ministeriją dėl informacijos sklaidos gydytojams specialistams apie mokyklos statuso pasikeitimą ir paskirtį. Remiantis tuo teigtina, kad Sveikatos apsaugos ministerija turėtų atkreipti gydytojų dėmesį ir didinti jų informuotumą apie Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veiklos tikslą, jame teikiamą pagalbą, kt.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes (išrašai neišsamūs, be rekomendacijų, klaidingai nurodomas įstaigos tipas – sanatorinė, internatinė), kyla pagrįstų abejonų ne tik dėl pateiktų gydytojų rekomendacijų, įvertinimo ar pan. dėl vaiko ugdymosi Švėkšnos SUC tikslingumo, tačiau ir dėl savalaikių, reikalingų bei kokybiškų pagalbos priemonių planavimo ir skyrimo bei jų užtikrinimo vaikui jo gyvenamojoje vietoje.

Turint omenyje tai, kad praktikoje pateikiami skirtingos formos bei skirtingą paskirtį turintys medicininiai dokumentai, manytina, jog tikslinga įvertinti ir svarstyti galimybę nustatyti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčių vaikų priėmimui į specialiąsias mokyklas pateikiamų medicinos dokumentų (gydytojo psichiatro įvertinimo ir rekomendacijos) formą bei detalizuoti jų turinį.

Taip pat atsižvelgiant į galiojančios nuostatos formuluotę, pagal kurią gydytojo psichiatro įvertinimas ir rekomendacija yra pateikiami su sąlyga, kad tėvai (globėjai, rūpintojai) sutinka, bei vertinant šios informacijos svarbą ir būtinumą priimant sprendimą dėl vaiko galimybės ugdytis specialiojoje mokykloje bei planuoti ir teikti vaikui reikalingą pagalbą, manytina, tikslinga svarstyti šios informacijos prieinamumo galimybę atsakingiems specialistams, priimantiems su vaiku susijusius sprendimus, klausimą (tobulinant galiojančią reglamentavimą ir kt.).

15.3. išsilavinimo, mokymosi pasiekimų pažymėjimą ar nustatytos formos pažymą apie ugdymosi rezultatus ankstesnėje mokykloje; mokinio charakteristiką; kt.

Remiantis Centro pateiktų dokumentų apie mokymosi pasiekimus, ugdymosi rezultatus analize ir atsižvelgiant į pateiktų dokumentų įvairovę (skirtingos formos, turinys, informacijos apimtis ir kt.), darytina išvada, kad Centras gauna kokybiniu ir (ar) kiekybiniu požiūriu itin skirtingą bei nepakankamai atsakingai parengtą informaciją, kuri, manytina, yra būtina vertinant ir planuojant būtiną konkrečią pagalbą, paslaugas ir kt. vaikui.

Mokinio charakteristikos forma ir (ar) turinys nėra reglamentuoti dokumentuose dėl vaikų priėmimo į Švėkšnos SUC. Analizuojant Centro pateiktas vaikų charakteristikas, taip pat atkreiptas dėmesys į tai, kad šie dokumentai skiriasi pagal juose pateikiamos informacijos kiekį, išsamumą ir (ar) aktualumą. Pažymėtina, kad minėtame Apraše ar kituose dokumentuose nėra nurodytas, kas turi būti vaiko charakteristikos rengėjas – mokykla ar (ir) vaiko atstovas pagal įstatymą (tėvai, globėjai, rūpintojai). Atsižvelgiant į pateiktas vaikų charakteristikas ir turint omenyje aplinkybę, kad didžiosios dalies vaikų, kurie mokosi Švėkšnos SUC, atstovai pagal įstatymą yra vaiko globos institucijos, darytina prielaida, kad dažniausiai Centrai vaikų charakteristikas pateikia pastarosios, o mokyklų parengtos vaikų charakteristikos pateikiamos tais atvejais, kai vaikai auga šeimoje. Visgi manytina, kad Centrai yra svarbu ir naudinga gauti tiek vaiko atstovų pagal įstatymą, tiek mokyklos parengtą charakteristiką.

Analizuojant charakteristikų turinį, atkreiptas dėmesys į tai, kad kai kuriose iš jų pateikiama informacija apie vaiko padarytus teisės pažeidimus (administracinių teisės pažeidimų ar nusikalstamos veikos požymių turinčią veiką), tačiau nėra pateikiama išsamesnė informacija, kaip buvo reaguojama į tokį vaiko elgesį, kokių priemonių buvo imtasi ir, kiek jos buvo veiksmingos ar nebe. Turint omenyje nurodytas aplinkybes apie vaiko padarytus teisės pažeidimus, lieka neatsakytas klausimas, ar tokiais atvejais buvo sprendžiamas vaiko atsakomybės (baudžiamosios ar administracinės) arba minimalios ar vidutinės priežiūros priemonių vaikui skyrimo klausimas. Tais atvejais, kai Centrai pateikiama informacija, nurodant, kad vaikui buvo skirta minimalios priežiūros priemonė, tačiau vaikas jos nevykdė (netinkamai vykdė) ar poveikis buvo trumpalaikis, nenurodant priežasčių, nepateikiant analizės ar pan., taip pat lieka neatsakytas klausimas, dėl kokių priežasčių skirtos priežiūros priemonės nebuvo veiksmingos, kodėl vaikas jų nevykdė ir, ar buvo išnaudotos visos galimybės, alternatyvos vaiko ugdymuisi Švėkšnos SUC (ypatingai kai vaikas atvyksta iš miestų, kuriose yra sukonzentruotos įvairių sričių specialistų paslaugos).

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad, Centro teigimu, kartu su kitais dokumentais dėl vaiko priėmimo į Švėkšnos SUC, prašoma pateikti ir informaciją, ar vaikui nėra skirta minimali ar vidutinės priežiūros priemonė, siekiant užtikrinti, kad Centre nebūtų vaikų, kuriems skirta minimalios¹⁰⁸ ar ypač vidutinės priežiūros priemonė, tačiau šis reikalavimas nėra įtvirtintas priėmimo į Švėkšnos SUC tvarką reglamentuojančiuose dokumentuose, todėl pasirinktas, paties Centro nurodytos, problemos dėl pavėluoto informacijos gavimo apie vaikui paskirtas priežiūros priemones sprendimo būdas, nėra efektyvus ir negarantuoja, kad Centras laiku gaus prašomą informaciją. Ypač atkreiptinas dėmesys, jog visgi *praktikoje Centras priima vaikus, kuriems skirta vidutinės priežiūros priemonė jos vykdymo laiku* (t.y. atvykstančius iš vaikų socializacijos centro). Remiantis Šilutės rajono VTAS pastebėjimais, jog į Švėkšnos SUC atvykstantys vaikai *ne visuomet žino į kokią įstaigą jie vyksta*, kad kai kuriais atvejais vaiko *nukreipimas į Švėkšnos SUC* yra įvardijamas, kaip *alternatyva arba paskutinė priemonė*, po kurios gali būti priimtas sprendimas *dėl vaiko išsiuntimo į vaikų socializacijos centrą*, teigtina, kad praktikoje galimi manipuliavimo vaikais atvejai ir vaiko įstatyminių atstovų (ypatingai vaikų globos institucijų) priimami sprendimai dėl vaiko ugdymo Švėkšnos SUC, nėra pagrįsti išimtinai geriausios pagalbos vaikui paieška ir užtikrinimu, tačiau siekiu atitolinti su vaiko elgesio susijusias problemas ir išvengti jo neigiamų pasekmių. Taip pat tokie atvejai, kai, pavyzdžiui, jaunimo mokykloje ugdomam vaikui skiriama minimalios priežiūros priemonė, vėliau vidutinės priežiūros priemonė (ugdymas ir pagalbos teikimas vaikų socializacijos centre) ir grįžus į jaunimo mokyklą iš jos vaikas išsiunčiamas ugdytis į Švėkšnos SUC, kelia pagrįstų abejonių, kiek kvalifikuotai ir atsakingai yra sprendžiamos su vaiko elgesiu ir kitos susijusios problemos, garantuojamas vaiko reikalingos pagalbos prieinamumas, vykdomas nuolatinis teikiamos pagalbos efektyvumo vertinimas, laiku priimami sprendimai dėl jos koregavimo ir pan. Atsižvelgiant į tai, atkreiptinas

¹⁰⁸ Švėkšnos SUC vykdo minimalios priežiūros priemones, skirtas Šilutės rajono savivaldybės mokiniams. Kitų savivaldybių mokiniai, kuriems paskirta minimalios priežiūros priemonė, į mokyklą nepriimami (Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatų 20.20 punktas).

dėmesys į poreikį praktikoje užtikrinti aiškią takoskyrą tarp Švėkšnos SUC ir vaikų socializacijos centrų, atsakingą sprendimų dėl vaiko nukreipimo į vieną iš jų priėmimą, įvertinant vaikų nukreipimo į šias įstaigas skirtingus pagrindus, jų veiklos specifiškumą ir kt.

Apibendrintai vertinant Švėkšnos SUC pateiktose vaikų charakteristikose esančią informaciją, teigtina, kad šiuose dokumentuose pagrindinis dėmesys skiriamas vaiko neigiamam, problemas keliančiam elgesiui, jo aspektams apibūdinti, tačiau nėra pateikiama išsami, ne mažiau svarbi išsami informacija apie vaikui siūlytą ir teiktą pagalbą, jos efektyvumą bei kilusias problemas, sunkumus, taip pat problemų sprendime dalyvavusius asmenis ir kt. Atkreiptinas dėmesys ir į vaikų charakteristikų parengimo terminą, kuris leidžia abejoti charakteristikoje pateikiamos informacijos aktualumu (pavyzdžiui, vaiko charakteristika parengta prieš pusę metų ar pan. iki vaiko priėmimo į Švėkšnos SUC).

15.4. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes ir būtinybę į Švėkšnos SUC ugdytis priimamiems vaikams užtikrinti veiksmingą, individualizuotą kompleksinę pagalbą ir paslaugas, konstatuotina, kad šiuo metu *praktikoje nėra užtikrinamas atsakingas* kartu su prašymu dėl vaiko ugdymosi Švėkšnos SUC *pateikiamų dokumentų vertinimas*.

Siekiant užtikrinti, kad mokykla, priimanti ugdytis didelius ar labai didelius specialiuosius ugdymosi poreikius dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimo turinčius mokinius, gautų kokybišką, aktualią bei išsamią informaciją, būtiną atsakingam vaiko galimybės mokytis šioje mokykloje bei individualizuotos pagalbos teikimo užtikrinimo įvertinimui, tikslinga svarstyti galimybę peržiūrėti priėmimo metu privalomų pateikti dokumentų sąrašą, išplečiant jį bei patvirtinant atitinkamų dokumentų formas arba nustatant konkrečius reikalavimus kai kurių dokumentų turiniui (gydytojo psichiatro įvertinimas ir rekomendacija, vaiko charakteristika, kt.), nurodant (patikslinant) šiuos dokumentus privalančius pateikti asmenis. Praktikoje užtikrinus kokybiškos, vaiko situacijos bei pagalbos ir paslaugų įvertinimui būtinos informacijos pateikimą ir atsakingą priėmimo dokumentų vertinimą, manytina, būtų sudaryta galimybė priimti labiau vaiko interesus atitinkančius sprendimus.

16. Švietimo santykiai tarp mokinio ir švietimo teikėjo įforminami mokymo sutartimi, kurią už vaiką iki 14 metų jo vardu sudaro tėvai (globėjai), veikdami išimtinai vaiko interesais; vaikas nuo 14 iki 18 metų mokymo sutartį sudaro turėdamas tėvų (rūpintojų) rašytinį sutikimą (Švietimo įstatymo 45 straipsnis).

Paminėtina, kad iki 2014 m. gruodžio 18 d. galiojusio Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašo 16 punktą nustatė minėtoms Švietimo įstatymo nuostatoms prieštaraujančią nuostatą, pagal kurią 16 metų ir vyresni asmenys prašymą dėl mokymosi galėjo teikti savo vardu (pažymos 16.3 punktas).

Švietimo įstatymo 45 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad mokymo sutartyje nurodomos mokymo sutarties šalys, mokymosi programa, jos baigimo forma, šalių įsipareigojimai, mokymo sutarties terminas, jos keitimo, nutraukimo pagrindai ir padariniai. Švietimo ir mokslo ministerija yra pateikusi¹⁰⁹ vaikų iki 14 metų mokymo sutarties pavyzdį bei nurodžiusi, kad „<...>kiekviena mokykla, orientuodamasi į ugdymo organizavimo, bendruomenės narių tarpusavio santykių, vidaus darbo tvarkos bei moksleivių elgesio taisyklių reikalavimus, priimamų į ugdymo programas vaikų (suaugusiųjų) amžių, pasirengia kompiuterinį sutarties blanką (pavyzdį) <...>“. Pavyzdinėje mokymo sutartyje rekomenduojama nurodyti: mokyklos įsipareigojimus mokinio ir jo tėvų atžvilgiu; svarbiausias mokyklos vidaus tvarkos taisyklių nuostatas; kokias drausminimo priemones mokykla taikys moksleiviui pažeidus sutarties sąlygas, padarius žalą mokyklai (pagal Civilinio kodekso 6.275 straipsnį); tėvų (globėjų) įsipareigojimus; kt.

Susipažinus su Švėkšnos SUC pateikta Mokymo sutarties forma (pažymos 31 punktas), matyti, kad sutartyje *nėra aptartos* mokinių drausminio poveikio priemonės, *nenumatyta (nenustatyta) galimybė* Centrai taikyti kitas, Poveikio priemonių taikymo netinkamai

¹⁰⁹ Švietimo ir mokslo ministerijos 2003-06-13 raštas Nr. 12-05-R-5844 „Dėl sutarčių“

besielgiantiems mokiniams tvarkos apraše¹¹⁰, numatytas poveikio priemonės, kaip to reikalaujama Rekomendacijų dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams¹¹¹ 30 punkte. Teigtina, kad mokymo sutartyje *turėtų būti išsamiau aptartos* mokymosi sąlygos, mokyklos išipareigojimai, mokinių drausminio poveikio priemonės ir pan., atsižvelgiant į Švėkšnos SUC veiklos specifiką ir teikiamas paslaugas.

17. Vaiko teisių konvencijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti pagrindiniai švietimo sistemos tikslai, kurie propaguoja, stiprina ir saugo pagrindinę Konvencijoje pripažįstamą vertybę – kiekvienam vaikui įgimtą orumo jausmą ir prigimtines teises. Pagrindinis švietimo tikslas – pilniausia atskleisti ir išvysti vaiko asmenybę, talentą, protinius ir fizinius sugebėjimus. Vaiko mokymas ir lavinimas turi jam padėti pasiruošti aktyviam suaugusiojo gyvenimui laisvoje visuomenėje ir išsiugdyti pagarbą tėvams, savo kultūrinei tapatybei, kalbai ir vertybėms, o taip pat kitų asmenų kultūrinėms tradicijoms ir vertybėms. Konvencijos 29 straipsnio 1 dalyje išdėstyti tikslai yra tiesiogiai susiję su vaiko orumo ugdymu ir teisių įgyvendinimu, atsižvelgiant į vaiko specialiuosius ugdymo poreikius bei įvairius besivystančius gebėjimus. Švietimas turi būti orientuojamas į vaiką, kiekvieno vaiko asmenybės, gebėjimų ir galių, pripažįstant išskirtines kiekvieno vaiko savybes, interesus, galias ir mokymosi reikmes. Taip pat būtina stengtis vaikui išugdyti pagrindinius gyvenimo įgūdžius, tarp jų apimančius gebėjimą priimti tinkamus sprendimus, spręsti konfliktus nenaudojant prievartos, gyventi sveikai, išsiugdyti atsakomybę, būti visuomeniškam, kritinį mąstymą, kūrybines ir kitas galias, reikalingas kaip priemonė, padedanti rasti savo vietą gyvenime, kad vaikas neišeitų iš mokyklos nepasiruošęs galimiems sunkumams (Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 1 (2001)).

18. Mokykla privalo užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką, ugdymo, mokymo, studijų, švietimo programų vykdymą, atvirumą vietos bendruomenei, mokymo sutarties sudarymą ir sutartų išipareigojimų vykdymą, geros kokybės švietimą. Mokymosi aplinka mokykloje ir mokinių mokymosi krūvis turi atitikti higienos normas ir teisės aktų nustatytus mokinių saugos bei sveikatos reikalavimus ir laiduoti švietimo programų vykdymą (Švietimo įstatymo 40, 43 straipsniai).

Mokykla, atsižvelgdama į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, užtikrina ugdymąsi pritaikytoje aplinkoje, reikiamos švietimo pagalbos teikimą, aprūpinimą specialiomis mokymo priemonėmis ir ugdymui skirtomis techninėmis pagalbos priemonėmis mokykloje (Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo 21 punktą).

19. Švėkšnos SUC – regioninė mokykla, priimanti mokytis didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčius vaikus iš visos Lietuvos regionų.

Centro vizija – patraukli ir moderni, atvira visuomenei, saugi specialioji mokykla – metodinis centras mokiniams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimus, kokybiškai ugdo bei teikia individualią pagalbą mokiniams, atsižvelgdama į jų sutrikimų specifiką, užtikrina jiems galimybes sėkmingai socializuotis sparčiai besikeičiančioje visuomenėje.¹¹² Centre vykdomas ne tik elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčių vaikų ugdymas, teikiama kokybiška ir efektyvi švietimo pagalba, sudaromos gydymo(si) ir rehabilitacijos sąlygos, teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, užtikrinančios vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, bet ir, nuo 2014 m. rugsėjo 1 d. tapus specialiojo ugdymo centru, teikiama švietimo informacinė, konsultacinė, metodinė pagalba elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčius mokinius ugdantiems šalies mokytojams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams (globėjams, rūpintojams).

20. Paminėtina, kad praktikoje specialiosios mokyklos, vaikams su konkrečiais (specifiniais) sutrikimais, gali būti išnaudojamos vystant įtraukties mokyklas, vykdant jų plėtrą, laikantis nuostatos, jog šių specialiųjų įstaigų darbuotojai disponuoja reikalinga patirtimi ir žiniomis

¹¹⁰ Švėkšnos specialiosios mokyklos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams tvarkos aprašas, patvirtintas mokyklos direktoriaus 2012-10-02 įsakymu Nr. V1-32-(1.3).

¹¹¹ Pritarta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012-08-28 įsakymu Nr. V-1268.

¹¹² <http://s-mokykla.weebly.com/misija--vizija.html>

ankstyvajai vaikų su negalia (specialiais poreikiais) atrankai ir identifikavimui. Specialiosios mokyklos gali būti naudojamos kaip mokymo ir išteklių centrai įprastinių mokyklų darbuotojams. Taip pat specialiosios mokyklos ar kaip įprastinių mokyklų skyriai gali teikti tinkamiausią ugdymą santykinai mažam vaikų su negalia (specialiais poreikiais) skaičiui, kurie negali būti tinkamai ugdomi įprastoje klasėje ar mokykloje. Investicijos į esamas specialiąsias mokyklas turi būti skirtos jų naujam ir išplėtam vaidmeniui, suteikti profesionalią pagalbą įprastoms mokykloms tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, pritaikant mokymo programas ir metodus individualiems mokinių poreikiams (Salamankos pareiškimas ir veiksmų planas dėl specialiųjų poreikių vaikų mokymo). Atsižvelgiant į skirtingą praktiką ir iš esmės apskritai neinvestuojant specialiojo ugdymo centro, teikiančio metodinę pagalbą šalies mokyklų mokytojams, švietimo pagalbos specialistams, vaikams ir jų atstovams, paslaugų poreikio, atsižvelgiant į tyrimo duomenis, konkrečiu atveju *kyla pagrįstų abejonių* dėl Švėkšnos SUC veiklos tikslo, uždavinių ir funkcijų plėtros bei galimybės užtikrinti tinkamą įgyvendinimą.

Pažymėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2012 metų Tyrime konstatavo, kad mokyklai kilo (kyla) sunkumų, siekiant nustatyto specialiosios mokyklos veiklos tikslo, vykdant uždavinius ir funkcijas, organizuojant darbą su vaikais, dėl ko yra apsunkinamas vaikų ugdymo(si) ir socializacijos procesas. Mokykla neužtikrino tinkamo individualizuoto darbo su vaikais principo, vaiko teisių užtikrinimo ir vaiko interesų pirmenybės principo, saugios aplinkos palaikymo ir bendradarbiavimo principo, kiekvienam vaikui nebuvo užtikrinama reikalinga kokybiška pagalba.

Turint omenyje tai, kad nors buvo investuota į metodinio centro infrastruktūrą (renovuotos pagalbos ir konsultavimo skyriaus patalpos, įrengiant terapinius ir kitus kabinetus, įsigytos specialios priemonės ir kt.) bei darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą (pažymos 11-13, 62, 63 punktai), manytina, kad šie sprendimai ir priemonės yra *nepakankami* deklaruojamo naujojo išplėsto Švėkšnos SUC veiklos tikslo, uždavinių ir funkcijų įgyvendinimui ir vykdymui ir šiuo metu *Centras nėra pakankamai pajėgus* tinkamai vykdyti nustatytus uždavinius ir funkcijas, garantuoti visų paslaugų pakankamumą ir kokybę.

21. Viena iš aktualiausių tęstinių problemų, įvardijamų Centro administracijos – didelis vaikų, turinčių didelius ir labai didelius specialiuosius ugdymosi poreikius dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, kitų sveikatos problemų skaičius. Šią problemą (per didelis vaikų skaičius), kaip vieną iš pagrindinių problemų, dėl kurių sudėtinga užtikrinti vaikų interesus Švėkšnos SUC, taip pat nurodė ir Šilutės rajono VTAS. Paminėtina, kad mokinių skaičiaus mažinimo klausimą nesėkmingai buvo mėginama spręsti ne vienerius metus. Centras prašė¹¹³ mokinių skaičių sumažinti iki 60 ir ne daugiau kaip 7 vaikų klasėje, tačiau buvo patvirtinta 10 vaikų.

2014–2015 mokslo metų pradžioje Centre mokėsi 78 įvairaus amžiaus mokiniai (daugiausia – 7 ir 8 klasėse) (pažymos 32 punktas). Atsižvelgiant į mokinių skaičių atitinkamose klasėse buvo suformuota jungtinė 1-4 klasė, po vieną – 5, 6, 9 ir 10 klasės ir po dvi – 7 ir 8 klasės. Pagal Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašo nuostatas dėl klasių komplektavimo (pažymos 32 punktas) bei Klasių, jungtinių klasių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams sudarymo bendrojo ugdymo mokyklose mokslo metų pradžioje kriterijų sąrašo 2 priedo¹¹⁴ 10 punktą, numatantį, jog didžiausias mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, skaičius jungtinėje klasėje, kurioje mokoma pagal pradinio ugdymo programą, sujungus 2 arba 3 klases (pastaba, keturių klasių jungimas nenumatytas) gali būti 8, o sujungus tris klases – 6, teigtina, formuodamas jungtinę 1-4 klasę Centras *pažeidė* nustatytas klasių jungimo taisykles.

2014–2015 mokslo metais Centre buvo suformuotos 8 vaikų grupės po 8-9-10 vaikų (pažymos 42–45 punktai).

¹¹³ Švėkšnos specialiosios mokyklos pareigybių išpildymas 2014 m. rugsėjo 1 d., Mokyklos direktoriaus 2014-09-01 įsakymas Nr. V1-81^a-(1.3).

¹¹⁴ Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinkle kūrimo taisyklių, patvirtintų Vyriausybės 2011-06-29 nutarimu Nr. 768, 2 priedas

Pažymėtina, kad vaikų skaičius Centre tyrimo metu mažėjo - 2015 m. sausio mėn. mokėsi 75 vaikai, vasario mėn. - 58 vaikai (pažymos 27, 28 punktai), kovo mėn. - 59 vaikai¹¹⁵, tačiau ne dėl pasikeitusio teisinio reglamentavimo, o, manytina, kaip pasekmė paviešintų problemų dėl Švėkšnos SUC ugdomų vaikų saugumo, priežiūros neužtikrinimo ir kt. bei, savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams reagavus į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvairinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos raštą, kuriame buvo prašoma skubiai spręsti klausimą dėl atitinkamoje savivaldybėje gyvenančių vaikų, besimokančių Švėkšnos SUC, ugdymo įstaigos pakeitimo (sprendimą buvo prašoma priimti įvertinus vaikų poreikius ir atsižvelgiant į geriausius jų interesus), atsižvelgiant į Centre galimai pažeidžiamas nepilnamečių teises ir netinkamą priežiūrą bei siekiant apsaugoti vaikus nuo galimo smurto ar poveikio darymo (pažymos 28 punktas).

22. Paminėtina, kad pasikeitus įstaigos statusui – tapus specialiojo ugdymo centru bei išsiplėtus veiklų ir funkcijų sąrašui, *minimaliai* keitėsi darbuotojų skaičius (įsteigti papildomi (pilni ar daliniai) kai kurių švietimo pagalbos specialistų (socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo) etatai. Iš viso Centre dirba 89 darbuotojai (administracija, mokytojai, mokytojų padėjėjai, psichologai, socialiniai pedagogai, specialusis pedagogas, logopedas, gydytojas psichiatras, auklėtojai, naktinės auklės, budėtojai ir kt.). 2014–2015 mokslo metais Švėkšnos SUC švietimo pagalbos paslaugų teikimui buvo patvirtinti 2 psichologo, 2 (3*) socialinio pedagogo (*trečias etatas iš 1,6 slaugytojo etato)¹¹⁶, 1,5 specialiojo pedagogo, 1 specialiojo pedagogo konsultanto, 0,5 logopedo ir 2 mokytojo padėjėjo etatai (2014 m. spalio 1 d. buvo nepanaudota 0,25 logopedo etato).

Vienas iš pagrindinių Švėkšnos SUC veiklos tikslų ir uždavinių – teikti elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems mokiniams kokybišką, efektyvią ir reikiamą informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir medicininę pagalbą.¹¹⁷

2015 m. vasario mėn. mokėsi 58 vaikai, kuriems buvo teikiama švietimo pagalba: logopedo pagalba – 23 vaikams; specialiųjų pedagogų pagalba - 38 vaikams; psichologų - 58 vaikams; socialinių pedagogų - 58 vaikams.

Iš viso Švėkšnos SUC 2014-2015 mokslo metais tam tikrą laikotarpį mokėsi 86 mokiniai¹¹⁸, iš jų buvo reikalinga pagalba: 85 – psichologo; 82 – socialinio pedagogo; 82 – specialiojo pedagogo; 44 - logopedo; 37 – mokytojo padėjėjo (pažymos 59 punktas).

Atsižvelgiant į Centre besimokantiems vaikams reikalingos pagalbos pobūdį ir kiekį (faktiškai visiems vaikams yra reikalinga psichologo, socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo pagalba, apie pusė vaikų yra reikalinga logopedo ir mokytojo padėjėjo pagalba), psichologo, socialinio pedagogo ir specialiojo pedagogo funkcijas, jų darbo organizavimo ypatumus (individualus ir grupinis darbas, duomenų tvarkymas, metodinės medžiagos, rekomendacijų rengimas ir kt.) bei išplėstas Centro veiklas ir funkcijas, abejotina, kad esamas, nors padidintas švietimo pagalbos specialistų skaičius, sudaro prielaidas tinkamam, kokybiškam ir efektyviam Centro funkcijų ir prisiimtų įsipareigojimų mokiniui ir jo atstovams pagal įstatymą vykdymui, ypač turint omenyje tai, jog šie įsipareigojimai turi būti vykdomi mažiausiai dviem paslaugų gavėjų grupėms, t. y. turi būti garantuojama ir realiai užtikrinama galimybė tiek kiekvienam vaikui ugdomam Švėkšnos SUC, tiek ir kiekvienam vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą, atvykusiems trumpalaikėms (nuo 1 iki 10 dienų, su galimybe pratęsti iki 30 darbo dienų) arba ilgalaikėms (1 mėnuo ir ilgiau) konsultacijoms į Centrą, gauti reikiamos apimties (nustatytos reikmės) ir aukštos kokybės paslaugas bei pagalbą.

Pažymėtina, kad 2013–2014 mokslo metais Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyrius, išanalizavęs ir įvertinęs situaciją, nurodė, kad mokiniams iš dalies nepakanka

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Viešojo valdymo ir socialinės aplinkos departamento Švietimo, mokslo ir kultūros skyriaus 2015-03-16 pažyma Nr. 877 (dėl projekto Nr. 15-0200-01-N; TAIS Nr. 15-1954(2))

¹¹⁶ Švėkšnos specialiosios mokyklos pareigybių išpildymas 2014-09-01, patvirtintas mokyklos direktoriaus 2014-09-01 įsakymu Nr. V1-81^a-(1.3).

¹¹⁷ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai

¹¹⁸ Šių mokinių mokymosi trukmė 2014–2015 mokslo metais (iki 2015 m. vasario mėn.) yra skirtinga.

(neužtikrinama nustatyta reikmė) psichologo ir socialinio pedagogo pagalbos, neužtikrinama specialiojo pedagogo ir logopedo pagalba.

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes ir duomenis apie specialistų pareigybių pokyčius (pažymos 10, 58, 59 punktai), teigtina, *kad situacija iš esmės nėra pasikeitusi ir išlieka ne vienerius metus aktuali mokiniams reikalingos pagalbos užtikrinimo problema bei kyla pagrįstų abejonių dėl Centro galimybės teikti kokybiškas konsultavimo paslaugas (tinkamai vykdyti naujas papildomas funkcijas).*

Taip pat atsižvelgiant į tai, kad Centras, be nurodytų papildomų funkcijų, turi ir kitų papildomų funkcijų, susijusių su įstaigos, kaip metodinio centro, veikla ir kt., aplinkybė, jog vaikų skaičius, lyginant su mokslo metų pradžia, šiuo metu yra sumažėjęs, nelaikytina esmingai įtakojanti pokyčius, sprendžiant kokybiškos pagalbos kiekvienam vaikui prieinamumo ir užtikrinimo problemą.

23. Turint omenyje nurodytas aplinkybes, manytina, kad turėtų būti įvertinti Centro žmogiškieji, finansiniai ir kt. ištekliai bei galimybės kokybiškai ir tinkamai vykdyti nustatytas funkcijas, teikti nurodomas paslaugas vaikams ir jų atstovams, kitų šalies mokyklų mokytojams ir specialistams ir kt.

Pažymėtina, kad jeigu vaiko atstovai, atsižvelgdami į specialistų rekomendacijas, išvadas ir pan. bei vadovaudamiesi geriausių vaiko interesų pirmenybės principu, priima sprendimą dėl vaiko ugdymo ir pagalbos vaikui (ir jiems) teikimo Švėkšnos SUC, t. y. mokykloje, kuri specializuojasi pagalbos vaikams, turintiems didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, teikimo srityje, kiekvienu individualiu atveju kokybiška ir reikalingos apimties pagalba ir paslaugos privalo būti garantuotos ir suteiktos.

Remiantis tyrimo duomenis, teigtina, *šiuo metu Centras neužtikrina* tinkamos, kokybiškos, konkrečiam reikalingos vaikui pagalbos, dėl ko taip pat neužtikrina tinkamo teisės aktuose, dokumentuose ir individualiose sutartyse numatytų įsipareigojimų vykdymo.

24. Taip pat, laikantis nuomonės, kad Švėkšnos SUC, kaip metodinės pagalbos centras, turėtų terminuotai priimti ugdyti(s) vaikus, teikti pagalbą tik sudėtingais ir aukštesnės kvalifikacijos specialistų intervencijos reikalaujančiais atvejais, manytina, kad Centras turėtų būti skirtas žymiai mažesniai vaikų skaičiui. Kritiškai vertintinas ir Centro administracijos įvardintas sumažintas vaikų skaičius – 60 mokinių bei, pritartina Centro nuomonei, kad vaikų skaičius klasėje turėtų būti mažinamas. Manytina, kad Centre ugdomų mokinių skaičius turėtų būti ženkliai mažesnis, tokiu būdu garantuojant maksimaliai įmanomai efektyvią pagalbą vaikui, padedant įveikti krizę ir t.t., bei grįžti ir tęsti ugdymąsi savo gyvenamojoje vietoje.

Atsižvelgiant į tyrimo duomenis apie vaikų ugdymo Švėkšnos SUC trukmę ir Švietimo įstatyme ir kituose teisės aktuose įtvirtintas garantijas dėl mokinių su specialiais ugdymosi poreikiais ugdymo, pagalbos jiems teikimo ir kt., manytina, jog būtinas mechanizmas, kuris užtikrintų objektyvų ir nešališką kiekvieno tiek šiuo metu Švėkšnos SUC ugdymo, tiek ateityje į Centrą atvyksiančio mokinio ugdymosi trukmės įvertinimą, t. y. poreikio tęsti mokinio ugdymą Centre, ar galimybės jį ugdyti gyvenamojoje vietoje (kuo arčiau savo gyvenamosios vietos) įvertinimą. Manytina, kad siekiant užtikrinti vertinimo proceso objektyvumą, turėtų būti planuojamas koordinuotas kompetentingų institucijų dalyvavimas šiame procese.

Paminėtina, kad pagal subendrintus Švėkšnos SUC pateiktus duomenimis, 2014–2015 mokslo metais Centre mokėsi: ▪ 31 proc. vaikų – trejus mokslo metus ir ilgiau, ▪ 22 proc. – dvejus mokslo metus, ▪ 42 proc. – vienerius (ar trumpiau) mokslo metus (pažymos 28 punktas; pastaba - 5 proc. mokymosi trukmė nežinoma).

Remiantis Švėkšnos SUC pateikta informacija, mokinio mokymosi tęstinumo tikslingumo klausimas ir būtinumas svarstomas Mokytojų tarybos posėdyje, taip pat tariamasi su vaiko įstatymiais atstovais (pažymos 28 punktas). Taip pat Švėkšnos SUC Mokymo sutarties II skyriaus „Sutarties įsigaliojimas, galiojimas, keitimas ir nutraukimas“ 5 punkte yra įtvirtinta galimybė Centro iniciatyva nutraukti mokymo sutartį - „<...> apie sutarties nutraukimą Švietimo teikėjo iniciatyva Mokinys ir Vaiko tėvas (globėjas, rūpintojas) informuojamas raštu prieš 14

kalendorinių dienų“. Mokymo sutarties III skyriaus „Sutarties įsigaliojimas, galiojimas, keitimas ir nutraukimas“ 4 punkte nurodyta, kad „*sutartis įsigalioja nuo jos pasirašymo dienos ir galioja iki kol Centro vaiko gerovės komisija, vadovaudamasi pagalbos mokiniui specialistų, gydytojų psichiatrų išvadoms, priima sprendimą dėl siūlymo Centro direktoriui nutraukti mokymo sutartį*“ (pažymos 31 punktą).

Pažymėtina, kad Švėkšnos specialiojo ugdymo centro Medicinos priežiūros tvarkos apraše, patvirtintame Centro direktoriaus 2014 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr. V1-187-(1.3), nustatyta, kad mokslo metų eigoje *gydytojas psichiatras gali rekomenduoti mokinį išsiųsti iš mokyklos, kai pagal jo sveikatos būklę ar ligos pobūdį vaikas negali gyventi kolektyve; mokslo metų pabaigoje gydytojas psichiatras teikia rekomendacijas Vaiko gerovės komisijai, Mokytojų tarybai dėl tolimesnio vaiko mokymosi centre ar jo išsiuntimo iš centro* (11, 12 punktai).

2014 m. gruodžio 18 d. priimtame naujos redakcijos Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos apraše¹¹⁹ buvo įtvirtintos nuostatos dėl Švėkšnos SUC mokymo sutarties sudarymo termino, nurodant, kad mokymo sutartis sudaroma 1 mokslo metams ir gali būti pratęsta maksimaliai iki 3 metų (pažymos 27 punktą). Aprašo 19 punkte nustatyta ir tai, kad Švėkšnos SUC „*kasmet, baigiantis mokslo metams, Centro vaiko gerovės komisija, dalyvaujant Šilutės rajono savivaldybės Švietimo skyriaus bei Šilutės rajono savivaldybės švietimo pagalbos tarnybos atstovams, įvertina teikiamos pagalbos ir tolimesnio mokinio mokymo(si) tikslingumą ir teikia pasiūlymą dėl mokymo sutarties pratęsimo ar nutraukimo*“ bei, kad „*atskirais atvejais, pasibaigus maksimaliam trejų metų mokymo(si) laikotarpiui, mokymo sutartis gali būti pratęsta vieneriems mokslo metams, suderinus su Šilutės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėju*“.

Pažymėtina, kad nors minėtas Aprašas patikslino subjektų, galinčių vertinti tolimesnį mokinio mokymą(si) Švėkšnos SUC, ratą, tačiau (turint omenyje aplinkybę, kad mokiniai mokytis Centre priimami visus mokslo metus) šis dokumentas buvo priimtas jau prasidėjus mokslo metais, t. y., kai buvo priimta mokytis (tęsti mokymąsi) didžioji dalis mokinių ir buvo sudarytos mokymo sutartys.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, atkreiptinas dėmesys, kad pagal Švietimo įstatymo 45 straipsnio ir Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo¹²⁰ nuostatas, mokymo sutartis sudaroma naujai atvykusio mokytis mokinio, pradedančio mokytis pagal aukštesnio lygmens ugdymo programą, mokymosi pagal tą ugdymo programą laikotarpiui, nenurodant, kad švietimo teikėjas gali vienašališkai nutraukti mokymo sutartį. Švietimo įstatymo 29 straipsnio 10 dalyje tik numatyta, kad mokykla, dėl objektyvių priežasčių negalinti užtikrinti mokiniui, kuris mokosi pagal privalomojo švietimo programas, psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos, suderinusi su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagogine psichologine bei vaiko teisių apsaugos tarnyba, siūlo jam mokytis kitoje mokykloje.

Vertinant nurodytas Švėkšnos SUC mokymo sutarties ir minėto Aprašo nuostatas dėl mokymo sutarties nutraukimo galimybės ir sutarties termino, kyla pagrįstų abejonių dėl jų atitikimo teisės aktų reikalavimams. Taip pat teigtina, kad įtvirtintos nuostatos nėra pakankamai aiškios, nėra kriterijų ar nuorodų į juos, kuriais remiantis Centras gali inicijuoti sutarties nutraukimą išpėjęs prieš 14 dienų, ar kuriais remiantis grindžiamas sutarties tęstinumas (iki trejų metų) - „*teikiamos pagalbos ir tolimesnio mokinio mokymo(si) tikslingumas*“, taip pat kokiais „*atskirais atvejais*“ būtų galimas sutarties pratęsimas pasibaigus maksimaliam trejų metų mokymosi Švėkšnos SUC laikotarpiui. Pažymėtina ir tai, kad be jau minėtų dokumentų, Švėkšnos SUC vidaus dokumentuose (nuostatuose, vidaus tvarkos taisyklėse ir kt.) nėra reglamentuota Mokymo sutarties nutraukimo tvarka (sąlygos). Atsižvelgiant į tai, svarstyta, kad mokymo sutartis galėtų būti nutraukiama pasiekus tam tikrą užsibrėžtą tikslą (pavyzdžiui, pozityvus vaiko

¹¹⁹ Mokinių priėmimo į Šilutės rajono savivaldybės bendrojo ugdymo specialiąsias mokyklas tvarkos aprašas, patvirtintas Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2014-12-18 sprendimu Nr. T1-2349.

¹²⁰ Patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012-05-08 įsakymu Nr. V-766.

elgesys; suformuluotos aiškios specialistų rekomendacijas dėl tolimesnio vaiko ugdymo(si), kt.), tačiau esamu metu, nurodytas teisinis neapibrėžtumas, manytina, gali sudaryti sąlygas piktnaudžiavimui bei mokinio įstatyminiams atstovams kelti pagrįstą abejonių dėl vaiko mokymo(si) proceso nutraukimo priežasčių ar pan.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierė jau yra išsakiusi nuomonę, kad ydingi kriterijai ir aiškiai nereglamentuota vaikų priėmimo, vaikų mokymosi mokykloje tvarka (mokymosi laikas, pratęsimas ir pan.), sudaro sąlygas vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimui,¹²¹ tačiau iki šiol reglamentavimas nėra išsamus ir nuoseklus, o esami (minėti) trūkumai ir teisės aktų bei Centro vidaus dokumentų spragos, dermės su kitais teisės aktais nebuvimas, sudaro sąlygas galimam piktnaudžiavimui ir vaiko teisių pažeidimui. Remiantis tuo, teigtina, jog Mokymo sutarties ir kitos su Centro veiklos išskirtinumu susijusios sąlygos (ypač susijusios su mokymo sutarties terminu ir sutarties nutraukimo sąlygomis, vaikų priėmimu, jų mokymosi tęstinumu ir t.t.) turėtų būti aiškiai reglamentuotos bei pašalinti galimi prieštaravimai tarp mokymo sutarties ir atitinkamų teisės aktų nuostatų.

25. Vertinant situaciją Švėkšnos SUC, atsižvelgiant į aukščiau nurodytas teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias švietimo sistemos tikslus – pilniausia atskleisti ir išvysti vaiko asmenybę, talentą, protinius ir fizinius sugebėjimus, padėti pasiruošti aktyviam suaugusiojo gyvenimui, išugdyti pagrindinius gyvenimo įgūdžius, tarp jų apimančius gebėjimą priimti tinkamus sprendimus, spręsti konfliktus nenaudojant prievartos, gyventi sveikai, išsiugdyti pagarbą ir atsakomybę ir kt., įtvirtinančias mokyklos pareigą užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką ir kt., garantuojančias kiekvienam vaikui teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei fiziškai saugią ir psichologiškai harmoningą gyvenamąją aplinką, kuri turi būti kuo artimesnė šeimos aplinkai ir atitinkanti vaiko asmenines savybes, taip pat garantuojančias kiekvienam vaikui teisę į privatumą (apimančią reikalavimus minimaliai erdvei, įskaitant privačią erdvę, higienos ir sanitarinėms patalpoms, asmens daiktams ir kt.), ypatingai atkreiptinas dėmesys į tai, kad *šių nuostatų praktinio įgyvendinimo aspektu, ne vienerius metus pokyčiai Švėkšnos SUC faktiškai nevyksta arba yra gana minimalūs*. Atitinkamai Centras neužtikrina ne tik teisės aktuose, bet ir vidaus dokumentuose bei su vaiko atstovais pagal įstatymą (ir vaikais) pasirašomose sutartyse įtvirtintų įsipareigojimų.

26. Pažymėtina, kad tiek ankstesnių, tiek šio tyrimo metu *buvo atkreiptas dėmesys į vaikų gyvenimo, poilsio ir laisvalaikio sąlygas, kurios negali būti vertinamos, kaip sudarančios prielaidas vaikui fiziškai saugios ir psichologiškai harmoningos gyvenamosios aplinkos, artimos šeimos aplinkai ir atitinkančios vaiko asmenines savybes, poreikius, privatumo reikalavimus, garantuojančios vaiko orumą ar pan.*

Klaipėdos visuomenės sveikatos centro, reaguojant į vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimusis, 2014 ir 2015 metais atliktų valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolių metu buvo nustatyti Lietuvos higienos normų pažeidimai tiek mokykloje, tiek bendrabutyje. Dalį higienos normų reikalavimų pažeidimų Švėkšnos SUC pašalino, tačiau dalis pažeidimų mokyklos ir bendrabučio patalpose, kurių pašalinimui yra reikalingos papildomos investicijos, nurodyta, kad bus pašalintos tik vėliau – 2016–2018 metais, tęsiant Švėkšnos SUC rekonstravimo projektą (pažymos 127–131 punktai).

Paminėtina, kad atlikus bendrabučio I ir II aukšto rekonstrukciją – įrengus metodinį centrą, pagerėjo tik dalies vaikų (1–4 klasės mokinių) gyvenimo sąlygos, kadangi jie buvo perkelti į II aukštą – į metodinio centro patalpas. Sumažėjus vaikų skaičiui, 2015 m. vasario mėn. šiame aukšte taip pat apgyvendinta mergaičių grupė (pažymos 44 punktas), tačiau, darytina prielaida, kad metodinio centro patalpos nėra skirtos vaikų, kurie atvyko mokytis, o ne konsultacijoms, apgyvendinimui. Todėl toks problemos sprendimas yra (gali būti) laikinas, priklausomai nuo metodinio centro veiklos aktyvumo bei konsultacinių paslaugų poreikio.

¹²¹ 2012-08-03 pažyma Nr. (6.3.-2011-33)-PR-166.

Vertinant tyrimo duomenis buvo atkreiptas dėmesys, kad Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje nurodomos veiklos rūšys, kurioms būtinas leidimas–higienos pasas, tačiau bendrabučių veikla į minėtą veiklos rūšių sąrašą neįtraukta, todėl leidimas–higienos pasas bendrabučių veiklai vykdyti neišduodamas. Vadovaujantis Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės reglamentu, periodinė valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė vykdoma objektuose, turinčiuose leidimą–higienos pasą, todėl *bendrabučiuose periodinė valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė nevykdoma*, o operatyvioji kontrolė vykdoma gavus kito kompetentingo viešojo administravimo subjekto rašytinį motyvuotą prašymą ar pavedimą atlikti objekto patikrinimą ar turint informacijos dėl objekto veiklos, kuri gali prieštarauti visuomenės sveikatos saugą reglamentuojantiems teisės aktams ar jų neatitikti. Remdamasis šiomis teisės aktų nuostatomis, Klaipėdos VSC pastebėjo, kad iki vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimosi, prašymų ar pavedimų įvertinti Švėkšnos SUC bendrabučio atitiktą visuomenės sveikatos saugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimams nebuvo gavęs. Pažymėtina, kad atlikęs patikrinimą, *Klaipėdos visuomenės sveikatos centras nustatė* HN 118:2011 „Apgyvandinimo paslaugų sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. V-82, 24.2, 24.3, 27, 28, 29, 41, 53 ir 54 punktų *pažeidimus*.

Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje 2012 metais buvo 106 ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius,¹²² kuriuose, kaip ir Švėkšnos SUC bendrabutyje, vaikai gyvena visus mokslo metus, išvykdami atostogoms ar (ir) savaitgaliams, ir faktą, kad bendrabučiuose yra vykdoma tik operatyvioji valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė, kuri (negavus informacijos ar pan.) gali būti nevykdoma ne vienerius metus, ir vaikai gali būti apgyvendinami higienos normos reikalavimų neatitinkančiose patalpose, manytina, yra tikslinga peržiūrėti galiojantį teisinį reglamentavimą dėl periodinės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės bendrabučiuose, kuriuose gyvena vaikai, įtvirtinimo ir vykdymo, siekiant užtikrinti nustatytus reikalavimus atitinkančias vaikų gyvenimo sąlygas bei išvengti galimų pažeidimų.

27. Vaiko teisė būti sveikam (be kitų priemonių) garantuojama užtikrinant tinkamą vaiko maitinimą, tokios kokybės bei kiekio, kurie tenkintų dietetikos, higienos, sveikatos ir kitus reikalavimus.

Paminėtina, kad tyrimo metu paaiškėjo, jos Švėkšnos SUC *buvo kilusios ir ne vienerius metus tęsėsi problemos dėl netinkamai vykdomų vaikų maitinimo paslaugų*, kurias iki 2014 m. spalio mėn. teikė VšĮ „Kretingos maistas“.

Nekvestionuojant, kad Švėkšnos SUC mėgino spręsti galimai nekokybiško VšĮ Kretingos maistas“ teikiamo maisto ir kt. problemas („*Kaip pagrindinę tuo metu esančią problemą moksleiviai, administracijos atstovai, grupių auklėtojai, įvardijo nekokybiškas VšĮ „Kretingos maistas“ teikiamas paslaugas, kurios pradėtos teikti nuo 2012-11-05“*; „*Auklėtojų teigimu, sumažėjus patiekalų porcijoms, jie susiduria dažniau su vaikų agresyvumu, piktumu bei jų probleminiu elgesiu*“¹²³), kreipdamasi į VšĮ „Kretingos maistas“, Šilutės rajono savivaldybę ir pan. visgi atkreiptinas dėmesys, į tai, jog remiantis Lietuvos Respublikos maisto įstatymu, valstybinę maisto kontrolę atlieka maisto kontrolės institucija – Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, todėl teigtina, kad dėl maisto kokybės įvertinimo (ypatingai turint omenyje tai, kad problemos buvo tęstinės), Švėkšnos SUC administracija privalėjo kreiptis ir į Šilutės valstybinę maisto ir veterinarijos tarnybą (pažymos 133, 134 punktai). Atkreiptinas dėmesys, kad Šilutės valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba informavo, jog nuo VšĮ „Kretingos maistas“ veiklos pradžios 2012 m. lapkričio 19 d. iki 2014 m. spalio 21 d. *nebuvo užregistravusi* nei vieno vartotojo ar Centro administracijos *pranešimo (skundo) dėl nekokybiško ar nesaugaus maisto*. Taip pat iš Klaipėdos visuomenės sveikatos centro Šilutės skyriaus nebuvo gavusi pranešimų apie ūmius infekcinius susirgimus, kurių priežastimi galėjo būti nesaugus maistas. Reaguojant į vaiko

¹²²Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2013-06-21 pažyma Nr. (6.6.-2012-53)-PR-117 „Dėl mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo“; <http://www3.lrs.lt/docs2/ZUQEMMXW.PDF>

¹²³ Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus 2013-01-17 raštas Nr. R3(16.8)-440.

teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi atliktų patikrinimų metu buvo nustatyti pažeidimai (pažymos 136, 137 punktai). Šiuo metu vaikų maitinimo paslaugas teikia kita įmonė.

Vaikų maitinimo organizavimo Švėkšnos SUC kontekste, aktualios Švietimo įstatymo 36 straipsnio 6 dalies nuostatos, nustatančios, kad mokinių gyvenimo valstybinės ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje išlaidos apmokamos iš mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos (dalyvių susirinkimo) skirtų ūkio lėšų; tėvai (globėjai, rūpintojai) už mokinių maitinimą moka švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka.

Apmokėjimo už maitinimą mokinių, gyvenančių bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje, tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. ISAK-59, nustato, kad už mokinių, gyvenančių mokyklos bendrabutyje, maitinimo organizavimą atsako šios mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas). Maitinimo dienos normas vienam mokiniui nustato mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas). Mokinio, gyvenančio mokyklos bendrabutyje, maitinimo išlaidas apmoka jo tėvai (globėjai, rūpintojai) pagal sutartį dėl mokinio maitinimo, sudarytą su mokykla. Pažymėtina, kad Apraše įtvirtinta, jog *nuo mokesčio už maitinimą* iš valstybės ir (ar) savivaldybės biudžeto išlaikomos mokyklos bendrabutyje tėvai (globėjai, rūpintojai) *atleidžiami, jei* mokinys mokosi bendrojo ugdymo *mokykloje specialiųjų poreikių turintiems mokiniams*: specialioji mokykla, specialioji mokykla-darželis, *specialiojo ugdymo centras*, specialioji mokykla – daugiafunkcinis centras, jaunimo namai, vaikų socializacijos centras, sanatorijos mokykla, ligoninės mokykla, konservatorija, menų mokykla, dailės mokykla, sporto mokykla, menų gimnazija, dailės gimnazija, sporto gimnazija, lietuvių namai. *Tačiau*, remiantis Švėkšnos SUC pateikta informacija, vaikų globos namai (t. y. vaiko globėjas, rūpintojas) šiuo metu apmoka vaiko maitinimo paslaugas, pagal kiekvieną mėnesį Centro pateikiamas sąskaitas ir sudarytą sutartį (pažymos 141, 142 punktai). Šiame kontekste pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 8 straipsnyje įtvirtinta, jog vaikui, kuriam nustatyta globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos institucijoje, jo globos (rūpybos) laikotarpiu skiriama 4 bazinių socialinių išmokų dydžio išmoka per mėnesį, tačiau vaikui (asmeniui), kuris mokosi pagal bendrojo ugdymo ir (ar) pagal formaliojo profesinio mokymo programas ir yra išlaikomas (nemokamai gauna nakvynę ir maistą) bendrojo ugdymo mokyklos ar profesinio mokymo įstaigos bendrabutyje ar vaikų socializacijos centre, mokslo metais skiriama 2 bazinių socialinių išmokų dydžio išmoka per mėnesį.

Įvertinant Švietimo ir mokslo ministerijos siekiamą tikslą (pažymos 141 punktas), kad vaikų išlaikymo išlaidos, konkrečiu atveju – Švėkšnos SUC, būtų dengiamos ir iš socialinei bei sveikatos apsaugai skiriamų lėšų, visgi teigtina, kad šio tikslo įgyvendinimui yra būtina keisti galiojantį teisinį reglamentavimą, įtvirtinant vaikų, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose, gyvenimo, maitinimo ir (ar) kitų išlaidų apmokėjimo mechanizmą iš kelių šaltinių.

28. Kiekvienam vaikui turi būti sudarytos palankios sąlygos visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad jis būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Nagrinėjamu atveju vaikai, turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, vienerius ar keletą mokslo metų (išskyrus atskirus atvejus), gyvena Švėkšnos SUC, t. y. ne savo gyvenamojoje aplinkoje ir skyrium nuo savo atstovų pagal įstatymą, kuriems neginčytinai tenka prioritetinė pareiga ir atsakomybė sudaryti sąlygas ir padėti vaikui, kad jis būtų pasiruošęs savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Tačiau nepriklausomai nuo šios aplinkybės, teigtina, kad mokyklai taip pat tenka pareiga ir atsakomybė padėti vaikui sėkmingai pereiti į suaugusiųjų gyvenimą, išugdant ir formuojant kasdieniniame gyvenime reikalingus įgūdžius (bendrauti, savarankiškai priimti tinkamus sprendimus, spręsti konfliktus nenaudojant prievartos, gyventi sveikai, išsiugdyti pagarbą ir atsakomybę ir kt.), taip pat profesinius, ekonominius ir kt. įgūdžius. Pažymėtina, kad Švėkšnos SUC nurodo, jog vienas iš Centro veiklos tikslų aspektų yra galimybės vaikui sėkmingai socializuotis visuomenėje užtikrinimas, taip pat, kad viena iš Centro funkcijų – organizavimas

bendrabutyje gyvenančių mokinių kasdienių gyvenimo įgūdžių ugdymo, darbinės veiklos, savarankiškumo bei atsakomybės, struktūrizuoto mokinių laisvalaikio.¹²⁴

Vertinant tyrimo duomenis, atkreiptinas dėmesys į neatitikimus tarp Švėkšnos deklaruojamų ir realių veiksmų, sprendimų. *Pažymėtina*, kad tiek ankstesnių, tiek šio tyrimo metu, taip pat ir Šilutės rajono savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus ir kitų institucijų atstovų lankymosi Švėkšnos SUC metu, ne kartą buvo atkreiptas dėmesys į vaikų gyvenimo sąlygas, jų teisės į privatumo užtikrinimo aspektus, galimybę disponuoti savo daiktais, vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą Centre ir pan., tačiau ir pokyčiai, kurie nereikalauja investicijų, nėra stebimi.

Pažymėtina, kad vaikų kambariai III ir IV (neremontuotose) bendrabučio aukštuose yra labai blogos būklės, neremontuoti, skurdūs. Kambariuose yra skirtingas lovų skaičius. Jeigu yra spinta, joje tik keletas vaikų daiktų (galimai kiekvieno po vieną vaiko daiktą; vienas viršutinis drabužis ar pan.). Stalų, kėdžių ir spintelių (gali būti, kad yra tik kai kurie iš šių baldų) skaičius kambariuose gali būti mažesnis, negu yra vaikų. Baldai aplūžę.

Vaikus būtiniausiais daiktais, rūbais, priemonėmis ir kt. privalo aprūpinti jų įstatyminiai atstovai, remiantis Centro patvirtintoje atmintinėje patvirtintu sąrašu. Vaikų į Centrą atsivežti daiktai yra paimami saugojimui ir išduodami vaikams paprašius. Kai kurioms mergaitėms leidžiama kambaryje turėti savo daiktus. Taigi, mergaitėms gali būti sudaroma galimybė disponuoti savo asmeniniais daiktais ir higienos priemonėmis, tačiau berniukai tokios galimybės neturi. Šis sprendimas grindžiamas vaiko atstovų pagal įstatymą prašymu ir siekiu išsaugoti vaikų daiktus, kurių jie patys nesaugo, yra linkę keisti, vogti, sugadinti ir pan. (pažymos 46–49 punktai).

Atsižvelgiant į praktinį įgyvendinimą, kritiškai vertintos nuostatos, jog vaikas neturėtų kitų, vadinamų „mokymuisi nereikalingų daiktų“, tarp jų – mobiliojo telefono. Pažymėtina, kad šis reikalavimas nėra vieningai taikomas ir įgyvendinamas Centro praktikoje (prašoma, kad atvykęs vaikas telefoną perduotų savo įstatyminiams atstovams, tačiau, jeigu su šiuo prašymu nesutinkama, telefoną leidžiama ir pan.), taip sukuriama situacija, kai vieni vaikai, laikydamiesi šio reikalavimo, neturi mobiliojo telefono, kitų – perduodami Centro darbuotojams, dar kiti – turi telefonus su savimi ir atitinkamai sudaromos prielaidos papildomiems nesutarimams tarp vaikų, vaikų ir darbuotojų kilti ar kitiems pažeidimams (pažymos 46 punktas).

Turint omenyje savarankiškumo įgūdžių ugdymą, paminėtina, kad Centro darbuotojų teigimu, vaikams yra sudaromos sąlygos naudotis bendrabutyje įrengtomis virtuvėlėmis maisto gaminimui, tačiau paminėtina, kad spintos, esančios virtuvėlėse yra užrakintos. Teigiama, kad jose laikomi indai. Virtuvėlėse esanti įranga ir baldai labai prastos būklės.

Taip pat paminėtinos tvarkos nuostatos dėl vaikų išleidimo į miestelį, numatančios, kad vieni vaikai į miestelį gali būti išleidžiami *tik* ypatingais atvejais bei, kad *rekomenduojama vaikų vienu neleisti į miestelį*, siekiant išvengti konfliktų su miestelio gyventojais (pažymos 55 punktas). Nekvestionuojant, kad turi būti nustatyta vaiko išleidimo/išėjimo į miestelį ar kt. tvarka, visgi šiame kontekste taip pat, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Švėkšnos SUC yra mokykla, į kurią vaikas (kai yra tenkinamos teisės aktuose nustatytos sąlygos) atvyksta/ priimamas bendrąja tvarka (ne teismo ar kito įgaliojimus turinčio subjekto nurodymu dėl įkurdinimo laivę ribojančioje įstaigoje).

Apibendrinant pažymėtina, kad nustatyti ribojimai *neatitinka* teisės aktų reikalavimų ir *pažeidžia* (jau minėtas) teisės aktuose įtvirtintas *vaiko teises* (teisę į tinkamas, būtinas sveikam ir saugiam vystymuisi gyvenimo sąlygas, teisę į privatumą, teisę į nediskriminaciją ir kt.). Švėkšnos SUC gyvenantiems vaikams turi būti garantuojama teisė į galimybes ir paslaugas, kurios atitinka visus sveikatos ir žmogaus orumo reikalavimus. Privatumo teisė, privatumo poreikis privalo būti patenkinamas sukuriant tai užtikrinančias gyvenamąsias patalpas, sudarant galimybę turėti su savimi reikiamus (ir laikyti saugiai padėtus kitus) savo asmeninius daiktus, kurie yra ne tik pagrindinis teisės į privatumą elementas, bet ir būtini psichologinei nepilnamečio gerovei.

Taip pat manytina, kad skirtinga nustatytų reikalavimų taikymo praktika, taikomi suvaržymai ir draudimai bei jų taikymo argumentai (vaikai nesaugo daiktų, tyčia sugadina,

¹²⁴ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatai.

mainosi ir t.t.), leidžia abejoti darbuotojų kompetencija ir kvalifikacija, ypačiai turint omenyje įstaigos specializaciją ir metodinio centro funkciją – konsultuoti, teikti švietimo informacinę, metodinę pagalbą kitų šalies mokyklų mokytojams, švietimo specialistams, tėvams (globėjams), ugdančioms mokiniams turinčioms elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų. Tokia aplinka ir nuostatos, manytina taip pat sudaro papildomas sąlygas vaikų ir darbuotojų, vaikų tarpusavio konfliktams kilti ir problemos nėra išsprendžiamos iš esmės, o kartais, manytina, jų kyla dar daugiau ir savo pasekmėmis jos gali būti sunkesnės. Teigtina, kad galimai tokiais sprendimais yra siekiama paprastesnių sprendimų.

Pažymėtina, kad Šilutės rajono VTAS kaip ilgalaikes, pagrindines problemas Centre taip pat įvardijo nesudarytas tinkamas gyvenimo ir buities sąlygas vaikams, nepakankamai formuojamus vaikų socialinius įgūdžius, privačios/asmeninės erdvės vaikams trūkumą bendrabutyje.

29. Turint omenyje aukščiau nurodytas Švietimo įstatymo nuostatas, įpareigojančias mokyklą užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką, taip pat Vaiko teisių konvencijos ir Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatas dėl vaiko apsaugos nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos, apsaugos nuo smurto ir bet kokio išnaudojimo, apsaugos nuo alkoholinių gėrimų bei rūkymo, pažymėtina, kad Centre ne vienerius metus egzistuoja problemos kiekvienoje iš nurodytų sričių ir nėra stebima teigiamų pokyčių jų sprendime, o kai kurios problemos sunkėja ir didėja.

30. Kaip ir ankstesniame tyrime, šio tyrimo duomenys taip pat patvirtino rūkymo ir (ar) alkoholio vartojimo problemą. Pažymėtini keli šios problemos aspektai, vienas – vaikai atvyksta (galimai) turintys susiformavusius žalingus įpročius, priklausomybę tabakui ir (ar) alkoholiui, kitoms psichoaktyvioms medžiagoms, kitas – vaikų žalingi įpročiai pradeda formotis (ir susiformuoja) atvykus į Centrą (vaikas pradeda rūkyti, vartoti alkoholį ar kt.).

Atsižvelgiant į tyrimo duomenis apie galimus alkoholio vartojimo atvejus ir vaikų skaičių bei pastebėjimus, jog vaikams alkoholis ar tabako gaminiai yra nuperkami gyventojų arba jais atsiskaitoma su vaikais už pagalbą ir pan., teigtina, kad būtinas itin aktyvus mokyklos, policijos, vaiko teisių apsaugos ir kitų kompetentingų institucijų bei vietos bendruomenės bendradarbiavimas, siekiant visų pirma užtikrinti, kad vaikams nebūtų perkamas alkoholis ir tabako gaminiai, taip pat, kad jie nebūtų perduodami vaikams, naudojami kaip atsiskaitymo priemonė ar pan., o atitinkamus pažeidimus padarę asmenys neišvengtų atsakomybės.

Turint omenyje Švėkšnos SUC pastebėjimus, kad kartais tabako gaminius ir (ar) alkoholį vaikams perduoda (gali perduoti) jų įstatyminiai atstovai, pažymėtina, kad apie tokius atvejus privalo būti informuojami policijos pareigūnai, taip pat manytina, kad tikslinga informuoti ir vaiko įstatyminio atstovo gyvenamosios vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrių. Taip pat kelia abejonių ir manytina turėtų būti tikslinamos Darbuotojų veiksmų, įtarus vaikus apsvaigus nuo alkoholio, narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, organizavimo tvarkos aprašo nuostatas, numatančios, jog socialinis pedagogas ir grupės auklėtojai aiškinasi alkoholio įsigijimo ir vartojimo, narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų įsigijimo ir vartojimo aplinkybes, bei, kad policija kviečiama tuo atveju, kai mokinys kelia grėsmę sau ir aplinkiniams.

Pažymėtina, kad Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba taip pat nurodė, jog turi būti koreguoti minėta apraša, numatant alkolotesterio naudojimo tvarką, galimo apsvaigimo nuo narkotinių ar kitų psichotropinių preparatų diagnozavimo testais tvarką, paciento sutikimo tokiam tyrimui įforminimo procedūrą. Apraše, neparašyta alkolotesterio naudojimo tvarka, rezultatų įforminimas, veiksmų seką atsižvelgus į alkolotesterio parodymus, nenumatyta naudoti greito narkotinių medžiagų nustatymo priemonės, nereglamentuota narkotinių ar kitų psichotropinių medžiagų nustatymo procedūra.

Atsižvelgiant į tai, kad į Centrą atvyksta vaikai, su jau susiformavusiais žalingais įpročiais, manytina, kad Centras turėtų aktyviau bendradarbiauti su kompetentingomis sveikatos priežiūros įstaigomis, taip pat nevyriausybinėmis organizacijomis, dirbančiomis šioje srityje, sprendžiant ne tik prevencijos, bet ir intervencijos – pagalbos vaikui teikimo klausimus (specialistų konsultacijos, motyvacijos skatinimas atsisakyti vartojimo, kitos galimos terapinės priemonės ir pan.). Turint

omenyje galimą padidintą narkotinių medžiagų vartojimo riziką bei tai, jog į Švėkšnos SUC atvyksta ugdytis vaikai, kuriems nustatytas žalingas psichoaktyvių medžiagų vartojimas, atkreiptinas dėmesys ir į galimų prevencinių priemonių, skirtų aplinkoje paplitusioms narkotinėms medžiagoms aptikti ir identifikuoti, naudojimą.

Taip pat atkreiptinas Centro dėmesys į Vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimu Nr. 437, kuriame reglamentuoti mokyklos veiksmai, įtarus, jog vaikas yra apsinuodijęs narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai yra ne tik ugdomi, bet ir gyvena mokykloje (ne tik nagrinėjamu atveju), svarstyta galimybė, atsižvelgiant į mokyklų veiklos organizavimo išskirtinumus, atitinkamai peržiūrėti galiojančią teisinę reglamentavimą, siekiant užtikrinti tinkamą jo įgyvendinimą praktikoje.

31. Remiantis tyrimo duomenimis, darytina išvada, kad itin aktuali yra saugios aplinkos užtikrinimo ir vaikų apsaugos nuo visų smurto formų, išnaudojimo problema. Vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo visų rūšių smurto, piktnaudžiavimo, aplaidumo, grubaus elgesio ar išnaudojimo ir kt. bei jam turi būti suteikta pagalba, kad jo išvengtų.

Švietimo įstatyme įtvirtinta, kad mokinys turi teisę mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje ir, kad mokyklos vadovas užtikrina sveiką ir saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto, prievartos apraiškoms aplinką, užtikrina bendradarbiavimu pagrįstus santykius ir kt. (46, 59 straipsniai). Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 57 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta mokymo, auklėjimo, gydymo ir kitų įstaigų vadovų, auklėtojų ar jiems prilygstančių asmenų, šių įstaigų administracijos atsakomybė už jų prižiūrimų vaikų auklėjimą bei šių asmenų atsakomybė, jeigu jie nevykdo savo pareigų arba vykdo jas netinkamai, fiziškai, psichiškai žaloja auklėtinius arba kitaip pažeidžia vaiko teises.

Pažymėtina, kad smurto tarp pačių vaikų bei Centro personalo galimai netinkamų veiksmų vaikų atžvilgiu problema Švėkšnos SUC stebima seniai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje dar 2008 ir 2009 metais¹²⁵ atlikus tyrimus buvo konstatuota, kad Centre skiriamas nepakankamas dėmesys vaikų saugumo užtikrinimui, Švėkšnos SUC direktorė buvo įspėta dėl teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių apsaugą, pažeidimų bei siūlyta imtis teisės aktuose įtvirtintos pareigos informuoti atitinkamas institucijas apie galimai vaikų patiriamą smurtą ir kt. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2012 metų Tyrime, įvertinusi tyrimo metu nustatytas aplinkybes, taip pat išsakė pastebėjimus dėl Švėkšnos SUC pažeidžiamos vaiko teisės mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje ir kt.

Bet koks smurtas, patyčių atvejis nėra toleruotinas ir yra vertintinas kaip vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimas. Ypač svarbu, kad vaikai žinotų, jog Centras reaguos net į smulkiausias smurtinius įvykius mokykloje, bendrabutyje ar kt. Jeigu yra nereaguojama, vaikai gali suprasti, kad netinkamas elgesys yra toleruojamas, už netinkamą elgesį nebus taikomos teisės aktuose numatytos drausminio poveikio priemonės.

Vaikas gali atlikti priešingą teisei veiką (pavyzdžiui, sumušti bendraklasį ir pan.) tokioje vietoje ir tokiu metu, kai tėvai negali realizuoti savo teisės ir pareigos į tėvų valdžią. Tokios situacijos galimos, kai vaikai yra ne tiesioginėje tėvų, o įstatymais įgalios vykdyti vaikų auklėjimą įstaigos priežiūroje, mokykloje ir pan. (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-07-19 nutarimas byloje Nr. N-444-1379-07). Tokiu atveju, už vaiko priežiūrą atitinkamoje įstaigoje – konkrečiu atveju Centre, *visų vaikų saugumą yra atsakingas Centras, Centro vadovas*, kuris privalo užtikrinti saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto ir prievartos apraiškoms mokyklos aplinką, ir darbuotojai, kurie turi pareigą užtikrinti vaikų saugumą.

Švėkšnos SUC, ugdydamas vaikus, teikdamas švietimo ir kt. paslaugas, turėtų atsižvelgti į vaiko būdą, amžiaus ypatumus, tiksliai laikytis specialistų rekomendacijų, atskleisti ir puoselėti vaiko gerąsias dvasines ir fizines savybes, padėti jam spręsti vidinius konfliktus, pažinti save, suvokti savo reikmes, sugebėjimus, mokytis spręsti problemas, orientuotis socialinėje aplinkoje,

¹²⁵ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažymos 2008-10-16 Nr. 14-2008/KI-126, 2009-04-02 Nr. 14-2008/KI-72.

kt. Teigtina, kad minėtuose bei kituose Centro vidaus dokumentuose nustatytų tikslų pasiekimas neįmanomas be saugios ugdymo(si) ir gyvenimo aplinkos užtikrinimo. Pažymėtina, kad Šilutės rajono švietimo pagalbos tarnybos 2014 m. vasario 3-14 d. atlikto Švėkšnos SUC mikroklimato tyrimo išvadose (pažymos 92-93 punktai) konstatuota, kad Centro mokiniai yra patyrę emocinę, fizinę prievartą ir seksualinį priekabiavimą. Daugelis tyrime dalyvavusių mokinių (65 proc.) jaučiasi Centre nesaugiai. Mokiniai nurodė, kad dažniausiai emocinę bei fizinę prievartą patiria iš bendraamžių. Emocinę prievartą iš mokykloje dirbančių suaugusiųjų (mokytojų, auklėtojų, techninio personalo) yra patyrę nuo 32 iki 34 proc.; fizinę prievartą – nuo 34 iki 38 proc. Suaugusiųjų nuomone, mokiniai patiria smurtą nuo kitų klasių mokinių (67 proc.) ir nuo bendraklasių (48 proc.). Centro personalas turi skirtingus požiūrius į vaikų patiriamą emocinę, fizinę bei seksualinę prievartą mokykloje. Techninio personalo darbuotojai nurodo, kad mokiniai nepatiria smurto (88 proc.). Kiti mokyklos darbuotojai (administracija, mokytojai ir auklėtojai) nurodo, jog mokiniai emocinę ir fizinę prievartą mokykloje patiria (45-48 proc.), trečdalis jų pažymi, kad žino ir apie seksualinės prievartos atvejus (34 proc.). Tyrime dalyvavę mokiniai nurodė, kad iš mokyklos bėga dėl patiriamos skriaudos iš kitų vaikų (27 kartus), dėl skriaudos iš mokykloje dirbančių suaugusiųjų (11 kartų), kt. Centro personalo nuomone vaikai, patyrę smurtą: bėga iš mokyklos (40 proc.), pradeda patys agresyviai elgtis ir naudoti smurtą prieš kitus (32 proc.) ir kt.

Tyrimo duomenys (vaikų pareiškimų Švėkšnos SUC administracijai) analizė (pažymos 89 punktas) taip pat patvirtina gana didelį smurto tarp vaikų mastą, tačiau manytina, kad pateikti vaikų pareiškimai neatspindi tikrojo smurto masto, tarpusavio vaikų, vaikų ir darbuotojų santykių problemų. Pastebėtina, kad dažnai vaikai skundžiasi konkrečių vaikų elgesiu ir neretai vaikų nusiskundimai būna ne vienkartiniai, pateikiami ne tą pačią dieną, kai vaikas nukentėjo nuo smurto, o smurtiniams veiksams tęsiantis keletą dienų ir pan. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog nuo smurto vaikai nukenčia visoje Švėkšnos SUC aplinkoje (mokykloje (pamokų, pertraukų metu), bendrabutyje, centro teritorijoje ir kt.). Jaunesni vaikai nurodo, kad jie jaučiasi saugesni gyvendami bendrabučio pastato II aukšte, atskirai nuo vyresniųjų, tačiau išėję iš patalpų nėra saugūs – dažnai nukenčia nuo vyresnių vaikų.

Nurodytų tyrimų bei atliktų (atliekamų) ikiteisminių tyrimų duomenys, leidžia teigti, jog Švėkšnos SUC neužtikrina vaiko teisės į savitarpio pagarbą grįstą, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugią centro aplinką. Švėkšnos SUC teiginys, jog viena iš priežasčių, dėl kurios vaikų asmeniniai daiktai yra užrakinami ir saugomi, nes patys vaikai juos vagia ir kt. (pažymos 48 punktas), gali būti vertinamas kaip dar viena faktinė aplinkybė, jog Centras negeba užtikrinti ne tik vaikų saugumo, bet ir jų daiktų saugumo, todėl imasi priemonių, kurios vertintinos kaip vaiko teisių suvaržymas laisvai disponuoti savo nuosavybe (daiktais, rūbais, kt.).

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog vaikus Švėkšnos SUC po pamokų (pamokų metu už jų priežiūrą atsakingi mokytojai bei kiti įgalioti darbuotojai) vaikus prižiūri (bendrabutyje ir kt.) dirbantys auklėtojai (pažymos 10, 42 punktas). Paminėtina, kad dirbantys auklėtojai ne tik prižiūri vaikus, tačiau ir atsako už vaikų saugumą ir kt. užtikrinimą bei organizuoja pedagoginę veiklą pagal savo grupės veiklos planus (pažymos 39, 42 punktas). Vaikai turi pareigą (yra įsipareigoję) lankyti grupės auklėtojo organizuojamus užsiėmimus (pažymos 31 punktas). Nors Švėkšnos SUC deklaruoja įgyvendinantis įvairias prevencines programas, organizuojantis vaikų neformalųjį ir kitą popamokinį užimtumą, patys vaikai yra išsakę nuomonę, jog neturi ką veikti ir gali susidaryti įspūdis, jog vaikai savo laisvalaikį organizuojasi patys (pažymos 36 punktas). Pažymėtina, jog Švėkšnos SUC deklaruoja, kad Centre veikia 11 būrelių, kurių užsiėmimus lanko 88 proc. mokinių (2013–2014 mokslo metais lankė 56 proc. mokinių) (pažymos 36 punktas). Vaikai patys yra nurodę, kad nelanko būrelių, nes „neįdomu“, „nėra patinkamo“ ir pan. Atsižvelgiant į tai, darytina prielaida, kad popamokinės veikla (būrelių) įvairi, tačiau nėra tinkamo vaikų sudominimo ir gero organizavimo. Galima teigti, jog pasirinkimo galimybės yra ribotos finansinių išteklių, tačiau, manytina, jog Švėkšnos SUC neišnaudoja visų galimybių tinkamai organizuoti vaikų užimtumą, popamokinę veiklą. Pažymėtina, kad neformalus ugdymas ir kita popamokinė veikla svarbi vaiko

socializacijos, kūrybiškumo ugdymo ir kt. prasme, bei yra formalaus ugdymo tąsa. Atsižvelgiant į tai, jog dažnai vaikai negeba organizuoti savo veiklos, elgesio, negeba numatyti savo veiksmų, būtinas, atsižvelgiant į vaiko individualius ir savitus poreikius, mokytojų, auklėtojų atsakingas požiūris į kūrybingos, įdomios ir naudingos popamokinės veiklos organizavimą. Teigtina, jog tinkamas vaikų užimtumas, struktūruota vaikų veikla ir kt., pasitarnautų kaip prevencinė veikla, padėtų mažinti teisės pažeidimų skaičių, padėtų spręsti vaikų saugumo užtikrinimo klausimą ir pan.

Paminėtina, kad Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba yra atkreipusi dėmesį į tai, kad Centre esantiems vaikams būtina intensyvi individuali priežiūra, dienotvarkės struktūravimas bei sudaryta galimybė tinkamai (patinkančiai) saviraiškai, kt. (pažymos 79.7 punktą).

Manytina, kad nepakankama vaikų priežiūra, užimtumo organizavimas, kompetencijų trūkumas ir kitos subjektyvios bei objektyvios priežastys, turi įtakos vaikų netinkamam elgesiui (pykčiui), daromiems teisės pažeidimams ir pan., todėl tikimasi galimą vaikų netinkamą elgesį suvaldyti kitomis priemonėmis – asmeninių daiktų turėjimo apribojimu, „neišleidimu“ iš Centro, galimai nepagrįstu medikamentiniu gydymu, o galbūt net neteisėtu fiziniu ir psichologiniu poveikiu. Analizuojant tyrimo metu surinktą medžiagą, darytina prielaida, jog saugios Centro aplinkos užtikrinimui pasitelkiamos ne specialistų rekomenduojamos priemonės, tinkamas vaikų formalus ir neformalus ugdymas, užimtumas ir sąlygų saviraiškai užtikrinimas, kt. bei siekiama imtis kitų esminių priemonių (tinkamo finansavimo ir kt.), bet stengiamasi tik iš dalies spręsti problemą – pirmiausiai samdant saugos tarnybą, siekiant aptverti teritoriją (pažymos 146 punktą). Minėtos priemonės svarbios užtikrinant vaikų ir Centre dirbančių darbuotojų saugumą, teisės pažeidimų prevencijai, tačiau lieka neaišku, ar, pavyzdžiui, saugos tarnybos samdymas nevirš tik vaikų tramdymo instrumentu ir fizinės jėgos ir pranašumo prieš juos demonstravimu.

Svarbu pažymėti ir tai, kad dėl galimai patiriamo smurto vaikai savavališkai pasišalina iš Švėkšnos SUC. Tokiu būdu kyla kita problema, kurios priežastys ir efektyvūs sprendimai ir susiję su Centro administracijos, darbuotojų veiksmai ir (ar) neveikimu.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, manytina, kad smurto prieš vaikus problema Švėkšnos SUC nėra tinkamai sprendžiama. Atkreiptinas dėmesys, jog Centro direktorės nuomonę, jog fizinis smurtas tarp nepilnamečių yra paplitęs ne tik Centre, bet visoje šalyje, visose mokyklose ir tai neramina, tame matomos grėsmės, tačiau sustabdyti smurtautojus iki 16 metų Centras turi labai mažas galimybes (pažymos 2.5 punktą). Taip pat nors tyrimo metu institucijos pateikė informaciją apie prevencines programas ir specialistų atliekamą darbą, pagalbą ir auklėjamojo poveikio priemones, nuobaudas taikomas netinkamai besielgiantiems vaikams bei tarpinstitucinį bendradarbiavimą, tačiau tyrimo metu surinkta informacija, sudaro prielaidas manyti, kad vaikų nusiskundimai nėra pakankamai rimtai ir atsakingai vertinami, kad atsakingi asmenys ne visada į juos tinkamai reaguoja ir operatyviai aiškinasi nurodytas aplinkybes bei, kad dedamos visos pastangos stiprinti linkusių smurtauti (tiek fiziškai, tiek psichologiškai) vaikų priežiūrą ir kontrolę, ieškoti efektyvesnių tokių vaikų elgesio pokyčiui priemonių. Taip pat darytina prielaida, kad ne visi vaikai pasitiki Švėkšnos SUC personalu, todėl galimi atvejai, kai vaikai apie smurtą prieš juos nutyli (pavyzdžiui, vaikas dėl Švėkšnos SUC darbuotojo veiksmų kreipėsi į Šilutės rajono VTAS,¹²⁶ vaikai nesikreipia į Centro administraciją, nes nesitiki pokyčių ir kt.) bei kyla pagrįstų abejonių dėl darbuotojų kvalifikacijos, žinių ir gebėjimų įvertinti galimą smurto proveržį (ypatingai fizinio), tinkamai ir laiku reaguoti, siekiant užkirsti kelią smurtui ar jį sustabdyti.

Manytina, kad Centras, spręsdama vaikų elgesio problemas, jų saugumo užtikrinimo klausimą, turėtų nuolat vertinti teikiamos pagalbos veiksmingumą bei ieškoti efektyviausių priemonių, užtikrinančių geriausių vaiko interesų įgyvendinimą.

32. Vaiko teisių konvencija įtvirtina reikalavimą valstybėms dalyvėms imtis visų reikiamų priemonių, kad drausmė mokykloje būtų palaikoma metodais, atspindinčiais pagarbą vaiko orumui

¹²⁶ Šilutės rajono VTAS 2014-02-14 rašto Nr. R3(16.8)-1079 priedai (informacija reaguojant į vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012-08-03 pažymą Nr. (6/3-2011-33)-PR-166

pagal šios Konvencijos reikalavimus. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pažymi, kad visos Konvencijoje pripažintos teisės pažeidžiančios drausmės formos yra draudžiamos bei, kad užtikrinant drausmę mokykloje, reikėtų vadovautis ir kitais Konvencijos straipsniais (2, 12 ir kt.)

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta, jog vaikas yra visuomenės narys ir naudodamasis savo teisėmis turi laikytis nustatytų elgesio normų, teisės aktų nuostatų bei gerbti kitų žmonių teises. Vaikui už mokymo, auklėjimo (globos) įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimus gali būti taikomos drausminės auklėjamojo poveikio priemonės (48, 49 straipsniais).

33. Iš Švėkšnos SUC pateiktos medžiagos matyti, kad mokinių elgesio taisyklės (teisės ir pareigos, atsakomybė ir taikytinos drausminio auklėjimo priemonės, mokinių drausminimo tvarka ir pagrindai, kt.) yra nustatytos Švėkšnos SUC vidaus tvarkos taisyklėse¹²⁷. Mokymo sutartyje¹²⁸ nustatyti tik įsipareigojimai. Centro vidaus tvarkos taisyklių VII skyriuje „Mokinių elgesio taisyklės“ nurodyta, kad mokiniai gali būti drausminami išvardintomis priemonėmis (pastaba žodžiu; pokalbis (asmeninis, klasės kolektyve); mokinio pasiaiškinimas; direktorės įsakymu pareikšta nuobauda (pastaba, įspėjimas, papeikimas); mokinio svarstymas Vaiko gerovės komisijoje; mokinio (galiojusios redakcijos taisyklėse – ir svarstymas Mokytojų taryboje). Taip pat pažymėtina, kad taisyklėse yra numatytos ir papildomos, vaikams taikytinos drausminio poveikio priemonės už didelius tvarkos pažeidimus (savavališkus pasišalinimus, sistemingus pamokų nelankymus ir kt. (pažymos 81, 82 punktas).

Vertinant šias aplinkybes, atkreiptinas dėmesys, jog Švietimo įstatyme nurodyta, kad mokyklos vadovas už švietimo įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimą gali skirti mokiniui drausmines auklėjamojo poveikio priemones, numatytas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme bei, kad mokytojas turi teisę siūlyti mokyklos vadovui skirti drausmines auklėjamojo poveikio priemones, nurodytas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (49, 59 straipsniai). Pastebėtina, kad Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 49 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad vaikui už mokymo, auklėjimo (globos) įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimus gali būti taikomos drausminės auklėjamojo poveikio priemonės: pastaba, papeikimas, griežtas papeikimas, atitinkamas elgesio įvertinimas, kitos įstatymų nustatytos poveikio priemonės.

Turint omenyje Švėkšnos SUC vidaus tvarkos taisyklėse įtvirtintą sąrašą, pažymėtina, kad minėto įstatymo 49 straipsnio 3 dalyje nurodytos auklėjamojo poveikio (drausminimo) priemonės gali būti taikomos vaikui už nuolatinius ir piktybinius teisėtvarkos pažeidimus, taip pat už pavojingos (nusikalstamos) veikos padarymą, jeigu dėl jo amžiaus, sveikatos būklės ar kitų aplinkybių negalima taikyti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės. Šių priemonių konkrečias rūšis, terminus, jų taikymo ir vykdymo tvarką nustato įstatymai ir kiti teisės aktai (49 straipsnio 4 dalis).

Centro vidaus tvarkos taisyklių 33.6 punktą nustato, kad už didelius tvarkos pažeidimus, kurių sąrašas nėra baigtinis (sistemingas pamokų nelankymas, savavališkas pasišalinimas iš centro, agresyvus elgesys su vaikais ir suaugusiais, tyčinis turto sugadinimas, tyčinis patalpų prišiukšlinimas ir kt.), be kitų drausminių priemonių, nurodytų taisyklių 33 punkte, yra taikomos papildomos priemonės, viena jų – skiriami centrui naudingi darbai: aplinkos tvarkymas, gyvenamųjų patalpų tvarkymas ne tik budėjimų metu, bet ir papildomai. Atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 3 dalį nustatančią, kad priverčiamas darbas draudžiamas. Nuostata, draudžianti priverčiamą darbą įtvirtinta ne tik nacionalinėje teisėje, bet ir tarptautinėje teisėje. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 105 „Dėl priverstinio darbo panaikinimo“ nustato, kad valstybė, ratifikavusi konvenciją, turi uždrausti ir nenaudoti bet kokios formos priverstinio ar privalomojo darbo kaip „<...> *auklėjimo priemonės* <...>“. Paminėtina, kad

¹²⁷ Mokyklos vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-03-26 įsakymu Nr. V1-86-(1.3); Centro vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-10-30 įsakymu Nr. V-146-(1.3)

¹²⁸ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokymo sutartis, patvirtinta Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-09-01 įsakymu Nr. V1-70-(1.3)

ir Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 8 punktas nustato, jog vaikui gali būti nustatyta minimali priežiūros priemonė – įpareigojimas dirbti auklėjimo pobūdžio darbus, su sąlyga – jeigu vaikas sutinka. Įstatymų leidėjas aiškiai nurodo, kad priverčiamas darbas negalimas, o vaiko minimalios priežiūros priemonės – įpareigojimas dirbti auklėjimo pobūdžio darbus – taikymas galimas tik esant įstatyme nustatytiems sąlygoms ir tik su nepilnamečio sutikimu. Atsižvelgus į nustatytą reglamentavimą, teigtina, kad minėta drausminio poveikio priemonė (papildomi darbai) prieštarauja teisės aktų nuostatoms, sudaro sąlygas vaiko teisių pažeidimui, todėl negali būti taikoma. Šiame kontekste taip pat paminėtina, kad darbinių įgūdžių ugdymas, darbas, atitinkantis vaiko amžių, poreikius, individualias ypatybes yra svarbus vaiko socializacijos ir vystymosi veiksnys, mokymo priemonė ir įrankis, todėl darbas negali būti taikomas kaip blogo elgesio korekcijos priemonė, bausmė ar pan. Manytina, kad vaikų baudymas priverstiniu darbu, darbo kaip drausminio poveikio priemonės taikymas, gali duoti atvirkštinį efektą – vaikas nejaus meilės darbui, jaus prievartą, formuosis negatyvų požiūrį į darbą.

Centro vidaus tvarkos taisyklių 33.6.3 punkte nustatyta, kad „*dėl agresyvaus nuolat besikartojančio mokinio elgesio yra kreipiamasi į teisėsaugos pareigūnus*“. Pažymėtina, kad Policijos veiklos įstatymo 5 straipsnis nustato, kad pagrindiniai policijos uždaviniai – nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija; nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų atskleidimas ir tyrimas ir kt. Minėta vidaus tvarkos taisyklių nuostata vertintina kritiškai, nes neaišku, koku tikslu kreipiamasi į teisėsaugos pareigūnus, kas turima omenyje „agresyvus nuolat besikartojantis“ elgesys. Neaišku, ar toks kreipimasis yra papildoma priemonė taikant drausminę poveikio priemonę, ar paremtas tikėtiniu prevenciniu pokalbiu (pavyzdžiui, nepilnamečių reikalų policijos pareigūno), ar kitais veiksmais, sprendimais, ar turima omenyje selektyvus pranešimas apie teisės pažeidimą. Pažymėtina, kad tokios poveikio priemonės nenumato minėti įstatymai.

Taip pat analizuojant Centro vidaus tvarkos taisyklių nuostatas nėra aišku, kodėl galimas žalos atlyginimo klausimas priskiriamas prie drausminimo priemonių. Pažymėtina, kad žalos atlyginimo klausimai turi būti sprendžiami Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad Civilinio kodekso 6.275 straipsnio 2 dalis nustato, kad jeigu nepilnametis iki keturiolikos metų padaro žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, už tą žalą atsako ši institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jos kaltės.

Turint omenyje Centro nuostatas dėl vaikų elgesio vertinimo, paminėtinas Švėkšnos SUC pateiktas 2013–2014 mokslo metų vidaus veiklos kokybės įšivertinimas¹²⁹, kuriame nurodyta, kad: „*trūksta mokinių drausmės ir tvarkos palaikančių reikalavimų aiškumo ir apibrėžtumo*“; „*ne visada sistemingai, nuosekliai reaguojama į mokyklos vidaus taisyklių pažeidimus*“; „*nevieningai veikia sukurta skatinimo sistema*“; „*suvienodinti mokinių skatinimo ir drausminimo tvarką su mokyklos vidaus tvarkos taisyklių 32, 33 punktais*“; „*nuolat priminti mokiniams mokinių elgesio taisykles, skatinti jų laikytis*“, kt. Atsižvelgus į šį įšivertinimą, matyti, kad Švėkšnos SUC yra identifikavusi problemas, susijusias su darbo tvarka, taisyklėmis, pageidaujamo elgesio skatinimu, kt., tačiau Centro vidaus tvarkos taisyklės, reglamentuojančios mokinių elgesį, praktiškai išliko tapачios, kaip ir ankstesnėje Vidaus tvarkos taisyklių redakcijoje.

Taip pat paminėtinos Švietimo įstatymo 46 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatos, jog mokinys privalo laikytis mokyklos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų. Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad mokinys gali laikytis nustatytų reikalavimų tik juos žinodamas, suprasdamas, todėl mokinio elgesio taisyklės, vidaus tvarką reglamentuojančios nuostatos, susijusios su mokiniu ir jam taikomos, turi būti aiškiai ir suprantamai vaikui išdėstytos, aiškiai nurodytos teisės, pareigos ir atsakomybė, vaikas turi būti supažindintas su taisyklėmis ir svarbiausios taisyklių nuostatos, mokyklos taikomos drausminio poveikio priemonės turėtų būti išdėstytos mokymo sutartyje.

34. Siekiant padėti mokyklos darbuotojams veiksmingai reaguoti į kraštutinius mokinių netinkamo elgesio atvejus bei iškilusią grėsmę, siekiant užtikrinti mokyklos bendruomenės narių ir

¹²⁹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10)

(ar) kitų asmenų fizinį ir psichologinį saugumą, Švėkšnos SUC patvirtintas Poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams tvarkos aprašas¹³⁰ (toliau – Poveikio priemonių taikymo aprašas) (pažymos 84-87 punktai).

Turint omenyje šio dokumento nuostatas, paminėtina, kad Rekomendacijų dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams¹³¹ (toliau – Rekomendacijos) 30 punktas nustato, kad „mokykla, norėdama taikyti Rekomendacijose nustatytas poveikio priemones, turi: nustatyti poveikio priemonių taikymo sąlygas ir tvarką bei numatyti jas Mokyklos darbo tvarkos taisyklėse, mokinio elgesio taisyklėse, mokymo sutartyje ir (ar) kituose Mokyklos veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose; supažindinti mokinius ir jų tėvus (globėjus, rūpintojus) arba bent vieną iš jų su Mokyklos dokumentais (jų pakeitimais), kuriuose numatytos poveikio priemonės netinkamai besielgiantiems mokiniams, jų taikymo sąlygas ir tvarką; išmokyti Mokyklos darbuotojus taikyti poveikio priemones“. Konkrečiu atveju, Poveikio priemonių taikymo aprašas yra patvirtintas Švėkšnos SUC direktoriaus įsakymu, tačiau šio dokumento nuostatų taikymas, kaip reglamentuota Rekomendacijų 30 punkte, nenumatytas Švėkšnos SUC vidaus dokumentuose – nei Centro vidaus tvarkos taisyklėse¹³², nei Mokyklos darbo tvarkos taisyklėse¹³³. Galimybė taikyti Poveikio priemonių taikymo aprašo nuostatas nėra aptarta mokymo sutartyse¹³⁴. Taip pat nėra duomenų, jog su dokumento nuostatomis yra susipažinę (supažindinti) mokiniai ir jų įstatyminiai atstovai. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, teigtina, kad Švėkšnos SUC turėtų Poveikio priemonių taikymo apraše nurodytų priemonių taikymą turėtų numatyti atitinkamuose Švėkšnos SUC vidaus dokumentuose ir mokymo sutartyse.

Atkreiptinas dėmesys į Aprašo 28 punktą, kuriame nustatyta, kad „visi skundai dėl poveikio priemonių mokiniui taikymo nuodugniai ir operatyviai išnagrinėjami švietimo pagalbos specialistų“, t. y. tų pačių specialistų, kurie vadovaudamiesi Aprašo nuostatomis dalyvauja taikant ar taiko atitinkamas poveikio priemones (11, 27.2 punktai). Manytina, kad tokiu būdu galimai neužtikrinamas objektyvus skundo, susijusio su poveikio priemonės taikymu, tyrimas, sudaromos sąlygos piktnaudžiavimui ir galimiems vaiko teisių pažeidimams. Skundų dėl poveikio priemonių taikymo nagrinėjimo tvarka turėtų garantuoti objektyvų nešališkų asmenų (nedalyvavusių taikant poveikio priemonę ir pan.) nagrinėjimą.

Pažymėtina, kad Aprašo 27 punktas nustato, kad Centro vadovas atsakingais asmenimis paskyrė „mokyklos budėtojus, prižiūrinčius mokinius 10, 18, 19.6, 21 punktuose numatytais atvejais, švietimo pagalbos specialistus dalyvauti taikant poveikio priemones“. Pagal Aprašo 4 punktą, Švėkšnos SUC darbuotojas – budėtojas gali taikyti poveikio priemones ar imtis šių veiksmų: išvesti mokinį iš klasės; iškviešti mokyklos vadovą ar jo įgaliotą atstovą; organizuoti mokinio daiktų patikrinimą; panaudoti pagrįstus fizinius veiksmus. Atsižvelgus į Aprašo 10, 18, 19.6 ir 21 punktus, matyti, kad budėtojas: prižiūri mokinį, pakeitus jo ugdymosi ar buvimo vietą; prižiūri mokinį kol atvyks dėl mokinio daiktų patikrinimo iškviešti asmenys; turi teisę atskirti mokinį, išvedant jį iš patalpos; prižiūrėti mokinį kai jis pašalintas iš pamokos, renginio; turi teisę panaudoti fizinį kontaktą su mokiniu tam tikrose situacijose (pavyzdžiui, teikiant pirmąją pagalbą; isterijos ar agresijos, saviagresijos priepuolio metu, laikant prispaudus, kol nusiramins ar kitaip bus galima suteikti pagalbą, kt.).

¹³⁰ Švėkšnos specialiosios mokyklos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams tvarkos aprašas, patvirtintas mokyklos direktoriaus 2012-10-02 įsakymu Nr. V1-32-(1.3).

¹³¹ Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams, pritarta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012-08-28 įsakymu Nr. V-1268.

¹³² Mokyklos vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-03-26 įsakymu Nr. V1-86-(1.3), Centro vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-10-30 įsakymu Nr. V-146-(1.3).

¹³³ Mokyklos darbo tvarkos taisyklės, patvirtintos Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08-31 įsakymu Nr. V1-150-(1.3)

¹³⁴ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokymo sutartis, patvirtinta Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-09-01 įsakymu Nr. V1-70-(1.3).

Švėkšnos SUC budėtojo pareigybės aprašyme¹³⁵ nurodytos budėtojo pareigos: padėti mokytojams, auklėtojams palaikyti reikiamą tvarką ir drausmę pamokų ir laisvalaikio metu; užtikrinti mokinių priežiūrą ir saugumą, iškilus būtinumui palydėti mokinių nusiraminti į medicinos kabinetą, pas psichologą ar į kitą patalpą, skirtą mokiniui nusiraminti (pareigybės aprašo 8.1 punktas); naudoti tik priemones numatytas Švėkšnos specialiosios mokyklos „Dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams“ tvarkos apraše (pareigybės aprašo 8.4 punktas); padėti auklėtojams organizuoti mokinių darbinę veiklą (savitvarkos bendrabutyje metu, vykdant mokyklos aplinkos tvarkymo darbus) (pareigybės aprašo 8.8 punktas); padėti auklėtojams rengti ir vyksti su mokiniams į kultūrinės, pažintines, sportines ir kt. ugdomasias išvykas, ekskursijas, keliones, gydymo įstaigą (pareigybės aprašo 8.9 punktas); budėjimo metu tikrinti ir stebėti mokinių miegamuosius, padėti naktį budinčiam personalui (naktinėm auklėm, budinčiam medicinos slaugytojui) palaikyti tvarką bendrabutyje (pareigybės aprašo 8.12–8.13 punktai), kt.

Pažymėtina, kad pagal budėtojo (paros) pareigybės aprašo 1 punktą, budėtoju leidžiama dirbti ne jaunesniems kaip 18 metų amžiaus asmenims, pareigybei nėra keliami specialūs išsilavinimo, kvalifikacijos reikalavimai. Švėkšnos SUC yra informavęs¹³⁶, kad darbuotojai, taikantys poveikio priemones arba dalyvaujantys jų taikyme, yra apmokyti gydytojų psichiatrų, psichikos sveikatos specialistų, tačiau kyla pagrįstų abejonių, ar budėtojams, atsižvelgiant į jų pareigybės aprašymą ir keliamus reikalavimus budėtojo pareigoms užimti, pakanka kompetencijų dirbti su vaikais, ypač turinčiais didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimo. Atkreiptinas dėmesys, kad vaikai skundėsi budėtojų elgesiu, fizinės jėgos ir kitų priemonių naudojimu. Kai kurie vaikų skundai dėl netinkamo budėtojų elgesio buvo nagrinėti teisėsaugos institucijos, kiti – yra nagrinėjami šiuo metu.

Turint omenyje pateiktą informaciją apie taikytas poveikio priemones, pažymėtina, kad pagal Rekomendacijų 8 punktą, poveikio priemonės mokiniui taikomos tik tada, kai „<...> mokykla yra išnaudojusi visas kitas galimas priemones ir švietimo pagalbos teikimo galimybes <...> ir jos nedavė laukiamų rezultatų, išskyrus neatidėliotinus atvejus, kai vaiko elgesys daro žalą ar kelia realų pavojų jo paties ir (ar) kitų asmenų gyvybei, sveikatai, saugumui ar turtui. Kitais atvejais į mokinio padarytus mokyklos tvarkos taisyklių, mokinio elgesio normų ir (ar) mokymo sutarties nuostatų pažeidimus reaguojama kitų teisės aktų nustatyta tvarka“. Atsižvelgiant į minėtą teisinį reguliavimą, numatytos poveikio priemonės gali būti taikomos tik išskirtiniais atvejais, jų taikymas turi būti išimtis, o ne taisyklė. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nagrinėjamu atveju poveikio priemonės taikomos ypač dažnai ir jų taikymo pasiskirstymas tarp darbuotojų, taikančių priemones, yra gana netolygus, taip pat išsiskiria vaikai, kuriems poveikio priemonės taikomos dažnai. Paminėtina, kad registracijos žurnale nėra nurodoma, kokia(-ios) poveikio priemonė(-s) taikyta(-os), taip pat informacija, nurodant vaiko asmens duomenis, pradėta pildyti tik nuo 2014 m. spalio 9 d. (pažymos 86 punktas).

Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, darytina prielaida, kad Švėkšnos SUC darbuotojai gali piktnaudžiauti taikydami poveikio priemones vaikams ir toks dažnas poveikio priemonių taikymas, manytina, gali būti nulemtas ne tik vaikų elgesio ypatybių, bet ir Švėkšnos SUC veiklos trūkumų, teikiant vaikams švietimo ir kitą (sveikatos priežiūros) pagalbą. Taip pat manytina, kad Centras turėtų skirti dėmesį ir analizuoti poveikio priemonių taikymo atvejus, ypatingai dėl itin dažno šių priemonių skyrimo konkrečiam darbuotojui ir dažno taikymo konkrečioms vaikams, vertinti priemonių skyrimo priežastis, pagrįstumą, galimus alternatyvius situacijos sprendimus ir pan.

35. Turint omenyje aukščiau nurodytas aplinkybes ir tyrimo duomenis, pastebėtina, kad bendrojo ugdymo ir ikimokyklinio ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, vykdančiose pirminį profesinį mokymą, saugios ir palankios mokiniams aplinkos kūrimu rūpinasi Vaiko gerovės komisija.

¹³⁵ Švėkšnos specialiosios mokyklos budėtojo (paros) pareigybės aprašymas, patvirtintas Švėkšnos specialiosios mokyklos direktoriaus 2012-08-29 įsakymu Nr. V1-121(1.3)

¹³⁶ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10)

Mokyklos vaiko gerovės komisija organizuoja ir koordinuoja švietimo programų pritaikymą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, švietimo pagalbos teikimą; organizuoja švietimo pagalbą mokiniui, mokytojui ir vaiko atstovams pagal įstatymą; kiekvienais metais nustato mokyklos prevencinio darbo prioritetus ir kryptis, nagrinėja prevencinio darbo klausimus, įgyvendina teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, nusikalstamumo ir kitus prevencinius projektus; vykdo mokyklos bendruomenės švietimą vaiko teisių apsaugos, teisės pažeidimų prevencijos, mokinių užimtumo ir kitose srityse; kt. (Švietimo įstatymo 43 straipsnis, Minimalios ir vidutinės priežiūros 14 straipsnis). Pastebėtina, kad nurodytuose teisės aktuose įtvirtinta, kad šios komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarką nustato švietimo ir mokslo ministras, kuris taip pat nustato ir kitas (ne tik įstatyme įtvirtintas) funkcijas. Atitinkamai Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo apraše, patvirtiname Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579, yra įtvirtinta komisijos veiklos paskirtis, principai, funkcijos, teisės ir kt.

Švėkšnos SUC yra sudaryta ir veikia Vaiko gerovės komisija (toliau – Centro VGK), patvirtintas Vaiko gerovės komisijos darbo reglamentas¹³⁷ (pažymos 93, 94 punktai).

Vertinant Centro Vaiko gerovės komisijos darbo reglamentą, aukščiau nurodytų teisės aktų kontekste, teigtina, kad ne visos darbo reglamento nuostatos atitinka minėtų teisės aktų nuostatas. Atkreiptas dėmesys į tai, kad komisijos paskirtis ir kai kurios funkcijos yra susiaurintos, kartu reglamentas yra papildytas tam tikromis funkcijomis, manytina, iškreipia įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintą Vaiko gerovės komisijos paskirtį, vaiko teisių apsaugos principus ir nuostatas, apriboja atitinkamas komisijos veiklos kryptis ir kt.

Centro Vaiko gerovės komisijos darbo reglamento 6–9 punkte numatytas mokinio įrašymo (išbraukimo) į padidintos socialinės rizikos grupės sąrašą, sudaromo kasmet arba atnaujinamo iki spalio 30 d., esant poreikiui ir per mokslo metus, tvarka. Atsižvelgiant į Vaiko gerovės komisijos veiklą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, pažymėtina, kad teisės aktai nesuteikia mokyklai įgaliojimų ir nenustato tokio sąrašo sudarymo galimybės, tvarkos ir pan. Taip pat neaišku, kokiais kriterijais vadovaujantis ir kokiam tikslui Centras sudaro šį sąrašą, kokias pasekmes patiria vaikai ir kt. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Vaiko gerovės komisija savo veikloje privalo vadovautis vaiko interesų ir gerovės pirmumo bei nediskriminavimo principais, o viena iš funkcijų yra vaikų atskirties mažinimas (šios nuostatos nėra įtvirtintos Centro VGK darbo reglamente).

Paminėtina, kad Centro VGK, Centro teigimu (pažymos 94 punktas), skiria drausminio auklėjimo poveikio priemones, nors, atsižvelgiant į minėtą teisinį reglamentavimą (nustatytas vaiko gerovės komisijos funkcijas ir uždavinius, kt.), *Vaiko gerovės komisija yra pagalbos ir jos organizavimo, o ne baudimo institutas.*

Vertinant Vaiko gerovės komisijos veiklą, svarbu paminėti, kad dažnai komisijos veiklos efektyvumas neatsietinas nuo suformuotų bendradarbiavimo su kitais ugdymo įstaigos bendruomenės nariais (klasės vadovai, vaiko tėvai, švietimo pagalbos specialistai, kt.) ryšių, todėl itin svarbu kiekvienoje ugdymo įstaigoje diegti nuostatą, kad visi darbuotojai, iškilus problemai, kurios sprendimas priskirtinas Vaiko gerovės komisijos kompetencijai, turi į tai nedelsdami atkreipti komisijos narių dėmesį ir siekti susidariusios probleminės situacijos neatidėliotino sprendimo. Iš kitos pusės, Vaiko gerovės komisijos nariai turėtų aktyviai domėtis esama situacija ir savo iniciatyva, tokiu būdu sudarydami sąlygas komisijos kryptingai ir efektyviai veiklai. Manytina, jog periodiška situacijos pokyčių analizė, glaudus bendradarbiavimas su mokinių įstatymiais atstovais, kitomis institucijomis sudarytų prielaidas sėkmingam darbui ir priėmimui veiksmingų sprendimų, susijusių su geriausių vaiko interesų užtikrinimu.

Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo aprašo 5 punktas nustato, kad Vaiko gerovės komisija savo veiklą grindžia individualizavimo, vaiko dalyvavimo priimant su juo susijusius sprendimus, vaiko interesų ir gerovės pirmumo, bendradarbiavimo ir

¹³⁷ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014 m. lapkričio 10 d. įsakymas Nr. V1-170-(1.3).

nediskriminavimo principais. Aprašo 19 punktą reglamentuoja, jog svarstant konkretaus vaiko problemas, į komisijos posėdį ar pasitarimą kviečiami vaiko tėvai (globėjai, rūpintojai) ir (ar) vaikas. Ši nuostata aiškiai nustato mokyklos pareigą kviešti mokinio įstatyminius atstovus į Vaiko gerovės komisijos posėdį, t. y. mokykla privalo informuoti, kada ir dėl ko vyks posėdis, kokie klausimai bus nagrinėjami, susiję su vaiku, jo ugdymu(si), elgesiu ir pan. Centro Vaiko gerovės komisijos darbo reglamento¹³⁸ 17 punktą taip pat numato, kad svarstant konkretaus vaiko problemas, į komisijos posėdį ar pasitarimą kviečiami vaiko tėvai (globėjai, rūpintojai) ir (ar) pats vaikas, taip pat gali būti pakviesti kiti suinteresuoti asmenys. Turint omenyje tai, jog Švėkšnos SUC mokosi vaikai iš visos Lietuvos, darytina prielaida, kad ne visada (retais atvejais) vaiko įstatyminiai atstovai dalyvauja komisijos posėdžiuose, sprendžiant su vaiku susijusius klausimus (pavyzdžiui, svarstant mokymo(si) ir elgesio problemas, ugdymo programos pritaikymo ir kt.), todėl manytina, kad turi būti išsamiau reglamentuota vaiko įstatyminių atstovų dalyvavimo komisijos posėdžiuose tvarka, nedalyvavimo posėdžiuose pasekmės ir pan.

Sveikatos priežiūros paslaugų teikimas

36. Švėkšnos specialiojo ugdymo centro nuostatuose nurodyta, kad vieni iš Centro uždavinių yra „sudaryti gydymo(si) ir reabilitacijos sąlygas mokiniams, turintiems didelių ir labai didelių elgesio ir/ar emocijų sutrikimų“, „teikti medicininę pagalbą“, viena iš funkcijų – organizuoti ir teisės aktų nustatyta tvarka teikti sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinančias asmens fizinę ir psichinę sveikatą, pagal nustatytą normą aprūpinti medikamentais.

Pažymėtina, kad pagal Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 14 straipsnio nuostatas, pacientui nuo 16 metų sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tik su jo sutikimu, išskyrus būtinosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats. Nepilnamečiam pacientui iki 16 metų sveikatos priežiūra teikiama tik su jo atstovų sutikimu, išskyrus būtinosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus. Sveikatos priežiūros specialistai visais atvejais turi parinkti tokius diagnostikos ir gydymo metodus, kurie labiausiai atitiktų nepilnamečio interesus, atsižvelgdami pirmiausia į nepilnamečio, taip pat į jo atstovų valią. Jeigu yra nesutarimų tarp paciento iki 16 metų ir jo atstovų, diagnostikos ir gydymo metodus parenka gydytojų konsiliumas, atsižvelgdamas į nepilnamečio interesus. Nepilnamečias pacientas iki 16 metų, kuris, gydytojo pagrįsta nuomone, išreikšta medicinos dokumentuose, gali pats teisingai vertinti savo sveikatos būklę, turi teisę savarankiškai kreiptis ir spręsti dėl jam reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Nepilnamečiam pacientui iki 16 metų atstovauja jo atstovai pagal įstatymą: vienas iš tėvų, globėjas, rūpintojas, o jeigu nustatyta institucinė globa (rūpyba) - šių įstaigų paskirti asmenys, pateikę atstovavimą patvirtinantį dokumentą (22 straipsnis).

Sutikimą dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo duoda (išreiškia) pats pacientas arba teisės aktų nustatyta tvarka jo atstovas ir jis laikomas pagrįstas informacija ir tinkamas, jeigu atitinka visas šias sąlygas: ▪ yra duotas asmens, galinčio tinkamai išreikšti savo valią; ▪ yra duotas, gavus pakankamą ir aiškią informaciją; ▪ yra duotas paciento (jo atstovo) laisva valia; ▪ atitinka teisės aktų nustatytus formos reikalavimus. Jeigu pacientas pasirašo sveikatos apsaugos ministro patvirtintus reikalavimus atitinkančios formos sutikimą, reiškia, kad pacientas gavo tinkamą informaciją (15 straipsnis).

37. Švėkšnos SUC vidaus tvarką reglamentuojančiuose dokumentuose įtvirtinta, jog vaiko atstovas pagal įstatymą pasirašo Švėkšnos SUC patvirtintą „Sutikimą dėl gydymo“, kuriame išreiškia sutikimą, kad jo sūnui, dukrai ar globotiniui(-ei) „reikalui esant būtų taikomas reikalingas gydymas t.y. medikamentai; atliekami įvairūs tyrimai; skiepai; konsultacijos; gydymas psichiatrijos ir kituose stacionaruose“. Sutikimą patvirtina tėvai (ar vaiko globėjai) parašais ir nurodydami savo vardą, pavardę. Jeigu vaikas yra globos įstaigos gyventojas, prie parašo parašomos pasirašančio asmens pareigos globos įstaigoje.

¹³⁸ Vaiko gerovės komisijos reglamentas, patvirtintas Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktoriaus 2014-11-10 įsakymu Nr. V1-170-(1.3)

Pagal įformintą sutikimo turinį, matyti, jog vaiko atstovai, iš anksto pasirašydami Švėkšnos SUC parengtą formą dėl „reikalui esant būtų taikomas reikalingas gydymas“, objektyviai neturi ir negali gauti pakankamos ir aiškios bei informuotam sutikimui duoti būtinos informacijos, kaip to reikalauja Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. Atsižvelgiant į tai, teigtina, jog tokiu būdu gautas (išankstinis) sutikimas nėra ir negali būti pagrįstas informacija, būtina vaiko interesus atitinkančio sprendimo priėmimui dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo kiekvienu konkrečiu atveju ir nėra tinkamas iš esmės. Taip pat svarstyti, ar kiekvienu konkrečiu atveju duodant išankstinį sutikimą yra užtikrinamas ir laisvos valios reikalavimas. Pažymėtina, kad vaiko atstovų pagal įstatymą pasirašomi iš anksto duodami sutikimai dėl vaiko gydymo, nesivadovaujant atvejo principu, t. y. ne tuomet, kai išskyla būtinybė spręsti sveikatos priežiūros paslaugų vaikui teikimo klausimą, formuoja ydingą bei geriausių vaiko interesų principą, vaiko teisių apsaugą ir išimtinai sveikatos priežiūros klausimus reglamentuojančius teisės aktus pažeidžiančią praktiką.

Civilinio kodekso trečios knygos IV dalyje reglamentuotas tėvų valdžios turinys, jos įgyvendinimas, tėvų teisės ir pareigos vaikų atžvilgiu. Tėvai turi teisę ir pareigą auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, jų dvasiniu ir moraliniu ugdymu, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis ir kt. (3.155, 3.165 straipsniai). Tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimas vaikų atžvilgiu yra privalomas ir nei vienas iš tėvų neturi teisės atsisakyti pareigos įgyvendinti tėvų valdžią. Paminėtina, kad vaiko globai (rūpybai) taip pat keliamas tikslas, užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti (3.248 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad tėvai (globėjai, rūpintojai), duodami išankstinius sutikimus dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo („reikalui esant būtų taikomas reikalingas gydymas t.y. medikamentai; atliekami įvairūs tyrimai; skiepai; konsultacijos; gydymas psichiatrijos ir kituose stacionaruose“), galimai nesuprasdami ir neįvertindami visų šio veiksmo pasekmių, nusišalina nuo savo teisių ir pareigų vaiko atžvilgiu vykdymo.

Pažymėtina, kad vaiko atstovų išankstinių sutikimų davimo dėl sveikatos priežiūros paslaugų vaikui teikimo praktika yra susiformavusi ne tik Švėkšnos SUC, kadangi tai nėra vienintelė įstaiga, kurioje vaikai gyvena atskirai nuo savo atstovų pagal įstatymą tam tikrą laikotarpį. Vaiko atstovų pagal įstatymą sutikimų davimo klausimas buvo ne kartą diskutuotas, keistasi nuomonėmis ir pan., tačiau teigtina, kad teisinio reglamentavimo ir teisės aktų praktinio taikymo srityje, išlieka neaiškumų ir atitinkamai interpretacijų, ne visuomet leidžiančių apsaugoti vaiko teises ir interesus bei užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą galimybes. Paminėtina, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos Seimui pateiktame Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymo projekte (naujoje redakcijoje) (Nr. XIIP-2931), siūloma įtvirtinti nuostatą, kad tuo atveju, kai vaiko atstovai pagal įstatymą nėra fiziškai kartu su vaiku, jie gali įgalioti kitą asmenį (vaiką prižiūrintį arba kartu su vaiku gyvenantį ar vaiko atstovų pagal įstatymą pasirinktą asmenį) atlikti konkrečius ir apibrėžtus teisinius veiksmus atstovaujant vaiką (pavyzdžiui, suteikti teisę įgaliotajam asmeniui sudaryti sutartį su konkrečia sveikatos priežiūros įstaiga dėl paslaugų vaikui suteikimo ar pan.). Turint omenyje šią aplinkybę ir tai, kad minėto įstatymo projekto svarstymas (dėl numatomų naujovių vaiko teisių apsaugos srityje ir kt.) gali trukti pakankamai ilgai ir t.t., manytina, kad kompetentingos institucijos turėtų savarankiškai svarstyti ir priimti sprendimus dėl nurodytų situacijų teisinio sureguliuavimo, užtikrinant ypatingose situacijose esančių vaikų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimą

38. Atsižvelgiant į minėto vaiko atstovų pagal įstatymą pasirašomo sutikimo dėl vaiko gydymo turinį, paminėtina, kad Švėkšnos SUC Medicinos priežiūros tvarkos aprašo 1.1 punkte nurodyta, jog medicinos slaugytoja „patikrina vaiko higieną“, siekiant užtikrinti mokinių švarą ir tvarką, mokiniai vieną kartą savaitėje tikrinami dėl pedikuliozės, esant reikalui vykdomas sanitarinis apšvarinimas, tačiau „sutikime gydytis“ nėra nurodyta galimybė tikrinti vaiko iki 16 metų higieną ir reikalavimo tai patvirtinti vieno iš vaiko atstovų parašu. Vaiko higienos patikrinimo procedūros realizavimas remiasi būtina sąlyga, gauti vieno iš atstovų sutikimą tai

atlikti, tačiau nei mokymo sutartyje, nei kitame dokumente nuostatų dėl vieno iš tėvų (atstovų) sutikimo dėl vaiko higienos patikrinimo nėra.

39. Švėkšnos SUC Medicinos priežiūros tvarkos aprašo I dalyje „Mokinių sveikatos priežiūra“ nurodyta, kad atsakingu už vaiko sveikatą yra grupės auklėtojas, kuris nuolat stebi vaiką ir dėl jo problemų pirmiausia tariasi su medicinos slaugytojomis, Centro socialine pedagoge, psichologais, gydytoju. Auklėtojas, mokytojas ar kitas Centro darbuotojas turi teisę tvirtai palaikyti mokinį, kai jam yra prasidėjęs isterijos priepuolis, kai jis tampa pavojingas sau ir aplinkiniams, daužo viską aplinkui. Vaiką tvirtai laikyti, kol jis nurims ir bus galima nuvesti į medicinos kabinetą. Jeigu yra galimybė, būtina kvieisti kitą suaugusį darbuotoją (budėtoją) ar medicinos slaugytoją. Taip pat, remiantis Aprašu, medicinos slaugytoja turi teisę vaiko nuraminimui vienkartinai suleisti medikamentus, jeigu medicinos byloje yra gydytojo nurodymas.

Pagal Lietuvos medicinos normos MN 28:2011 „Bendrosios praktikos slaugytojas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ 12.14 punktą, bendrosios praktikos slaugytojas turi žinoti vaistų farmakokinetikos ir farmakodinamikos pagrindus. Pastebėtina, jog Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos atliktame patikrinime atkreiptas dėmesys į tai, jog vaikams, kurie nukreipiami į vaikų psichiatrijos stacionarus, skiriamas gydymas neuroleptikais (šios grupės vaistai taip pat buvo skiriami ir Švėkšnos SUC mokiniams), tačiau kartu turi būti užtikrinamas vaiko būklės stebėjimas stacionare. Akreditavimo tarnybos nurodytoje medicinos specialisto konsultanto išvadoje pažymima, kad, nepaisant susiklosčiusią situaciją lėmusių daugybės veiksnių (per didelė vaikų koncentracija, sveikatos priežiūros personalo trūkumas, daugumai vaikų, be kitų priemonių (psichosocialinių intervencijų, psichologinio konsultavimo, psichoterapijos), *būtinai labai intensyvios ir kvalifikuotos slaugos paslaugos*.

Atsižvelgiant į mokiniams nustatytus sveikatos sutrikimus ir į gydytojų psichiatrų darbo organizavimo ypatumus (gydytojo psichiatro darbo grafikas susideda iš dviejų dalių – nuolatinis darbas pagal išankstinį grafiką ir likęs laikas – tvarkomas savo nuožiūra, atsižvelgiant į įstaigos poreikius), įvertinant aplinkybę, jog vaikams jų buvimo Centre metu buvo paskirta nemažai medikamentų, manytina, jog vaikų elgesio analizė bei stebėjimas, ypačingai tų, kurie vartojo kelių rūšių vaistinius preparatus, dėl preparato poveikio (dozavimas, šalutinis poveikis) turėjo ir turi būti aktyviau vykdomas dalyvaujant gydytojams psichiatrams bei bendrosios praktikos slaugytojoms.

Darant prielaidą, kad auklėtojo atsakomybė už vaiko sveikatą apima nuolatinį vaiko stebėjimą ir pastebėjus problemas, konsultacijas pirmiausia su nurodytais Centro darbuotojais, abejotina, jog auklėtojas turi reikalingų žinių tinkamam šios funkcijos vykdymui ir pagal esamą formuluotę (neatskleidus jos turinio), nurodyta funkcija priskirtina auklėtojui. Taip pat paminėtinas ir Medicinos priežiūros tvarkos aprašo ir Grupės auklėtojo pareigybės aprašymo nuostatų nesuderinamumas (pagal pareigybės aprašymą, auklėtojas „rūpinasi vaikų sveikata“ ir kt.).

40. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis,¹³⁹ 2015 metų pradžioje Švėkšnos SUC visiškai įrengti terapiniai ir kiti kabinetai: povandeninio masažo kabinetas, gydamosios mankštos kabinetas, kiti terapiniai ir relaksacijos kabinetai (dailės, šviesos, šokio, judesio, gamtinės relaksacijos, sensorinės relaksacijos). Centre taikomos kompleksinės rehabilitacijos priemonės: hidroterapija, muzikos ir kvapų terapija. Mokiniais teikiamos vandens procedūros masažinėje vonioje, cirkuliariniame duše. Pagal pateiktą informaciją, gydomoji mankšta Centre mokiniams taikoma remiantis šeimos gydytojo rekomendacijomis.

Pagal Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos 2013 m. sausio 21 d. išduotą Įstaigos asmens sveikatos priežiūros licenciją Nr. 3482, Švėkšnos SUC suteikta teisė verstis asmens sveikatos priežiūros veikla ir teikti pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros medicinos – pirminės psichikos sveikatos priežiūros, slaugos: bendrosios praktikos slaugos, psichikos sveikatos slaugos paslaugas.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 16 straipsnis nustato, kad teisė verstis tam tikros rūšies sveikatos priežiūros praktika pripažįstama fiziniams asmenims, įstatymo

¹³⁹ Švėkšnos specialiojo ugdymo centro 2015-02-13 raštas Nr. V12-99-(1.10).

nustatyta tvarka gavusiems licenciją, o įmonės ir įstaigos teisę verstis sveikatos priežiūros veikla įgyja tik gavusios licencijas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka, kurios įregistruotos Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre.¹⁴⁰ Licencija suteikia teisę įstaigai verstis asmens sveikatos priežiūros veikla ir teikti licencijoje nurodytas asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Vadovaujantis Asmens sveikatos priežiūros įstaigų licencijavimo taisyklėmis,¹⁴¹ licencija yra išduodama, jeigu įstaiga atitinka teisės aktais nustatytus asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimus. Be to, yra atliekama licencijos sąlygų laikymosi priežiūra, kurios tikslas – užtikrinti, kad asmens sveikatos priežiūros paslaugos būtų teikiamos laikantis teisės aktų, reglamentuojančių asmens sveikatos priežiūrą, nustatytų reikalavimų.

Kineziterapija (gydomoji mankšta) ir masažas (povandeninis masažas) yra licencijuojamos sveikatos priežiūros paslaugos, kurių teikimui būtina gauti licenciją. Darytina prielaida, jog pagal Švėkšnos SUC pateiktą informaciją ir Centro vidaus dokumentus, šios paslaugos jau teikiamos vaikams, tačiau remiantis viešai prieinamu informacijos šaltiniu¹⁴², licencija dėl papildomų paslaugų teikimo tikslinta nebuvo (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga neturi duomenų apie paraiškos į Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybai dėl licencijos patikslinimo pateikimo). Tokiu būdu, darant prielaidą, jog minėtos licencijuojamos sveikatos priežiūros paslaugos jau teikiamos vaikams, neturint teisinio pagrindo, t. y. licencijuojamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, teikiamos neturint įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencijos, yra neteisėta veikla, už kurią kyla atsakomybė teisės aktų nustatyta tvarka. Todėl, remiantis turimais duomenimis dėl teikiamų ir Švėkšnos SUC išduotoje licencijoje nurodytų sveikatos priežiūros paslaugų suderinamumo, teigtina, jog būtina įvertinti, ar Švėkšnos SUC kineziterapijos ir povandeninio masažo sveikatos priežiūros paslaugų teikimas atitinka nustatytus teisės aktų reikalavimus.

41. Vertinant tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes dėl vaikų guldymo į laikino stebėjimo kambarį (pažymos 74 punktą) gydytojo nukreipimu – paūmėjus vaiko emocinei, psichinei būklei arba be gydytojo rekomendacijos, medicinos slaugytojos sprendimu – vaiką ištikus pykčio, agresijos priepuoliui ir jam būtina pabūti vienam, atskirai nuo grupės ir nusiraminti (nusiramavimo laikas iki 1 val.), nekvestionuojant, jog yra situacijų, kai siekiant užtikrinti paties vaiko ar aplinkinių saugumą, yra būtina vaiką laikinai atskirti ir pakeisti jo buvimo vietą, sudarant sąlygas nusiraminti, pažymėtina, kad nusiramimui skirta vieta turi būti tinkamai įrengta, nekelianti ir nesudaranti papildomo pavojaus vaiko sveikatai ir saugumui (tyrimo duomenimis tinkama (saugi) patalpa nėra įrengta Centre). Taip pat nemanytina, kad šiam tikslui galėtų būti naudojamas laikino stebėjimo kambarys, skirtas sergantiems vaikams (įvairių somatinių susirgimų atveju ar pan.).

Pažymėtina, kad į laikino stebėjimo kambarį vaikas taip pat gali būti paguldytas ir jo paties prašymu, kai jaučiasi blogai (manytina, nori pabūti vienas, nusiraminti ar pan.). Sutinkant, kad praktikoje yra tokių atvejų, ypatingai atsižvelgiant į esamas vaikų gyvenimo, privatumo užtikrinimo galimybes ir sąlygas, kai vaikai nori pabūti atskirai, vienumoje ir pan. (tai jie nurodė ir pokalbių metu), teigtina, kad vaikams turėtų būti sudaryta galimybė pabūti kitoje, vaiko poreikius atitinkančioje erdvėje, tačiau priešingai nuo susiformavusios praktikos, manytina, kad tai neturėtų būti laikino stebėjimo kambarys ar palata, skirta sergantiems vaikams.

42. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos 75 straipsnio nuostatomis, Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos yra Vyriausybės įsteigta įstaiga, kuriai pavesta dalyvauti formuojant valstybės politiką asmenų licencijavimo sveikatos priežiūros veiklai, sveikatos priežiūros technologijų atitikties teisės aktų reikalavimams vertinimo, medicinos prietaisų atitikties būtiniesiems reikalavimams vertinimo, sveikatos priežiūros paslaugų kokybės, pacientų saugos srityse ir ją įgyvendinti; <...>, akredituoti juridinius asmenis sveikatos priežiūros veiklai; licencijuoti asmenis sveikatos priežiūros veiklai;

¹⁴⁰ Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 66-1572; 1997, Nr. 62-1462; 1998, Nr. 109-2995).

¹⁴¹ Sveikatos apsaugos ministro 2007 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. V-156/Žin., 2007, Nr. 31-1148.

¹⁴² http://www.vaspvt.gov.lt/files/Istaigu_licencijavimas/VSPI+.pdf

atlikti asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo, kokybės (tinkamumo) ir ekonominio efektyvumo priežiūrą; prižiūrėti, kaip fiziniai ir juridiniai asmenys laikosi standartizacijos norminių dokumentų reikalavimų sveikatos priežiūros kokybės klausimais; <...>.

Remiantis Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatais¹⁴³, tarnyba organizuoja ir vykdo juridinių asmenų licencijavimą asmens sveikatos priežiūros veiklai: išduoda įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencijas, patikslina šias licencijas, sustabdo ir panaikina licencijų galiojimą bei atnaujina sustabdytų licencijų galiojimą; organizuoja ir vykdo asmens sveikatos priežiūros veiklai licencijuotų juridinių asmenų licencijų sąlygų laikymosi priežiūrą; pagal kompetenciją kontroliuoja, kaip laikomasi teisės aktų, reglamentuojančių sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, reikalavimų; <...>.

Paminėtina, jog vadovaujantis Pacientų skundų nagrinėjimo valstybinėje akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos tvarkos aprašo¹⁴⁴ nuostatomis, vaikų, kurie ugdomi Švėkšnos SUC, atstovai gali savarankiškai kreiptis į Akreditavimo tarnybą dėl sveikatos priežiūros paslaugų, kurios teikiamos Švėkšnos SUC pagal išduotą licenciją, kokybės įvertinimo.

43. Pažymėtina, kad tyrimo metu, atsižvelgdama į paaiškėjusias aplinkybes, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Valstybinę akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybą, prašydama įvertinti Švėkšnos SUC teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų kokybę bei šių paslaugų atitikimą teisės aktų reikalavimams, taip pat atlikti 2014–2015 mokslo metais Švėkšnos SUC besimokančių vaikų, kuriems buvimo Centre metu buvo paskirtas arba pakoreguotas medikamentinis gydymas, teisių ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų kokybės kontrolę.

Akreditavimo tarnyba, 2014 m. rugsėjo 1 d. – 2015 m. sausio 14 d. atlikusi Švėkšnos specialiojo ugdymo centro mokiniams teiktų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės kontrolę, nustatė asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pažeidimus teisės aktų ir įstaigos vidaus dokumentų reikalavimams (pažymos 77-79 punktai), dėl ko sustabdė dalies Įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencijoje nurodytų paslaugų (pirminės psichikos sveikatos priežiūros) teikimą iki 2015 m. birželio 9 d. Akreditavimo tarnyba taip pat Švėkšnos SUC rekomendacijas, įpareigojo pašalinti nurodytus teisės aktų pažeidimus bei iki 2015 m. birželio 9 d. pateikti Akreditavimo tarnybai tai patvirtinančius dokumentus.

Pažymėtina, kad Švėkšnos SUC, nesutikdamas su Akreditavimo tarnybos sprendimu (2015 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. T1-392), turėjo teisę jį skųsti Vyriausiajai administracinių ginčų komisijai ar Vilniaus apygardos teismui. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga neturi duomenų, kad Centras būtų pasinaudojęs apskundimo teise ir ginčijęs Akreditavimo tarnybos nustatytus pažeidimus.

44. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta, kad vaiko teisė būti sveikam garantuojama kvalifikuota medicinos pagalba. Vaiko teisių konvencijoje įtvirtinta, vaiko teisė į sveikatos apsaugą (naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir ligų gydymo bei sveikatos atstatymo priemonėmis) ir atitinkamai valstybės pareiga rūpintis, kad nė vienam vaikui nebūtų atimta ši teisė, taip pat teisė į reguliarių paskirto gydymo tikrinimą ir jo vertinimą bei valstybės pareiga rūpintis, kad (be kitų ir) sveikatos apsaugos srityje būtų užtikrintas reikalingas (nustatytas) darbuotojų skaičius ir jų tinkamumas.

Atsižvelgiant į tai, ypatingai atkreiptinas dėmesys į Akreditavimo tarnybos atlikto patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir pateiktas išvadas, kad: ▪ pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugos buvo teikiamos neįdarbinus medicinos psichologo; ▪ gydytojai vaikų ir paauglių psichiatrai paslaugų Centre neteikia; ▪ dirbantys gydytojai psichiatrai neišnaudojo nemedikamentinio gydymo galimybių; ▪ vaikams per dažnai ir nepagrįstai buvo

¹⁴³Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugsėjo 7 d. įsakymas Nr. V-839 „Dėl Valstybinės medicininio audito inspekcijos prie Sveikatos apsaugos ministerijos reorganizavimo, reorganizavimo sąlygų aprašo ir valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 112-5279)

¹⁴⁴ Teisės aktų registras, 2014-12-03, Nr. 2014-18584.

skiriamas gydymas neuroleptikų grupės vaistais, jų deriniais ir korektoriais, skiriami antidepresantai, neužtikrinamas medikamentų ir jų dozių parinkimo individualumas.

Paminėtinos ir Centro gydytojo R. Augiliaus paaiškinime nurodytos aplinkybės, tarp jų, kad *psichotropiniai preparatai* išimtiniais atvejais (neturint galimybės siųsti į stacionarą (nesant vietų ar pačiam moksleiviui nesutinkant), esant ryškiems elgesio ir emocijų sutrikimams, pasikonsultavus telefonu su vaikų psichiatru) *buvo skiriami „ir autonomiškai“*, paaiškinus pacientui vaistų veikimą ir jam sutinkant; ir kad Centre sudėtingas hiperaktyvių pacientų gydymas, nes *dėl lėšų trūkumo nėra galimybės skirti vienintelio efektyvaus medikamento CONCERTA (Metilfenidatum)*, o tokiems pacientams ir vaikų stacionaruose skiriami kiti psichotropiniai vaistai, kurių efektyvumas dalinis.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į konsultanto gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro išvadą, kurioje nurodoma, kad: ▪ didelė koncentracija sunkius sutrikimus turinčių vaikų vienoje įstaigoje yra netinkamas gydymo bei ugdymo modelis; ▪ vaikų ir paauglių psichiatrijos profilio gydymas, stebėseną ir slaugą buvo nepakankami dėl per didelės vaikų koncentracijos ir nepakankamo personalo; ▪ gydytojas ir psichologas turi suburti ir vadovauti komandiniam darbui Centre, vaikus stebėti ir gydyti ne vien vaistais, bet ir konsultacijomis, skirtomis ne tik vaikui, bet ir jo artimiesiems; ▪ diagnozės nustatytos tinkamai (diagnozės pagrįstumo patikrinimui reiktų išsamaus klinikinio tyrimo), tačiau gydymas labiau orientuotas į medikamentinį gydymą, neišnaudotos psichoterapinių, psichologinių, elgesio, aplinkos, į saviraišką ir pakankamą sistemingą fizinę krūvį orientuotų terapijos formų galimybės; ▪ sunkiais atvejais gydymas vaistais buvo indikuotinas, tačiau situacijų sunkumą nulemdavo dažniausiai psichosocialinės aplinkybės, o ne pats sutrikimas; skiriamas gausus; ▪ medikamentinis gydymas pageidaujамų rezultatų nesukėlė, todėl buvo didinamos dozės, pridėdama kitų vaistų, medikamentinis gydymas Centre buvo per intensyvus ir skirtas sunkaus elgesio pasekmėms mažinti (impulsyvūs savižalos, agresijos, saviagresijos proveržiai), nors tokiems sunkių sutrikimų turintiems vaikams reikalinga intensyvi individuali priežiūra, gydymas ir slauga bei aktyvi kognityvinės elgesio terapijos metodais grįsta psichoterapija bei dienotvarkės, atliekamų užduočių struktūravimas, sudarant galimybes intensyviai fiziniam krūviui ir tinkamai/patinkančiai saviraiškai, bendravimo, savireguliacijos įgūdžių ugdymui, emocijų pažinimui ir tinkamai jų raiškai; ▪ siuntimas ambulatorinei gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro konsultacijai ar siuntimas gydyti į stacionarą neišsprendžia problemų; ▪ gydytojai vaikų ir paauglių psichiatrai ar besispecializuojantys dirbti su sutrikusio elgesio paaugliais gydytojais psichiatrai turėtų nuolat dirbti tokiose įstaigose, gydyti ne vien vaistais, aktyviai konsultuoti visą su vaikais dirbančią multidisciplininę specialistų komandą, sudarant kiekvienu atveju kompleksinę nemedikamentinio ir, reikalui esant, medikamentinio gydymo planą bei prižiūrint jo įgyvendinimą; aktyviai bendradarbiauti su policija (nuolat budint vietoje), sporto treneriais, menininkais, vykdyti ilgalaikes prevencines ir ankstyvos intervencijos programas, palaipti formuojant sutrikusiems nepilnamečiams tinkamo socialinio bendravimo, saviraiškos, mokymosi, savęs pažinimo, sveikos gyvensenos bei darbinius įgūdžius; ▪ kt.

46. Remiantis tuo, kas nurodyta, pritariant Akreditavimo tarnybos priimtam sprendimui bei atliktos kontrolės išvadoms ir vertinimui, teigtina, kad Švėkšnos SUC besimokantiems vaikams nėra užtikrinamos teisės aktuose garantuojamos, reikiamos kokybės psichikos sveikatos priežiūros paslaugos, nors į Centrą atvyksta vaikai, kuriems dėl jų sveikatos sutrikimų, be kitų specialistų, yra reikalinga kvalifikuota gydytojų vaikų ir paauglių psichiatrų ar besispecializuojančių dirbti su sutrikusio elgesio vaikais (paaugliais) gydytojų psichiatrų pagalba, paslaugos. Kyla pagrįstų abejonių, jog būtinos ir tinkamos kokybės paslaugos yra prieinamos ir (ar) teikiamos ir už Centro ribų. Nekvestionuojant gydytojo psichiatro kompetencijos teikiant pirmines psichikos sveikatos priežiūros paslaugas vaikams, vis gi manytina, jog vaikų ir paauglių psichiatro medicinos praktikos veikla orientuota į vaiko psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, jo šeimos, pedagogų ir kitų žinybų atstovų, kurių veikla susijusi su konsultuojamu vaiku, konsultavimą ir labiau atitinka vaiko interesus.

Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, kad Švėkšnos SUC psichikos sveikatos priežiūros paslaugos vaikams teikė gydytojai psichiatrai (R. Augilius ir L. Jasionytė), abejonių kelia tai, kad nuo 2014 m. rugsėjo mėn. vaikai buvo prirašyti prie UAB „Šilalės psichikos sveikatos ir psichologinio konsultavimo centro“¹⁴⁵, kurio vadovu, remiantis viešai prieinama informacija¹⁴⁶, taip pat yra gydytojas psichiatras R. Augilius. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai nėra žinomi šio sprendimo motyvai, tačiau darytina prielaida, kad sprendimas dėl vaikų būtinybės būti prirašytiems dėl pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų galėjo būti sprendžiamas vadovaujantis „patogumo“ principu, o ne geriausių vaiko interesų įgyvendinimo principu ir kt.

Turint omenyje Akreditavimo tarnybos kontrolės sprendimą ir kontrolės išvadą, ypatingai konsultanto gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro išvadą, teigtina, kad Švėkšnos SUC būtina ypatingą dėmesį skirti psichikos sveikatos paslaugų kokybei užtikrinti, peržiūrint ir keičiant susiformavusią praktiką, ieškant galimybių užtikrinti gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro ar besispecializuojančio dirbti su sutrikusio elgesio vaikais (paaugliais) gydytojo psichiatro paslaugų prieinamumą, užtikrinti, kad į Centrą atvykstančių vaikų gydytojų išrašuose, būtų nurodyta informacija apie ankstesnį gydymą, rekomendacijos dėl tolimesnio gydymo ir kt.

Taip pat manytina, kad siekiant tinkamai įgyvendinti Centro deklaruojamą tikslą, uždavinius ir funkcijas, garantuoti vaikams aukštos kokybės paslaugas ir pagalbą yra būtinas aktyvus švietimo, sveikatos apsaugos bei socialinės apsaugos sektoriaus (atsakingų institucijų, specialistų) bendradarbiavimas, užtikrinant ir vaikų atstovų pagal įstatymą bei pačius vaikus dalyvavimą, taip pat reguliarų, nešališką teikiamos pagalbos ir paslaugų tikrinimą ir vertinimą.

Vaikų, susidūrusių su teisingumo sistema, teisių apsauga ir užtikrinimas

47. Vaiko teisių konvencija bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas įtvirtina vaiko teisę ir valstybės, kitų fizinių ir juridinių asmenų pareigą saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos, smurto, bet kokio išnaudojimo ir pan. bei numato reikalingos pagalbos nukentėjusiam vaikui suteikimą, kad jis galėtų susigrąžinti sveikatą bei reintegrotis į socialinę aplinką.

Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tyrimo pradžioje gautą informaciją dėl galimo smurto prieš vaikus Švėkšnos SUC ir kitus galimus vaiko teisių pažeidimus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į teisėsaugos institucijas (prokuratūrą, policiją) prašydama pagal kompetenciją įvertinti pateiktą informaciją apie vaikų padėtį, jų teisių ir teisėtų interesų pažeidimus (smurtą, patyčias, vagystes ir kt.) ir imtis priemonių, siekiant užtikrinti vaikų saugumą bei tinkamą vaikų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimą ir apsaugą jų gyvenimo ir mokymosi Švėkšnos specialiojo ugdymo centre laikotarpiu. Tyrimo metu atsakingoms teisėsaugos institucijoms buvo teikiama papildoma informacija procesiniams veiksams atlikti, pateiktas skundas dėl vieno iš ikiteisminių tyrimų nutraukimo ir kt.

Ikiteisminis tyrimas pagal pagrindinį vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kreipimąsi dėl galimo Švėkšnos SUC auklėtinių teisių ir teisėtų interesų pažeidimo tebėra atliekamas (tęsimas).

48. Pažymėtina, kad vaikai vienaip ar kitaip susiduria (gali susidurti) su teisingumo sistema ir ši patirtis neturėtų būti nemaloni, tačiau praktikoje, nepaisant nustatytų pagrindinių principų tarptautiniu ir Europos lygmeniu, negalima teigti, kad teisingumas visada atitinka vaikų interesus, vaikai nepasitiki šia sistema ir nurodo, susidūrę su bauginančia aplinka, jų amžiui pritaikytos informacijos ir paaiškinimų trūkumu, labai ilgai arba, priešingai, pernelyg greitai vykdomomis procedūromis ir kt. Tačiau, vaiko interesus atitinkantis teisingumas tai, teisingumo sistemos, kuriose aukščiausiu įmanomu lygmeniu garantuojamas visų vaiko teisių paisymas ir veiksmingas jų įgyvendinimas, atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos principus ir į vaiko brandumą bei supratimo lygį bei į bylos aplinkybes. Tai prieinamas, atitinkantis amžių, greitas ir kompetentingas teisingumas, pritaikytas prie vaiko poreikių ir teisių ir į juos orientuotas. Šį teisingumą

¹⁴⁵ Akreditavimo tarnybos ataskaitoje nurodytas pavadinimas VšĮ Šilalės pirminės psichikos sveikatos ir konsultavimo centras.

¹⁴⁶ <http://www.silale.lt/go.php/lit/Kitos-ilales-rajono-asmens-sveikatos-prieziuros-istaigos>

įgyvendinant yra paisoma vaiko teisių, įskaitant teisę į tinkamą procesą, teisę dalyvauti procese ir jį suprasti, teisę į privatų ir šeimos gyvenimą ir teisę į asmens neliečiamybę bei pagarbą orumui.¹⁴⁷

Atsižvelgiant į tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes ir surinktus duomenis apie nuo nusikalstamų veikų (galimai) nukentėjusius nepilnamečius, kurie mokosi ir gyvena Švėkšnos SUC, jų teisių ir teisėtų interesų atstovavimą bei gynimą baudžiamajame procese, teigtina, kad tyrimas atskleidė naujų bei patvirtinto anksčiau identifikuoatų problemų egzistavimą nukentėjusių vaikų teisių apsaugos, gynimo ir atstovavimo dalyje.

49. Siekiant apsaugoti nepilnamečio interesus baudžiamajame procese, Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnyje yra įtvirtinta galimybė nepilnamečiam įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam arba nukentėjusiajam turėti atstovą pagal įstatymą, kuris gali dalyvauti procese ir ginti savo atstovaujamo proceso dalyvių interesus, išskyrus atvejus, kai tai prieštarautų nepilnamečio asmens interesams. Atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir nukentėjusiojo tėvai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi įtariamoju, kaltinamoju, nuteistuoju ar nukentėjusiuoju, įgalioti asmenys. Atstovui pagal įstatymą, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą, leidžiama dalyvauti procese, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras priima dėl to nutarimą, o teismas – nutartį. Ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu bei teismo nutartimi gali būti atsisakyta leisti atstovui pagal įstatymą dalyvauti procese kaip atstovui, jeigu tai prieštarautų nepilnamečio interesams. Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi užtikrinti, kad procese dalyvautų kitas atstovas pagal įstatymą, o kai tokios galimybės nėra – laikinai, kol bus išspręstas naujo atstovo pagal įstatymą klausimas, paskirti atstovu bet kokią kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams. Įstatyminiai atstovai gali būti apklausiamo nepilnamečio liudytojo atstovais pagal įstatymą.

Pagal Kodekso 186 straipsnio 5 dalies nuostatas, jaunesnio kaip 18 metų liudytojo ar nukentėjusiojo apklausoje turi teisę dalyvauti jo atstovas. Proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva į jaunesnių kaip 18 metų liudytojo arba nukentėjusiojo apklausą privalo būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kurie padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą. Kodekso 188 straipsnio 5 dalis nustato, kad proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva į jaunesnio kaip 18 metų įtariamojo apklausą gali būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kurie padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą.

Paminėtina, kad pagal Baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio nuostatas, gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką *patikslinimo stadijoje* gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra, *įvykio liudytojų apklausos*, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, *atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos*. Tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip per dešimt dienų.

50. Tyrimo metu Klaipėdos apygardos prokuratūra nurodė, kad skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką *patikslinimo stadijoje nėra sprendžiamas* klausimas dėl pranešimo apie įtarimą įteikimo ar pripažinimo nukentėjusiuoju, atitinkamai nesprendžiamas ir šių *proceso dalyvių atstovavimo pagal įstatymą klausimas*. Pripažįstama tai, kad Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio 5 dalis visgi nustato, kad nepilnamečio arba neveiksnaus asmens tėvai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri jį globoja ar rūpinasi, gali būti jo atstovu pagal įstatymą ir tuo atveju, kai nepilnametis ar neveiksnaus asmuo yra apklausiamas kaip liudytojas. Kodekso 186 straipsnio 5 dalis taip pat nustato, kad jaunesnio kaip 18 metų liudytojo ar nukentėjusiojo

¹⁴⁷ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. Gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo ir jų aiškinamasis memorandumas, Monografija, Europos Taryba, 2013.

apklausoje turi teisę dalyvauti jo atstovas. Pažymėtina, kad toks *teisinis reglamentavimas yra pakankamai neaiškus*, nes pagal Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio 3 dalį atstovui pagal įstatymą leidžiama dalyvauti procese ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu, o pagal jau cituotas Baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio nuostatas, skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką patikslinimo stadijoje tokie procesiniai sprendimai nepriimami.

51. Atkreiptinas dėmesys į dar vieną problemą, išryškėjusią atliekant tyrimą.

Iš Klaipėdos apygardos prokuratūros pateiktos informacijos matyti, kad pasitaiko atveju, kai vaiko (nukentėjusiojo, liudytojo, įtariamojo (kaltinamojo) *įstatyminiai atstovai nusišalina* nuo vaiko atstovavimo baudžiamajame procese, savo teises (įgaliojimu, sutikimu ar kt.) perleisdami kitiems asmenims, pavyzdžiui, konkrečiu atveju Švėkšnos SUC, arba nepateikia prašymo dalyvauti procese ar pateikia prašymą nagrinėti bylą jam nedalyvaujant.

Atsižvelgiant į vaiko atstovų pagal įstatymą prioritetinę pareigą užtikrinti vaiko teisių ir interesų apsaugą ir tai, kad jie negali atsisakyti savo teisių ir pareigų vaiko atžvilgiu, taip pat į aukščiau išdėstytą bei laikantis nuomonės, kad vaiko įstatyminių atstovų dalyvavimas baudžiamajame procese, net ir pareiškimo ar pranešimo apie nusikaltimą tikslinimo stadijoje, yra svarbus, siekiant užtikrinti nepilnamečio teisių apsaugą, manytina tikslinga inicijuoti kompetentingų institucijų diskusijas dėl Baudžiamojo proceso kodekso 53 ir kitų straipsnių pakeitimo tokia apimtimi, kad būtų garantuojamas vaiko atstovo pagal įstatymą (tėvų, globėjų, rūpintojų) dalyvavimas procese, užtikrinant jo pareigą dalyvauti atitinkamuose procesiniuose veiksmuose iš karto, kai gaunamas skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką nepilnamečio atžvilgiu ar jo įvykdytą, išskyrus, kai tai neatitinka geriausių vaiko interesų, prieštarauja tinkamam teisingumo vykdymui ir pan.

52. Iš Klaipėdos apygardos prokuratūros ir kitų institucijų pateiktos informacijos matyti, kad *ne visada buvo laikomasi (naudojamasi įstatymo suteikta teises)* Baudžiamojo proceso kodekso 186 ir 188 straipsnių nuostatų, kurios suteikia teisę ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui apklausiant nepilnamečius nukentėjusiuosius, liudytojus ar įtariamuosius kviesti valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovą arba psichologą, kurie padėtų apklausti nepilnamečių, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą.

Kritiškai ir kaip neatitinkantys geriausių vaiko interesų pirmenybės principo bei įvairiuose teisės aktuose ir kituose dokumentuose įtvirtintų vaiko aukos, liudytojo teisių apsaugos garantijų vertintini teisėsaugos pareigūnų sprendimai dėl Švėkšnos SUC darbuotojų dalyvavimo atliekant atitinkamus veiksmus, vienaip ar kitaip susijusius su Centro ugdytiniais, pavyzdžiui, Švėkšnos SUC psichologo dalyvavimas vaikų apklausose, aiškinantis konkrečių nusikalstamų veikų vaikų atžvilgiu aplinkybes dėl Centro darbuotojų galimo smurto, kito netinkamo elgesio ir kt.; Centro socialinės pedagogės ir psichologės dalyvavimas vaikų (nukentėjusiojo ir liudytojo) apklausoje; Centro slaugytojos dalyvavimas įtariamoje apklausoje ir kt. (pažymos 113 punktas).

53. Atkreiptinas dėmesys, kad Švėkšnos SUC mokosi ir gyvena vaikai, turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų. Manytina, kad tokių vaikų apklausoje būtinas psichologo arba valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo dalyvavimas. Pripažintina, kad elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčių vaikų apklausos yra sudėtingos ir reikalauja specialistų kantrybės, geranoriškumo bei kvalifikacijos. Tik užmezgus kuo glaudesnę emocinį ryšį su vaiku, bendraujant pozityviai, atsižvelgiant į jo psichologinę, emocinę būseną galima maksimaliai ir objektyviai išsiaiškinti visas su įvykiu susijusias aplinkybes ir priimti objektyvų procesinį sprendimą. Manytina, kad nesiimant teisės aktuose numatytų priemonių (į apklausą nekviečiant valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo ar psichologo arba apklausoje dalyvaujant Švėkšnos SUC atstovams), apsaugoti vaikus nuo baudžiamojo proceso traumuojančio poveikio jų asmenybei, sudaromos prielaidos nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų netinkamam užtikrinimui baudžiamajame procese bei galimoms abejonėms dėl minėtų nepilnamečių parodymų teisingumo, išsamumo ir kt.

Pažymėtina, kad Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo¹⁴⁸ pažymėta, kad vaikų išklausymas turėtų būti skaidrus ir informatyvus, neprivertininis, pagarbus, tinkamas, atitinkantis vaiko interesus, apimantis įvairius aspektus, vykdomas apmokytų darbuotojų, saugus, jo metu turėtų būti atsižvelgiama į įvairias rizikas ir galiausiai jis turėtų būti vykdomas atsakingai.

Baudžiamojo proceso kodekso 186 ir 188 straipsniuose įtvirtinta galimybė, apklausiant jaunesnius kaip 18 metų liudytojus, nukentėjusiuosius ar įtariamuosius, kviesti valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovą arba psichologą, kurie padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą. Manytina, kad ši nuostata įtvirtinta siekiant padėti vaikui su specialistų pagalba apklausoje jaustis kiek įmanoma, tokiu atveju, ramesnėje emocinėje būsenoje, bendraujant su vaiku pagal jo socialinę brandą ir psichologinę būklę, padėti vaikui duoti kuo išsamesnius parodymus. Pažymėtina, kad tiek vaiko teisių apsaugos specialistas, tiek psichologas turi mokėti bendrauti su vaiku, žinoti esminius kontakto užmezgimo ir pokalbio su įvairaus amžiaus tarpsnio vaikais ypatumus. Atsižvelgiant į tai, kritiškai vertintinas Šilutės rajono VTAS (ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos) siūlymas, kad (planinėse) vaikų apklausose dalyvautų išimtinai tos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius, iš kurios vaikas atvyko, argumentuojant, kad būtent šio Skyriaus atstovai geriau pažįsta vaiką, o vaikas juos ir, kad Šilutės rajono VTAS specialistai nepažįsta kitų miestų, rajonų vaikų, kurie mokosi ir gyvena Švėkšnos SUC, nėra susipažinę su jų sveikatos, emocine būkle, socialine padėtimi, anksčiau įvykusiais įvykiais ir faktais, o vaikai atitinkamai nepažįsta Šilutės rajono VTAS specialistų, todėl jaučiasi nejaukiai ir t.t. Atkreiptinas dėmesys, kad Šilutės rajono VTAS tyrimo metu teikiamoje informacijoje nurodoma, kad Skyriaus specialistai intensyviai, kas mėnesį, o esant būtinybei ir dažniau, lankėsi (lankosi) Švėkšnos SUC, bendravo su vaikais, domėjosi jų laisvalaikiu, gyvenimo sąlygomis, teikė rekomendacijas Švėkšnos SUC specialistams dėl teikiamos pagalbos poreikio, intensyvumo ir kt. Taip pat pažymėtina, kad informaciją apie vaikų psichologinę būklę, charakterio ir elgesio ypatumus ir kt. Šilutės rajono VTAS gali suteikti Švėkšnos SUC.

Paminėtina, kad siekiant tinkamai įgyvendinti Valstybės kontrolės atlikto audito 2012-12-31 ataskaitos Nr. VA-P-3-21 „Ar efektyviai organizuota vaiko teisių apsauga“ 5 rekomendaciją, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. A1-226 sudaryta darbo grupė metodinėms rekomendacijoms dėl vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų dalyvavimo baudžiamajame procese parengti. Atsižvelgiant į aukščiau išvardytą, manytina, kad tikslinga siūlyti darbo grupei aptarti ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių dalyvavimo vaikų, laikinai gyvenančių tam tikroje savivaldybėje esančiose įstaigose (pavyzdžiui, Švėkšnos SUC, vaikų socializacijos centrai ir kt.), atvykusių iš kitų savivaldybių, apklausose baudžiamojo proceso metu problematiką.

54. Paminėtina ir tai, kad Valstybės kontrolė 2012 metų ataskaitoje¹⁴⁹ nustatė, kad vaiko teisių apsauga baudžiamajame procese ne visada organizuota tinkamai, nes vaikai retai apklausiami įrengtuose vaiko apklausos kambariuose. Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo pažymėta, kad jei tinkama ir įmanoma, apklausos kambariai ir laukiamieji turėtų būti įrengti taip, kad sukurtų vaikų interesus atitinkančią aplinką.

Pažymėtina, kad saugios ir draugiškos vaikui aplinkos užtikrinimo apklausos metu problema yra labai aktuali. Vaiko dalyvavimas teisiniuose procesuose (nesvarbu, kokia jo procesinė padėtis) vaiką paveikia emociškai, sukelia stresą, įtampą. Vaikai, dalyvaudami teisinėse procedūrose, priklausomai nuo jų amžiaus, socialinės brandos, bendros psichologinės būklės bei charakterio savybių, į situaciją reaguoja labai skirtingai. Atkreiptinas dėmesys, kad Švėkšnos SUC mokosi ir gyvena vaikai, turintys elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, todėl jiems saugios ir draugiškos aplinkos užtikrinimas yra ypač svarbus.

¹⁴⁸ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. Gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo ir jų aiškinamasis memorandumas, Monografija, Europos Taryba, 2013.

¹⁴⁹ Valstybinio audito 2012 m. gruodžio 31 d. ataskaita Nr. VA-P-10-3-21 „Ar efektyviai organizuota vaiko teisių apsauga“.

Atsižvelgdama į gautus nusiskundimus dėl saugios ir draugiškos aplinkos vaikui apklausos metu baudžiamojo proceso metu neužtikrinimo (nesusijusius su Švėkšnos SUC vaikų apklausomis), vaiko teisių apsaugos kontrolierė dar 2014 metais kreipėsi į Policijos departamentą, siūlydama, kartu su kompetentingomis institucijomis spręsti dėl tinkamos (saugios ir draugiškos vaikui) aplinkos užtikrinimo nepilnamečių apklausų metu. Policijos departamentas informavo, kad dėl lėšų stygiaus atskirai nėra planuojami ir skiriami asignavimai vaikų apklausos kambariams įrengti, tai vykdoma atliekant atitinkamų policijos pastatų rekonstrukcijos darbus arba statant naujus policijos įstaigų pastatus. Dėl šių priežasčių nepilnamečiai baudžiamojo proceso dalyviai yra apklausiami pareigūnų darbo kabinetuose, liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos arba atpažinimo patalpose. Pažymėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, saugi ir draugiška vaikui aplinka gali būti užtikrinama ir sudaroma ne tik tam specialiai įrengiant naujus vaikų apklausos kambarius, kurių įrengimas ir funkcionavimas susijęs su finansiniais resursais, bet naudojantis kitose institucijose įrengtais vaikų apklausos kambariais ar pačiuose policijos komisariatuose įrengiant, apipavidalinant patalpą, kurioje būtų sukurta jauki aplinka vaikui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nepritaria 2015 m. sausio 15 d. vykusio pasitarimo „Vaikų atstovavimas ikiteisminiame ir teisminiame procese bei jų teisėtų interesų užtikrinimas Švėkšnos SUC“ metu priimtam siūlymui Švėkšnos SUC, vienoje iš bendrabučio patalpų įrengti patalpą su stacionaria vaizdo ir garso aparatūra, kurioje, esant reikalui, būtų galima apklausti vaikus. Pažymėtina, kad, bendraujant su vaiku būtina atsižvelgti į jo psichologinę ir socialinę brandą, sukurti saugią aplinką ir kiek galima apsaugoti vaiką nuo papildomų neigiamų išgyvenimų, kuriuos jis patiria susidūręs su teisingumo sistema, tuo tarpu, jeigu apklausos vyktų Švėkšnos SUC, tai sąlygotų bereikalingą platesnio rato vaikų domėjimąsi situacija, sukeltų vaikui papildomą emocinę įtampą bei diskomfortą, turėtų neigiamą įtaką tolimesniam vaiko kontaktui su mokyklos aplinkos žmonėmis ir kt.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą bei į tai, kad Šilutės rajono savivaldybės teritorijoje nei viena institucija neturi specialiai įrengto ar pritaikyto vaikų apklausoms kambario, manytina, kompetentingoms teisėsaugos institucijoms bendradarbiaujant su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis reikalinga ieškoti galimybių ir priemonių užtikrinti saugią ir draugišką vaikams aplinką apklausų metu, inicijuojant vaikų apklausos kambario įrengimo problemos sprendimą ar ieškant kitų galimybių vykdyti vaikų apklausas jų interesus atitinkančioje aplinkoje.

55. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, atkreiptinas dėmesys į Administracinių teisės pažeidimų kodekso 181³ straipsnio nuostatas, numatančias, kad mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ir kitų institucijų bei įstaigų, kurių žinioje (prižiūrimas) yra vaikas, vadovai, auklėtojai ar kiti jiems prilygstantys asmenys už savo pareigų nevykdymą arba netinkamą vykdymą, fizinį ar psichinį vaiko žalojimą ar kitokius vaiko teisių pažeidimus, traukiami administracinės atsakomybės.

Baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais ir esant duomenų apie administracinį teisės pažeidimą ar kituose teisės aktuose numatytą nusižengimą, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą perduoda šį skundą, pareiškimą ar pranešimą ir patikslinimą išspręsti Administracinių teisės pažeidimų kodekse ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka. Remiantis tyrimo duomenimis, darytina išvada, kad teisėsaugos institucijos (Šilutės rajono PK priimdama nutarimus baudžiamajame procese, o Tauragės apylinkės prokuratūra kontroliuodama ikiteisminio tyrimo pareigūnų priimtus procesinius sprendimus) vengia spręsti Švėkšnos SUC atsakingų asmenų administracinės atsakomybės klausimą. Paminėtina, jog tyrimo metu nebuvo gauta informacija, jog būtų sprendžiamas ir drausminės atsakomybės klausimas, atsižvelgiant į Centro administracijai žinomus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus.

Tyrimo duomenys, apie Šilutės rajono policijos komisariate užregistruotas nusikalstamas veikas, kurias įvykdė arba nuo kurių nukentėjo Centro mokiniai, ikiteisminius tyrimus ir kt. (dėl

fizinio skausmo sukėlimo, seksualinės prievartos, vaikų savavališko pasišalinimo ir kt.) (pažymos 100-114 punktai), rodo, kad Švėkšnos SUC nėra tinkamai užtikrinamas vaikų saugumas, jų priežiūra ir šios problemos tęsiasi ne vienerius metus. Be to, manytina, kad oficialūs statistiniai duomenys ir vaikų pareiškimai Centro administracijai dėl netinkamo elgesio su jais ir kt., gali neatspindėti realios situacijos, kuri yra sudėtingesnė ir problematiškesnė vaikų teisių ir interesų apsaugos prasme.

Bendradarbiavimas

56. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas įtvirtina valstybės ir vietos savivaldos institucijų bei visuomeninių organizacijų bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje pagrindus. Institucijų, specialistų bendradarbiavimo ir komandinio darbo svarba yra akcentuojama įvairiuose vaiko teisių apsaugos, švietimo, socialinės apsaugos, sveikatos ir kt. sričių teisės aktuose, kadangi ji yra būtina, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko teisių ir jo interesų apsaugą ir įgyvendinimą, garantuoti vaikui (ir jo atstovams pagal įstatymą) reikalingos pagalbos ir paslaugų prieinamumą, jos veiksmingumą ir kt.

57. Vertinant turimą informaciją, galima teigti, kad yra tam tikrų teigiamų pokyčių kompetentingų institucijų bendradarbiavime, sprendžiant įvairius Švėkšnos SUC besimokančių ir gyvenančių vaikų teisių apsaugos ir gynimo klausimus, tačiau manytina išlieka aktualūs tarpžinybiškumo, aktyvaus ir geranoriško bendravimo bei bendradarbiavimo, bendro, geriausiai vaikų interesus atitinkančių, problemų sprendimo paieškos, priėmimo ir jų įgyvendinimo, veiksmų koordinavimo klausimai.

Remiantis tyrimo duomenimis, kyla abejonių dėl paties Švėkšnos SUC pasiruošimo įgyvendinti kitų institucijų teikiamus siūlymus dėl vaikų padėties gerinimo Centre (pavyzdžiui, vaiko teisių apsaugos kontrolierės ir Šilutės rajono VTAS pastebėjimai dėl vaikų galimybės disponuoti asmeniniais daiktais užtikrinimo, dėl vaikų užimtumo organizavimo ir kt.) bei atsakingo požiūrio į pareigą užtikrinti savalaikį kompetentingų ir atsakingų institucijų (pavyzdžiui, Šilutės rajono VTAS, Šilutės rajono PK) informavimą apie (galimus) vaiko teisių pažeidimus ar kitas aktualias problemas, situacijas, galimai siekiant išvengti papildomų šių institucijų dėmesio, atsakomybės taikymo klausimų kėlimo ir pan.

Vertinant pateiktą informaciją apie nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiems vaikams teikiamą pagalbą, kurioje akcentuojama, kad Centro specialistai teikia pagalbą vadovaudamiesi savo pareiginiais nuostatais ir kt., teigtina, kad teikdamas pagalbą galimai nuo seksualinės prievartos nukentėjusiems vaikams, Centras nebendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis, konkrečiu atveju – Lietuvos Caritu, nors Centras turi duomenų, kad ši organizacija teikia intensyvią pagalbą vaikams aukoms (mokinių žodžiais, juos atstovauja policijos apklausose, aplanko būnant namuose ar gydantis, pažymos 65 punktas). Pažymėtina, jog ypatingai tokiuose atvejuose, kai planuojama pagalba vaikui (nukentėjusiam nuo smurto ar pan.) ir sprendžiami pagalbos organizavimo ir teikimo, vaiko teisių ir interesų apsaugos baudžiamajame procese ir kt. klausimai, yra būtinas aktyvus ir iniciatyvus skirtingų institucijų, organizacijų bendradarbiavimas bei nuoseklus veiksmų derinimas ir koordinavimas, siekiant priimamų ir įgyvendinamų sprendimų, teikiamos pagalbos ir kt. veiksmų efektyvumo bei maksimalios ir geriausių vaiko interesų principą atitinkančios vaiko teisių apsaugos.

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, akcentuotina, kad tinkamam, efektyviam vaikų ugdymo bei gydymo ir rehabilitacijos procesų užtikrinimui yra itin svarbus tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas. Paminėtina, kad Akreditavimo tarnybos kontrolinio patikrinimo (konsultanto gydytojo vaiko ir paauglių psichiatro) išvadoje taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad aktyvus bendradarbiavimas su policija (nuolat budint vietoje), sporto treneriais, menininkais, vykdomas ilgalaikių prevencinių ir ankstyvos intervencijos programų, palaiptai formuojant sutrikusiems nepilnamečiams tinkamo socialinio bendravimo, saviraiškos, mokymosi, savęs pažinimo, sveikos gyvensenos bei darbinius įgūdžius yra dar viena galimybė pagerinti vaikų priežiūrą tokio tipo įstaigose.

58. Apibendrintai vertinant aukščiau nurodytus tyrimo duomenis ir kitas tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes, pažymėtina, kad kai kurių vaikų su labai dideliais ir dideliais specialiais ugdymo poreikiais ugdymas specialiose įstaigose gali būti grindžiamas intensyvios, profesionalios pagalbos gavimu, iš kitos pusės – tokie sprendimai gali nulemti jų stigmatizaciją ir socialinę atskirtį, būti naudojami kitų problemų sprendimui, todėl labai svarbu praktikoje užtikrinti ne tik tinkamą teisės aktų nuostatų vykdymą, bet ir kad visi veiksmai ir priimami su vaiku susiję sprendimai visų pirma būtų pagrįsti geriausių vaiko interesų pirmenybės principu.

Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjamu atveju vertinamas dėl daugybės įvairių aspektų ypatingai pažeidžiamos vaikų grupės teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas Švėkšnos SUC – specializuotoje, tik didelių ir labai didelių ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintiems vaikams skirtoje švietimo įstaigoje, akcentuotinas *švietimo įstaigos vadovo* vaidmuo (teisės, pareigos, atsakomybė). Būtent, švietimo įstaigos vadovas (Švėkšnos SUC direktorius) vadovauja švietimo įstaigos strateginio plano ir metinių veiklos planų, švietimo programų rengimui, juos tvirtina ir vadovauja jų vykdymui; skiria ir atleidžia mokytojus, kitus ugdymo procese dalyvaujančius asmenis ir aptarnaujančią personalą, tvirtina jų pareigybių aprašymus, skatina juos ir skiria jiems drausmines nuobaudas; užtikrina bendradarbiavimu grįstus santykius, mokytojo etikos normų laikymąsi, skaidriai priimamus sprendimus, bendruomenės narių informavimą, pedagoginio ir nepedagoginio personalo profesinį tobulėjimą, sveiką, saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką; atsako už švietimo įstaigos veiklos rezultatus; organizuoja ir koordinuoja mokyklos veiklą pavestoms funkcijoms atlikti, uždaviniams įgyvendinti, analizuoja ir vertina Centro veiklą; tvirtina Centro vidaus tvarkos ir (ar) darbo tvarkos taisykles, kuriose nustato bendruomenės narių elgesio ir etikos normas, mokinių teises, pareigas ir atsakomybę; bendradarbiauja su mokinių tėvais (globėjais), pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančiomis įstaigomis, teritorinėmis policijos, socialinių paslaugų, sveikatos įstaigomis, vaiko teisių apsaugos tarnybomis ir kitomis institucijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje; kt. Direktorius atsako už Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų vykdymą Centre; demokratinį Centro valdymą, bendruomenės narių informavimą, tinkamą funkcijų atlikimą, nustatytų Centro tikslo ir uždavinių įgyvendinimą, Centro veiklos rezultatus (Švietimo įstatymo 59 straipsnio 5 dalis, Švėkšnos SUC nuostatų 26, 27 punktai).

Šiame kontekste, atsižvelgiant į tyrimo metu paaiškėjusius, vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, ankstesnių tyrimų bei patikrinimų metu nustatytų kai kurių problemų tęstinumą bei esminių pokyčių nebuvimą, dėl kurių gerėtų vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas Centre, paslaugų, pagalbos vaikams kokybė ir prieinamumas, deklaruojamų Centro tikslų, uždavinių ir funkcijų įgyvendinimas, kritiškai vertintinas Šilutės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus sudarytos darbo grupės dėl Švėkšnos SUC direktorės L. Navickienės veiksmų vertinimas, konstatuojant, kad direktorė, pagal esamas sąlygas užtikrina mokinių saugumą Centre ir kt. (pažymos 147 punktas).

Pažymėtina, kad vadovaujančių darbuotojų darbo specifika, pobūdis ir reikšmė lemia, kad šiems darbuotojams suteikiama plati kompetencija, vadovaujamas darbas pagal savo esmę yra susijęs su savarankiškumu, diskrecija, reikalingų sprendimų priėmimui, atsakomybe. Vadovaujančios pareigos lemia kontrolės funkcijos turėjimą, o jos nepanaudojimas reiškia atsakomybės priėmimą už dėl to kilusius galimus neigiamus padarinius. Kadangi vadovaujančio darbuotojo veiksmai (neveikimas), sprendimai gali turėti įtakos didelės dalies ar netgi visos įstaigos veiklai – konkrečiu atveju, ypatingai pažeidžiamai grupei – vaikams turintiems didelių ir labai specialiųjų ugdymosi poreikių dėl didelių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, tokių darbuotojų veiklos vertinimui taikomi aukštesni standartai ir griežtesnis reikalavimai. Ties patys kriterijai taikytini, sprendžiant dėl jų atsakomybės. Nagrinėjamu atveju teigtina, kad Centro direktorė, pagal konkrečias sąlygas ir aplinkybes, nesiėmė visų galimų priemonių problemoms spręsti, neigiamiems padariniams pašalinti ir neužtikrino tinkamos darbuotojų darbo kontrolės, vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo ir apsaugos.

Remdamasi tuo, kas išdėstyta bei atsižvelgdama į tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 2 ir 3 straipsniais, 11 straipsnio 1 ir 2 punktais, 12 straipsnio 1 dalies 1 ir 10 punktais, 14 straipsnio 5 dalimi, 15 straipsnio 1 dalimi, 21 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 23 straipsnio 1-3 dalimis ir 24 straipsnio 2, 4 ir 7 punktu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė n u s p r e n d ž i a:

1. Įspėti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktorę L.Navickienę dėl nustatytų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų, nurodytų šioje pažymoje, ir siūlyti pašalinti veiklos trūkumus, dėl kurių yra pažeidžiamos ar gali būti pažeistos ateityje vaiko teisės ir jo teisėti interesai.

2. Atkreipti Švietimo ir mokslo ministerijos, įgyvendinančios Švėkšnos specialiojo ugdymo centro savininko teises ir pareigas, dėmesį į tyrimo metu nustatytus Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veiklos trūkumus ir vaiko teisių pažeidimus bei siūlyti:

2.1. spręsti klausimą dėl drausminės atsakomybės Švėkšnos specialiojo ugdymo centro direktorei L. Navickienei taikymo, atsižvelgiant į tyrimo metu Centro veikloje nustatytus trūkumus bei vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus ir apie priimtą sprendimą informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę iki 2015 m. birželio 15 d.;

2.2. įvertinti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro vidaus dokumentus, atsižvelgiant į Centro veiklos bei teisinio reglamentavimo pokyčius bei užtikrinti jų nuoseklumą ir suderinamumą su atitinkamos srities teisės aktais ir tarpusavyje;

2.3. įvertinti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro galimybę tinkamai įgyvendinti Centro veiklos tikslą, uždavinius ir vykdyti funkcijas, atsižvelgiant į esamą (nustatytą) vaikų ir darbuotojų, ypatingai teikiančių pagalbą vaikams ir atsakingų už jų priežiūrą, skaičių bei svarstyti galimybę maksimaliai mažinti vaikų skaičių Centre, garantuojant jiems profesionalią ir poreikius atitinkančią specialistų (tarp jų – vaikų ir paauglių psichiatro) pagalbą ir paslaugas, taip pat imtis priemonių užtikrinti tinkamą kitų Centro funkcijų ir sutartinių išipareigojimų vykdymą;

2.4. peržiūrėti vaikų priėmimo ir ugdymo Švėkšnos specialiojo ugdymo centre reglamentavimą, užtikrinant, kad į Centrą būtų priimami didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turintys vaikai, atsidūrę krizinėse, sudėtingose situacijose, atsižvelgiant į Centro veiklos nuostatuose įtvirtintą įstaigos veiklos specifiką bei, kad vaikų ugdymo Centre terminas būtų siejamas su objektyviais kriterijais ir grindžiamas nešališku kompetentingų specialistų vertinimu;

2.5. bendradarbiaujant su Sveikatos apsaugos ministerija, peržiūrėti ir nustatyti medicininių kriterijų (ligų ir (ar) būklių) sąrašą, kuriuo remiantis (ne)galėtų būti rekomenduojamas vaiko ugdymas Švėkšnos specialiojo ugdymo centre;

2.6. bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo bei Sveikatos apsaugos ministerija, tobulinti galiojančią teisinį reglamentavimą dėl mokinių gyvenimo valstybinių ir savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklų bendrabučiuose išlaidų apmokėjimo, siekiant įgyvendinti Švietimo ir mokslo ministerijos deklaruojamą tikslą dėl šių išlaidų dengimo iš švietimo, socialinei ir sveikatos apsaugai skiriamų lėšų;

2.7. bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos ir Teisingumo ministerijomis, įvertinti ir svarstyti galimybę tobulinti teisinį reglamentavimą dėl vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo, specialiojo ugdymo skyrimo ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo vaikui, įtvirtinant vaiko teisių ir interesų apsaugos kriterijus, kai vaiko atstovų pagal įstatymą veiksmai (neveikimas) pažeidžia vaiko teises ir interesus bei geriausių vaiko interesų principą (vaikas neturi galimybės gauti reikalingos švietimo pagalbos ir kt.), numatyti vaiko dalyvavimo (nuomonės išklauso) šiame procese galimybę, ginčų tarp vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą sprendimo procedūrą, savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių dalyvavimo galimybes ir kt.;

2.8. spręsti ugdymo paslaugų didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams prieinamumo arčiausiai jų gyvenamosios vietos užtikrinimo, pedagogų kompetencijos dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, ypatingai – turinčių elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų, didinimo ir kvalifikacijos kėlimo, taip pat aktyvesnio pedagogų, mokyklų

vaiko gerovės komisijų, ugdymo įstaigų administracijų ir pagalbą vaikams teikiančių specialistų tarpusavio bei su vaiko atstovais pagal įstatymą bendradarbiavimo problemas;

2.9. bendradarbiaujant su Sveikatos apsaugos ir Socialinės apsaugos ministerijomis, apsvarstyti Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos kontrolės metu nustatytus vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimus bei Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veiklos organizavimo trūkumus ir galimybę užtikrinti jų įgyvendinimą praktikoje (peržiūrint ir tobulinant ne tik Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veiklą).

2.10. užtikrinti, kad būtų pašalinti šioje pažymoje nustatyti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro veiklos trūkumai.

3. Atkreipti Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro dėmesį, į tyrimo metu paaškęsias aplinkybes dėl pedagoginių psichologinių tarnybų išduodamų pažymų ir specialiojo ugdymo ir (ar) švietimo pagalbos vaikams skyrimo bei teikimo, pažeidžiant teisės aktuose nustatytus reikalavimus.

4. Sveikatos apsaugos ministerijai:

4.1. informuoti gydytojus (šeimoms gydytojus, gydytojus psichiatrus, vaikų ir paauglių gydytojus psichiatrus) apie Švėkšnos specialiojo ugdymo centro vykdomos veiklos pobūdį, tikslą, teikiamą vaikams ir jų atstovams pagalbą;

4.2. reglamentuoti gydytojų psichiatrų įvertinimo ir rekomendacijų dėl vaiko ugdymosi atitinkamo tipo mokykloje (vaikams su elgesio ir (ar) emocijų sutrikimais ir kt.) parengimą;

4.3. bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo bei Teisingumo ministerijomis svarstyti galimybę teisės aktuose įtvirtinti (tikslinės) informacijos apie vaiko sveikatą pateikimą švietimo teikėjams, kuri yra būtina priimant sprendimą dėl vaiko priėmimo į specialiąją ugdymo įstaigą;

4.4. bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo bei Teisingumo ministerijomis įvertinti galiojančio teisinio reglamentavimo (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo ir kt. teisės aktų) tobulinimo galimybę, atsižvelgiant į praktikoje kylančias problemas dėl sveikatos priežiūros paslaugų vaikams teikimo, kai jie ugdomi, gyvena skyriumi nuo savo atstovų pagal įstatymą (specialiojo ugdymo mokyklose, vaikų socializacijos centruose, pataisos namuose);

4.5. peržiūrėti galiojantį teisinį reglamentavimą dėl periodinės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės bendrabučiuose, kuriuose gyvena vaikai, įtvirtinimo ir vykdymo, atsižvelgiant į tai, kad vaikai įvairaus tipo švietimo įstaigų bendrabučiuose gyvena visus mokslo metus, išvykdami atostogoms ir (ar) savaitgaliams;

4.6. svarstyti galimybę peržiūrėti Vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimu Nr. 437, dalyje dėl mokyklos veiksmų, įtarus, jog vaikas yra apsinuodijęs narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, reglamentavimo tobulinimo, atsižvelgiant į tai, kad vaikai gali būti ne tik ugdomi, bet ir gyventi mokyklų bendrabučiuose, taip pat Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos kontrolės metu pateiktas pastabas (pasiūlymus) Švėkšnos specialiojo ugdymo centrui bei siekiant užtikrinti tinkamą aprašo nuostatų įgyvendinimą ir vaiko teisių apsaugą įvairiose situacijose praktikoje.

5. Siūlyti Valstybinei sveikatos priežiūros veiklai akreditavimo tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos įvertinti Švėkšnos specialiojo ugdymo centro teikiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų (kineziterapija, masažas), nenurodytų Centru išduotoje licencijoje asmens sveikatos priežiūros veiklai, pagrįstumą.

6. Siūlyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

6.1. įgyvendinant ministerijos administruojamas programas, ypatingą dėmesį atkreipti į priemones, skirtas vaikų globos namų darbuotojų kvalifikacijos vaiko poreikių vertinimo ir pagalbos vaikui poreikio nustatymo, teikimo ir (ar) užtikrinimo srityse kėlimui;

6.2. siūlyti (socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. A1-226 „Dėl darbo grupės sudarymo“, sudarytai darbo grupei), rengiant Metodines rekomendacijas dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų dalyvavimo baudžiamajame procese, aptarti ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių dalyvavimo vaikų, laikinai gyvenančių tam tikroje savivaldybės teritorijoje (pavyzdžiui, mokyklos su bendrabučiais, vaikų socializacijos centruose ir kt.), apklausose ar kituose baudžiamojo proceso veiksmuose.

7. Siūlyti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atsižvelgiant į tai, kad tarnybai pavesta pagal kompetenciją koordinuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių veiklą, teikti jiems metodinę pagalbą įgyvendinant vaiko teisių apsaugos priemones, formuoti vienodą skyrių veiklos praktiką, atkreipti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių dėmesį į vaiko globos įstaigų, globėjų (rūpintojų), taip pat ir tėvų, sprendimus dėl vaiko ugdymosi Švėkšnos specialiojo ugdymo centre, aktyviai vertinti tokių sprendimų tikslingumą, atitikimą geriausių vaiko interesų pirmenybės principui, taip pat vaiko atstovų pagal įstatymą pareigų vykdymą vaiko atžvilgiu, bendradarbiaujant su Švėkšnos specialiojo ugdymo centru ir kitomis kompetentingomis institucijomis.

8. Siūlyti Teisingumo ministerijai, esant poreikiui bendradarbiaujant su kompetentingomis valstybės institucijomis, svarstyti galimybę tobulinti Baudžiamojo proceso kodekso 53 ir kitų straipsnių nuostatas tokia apimtimi, kad būtų garantuojamas vaiko atstovo pagal įstatymą (tėvų, globėjų, rūpintojų) dalyvavimas procese, užtikrinant jo pareigą dalyvauti atitinkamuose procesiniuose veiksmuose iš karto, kai tik gaunamas skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką vaiko atžvilgiu ar paties vaiko įvykdytą, išskyrus, kai tai neatitinka geriausių vaiko interesų, prieštarauja tinkamam teisingumo vykdymui ir pan.

9. Siūlyti Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos, kartu su kompetentingomis institucijomis, spręsti tinkamos (saugios ir draugiškos vaikui) aplinkos užtikrinimo Šilutės rajono savivaldybėje klausimą ar (bei) ieškoti alternatyvių būdų užtikrinti tinkamą ir saugią aplinką vaikui apklausos metu, pasinaudojant kitose institucijose įrengtais vaikų apklausos kambariais ir kt.

10. Siūlyti Klaipėdos apygardos prokuratūros Tauragės apylinkės prokuratūrai (Šilutėje) imtis priemonių griežtesnei ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiklos kontrolei bei tinkamai vaiko teisių apsaugai baudžiamajame procese (atliekant apklausas, sprendžiant už vaikų saugumą atsakingų asmenų administracinės atsakomybės klausimą ir kt.).

11. Siūlyti Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato Šilutės rajono policijos komisariatui:

11.1. bendradarbiaujant su Švėkšnos specialiojo ugdymo centru, Šilutės rajono savivaldybe ir vietos bendruomene, aktyviau vykdyti prevencines priemones, skirtas tiek vaikų tabako ir alkoholio vartojimo užkardymui, tiek asmenų, įtraukiančių ar skatinančių nepilnamečius ir padedančių jiems įsigyti minėtas priemones;

11.2. tobulinti pareigūnų, dirbančių smurto prevencijos bei su smurtą patyrusiais nepilnamečiais, profesinę kvalifikaciją.

12. Prašyti Šilutės rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių vykdyti reguliarią vaiko teisių ir interesų užtikrinimo Švėkšnos specialiojo ugdymo centre stebėseną ir vertinimą, informuojant apie tai vaiko teisių apsaugos kontrolierę vieną kartą per ketvirtį ar, esant būtinybei, dažniau.

13. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva pradėtą tyrimą dalyje dėl galimo Švėkšnos specialiojo ugdymo centro darbuotojų smurto vaikų atžvilgiu nutraukti, atsižvelgiant į tai, kad Klaipėdos apygardos prokuratūroje atliekamas ikiteisminis tyrimas pagal Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 1 dalį dėl galimo smurto prieš Švėkšnos specialiojo ugdymo centro

auklėtinius, pradėtas pagal prokuroro reikalavimą ir informaciją gautą iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos.

14. Prašyti atsakingas institucijas apie sprendimo nagrinėjimo rezultatus ir sprendimo vykdymą informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę iki 2015 m. liepos 31 d. (jeigu nurodytas kitas terminas).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė

Audronė Bedorf, tel. (8 5) 249 9259, el. p. audrone.bedorf@lrs.lt
Egidijus Meilus, tel. (8 5) 249 9312, el. p. egidijus.meilus@lrs.lt
Jolita Girtytė, tel. (8 5) 249 9268, el. p. jolita.girtyte@lrs.lt
Kristina Matuzienė, tel. (8 5) 249 9269, el. p. kristina.matuziene@lrs.lt